

Ieva ŽENTELYTĖ

DAKTARO DISERTACIJA

ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS
(INTENSYVI PRIEŽIŪRA) KAIP TEISĖS
BŪTI LAISVAM BAUDŽIAMAJAME
PROCESE PRIELAIDA

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (S 001)
VILNIUS, 2023

Mykolas Romeris
universitetas

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Ieva Žentelytė

ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS (INTENSYVI
PRIEŽIŪRA) KAIP TEISĖS BŪTI LAISVAM
BAUDŽIAMAJAME PROCESSE PRIELAIDA

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2023

Daktaro disertacija rengta 2016–2023 metais Mykolo Romerio universitete, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Raimundas Jurka (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

TURINYS

PAGRINDINIAI SUTRUMPINIMAI.....	4
ĮVADAS.....	5
TYRIMŲ APŽVALGA.....	12
MOKSLINIO TYRIMO METODAI.....	21
1. TEISĖ BŪTI LAISVAM KAIP ĮTARIAMOJO, KALTINAMOJO TEISĖ.....	24
1.1. Teisinių vertybių sąveika kardomųjų priemonių kontekste.....	24
1.1.1. Žmogaus teisių ir procesinės prievartos derinimo ypatumai, skiriant kardomąsias priemones.....	34
1.1.2. Teisės į laisvę prezumpcija ir jos užtikrinimo kriterijai.....	47
1.2. Teisės būti laisvam baudžiamajame procese teisiniai pagrindai.....	64
1.2.1. Teisė būti laisvam tarptautinės teisės ir ES teisės aktuose.....	64
1.2.2. Teisių būti paleistam ir laisvam sąvokos bei taikymo apimtis.....	69
1.2.3. Teisė būti laisvam Konstitucijoje ir BPK.....	74
2.ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESSE.....	83
2.1. Elektroninio stebėjimo samprata.....	83
2.2. Elektroninio stebėjimo funkcijos ir asmens teisių ribojimai.....	97
2.3. Elektroninio stebėjimo rūšys.....	110
3.ELEKTRONINIO STEBĖJIMO REGLAMENTAVIMO SPRAGOS IR TAIKYMO TRŪKUMAI.....	119
3.1. Elektroninio stebėjimo kaip baudžiamojo proceso metu taikomos prievartos priemonės reglamentavimo būdai ir reikalavimai.....	120
3.2. Laisvės suvaržymo teisėtumui probleminiai aspektai.....	125
3.3. Lygiateisiškumo užtikrinimas, skiriant elektroninio stebėjimo vykdymo vietą.....	136
3.4. Nukentėjusiųjų teisinės apsaugos stiprinimas pasitelkiant elektroninį stebėjimą.....	141
3.5. Elektroninio stebėjimo kaip suėmimo alternatyvos taikymo praktika.....	148
3.5.1. Alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių taikymo problemos.....	148
3.5.2. Kardomųjų priemonių taikymo motyvavimas.....	157
IŠVADOS.....	164
PASIŪLYMAI.....	169
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	172
SANTRAUKA.....	209
SUMMARY.....	238

PAGRINDINIAI SUTRUMPINIMAI

Konstitucija	Lietuvos Respublikos Konstitucija ¹
Konvencija	Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ²
BK	Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ³
BPK	Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas ⁴
CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ⁵

1 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.

2 „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11, 14 ir 15, su Pirmuoju Protokolu ir papildomais protokolais Nr. 4, 6, 7, 12, 13 ir 16“, echr.coe, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf.

3 „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DF7D43/asr>.

4 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

5 „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Elektroninis stebėjimas taikomas įvairiose gyvenimo srityse. Sveikatos priežiūros srityje elektroninis stebėjimas su globalaus pozicionavimo sistema (angl. *global positioning system*) (toliau – GPS) ir išmaniaisiais įrenginiais, pavyzdžiui, galvos juosta, išmaniaisiais laikrodžiais, jutikliais, įterptais į drabužius, išmaniąją juvelyrą, odos pleistrus, elektroninę tekstilę ar elektroninę taituotę⁶, pasitelkiamas kontroliuoti demencija sergančių asmenų judėjimą, kad jie nepasiklystų⁷. Švietimo srityje jis naudojamas stebėti mokinių lankomumą ir perduoti informaciją pedagogų ir psichologų personalui bei tėvams ar globėjams⁸. Šiose srityse elektroninis stebėjimas padeda surinkti reikšmingus duomenis, skirtus prognozuoti ir nustatyti ankstyvo mokinių pasitraukimo iš mokyklos rizikas, siekiant juos įtraukti, paskatinti toliau tęsti mokslus⁹ ir kontroliuoti pandemijas. Pastaruoju atveju naudojamos tam tikros skaitmeninės mokyklų administravimo platformos ir taikomos elektroninės mokyklos nelankymo ir gripo stebėjimo sistemos¹⁰. Presbiteriono ligoninėje Šarlotėje, Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) (kurioje 2005 m. elektroninė stebėjimo sistema užkirto kelią pagrobti kūdikį iš ligoninės¹¹), kūdikių grobimo prevencijos tikslais yra naudojama išorinio identifikavimo technologija „Applied Digital“. Kiekvienas kūdikis dėvi implantuojamą mikroschemą „VeriChip™“ arba dėvi „Hugs™“ įrenginį ant kulkšnies ar riešo, o ligoninėje prie išėjimų yra vykdomas elektroninis stebėjimas, siekiant nustatyti neteisėtus kūdikių išnešimo iš sveikatos priežiūros įstaigos be leidimo atvejus¹².

-
- 6 Thanos G. Stavropoulos ir kt., „IoT Wearable Sensors and Devices in Elderly Care: A Literature Review“, *Sensors* 20, 10 (2020): 2, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7288187/>.
 - 7 Ruth Bartlett, Tula Brannelly, Päivi Topo, „Using GPS Technologies with People with Dementia A Synthesising Review and Recommendations for Future Practice“, *Tidsskrift for omsorgsforskning* 5, 3 (2019): 84, <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2387-5984-2019-03-08>; Eleanor Bantry White ir Paul Montgomery, „Electronic tracking for people with dementia: An exploratory study of the ethical issues experienced by carers in making decisions about usage“, *Dementia* 13, 2 (2014): 216, https://www.researchgate.net/publication/260559384_Electronic_tracking_for_people_with_dementia_An_exploratory_study_of_the_ethical_issues_experienced_by_carers_in_making_decisions_about_usage.
 - 8 „Cedefop.europa“, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.cedefop.europa.eu/da/content/school-absenteeism-electronic-monitoring-system-example-vet-school-portugal>.
 - 9 „Cedefop.europa“, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.cedefop.europa.eu/sl/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/using-data-identify-risk-learners>.
 - 10 Dennis Ip ir kt., „Electronic School Absenteeism System for Multiple Disease Surveillance in Hong Kong“, *Online Journal of Public Health Informatics* 6,1 (2014): e37, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4050793/>; Calvin K.Y. Cheng ir kt., „Electronic school absenteeism monitoring and influenza surveillance, Hong Kong“, *Emerging Infectious Diseases* 18, 5 (2012): 885, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3358086/>.
 - 11 „Health Care. Technology prevented infant abduction, VeriChip says“, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.bizjournals.com/southflorida/stories/2005/07/18/daily9.html>.
 - 12 The European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission, *Opinion on the ethical aspects of ICT implants in the human body*. Opinion No 20, 2005, ec.europa., <https://>

Elektroninio stebėjimo tema yra ne mažiau svarbi ir aktuali baudžiamosios justicijos cikle. Baudžiamajoje justicijoje pastebima elektroninio stebėjimo internacionalizacijos tendencija, Europos Tarybai priėmus rekomendacijas, skirtas elektroninio stebėjimo klausimams¹³. Į Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacijos Nr. CM/Rec(2014)4 „Dėl elektroninio monitoringo“ (toliau – Rekomendacija) nuostatas buvo sudėta geriausia sukaupta valstybių patirtis, kad ja galėtų vadovautis valstybės narės, ir kuria galėtų būti užkirstas kelias įsivyravimui netinkamoms, ydingoms elektroninio stebėjimo reglamentavimo ir taikymo formoms¹⁴.

Lietuvoje iki intensyvios priežiūros įtvirtinimo BPK suimtųjų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, lyginant su Europos vidurkiu, buvo jį viršijantis arba artimas vidurkiui:

2013 m. – **37.1**, kai vidurkis buvo 23.1¹⁵;

2014 m. – **32.0**, kai vidurkis buvo 23.1¹⁶;

2015 m. – 22.8, kai vidurkis buvo 23.7¹⁷.

Suprasdamas griežčiausios kardomosios priemonės suėmimo perteklinio taikymo žalą asmens teisėms ir laisvėms, Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – Seimas) 2015 m. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymą (toliau – BPK pakeitimo įstatymas), kuris įsigaliojo 2016 m., ir BPK kardomųjų priemonių sąrašą papildė intensyvia priežiūra¹⁸. BPK pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte įstatymų leidėjas paaikškino, kad įtvirtino intensyvia

op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/92bdd8a2-77fe-486b-8b83-d3dc1e34d29f/language-en/format-PDF/source-77404434.

13 James Robert Lilly, „The 2014 Council of Europe recommendation on electronic monitoring: an American perspective“, *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 512, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9539-1#citeas>.

14 „Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring“, coe.int, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4>.

15 Marcelo F. Aebi ir Natalia Delgrande, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2013, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2015), 99–100, <https://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>.

16 Marcelo F. Aebi, Melanie M. Tiago ir Christine Burkhardt, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2014, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2015), 79, https://wp.unil.ch/space/files/2019/02/SPACE-I-2014-Report_Updated_190129.2-1.pdf.

17 Marcelo F. Aebi, Melanie M. Tiago ir Christine Burkhardt, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2015, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2016), 76, https://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_Final_Report_161215_REV170425.pdf.

18 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo

priežiūrą, tikėdamasis, kad sumažės griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo – taikymo, o kartu sumažės laisvės atėmimo įstaigose laikomų asmenų skaičius ir bus sutaupytos lėšos¹⁹. Po intensyvios priežiūros įtvirtinimo suėmimo taikymo dažnumas iš tiesų pradėjo mažėti, tačiau tai – tik vienas iš veiksnių, darančių įtaką suėmimo taikymo mažėjimui. Įtakos turi ir kitos aplinkybės, pavyzdžiui, nusikalstamumo dinamika, nusikalstamų veikų (de)kriminalizavimas ir kt., tačiau šių reiškiniių analizė nėra šios disertacijos uždavinys, todėl statistiniai duomenys neanalizuojami.

Ši kardomoji priemonė tarptautinės teisės ir ES teisės aktuose bei teisės mokslo šaltiniuose vadinama elektroninio stebėjimo terminu. Šioje disertacijoje taip pat bus vartojamas elektroninio stebėjimo teisinis terminas, tačiau tiek, kiek bus susiję su BPK teisiniu reguliavimu ir praktiniu BPK 131¹ straipsnio taikymu teismų praktikoje, dėl objektyvių priežasčių bus vartojama intensyvios priežiūros sąvoka. Elektroninio stebėjimo termino vartojimo tinkamumas bus pagrįstas toliau disertacijoje.

Elektroninio stebėjimo įtvirtinimas BPK turėjo mažinti perteklinės procesinės prievartos taikymą baudžiamajame procese. Perteklinis ir gausus suėmimo taikymas sukelia nebūtinus asmens teisių ir laisvių suvaržymus, dėl to pažeidžia suėmimo kaip *ultima ratio*, proporcingumo principus, kardomųjų priemonių srityje taikytiną mažiausios intervencijos principą ir neužtikrina galimybės naudotis teise būti laisvam baudžiamojo proceso metu. Baudžiamasis procesas dažnai būna susijęs su asmens teisių ir laisvių ribojimais, tačiau BPK 11 straipsnio 1 dalies nuostatos įpareigoja bet kokią procesinę prievartą taikyti tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Nors skiriant kardomasias priemones viešasis interesas pasireiškia siekiu apsaugoti visuomenę nuo pavojingo asmens ir atskleisti nusikalstamas veikas, kaltuosius asmenis patraukti baudžiamajon atsakomybėn, užtikrinti sėkmingą baudžiamąjį persekiojimą, tuo pačiu viešasis interesas pasireiškia ir kaip įtariamojo, kaltinamojo teisių bei laisvių apsauga²⁰. Tai reiškia, kad procesinės prievartos taikymas negali pažeisti asmens teisių ir laisvių. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), siekdamas užtikrinti Konvencijoje garantuojamos vienos svarbiausių asmens teisių – teisės į laisvę – apsaugą, suformavo iš Konvencijos 5 straipsnio kildinamą teisės į laisvę prezumpciją, kuri gali būti grindžiama nekaltumo prezumpcija, asmenų lygybės principu, kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimu, ypatingo stropumo kriterijumi. Ji preziūmuoja esant laisvei palankias aplinkybes skiriant kardomasias priemones ir nustato taisyklę, kad įtariamojo, kaltinamojo laisvė baudžiamajame procese yra norma, o suėmimas – normos išimtis. Nors kai kurie Lietuvos

ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A5B996E81B0>.

19 „Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-4759, XIP-4760 aiškinamasis raštas“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.432319?jfwid=16j6tph46p>, 5 punktą, 7.

20 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1721/content>.

mokslininkai analizavo EŽTT jurisprudencijoje plėtojamas „svorio“ prezumpcijas, iki šiol nebuvo skirta dėmesio teisės į laisvę prezumpcijos paskirties analizei.

Iš to paties Konvencijos 5 straipsnio kyla ir teisė būti laisvam, kuri suprantama kaip įtariamojo, kaltinamojo galimybė dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, pateikiant tam tikras garantijas, kad jis netrukdyt procesui. Be to, ji atsispindi ne viename tarptautinės ir ES teisės akte, taip pat Konstitucijos ir BPK nuostatose, kurios bus analizuojamos šioje disertacijoje, bei bus pristatomi šios teisės materialieji ir procesiniai aspektai. Kardomųjų priemonių skyrimo ir parinkimo procese susidūrus viešajam interesui ir asmens teisei į laisvę, pirmumas teikiamas asmens teisei į laisvę. Šiuo klausimu pastebėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje ne visada laikomasi šios taisyklės, formuojant priešingą praktiką, kad pirmumas teikiamas viešajam interesui. Teisė būti laisvam iki šiol nebuvo analizuota Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. Užsienio mokslininkai šios teisės analizei skyrė daugiau dėmesio, nors ji taip pat nebuvo išsamiai analizuota. Šiame moksliniame tyrime yra pateikiamas naujas požiūris į teisę būti laisvam kaip apimančią teisę būti paleistam, skirtimi laikant laisvę atimančios kardomosios priemonės skyrimą arba tęsimą. Manytina, kad neatsakyti doktrininiai klausimai sudaro prielaidas netinkamai interpretuoti ir taikyti BPK nuostatas. Proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės, mažiausios intervencijos principai ir mažiausiai ribojančios priemonės kriterijus, taip pat teisės į laisvę prezumpcijos galiojimas ir teisės būti laisvam apsauga, skiriant kardomasias priemones, lemia, kad suėmimas turi turėti alternatyvas. Nors, paminėtina, teisės moksle nėra vieningos nuomonės dėl suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių išskyrimo pagrįstumo. Pati moderniausia, viena naujausių ir mažiausiai tyrinėta kardomoji priemonė, įstatymo leidėjo įtvirtinta BPK, siekiant sumažinti suėmimo taikymą, yra intensyvi priežiūra.

Elektroninis stebėjimas taip pat yra mažai nagrinėtas Lietuvos mokslininkų. Lietuvoje nebuvo išsamių teorinių studijų, skirtų elektroninio stebėjimo nagrinėjimui. Nors elektroninio stebėjimo moksliniams tyrinėjimams pamatai buvo padėti dar 2010 m. E. Losio disertacijoje „*Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*“, vėliau pasirodė tik pavienės publikacijos elektroninio stebėjimo tema. Kardomosios priemonės ir elektroninis stebėjimas Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje nebuvo analizuotas laisvės suvaržymo masto aspektu, kaip galinti laisvę riboti ar atimti kardomoji priemonė. Nors elektroninis stebėjimas nemažai tyrinėtas užsienyje, iki šiol moksle nėra vieningos nuomonės dėl elektroninio stebėjimo esmės²¹. Egzistuoja ne viena elektroninio stebėjimo sąvoka²², nėra vieningo požiūrio į šią kardomąją priemonę asmens orumo, privataus gyvenimo neliečiamumo aspektais, taip pat skiriasi požiūris į kardomųjų priemonių išskyrimą kaip alternatyvų suėmimui.

Elektroninis stebėjimas yra techninėmis priemonėmis atliekamas asmens buvimo

21 Mike Nellis, „Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects“, *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 493, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9540-8>.

22 Simona Mesonienė, „Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas“, *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 47–57, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3266>.

vietos, judėjimo ir komunikavimo stebėjimas ir kontrolė. Būtent jis galėtų būti kardomoji priemonė, užtikrinanti teisės būti laisvam įgyvendinimą baudžiamajame procese. Ši kardomoji priemonė yra vienintelė, kurią taikant be suėmimo, teisėsaugos institucijoms yra žinoma, ar asmuo yra jam nustatytoje būti vietoje, arba tiksliai žinoma, kurioje jis yra vietoje. Tai reiškia, kad elektroninis stebėjimas yra tarsi tarpinė kardomoji priemonė tarp visiško laisvės atėmimo suėmus ir visiško paleidimo į laisvę. Elektroninio stebėjimo asmens teisių ir laisvių suvaržymų spektras (teisė į laisvę, judėjimo laisvę, teisė į privatumą ir kt.) priklauso nuo ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo skirtų sąlygų. Sąlygų įvairovė ir varžomos laisvės mastas šią gali sąlygoti šios kardomosios priemonės buvimą tiek laisvę atimančia, tiek ją tik ribojančia priemone. Nepaisant to, teisė būti laisvam yra neužtikrinama dėl perteklinio suėmimo taikymo, nors jis turėtų būti *ultima ratio*. Elektroninis stebėjimas galėtų būti tinkama, dažniau taikoma suėmimo alternatyva, teisės būti laisvam įgyvendinimo ir Konvencijos 5 straipsnio pažeidimų išvengimo įrankis, jeigu būtų užpildytos reglamentavimo spragos, išspręstos praktinės jo taikymo problemos. Mokslo doktrinoje pastebima, kad nors įstatymų leidėjas BPK yra įtvirtinęs bendrą nuostatą BPK 11 straipsnyje, apibrėžiančią proporcingumo principo sampratą, šis principas nėra tinkamai įgyvendinamas baudžiamajame procese, taikant procesines prievartos priemones, dėl nepakankamo jo turinio aiškumo. Mokslininkų manymu, tokia situacija sukuria prielaidas nepagrįstiems žmogaus teisių suvaržymams ir piktnaudžiavimui jomis²³. Toks mokslininkų požiūris taip pat pagrindžia tolesnius mokslinius ieškojimus, siekiant rasti būdų sustiprinti asmens teisių ir laisvių apsaugą, taikant kardomasias priemones, ir užtikrinti jų skyrimo procese proporcingumo principo veikimą. Dėl to disertacijoje ir buvo pasirinkta ši tema, tikintis, kad tyrimas leis išspręsti teisinio reguliavimo netikslumus, praktines problemas, padės stiprinti asmens teisių ir laisvių apsaugą, užtikrinti teisės būti laisvam įgyvendinimą baudžiamajame procese, stiprins proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės principų veikimą. Nors elektroninio stebėjimo teisinio reguliavimo ir taikymo klausimai, susiję su jo vykdymo ar kontrolės perdavimu užsienio valstybei, nėra mokslininkų analizuoti, šioje disertacijoje minėtieji klausimai nebus nagrinėjami ir galės būti tolesnių mokslinių tyrimų objektu.

Atsižvelgiant į išdėstytas temos aktualumą patvirtinančias aplinkybes, disertacijos **mokslinė problema** formuluojama keliant tokius klausimus: kokiais atvejais stebėjimas gali įgyvendinti teisę būti laisvam, skiriant kardomasias priemones? Kaip reglamentuoti ir taikyti elektroninį stebėjimą praktikoje, kad būtų užtikrinama teisė būti paleistam?

Tyrimo naujumas ir jo reikšmė. Pirmą kartą Lietuvos moksle analizuojama teisė būti laisvam ir elektroninis stebėjimas tuo aspektu kaip šią teisę įgyvendinanti kardomoji priemonė, išskiriami jos materialinis ir procesinis aspektai. Vartojant terminą „teisė būti laisvam“ bus turima omenyje asmens galimybė dalyvauti baudžiamajame

23 Artūras Panomariovas ir Egidijus Losis, „Proportionality: from the Concept to the Procedure“, *Jurisprudencija* 2, 120, (2010): 258, <https://repository.mruni.eu/handle/007/11686>.

procese laisvėje Konvencijos 5 straipsnio 1 ir 3 dalies pagrindu. Jei bus analizuojama siauresnė asmens teisė būti laisvam dėl besitęsiančio suėmimo Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pagrindu, tokiu atveju bus vartojamas terminas „teisė būti paleistam“. Taip pat pirmą kartą Lietuvos moksle analizuojama teisės į laisvę prezumpcijos paskirtis ir reikšmė, taikant kardomąsias priemones. Minėtoji teisė ir teisės į laisvę prezumpcija kyla iš Konvencijos 5 straipsnio. Disertacijoje siūlomas naujas nagrinėjamos kardomosios priemonės terminas – elektroninis stebėjimas. Pirmą kartą Lietuvos teisės moksle elektroninis stebėjimas analizuojamas kaip kardomoji priemonė, pagal laisvės suvaržymo mastą galinti laisvę riboti arba ją atimti, ir išsamiai nagrinėjamos jo rūšys. Taip pat elektroninis stebėjimas pirmą kartą nagrinėjamas kaip priemonė, galinti prisidėti prie kitų proceso dalyvių apsaugos, todėl moksliniame tyrime siūloma įtraukti naują kardomųjų priemonių tikslą – siekį apsaugoti kitus proceso dalyvius. Mokslininkų nuomonės dėl suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių išskyrimo (skyrimo) pagrįstumo skiriasi, todėl disertacijoje šis aspektas nagrinėjamas ir pateikiamas naujas požiūris dėl alternatyvių priemonių, jas suprantant plačiau ir siaurąja prasmėmis.

Šis mokslinis tyrimas bus reikšmingas teoriniu lygmeniu, nes juo užpildytos akademinės jurisprudencijos spragos. Taip pat jis bus reikšmingas ir praktiniu lygmeniu, nes bus naudingas įstatymų leidėjui teisės aktų tobulinimui ir teisės taikytojui. Mokslinis tyrimas gali tapti pagrindu tolesnėms mokslinėms studijoms.

Tyrimo tikslas. Išanalizavus elektroninį stebėjimą, atskleisti šios kardomosios priemonės galimybes įgyvendinti teisę būti laisvam, siekiant pasiūlyti reglamentavimo ir taikymo teismų praktikoje tobulinimo būdų.

Tyrimo uždaviniai.

1. Suformuluoti teisės būti laisvam ir teisės į laisvę prezumpcijos apibrėžimą, išryškinti šios teisės turinį, apimtį;
2. Apibrėžti elektroninio stebėjimo sampratą, aptarti pagrindines rūšis, teisių ir laisvių suvaržymo galimybes;
3. Identifikuoti elektroninio stebėjimo teisinio reglamentavimo spragas ir trūkumus, pateikti siūlymų, kaip būtų galima tobulinti baudžiamojo proceso ir kitus susijusius teisės aktus;
4. Išanalizuoti Lietuvos teismų praktiką aptariamojoje srityje ir pateikti siūlymus teisės taikytojams.

Ginamieji teiginiai.

1. Netikslu elektroninį stebėjimą savaime vadinti švelnesne už suėmimą kardomąja priemone, nes tik elektroninio stebėjimo sąlygos, nustatančios įpareigojimus ir draudimus, lemia šia priemone sukeliama asmens laisvės suvaržymo mastą, galinti varijuoti nuo laisvės ribojimo iki jos atėmimo.
2. Lygiai taip pat netikslu šią kardomąją priemonę įvardinti intensyvia priežiūra, nes jos esmė išreiškia asmens teisės ar laisvės suvaržymas, stebint ir kontroliuojant elektroninėmis techninėmis priemonėmis. Asmens teisių ir laisvių suvaržymo

intensyvumas kiekvienu atveju yra skirtingas ir priklauso nuo elektroninio stebėjimo sąlygų.

3. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas ir kardomųjų priemonių taikymo praktika neatitinka proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* principų, neužtikrina teisės būti laisvam baudžiamajame procese įgyvendinimo.

TYRIMŲ APŽVALGA

Įtariamojo, kaltinamojo teisė būti paleistam ir ją apimanti teisė būti laisvam, skiriant kardomąsias priemones, teisės į laisvę prezumpcija, elektroninio stebėjimo analizė kardomosios priemonės, užtikrinančios teisę būti laisvam, aspektu, jo rūšių įvairovė (vienašalis, dvišalis, daugiašalis elektroninis stebėjimas, elektroninis stebėjimas implantuojant stebėjimo įrangą po oda ir kt.), nebuvo analizuota Lietuvos mokslininkų darbuose, tačiau tam tikri su tuo susiję klausimai teisės mokslininkų jau yra nagrinėti.

Viešasis interesas baudžiamajame procese buvo nagrinėtas R. Ažubalytės²⁴, A. Panomariovo²⁵, E. Losio²⁶. Apie būtinybę, skiriant asmeniui suėmimą, kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti, ar egzistuojantis viešasis interesas nusveria asmens teisę į laisvę, buvo užsiminta D. Jočienės mokslinėje publikacijoje²⁷. Minėtoji teisė būti laisvam ir teisės į laisvę prezumpcija kyla iš Konvencijos 5 straipsnio, kuris jau buvo analizuotas J. Kanapeckaitės (Zajančkauskienės) disertacijoje „Baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis įtariami (kaltinami) asmenys su fiziniais ar psichiniais trūkumais (sutrikimais)“, tačiau nusikaltusių asmenų su psichikos sutrikimais teisėtų interesų pažeidimo aspektu²⁸. G. Goda disertacijoje „Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)“, analizuodamas suėmimą, skyrė dėmesio žmogaus teisės į asmens laisvę vystymosi raidai²⁹. Kai kurie teisės būti laisvam aspektai buvo aptarti R. Jurkos ir M. Gušauskienės, kurie nagrinėjo suėmimo atitiktį *ultimum remedium* (liet. paskutinės išeities) principui. Autoriai *ultimum remedium* principo atitikmenimis laiko proporcingumo (BPK 11 str.), subsidiarumo, *ultima ratio* principus, kurių esmė yra vienoda – tai paskutinės išeities reikalavimas³⁰. Taip pat suėmimo

24 Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamąjį persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1)“, *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 23, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3463>.

25 Artūras Panomariovas, „Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2001).

26 Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15995?show=full>.

27 Danutė Jočienė, „Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos“, *Teisė* 45 (2002): 59, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367185671947/J.04~2002~1367185671947.pdf>.

28 Jolanta Kanapeckaitė, „Baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis įtariami (kaltinami) asmenys su fiziniais ar psichiniais trūkumais (sutrikimais)“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004), 135, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18201/Disertacija_Kanapeckaitė.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

29 Gintaras Goda, „Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 1995).

30 Raimundas Jurka ir Marina Gušauskienė, „Suėmimo atitikties *ultimum remedium* principui diskusiniai klausimai“, *Teisės problemos* 2, 64 (2009): 62–80, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2009-2-jurka-gusauskiene.pdf>.

kaip *ultima ratio* principą nagrinėjo S. Bikelis³¹. Proporcingumo principas yra išsamiai analizuotas R. Ažubalytės³², A. Panomariovo³³, E. Losio³⁴, S. Žižienės³⁵, G. Godos³⁶, J. Dešriūtės ir E. Rimšelio³⁷, A. Šindeikio³⁸, L. Beliūnienės³⁹, S. Bikelio⁴⁰, D. Bereikienės ir Ž. Vašcovos⁴¹, I. Danėlienės⁴², E. Leonaitės⁴³ ir kt. teisės mokslininkų. O. Fedosiuk⁴⁴,

-
- 31 Walter Hammerschick ir kt., *DETOUR – Towards Pre-trial Detention as Ultima Ratio. Comparative Report* (Vienna, 2017), [https://www.researchgate.net/publication/330765062_DETOUR - Towards Pre-trial Detention as Ultima Ratio Comparative Report](https://www.researchgate.net/publication/330765062_DETOUR_-_Towards_Pre-trial_Detention_as_Ultima_Ratio_Comparative_Report).
- 32 Rima Ažubalytė, „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptoomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 260–291, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5279>; Raimundas Jurka ir kt., *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009), 152–172.
- 33 Panomariovas ir Losis, *supra note*, 23: 264.
- 34 Losis, *supra note*, 26; Egidijus Losis, „Įrodinėjimo dalykas taikant prievartos priemones“, iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Egidijaus Palskio atminimui), mokslo studija*, Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, Artūras Panomariovas, Raimundas Jurka, Alvydas Barkauskas, Rima Ažubalytė, Petras Ancelis, Egidijus Losis, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Eglė Latauskienė, Jolanta Zajančauskienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 271–324, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16779/9789955193227.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- 35 Simona Žižienė, „Proporcingumo principas Europos arešto orderio išdavimo ir vykdymo procese“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2022).
- 36 Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*, (Vilnius: Registrų centras, 2014), 39–84.
- 37 Justina Dešriūtė ir Ernestas Rimšelis, „Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese“, *Teisės apžvalga* 2, 14, (2016): 411–435, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/29956db7-e3f7-4b88-a789-d177f9904b47/content>.
- 38 Algimantas Šindeikis, „Žodžio laisvė ir kitos konstitucinės vertybės: pusiausvyros nustatymo problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011).
- 39 Lina Beliūnienė, „Konstitucinių vertybių pusiausvyra ir jos pagrindimas konstitucinėje jurisprudencijoje“, *Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis* 2, 10 (2008): 138–139, https://lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2008-210.pdf.
- 40 Skirmantas Bikelis, „Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporingumo principas ir baumės už kontrabandą“, *Teisės problemos* 4, 78 (2012), https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Bikelis12_4.pdf; „Nusikaltimo padarymo priemonės dalies konfiskavimas ar jos vertės dalies išieškojimas iš proporcingumo principo perspektyvos“, *Teisės problemos* 2, 96 (2018), https://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Bikelis-2018_2-96.pdf.
- 41 Daiva Bereikienė ir Žana Vašcova, „Proporcingumo principo reikšmė Europos arešto orderio taikymo kontekste“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 7, (2012), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14874/Bereikien%C4%973.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- 42 Ingrida Danėlienė, „Proporcingumo principas administracinėje teisėje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Ingrida-Dan%C4%97lien%C4%97_Proporcingumo-principas-administracin%C4%97je-teis%C4%97je.pdf.
- 43 Erika Leonaitė, „Proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013), 362, https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Erika-Leonait%C4%97_Proporcingumo-principas-Europos-%C5%BDmogaus-Teisi%C5%B3-Teismo-jurisprudencijoje.pdf.
- 44 Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija* 19, 2, (2012): 715–738, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>.

D. Pranka⁴⁵, G. Švedas⁴⁶, A. Dambrauskienė⁴⁷, S. Zaksaitė⁴⁸ ir kt. nagrinėjo *ultima ratio* principą baudžiamojoje teisėje.

Daugiausia dėmesio elektroninio stebėjimo kaip kardomosios priemonės nagrinėjimui skyrė E. Losis. Disertacijoje „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“ mokslininkas padėjo pamatus elektroninio stebėjimo moksliniams tyrinėjimams, analizuodamas šią kardomąją priemonę 2010 m., kai ji dar nebuvo įtvirtinta BPK kaip kardomoji priemonė. Disertacijos 3.3 skyrelyje „Elektroninė stebėseną kaip procesinę prievartos priemonę“ analizuojama elektroninio stebėjimo samprata, veikimo principai ir rūšys, panaudojimo galimybės baudžiamajame procese⁴⁹. Įstatymų leidėjui įtvirtinus BPK intensyvią priežiūrą, mokslininkas publikacijoje skyrė dėmesio intensyvios priežiūros sampratai, rūšims. Pagal asmens kontrolės intensyvumą jis išskyrė aktyvią, naudojant specialų įtaisą – apyrankę, pasyvią, apimančią balso kontrolę telefonu, ir mišrią elektroninio stebėjimo formą, Apimančią aktyvų ir pasyvų asmens stebėjimą. Pagal įrangos kriterijų išskyrė elektroninį stebėjimą per radijo ryšį bei fiksuotą telefono liniją, taip pat GPS ir mišrų. Moksliniuose darbuose E. Losis atskleidė teigiamą elektroninio stebėjimo poveikį Lietuvos baudžiamajam procesui: žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimą, laisvės atėmimo įstaigų perpildymo bei didelių suimtųjų išlaikymo kaštų problematikos sprendimą⁵⁰.

Mažiau pozityviai elektroninį stebėjimą vertina kitas Lietuvos mokslininkas G. Sakalauskas, taip pat tyrinėjęs elektroninį stebėjimą kaip kardomąją priemonę. G. Sakalausko vertinimu, įstatymų leidėjas įtvirtino elektroninį stebėjimą, nepaisydamas Lietuvos teisės instituto mokslininkų kritiškos pozicijos. Mokslininkas svarsto, kad už to gali slypėti privačių paslaugų teikėjų komerciniai interesai, atkreipia dėmesį, kad elektroninio stebėjimo vystymasis Lietuvoje tebėra pradinėje stadijoje, neaiškūs

45 Darius Pranka, „Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15968?show=full>.

46 Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė*, 82, (2012): 12–25, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4563719/>.

47 Aušra Dambrauskienė, „Ultima ratio principo įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), <https://epublications.vu.lt/object/elaba:24866994/>.

48 Salomėja Zaksaitė, „Manipuliacijos sporto varžybomis Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir ultima ratio principo“, *Teisės problemos* 81, 3 (2013): 56–75, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-3-zaksaitė.pdf>.

49 Losis, *supra note*, 26.

50 Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“, iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas, Oleg Fedosiuk, Aurelijus Gutauskas, Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Romualdas Drakšas, Edita Gruodytė, Pranas Kuconis, Remigijus Merkevičius, Gintautas Sakalauskas, Ilona Michailovič, Pavelas Kujalis, Jolanta Zajančauskienė, Eglė Latauskienė, Rita Aliukonienė, Andželika Vosyliūtė, Marina Gušauskienė, Ernestas Rimšelis, Artūras Panomariovas, Justas Namavičius, Tomas Girdenis, Aušra Kargaudienė, Silvija Gervienė, Mindaugas Bilius, Albertas Milinis, Egidijus Losis, Jurgita Spaičienė, Andriejus Stolarovas, Mindaugas Girdauskas, Marius Kuzminovas, Neringa Palionienė, Simona Žižienė (Vilnius: Registrų centras, 2014), 413-428.

elektroninio stebėjimo teisiniai pagrindai, trūksta mokslinių diskusijų apie elektroninio stebėjimo atitiktį proporcingumo principui, poveikį konstitucinėms asmens teisėms, galimą neigiamą poveikį asmeniui⁵¹. S. Bikelis mokslinėje publikacijoje yra užsiminęs, kad intensyvios priežiūros taikymo galimybė nelabai mažina asmenų, kuriems paskiriamas suėmimas, skaičius, greičiau tarnauja tam, kad asmenys būtų anksčiau paleidžiami iš suėmimo⁵². Kardomųjų priemonių institutas yra išsamiai nagrinėtas mokslininkų R. Ažubalytės, E. Losio⁵³, R. Jurkos⁵⁴, E. Rimšelio⁵⁵, G. Godos⁵⁶, A. Vingilės⁵⁷ mokslinėse publikacijose, tačiau elektroniniam stebėjimui dėmesio nebuvo skirta. S. Mesonienė⁵⁸ daugiausia dėmesio skyrė intensyviai priežiūrai lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų kontekste. R. Uscila⁵⁹ intensyvią priežiūrą nagrinėjo baudsmių vykdymo teisės klausimais.

Šiame darbe daugiausiai remiamasi užsienio valstybių, kuriose teisės būti laisvam ir teisės būti paleistam, elektroninio stebėjimo klausimai yra nagrinėjami jau seniai,

-
- 51 Gintautas Sakalauskas, „Elektronische Überwachung in weiteren europäischen Ländern: Litauen“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich - Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele, Judith Treig (Hrsg.) (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 395, 399, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
- 52 Skirmantas Bikelis, „Suėmimo taikymo pokyčiai Lietuvoje: teisinės kultūros perspektyva“, *Kriminologijos studijos*, 6, (2018): 8–28, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/download/12672/11276/16314>.
- 53 Rima Ažubalytė ir Egidijus Losis, „The function of measures of coercion that are applied on the basis of breach of criminal procedure“, *Societal Studies* 2, 2 (2009): 207–223, <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1431>.
- 54 Raimundas Jurka, „Žmogaus teisių gynimas Lietuvos baudžiamajame procese: antropocentrinio požiūrio link“, iš *Regnum est : 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui - 20 : Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui*, Mykolo Romerio universitetas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 335–351, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16741/9789955192480.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- 55 Ernestas Rimšelis, „Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomasias priemones“, *Jurisprudencija* 75, 67 (2005): 69–75, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2980>.
- 56 Gintaras Goda, „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“, *Teisė* 35, (2000): 17–27, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185451774/J.04~2000~1367185451774.pdf>; „Teisė kreiptis į teismą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo“, *Teisės problemos* 98, (2016): 27–40, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1495636865674/>.
- 57 Aušra Vingilė, „Problematiniai kardomųjų priemonių taikymo aspektai“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 9 (2013): 309–325, <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5954>.
- 58 Simona Mesonienė, „Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje“, *Jurisprudencija* 3, 117, (2009): 207, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1550>; Mesonienė, *supra note*, 22: 50.
- 59 Rokas Uscila, „Elektroninio stebėjimo priemonių taikymas baudžiamajame justicijoje“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Henryk Malewski, Magdalena Tomaszewska (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2016), 399–410, <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/09/270101-1.pdf>.

autorių atliktais tyrimais.

Mokslo šaltiniuose sutinkama, kad elektroninio stebėjimo tyrinėjimai teoriniais ir praktiniais aspektais užsienyje pradėti nagrinėti nuo 1964 m. mokslininkų R. K. Schwitzbelo, R. L. Pahnke's, T. Armstrongo, G. Reinerio, J. L. Philipso, A. H. Cowe'o, M. Renzemos moksliniuose darbuose⁶⁰ ir jie tęsiami iki šiol tų pačių ir kitų mokslininkų. Plačiai elektroninį stebėjimą analizavo M. Nellis, atskleisdamas elektroninio stebėjimo sampratą, kilmę, priemonės vykdymą galinčius kontroliuoti privačius arba valstybinius subjektus⁶¹, rūšis ir jų įtaką elektroninio stebėjimo represyvumui⁶², techninius aspektus⁶³. F. Dünkel nagrinėjo elektroninio stebėjimo įtaką kalėjimų populiacijos dydžiui ir sumažėjusiam pakartotinių nusikaltimų skaičiui, su besiplečiančio stebėsenos tinklo pasekmėmis ir kaštais⁶⁴, reglamentavimo ir taikymo klausimus⁶⁵. Elektroninio stebėjimo kaip baudmės teisinius aspektus nagrinėjo G. E. Rush⁶⁶, R. Kornhauser, K. Laster⁶⁷, R. Jones⁶⁸, M. Nellis⁶⁹, J. Bunkerfeldt⁷⁰, K. Beyens, M. Roosen⁷¹,

60 Losis, *supra note*, 50: 420; Mesonienė, *supra note*, 22: 47–57.

61 Mike Nellis, „The Electronic Monitoring of Offenders in England and Wales – Recent Developments and Future Prospects”, *British Journal of Criminology* 31, 2 (1991): 165–185, <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/31/2/165/444167>.

62 Nellis, *supra note*, 21: 489–510.

63 Mike Nellis, „Implant Technology and the Electronic Monitoring of Offenders: old and new questions about compliance, control and legitimacy“, iš *Legitimacy and Compliance in Criminal Justice*, Adam Crawford, Anthea Hucklesby, London: Routledge, 2012, 159–180, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203113998-9/8-implant-technology-electronic-monitoring-offenders-mike-nellis>.

64 Frieder Dünkel, „Electronic Monitoring in Europe – a Panacea for Reforming Criminal Sanctions Systems? A Critical Review“, *Kriminologijos studijos* 6, (2018): 58–77, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12674/11279>.

65 Frieder Dünkel ir kt. „You'll never stand-alone”: Electronic monitoring in Germany“, *European Journal of Probation* 9, 1 (2017): 29, <https://journals.sagepub.com/eprint/kpuVBex3FqFAuF2yZkSm/full>.

66 George E. Rush. „Electronic surveillance: an alternative to incarceration. An Overview of the San Diego County Program“, *American Journal of Criminal Justice* 12, 2 (1988): 219–242, <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02888936#citeas>.

67 Ryan Kornhauser ir Kathy Laster, „Punitiveness in Australia: electronic monitoring vs the prison“, *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 445–474, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9538-2#citeas>.

68 Richard Jones, „The electronic monitoring of offenders: penal moderation or penal excess?“, *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 475–488, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9537-3>.

69 Mike Nellis, „Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding The Experience of Electronically Monitored Curfews“, *European Journal of Probation University of Bucharest* 1, 1 (2009): 41–65, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/206622030900100104>.

70 Jan Bunkerfeldt, „Old and new uses of electronic monitoring in Sweden“, *Criminal Justice Matters* 95, 5 (2014): 4–5, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902193>.

71 Kristel Beyens ir Marijke Roosen. „Electronic monitoring and reintegration in Belgium“, *European Journal of Probation* 9, 1, (2017): 11–27, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2066220317704132>.

poveikį recidyvui tyrė M. Renzema, E. Mayo-Wilson⁷², A. Henneguelle, B. Monnery, A. Kensey⁷³, rizikos, kriminogeninio pobūdžio veiksnius, taikant elektroninį stebėjimą analizavo M. DeMichele, B. Payne⁷⁴. Elektroninio stebėjimo techninius aspektus nagrinėjo M. Toombs⁷⁵, Kenneth Russell⁷⁶, M. Bagaric, D. Hunter, G. Wolf⁷⁷, A. K. Schmidt⁷⁸. Elektroninio stebėjimo technologinį poveikį nagrinėjo R. Granja⁷⁹. Elektroninio stebėjimo raidą analizavo J. R. Lilly, R. A. Bal⁸⁰, Martinovic⁸¹. Elektroninio stebėjimo paskirtį, plėtros tikslus analizavo R. Haverkamp, M. Mayer, R. Levy⁸². Vienašalio ir dvišalio elektroninio stebėjimo skirtumus ir galimybę užtikrinti proceso dalyvių apsaugą analizavo E. Erez ir P. R. Ibarra⁸³. N. F. Caiado analizavo elektroninio stebėjimo taikymo principus ir šios kardamosios priemonės galimybes spręsti suimtujų

72 Marc Renzema ir Evan Mayo-Wilson, „Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders?“, *Journal of Experimental Criminology* 1 (2005): 215–237, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11292-005-1615-1>.

73 Anaïs Henneguelle ir kt. „Better at Home than in Prison? The Effects of Electronic Monitoring on Recidivism in France“, *The Journal of Law and Economics* 59, 3 (2016): 1–53, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2711649.

74 Matthew DeMichele ir Brian Payne, „Electronic supervision and the importance of evidence-based practices“, *Federal probation*, 74, 2 (2010): 1–16, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/2010/09/electronic-supervision-and-importance-evidence-based-practices>.

75 Thomas G. Toombs, „Monitoring and Controlling Criminal Offenders Using the Satellite Global Positioning System Coupled to Surgically Implanted Transponders: Is It viable Alternative to Prison?“, *Criminal Justice Policy Review* 7, 3–4 (1995): 341–346, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088740349500700309?journalCode=cjpa>.

76 Kenneth Russell, „Electronic Monitoring Equipment“, *International Review of Law, Computers & Technology* 4 (1989): 139–142, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600869.1989.9966284>.

77 Mirko Bagaric, Dan Hunter ir Gabrielle Wolf, „Technological Incarceration and the End of the Prison Crisis“, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 108, 1, (2018): 98, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7618&context=jclc>.

78 Annesley K. Schmidt, „Electronic monitoring: what does the literature tell us?“, *Federal Probation Journal* 62, 2 (1998): 10, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/1998/12/electronic-monitoring-what-does-literature-tell-us>.

79 Rafaela Granja, „The Invisible Implications of Techno-Optimism of Electronic Monitoring in Portugal“, *Comunicação e sociedade*, 40 (2021): 251, <https://journals.openedition.org/cs/6350?lang=en>.

80 J. Robert Lilly ir Richard A. Ball, „A Brief History of House Arrest and Electronic Monitoring“, *Northern Kentucky Law Review* 13, 3 (1987): 343–374, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/brief-history-house-arrest-and-electronic-monitoring>.

81 Marietta Martinovic, „New Zealand’s extensive electronic monitoring application: “Out on a limb” or “leading the world”?“, *Practice: The New Zealand Corrections Journal* 5, 1 (2017): https://www.corrections.govt.nz/resources/research/journal/volume_5_issue_1_july_2017/new_zealands_extensive_electronic_monitoring_application_out_on_a_limb_or_leading_the_world.

82 Rita Haverkamp, Markus Mayer ir Rene Levy, „Electronic Monitoring in Europe“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 12, 1 (2004): 36–45, <https://brill.com/view/journals/eccl/12/1/eccl.12.issue-1.xml>.

83 Edna Erez, Peter R. Ibarra ir Norman A. Lurie, „Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases—A Study of Two Bilateral Programs“, *Federal Probation Journal* 68, 1 (2004): 15–16, <https://www.research->

mažėjimą⁸⁴, pažeidimų ir reakcijų į juos, elektroninio stebėjimo ir suėmimo išlaidų lyginimo klausimus, elektroninio stebėjimo ateities perspektyvas⁸⁵. Elektroninis stebėjimo kaip kardamosios priemonės galimybes baudžiamajame procese nagrinėjo E. Maes, B. Mine, R. Van Brakel⁸⁶, K. Beyens, M. Roosen⁸⁷. Elektroninio stebėjimo atitiktį konstituciniams principams analizavo L. Zedner⁸⁸, J. R. Lilly⁸⁹.

Kaip vieną iš reikšmingiausių mokslinių darbų galima paminėti antologiją „*Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*“ (liet k. „*Elektroninio pažeidėjų stebėjimo Europoje lyginamoji analizė – aprašymas ir perspektyvos*“)⁹⁰, kurioje pateikti skirtingose valstybėse vykdytų ir elektroninį stebėjimą tyrusių įvairių mokslinių projektų rezultatai. Šioje antologijoje mokslo tyrėjai apibūdino elektroninio stebėjimo padėtį jų šalyje ir baudžiamosios politikos diskusijas šia tema bei vertino tolesnes elektroninio stebėjimo plėtros perspektyvas. Elektroninio stebėjimo tema galima rasti ir pavienių ar kelių valstybių patirtį pristatančių tyrimų, pavyzdžiui Hannah G. ir G. McIvor apie elektroninį monitoringą Škotijoje⁹¹, A. Hucklesby ir E. Holdsworth apie elektroninį monitoringą Anglijoje ir Velse⁹², A. Hucklesby, K. Beyens, M. Boone, F. Dünkel, G. McIvor, H. Graham apie elektroninį monitoringą Belgijoje, Anglijoje ir Velse, Vokietijoje, Nyderlanduose

gate.net/publication/283476281 Electronic monitoring of domestic violence cases - A study of two bilateral programs.

84 Nuno Franco Caiado, „Pre-trial electronic monitoring in Portugal Nuno Caiado explores 24-hour confinement“, *Centre for Crime and Justice Studies, Electronic monitoring* 95, (2014): 11, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902197>.

85 Nuno Franco Caiado, „Principais Características da Monitoração Eletrônica em Portugal“, *Revista Brasileira de Execução Penal* 1, 1 (2020): 213–233, <https://rbepdepen.depen.gov.br/index.php/RBEP/article/view/165>.

86 Eric Maes ir kt., „Thinking about Electronic Monitoring in the Context of Pre-Trial Detention in Belgium: A Solution to Prison Overcrowding?“, *European Journal of Probation University of Bucharest* 4, 2 (2012): 3–22, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurip4&div=16&id=&page=>.

87 Kristel Beyens ir Marijke Roosen, „Suspects Being Watched in Real Time: Introducing GPS Tracking in Belgium“, *Journal of Technology in Human Services, GPS Tracking of Offenders* 34, 1 (2016): <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15228835.2016.1139417>, 102.

88 Lucia Zedner, *Criminal justice* (New York: Oxford University Press, 2004), 220–222.

89 Lilly, *supra note*, 13: 511.

90 Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven* (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

91 Hannah Graham ir Gill McIvor, *Scottish and International Review of the Uses of Electronic Monitoring*, report No. 8 (Glasgas: Scottish Centre for Crime & Justice Research, 2015), <https://www.scccj.ac.uk/wp-content/uploads/2015/08/Scottish-and-International-Review-of-the-Uses-of-Electronic-Monitoring-Graham-and-McIvor-2015.pdf>.

92 Anthea Hucklesby ir Ella Holdsworth, „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. England und Wales“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig (Mönchengladbach:

ir Škotijoje, Alicia Virani apie elektroninį stebėjimą Los Andžele⁹³ ir kt. Alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių išskyrimo klausimu naudingi buvo A. Martufi, Ch. Peristeridou, S. Montaldo. M. Anwar, E. Montero Pérez de Tudela ir kt. moksliniai tyrimai⁹⁴.

Teisės į laisvę interpretavimas JAV teisėje ir Europoje pagal Konvenciją buvo nagrinėjamas Carlton R. Stoiber⁹⁵. Teisė *būti paleistam* paskirtis buvo nagrinėjama A. John Keefe⁹⁶, P. Wald, J. Martinez⁹⁷. John N. Mitchell⁹⁸, Clovis C. Morrisson⁹⁹, Charles Ares

Forum Verlag Godesberg, 2017), 177–204, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsharrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

- 93 Alicia Virani, *Pretrial electronic monitoring in Los Angeles County* (California: School of law, Criminal justice program. 2015–2021), https://law.ucla.edu/sites/default/files/PDFs/Criminal_Justice_Program/Electronic_Monitoring_in_Los_Angeles_Report-FINAL.pdf.
- 94 Adriano Martufi ir Christina Peristeridou, „Pre-trial Detention and EU Law: Collecting Fragments of Harmonisation Within the Existing Legal Framework“, *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1481, <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/pretrial-detention-eu-law-collecting-fragments-harmonisation>; Rini Fathonah, Sunarto Sunarto ir Mashuril Anwar, „Non-Custodial Sanctions Policy in Renewing the Criminal System in Indonesia (Study of Non-Custodial Sanction Approaches in Draft Law of the Criminal Law)“, iš *Proceedings of the 2nd International Conference on Fundamental Rights, I-COFFEES*, (2019): 8, <https://eudl.eu/doi/10.4108/eai.5-8-2019.2308635>; Femi Odekunle, „Towards Compensation for Victims of Organised Crime in Developing African Countries“, iš *United Nations Asia and Far East Institute, Resource Material Series* 38 (1990): 250, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/toward-compensation-victims-organized-crime-developing-african>; Stefano Montaldo, „Special Focus on Pre-trial Detention and Its Alternatives Under EU Law: An Introduction“, *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1573, <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/special-focus-pretrial-detention-alternatives-under-eu-law-introduction>; Esther Montero Pérez de Tudela, „Alternative measures to pre-trial detention in Europe: what else is there?“, *Confederation of European Probation*, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/10/Alternative-measures-to-pre-trial-detention-in-Europe-what-else-is-there.pdf>.
- 95 Carlton D. Stoiber, „The Right to Liberty: A Comparison of the European Convention on Human Rights with United States Practice“, *Human Rights* 5, 3 (1976): 333–364, <https://www.jstor.org/stable/27879034>.
- 96 Arthur John Keefe, „Practicing Lawyers’ Guide to the Current Law Magazines“, *American Bar Association Journal* 52, 6 (1966): 590–592, https://books.google.to/books?id=vlthSCCKLIC&printsec=front-cover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- 97 Patricia Wald ir Jenny Martinez, „Provisional Release at the ICTY: A Work in Progress“, iš *Essays on ICTY Procedure and Evidence*, Editors: Richard May, David Tolbert, John Hocking, Ken Roberts, Bing Bing Jia, Daryl Mundis, ir Gabriël Oosthuizen, (E-Book (PDF), 2021), 231, https://brill.com/edcoll-chap/book/9789004478268/B9789004478268_s025.xml.
- 98 John N. Mitchell, „Wiretapping and Pretrial Detention - Balancing the Rights of the Individual with the Rights of Society“, *Judicature* 53, 5 (1969): 188–192, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/judica53&div=58&id=&page=>.
- 99 Clovis C. Morrisson Jr., „The Rights of the Accused under the United States Constitution and the European Human Rights Convention“, *Wisconsin Law Review* 1 (1968): 192–209, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/wlr1968&div=4&id=&page=>.

ir Herbert Sturz¹⁰⁰, M. L. Friedland¹⁰¹, T. C. Daintith ir A. B. Wilkinson¹⁰² publikacijose analizavo teisės būti paleistam, taikant užstatą, galimybes. Teisės būti paleistam įgyvendinimo galimybės, taikant elektroninį stebėjimą kaip priemonę mažinti užstato taikymą, buvo analizuota Samuel R. Wiseman¹⁰³, Michael Gross¹⁰⁴, S. Fahy, K. Bagga-ley, A. Baker, T. Minassian, V. Filippelli¹⁰⁵.

100 Charles Ares ir Herbert Sturz, „Bail and the Indigent Accused“, *Crime and Delinquency* 8, 1 (1962): 12–20, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001112876200800103>.

101 Martin Lawrence Friedland, „Arrest, Bail and Legal Aid“, *Canadian Journal of Corrections* 12, 3 (1970): 221–228, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cjc-cj12&div=32&tid=&page=>.

102 Terence C. Daintith ir Aaron B. Wilkinson, „Bail and the Convention: British Reflections on the Wemhoff and Neumeister Cases“, *American Journal of Comparative Law* 18, 2 (1970): 326–342, <https://www.jstor.org/stable/839397>.

103 Samuel R. Wiseman, „Pretrial Detention and the Right to Be Monitored“, *Yale law journal* 123, 5 (2014): 1382–1396, <https://ssrn.com/abstract=2238639>.

104 Michael Gross, *Electronic Monitoring Systems (EMS) in the Pre-Trial Environment: Constitutionality, Cost-Effectiveness and Other Factors* (Washington: the National Criminal Justice Reference Service, 1992), <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/electronic-monitoring-systems-ems-pre-trial-environment>.

105 Karla Dhungana Sainju ir kt. „Electronic Monitoring for Pretrial Release: Assessing the Impact“, *Federal probation journal* 82, 3 (2018): 3–10, https://www.uscourts.gov/sites/default/files/82_3_1.pdf.

MOKSLINIO TYRIMO METODAI

„Teisė yra visuomeninis, t. y. socialinės tikrovės, reiškinyss“¹⁰⁶. Kadangi teisė kaip mokslas, tiriantis socialinę tikrovę, pasižymi tuo, kad ji yra tokia, kaip mes ją suvokiame, moksliniame tyrime remiamasi konstruktyvizmo filosofine teorija. Konstruktyvizmo požiūriu, žinios nėra galutinės, nekintamos, veikiau žinojimas iš dalies yra asmenišką, konstruojant reikšmę, remiantis patirtimi¹⁰⁷. Remiantis konstruktyvizmu, pasaulis suvokiamas kaip mąstančių individų, realybę konstruojančių sąmonės srautų sąveika¹⁰⁸. Žinojimą sukuria, konstruoja žmonės sąveikoje su pasauliu¹⁰⁹. Taip pat ir mokslininkas gautą informaciją interpretuoja pagal savo patirtį ir žinias. Konstruktyvizmo teorija akcentuoja pažinimą, o ir šiame darbe yra siekiama išsamesnių žinių apie elektroninį stebėjimą, teisę būti laisvam, kurios analizuojamos ir vertinamos, siekiant užsibrėžtų tikslų. Disertacijoje yra laikomasi žmogaus teisių apsaugos paradigmos.

Disertacijos tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti naudojami skirtingi mokslinio tyrimo metodai. Duomenys disertacijai renkami, taikant dokumentų atranką ir naudojant dokumentų analizės metodą. Duomenys buvo apdorojami taikant turinio analizės, lyginamąjį, sisteminės analizės, indukcijos, lingvistinį ir kt. metodus.

Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant surinkti mokslinei problemai nagrinėti reikšmingą informaciją mokslinėse publikacijose, teisės aktuose, teismų procesiniuose sprendimuose¹¹⁰. Gilinamasi į užsienio ir Lietuvos mokslininkų požiūrį bei jų atliktų mokslinių tyrimų rezultatus elektroninio stebėjimo, teisės būti laisvam klausimais. Analizuojamos tarptautinės ir ES teisės aktų, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktų nuostatos. Užsienio teisės aktų analizei elektroninio stebėjimo (ne) įtvirtinimo ir reglamentavimo klausimu buvo atrinktos Prancūzijos, Šveicarijos, Suomijos, Švedijos, Anglijos ir Velso, Belgijos, Portugalijos, Estijos, Vokietijos, Ispanijos, Naujosios Zelandijos valstybės, taikant patogiosios imties atranką ir kalbinį kriterijų – teisės aktų skelbimą anglų kalba¹¹¹. Teismų procesinių sprendimų imtis yra tikslinė, kriterinė. Tikslinės atrankos būdu pagal juose nagrinėjamų klausimų pobūdį atrinkta

106 Linas Baublys ir kt., *Teisės teorijos įvadas, 2 leidimas, Liber amicorum prof. dr. Egidijui Jarašiūnui* – 60 (Vilnius, MES, 2010), 42.

107 Gintautė Žibėnienė ir Valdonė Indrašienė, *Šiuolaikinė didaktika* (Vilnius: Registrų centras, 2018), 46, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16217/30_Siuolaikine%20didaktika.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

108 Egon G. Guba ir Yvonna S. Lincoln, „Competing paradigms in qualitative research“, iš *Handbook of qualitative research*, (Eds.) Norman K. Denzin ir Yvonna S. Lincoln (London: SAGE publications, 1998), 110–111, <https://studylib.net/doc/8400883/-1994--competing-paradigms-in-qualitative-research>.

109 Mordechai Gordon, „Toward A Pragmatic Discourse of Constructivism: Reflections on Lessons from Practice“, *Educational Studies* 45 (2009), 39, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131940802546894>.

110 Vilma Žydžiūnaitė ir Stanislav Sabaliauskas. *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai* (Vilnius: VAGA, 2017), 65.

111 M. Patton, *Qualitative evaluation and research methods* (Beverly Hills, CA: Sage 1990), 180–181; Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, *supra note*, 110: 63.

100 teismo procesinių sprendimų baudžiamosiose bylose nuo 2017 iki 2023 metų, kuriuose spęsti kardamosios priemonės intensyvios priežiūros skyrimo, tęsimo, panaikinimo, pakeitimo klausimai. Taip pat analizuota šiuo klausimu aktuali Konstitucinio Teismo, EŽTT, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudencija.

Kokybinės turinio analizės metodas buvo naudojamas analizuojant, interpretuojant, sisteminant apibendrinant rašytinę informaciją ir siekiant gauti naujų žinių¹¹², vadovaujantis informacijos prisotinimo principu, kol buvo nuspręsta, kad surinktos informacijos pakanka apibendrinimams ir išvadoms daryti. Turinio analizės metodas padėjo atskleisti išsiskiriančias mokslininkų nuomones dėl elektroninio stebėjimo kardamosios priemonės galėjimo užtikrinti netrukdomą baudžiamąjį procesą, elektroninės stebėjimo kardamosios priemonės suderinamumo su privataus gyvenimo gerbimo ir pagarbos žmogaus orumui principais, alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių išskyrimo pagrįstumo. Minėtu metodu tirti šaltiniai suteikė pagrindą tyrimo samprotavimams. Pasitelkus šį metodą buvo nagrinėjamas elektroninio stebėjimo reglamentavimas Lietuvoje ir atrinktose užsienio valstybėse bei taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Lietuvos teismų praktikos analizė buvo naudinga dėl BPK nuostatų praktinio taikymo, skiriant kardomasias priemones, klausimų išaiškinimo. Buvo atliekama Konstitucijos nuostatų ir Konstitucinio Teismo nutarimų analizė, nes Konstitucija yra aukščiausiajį juridinę galią turintis teisės aktas, grindžiantis šalies teisės sistemą. Tarptautinių ir ES teisės aktų nuostatos turi pirmumą nacionalinės teisės aktų atžvilgiu, išskyrus Konstituciją¹¹³. Dėl to siekiant pateikti elektroninio stebėjimo teisinio reguliavimo tobulinimo pasiūlymus, svarbus jų suderinamumas su Konstitucija ir konstitucine jurisprudencija. EŽTT ir ESTT jurisprudencija teisės būti laisvam ir elektroninio stebėjimo klausimais analizė buvo svarbi dėl Konvencijoje ir Chartijoje įtvirtintos teisės būti laisvam turinio ir taikymo apimties aiškinimo.

Indukcijos metodas buvo pasirinktas dėl to, kad moksliniame tyrime buvo analizuojami nauji ar fragmentiškai tyrinėti klausimai (teisės į laisvę prezumpcija,

112 Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, *supra note*, 110: 57.

113 Toma Birmontienė, „Konstitucinė teisė ir tarptautinė bei Europos sąjungos teisė: kas diktuoja teisės sistemų sąveikos ribas?“, iš *XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei. Liber amicorum Sauliui Katuokai*, Mykolo Romerio universitetas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 76, 92, https://repository.rmu.lt/bitstream/handle/007/17502/Liber%20Amicorum_2020-74-102.pdf?sequence=1; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatoms, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatoms“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content>.

teisė būti laisvam, elektroninis stebėjimas ir alternatyvos suėmimui plačiąja ir siaurąja prasmėmis)¹¹⁴. Šis metodas taikytas, darant apibendrinančias išvadas apie elektroninio stebėjimo paskirtį, galimybes įgyvendinti teisę būti laisvam, šios teisės materialiuosius ir procesinius teisinius aspektus, galimą suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių supratimą plačiąja ir siaurąja prasmėmis. Taikant indukcijos metodą, buvo formuluojamos disertacijos išvados, teikiami pasiūlymai dėl elektroninio stebėjimo reglamentavimo ir praktinio taikymo tobulinimo.

Lyginamuoju metodu buvo siekiama atskleisti elektroninio stebėjimo reglamentavimo būdus, užtikrinimo, įrangos sumontavimo ir išmontavimo, terminų, aplinkybių, reikšmingų elektroninio stebėjimo skyrimui, atlikimo vietas, Europos apsaugos orderio įgyvendinimo, taikant elektroninį stebėjimą, teisinį reguliavimą. Šis metodas buvo naudojamas teikiant pasiūlymus dėl elektroninio stebėjimo reglamentavimo Lietuvoje tobulinimo.

Sisteminės analizės metodas skatina sisteminę požiūrį į tyrimo objektą bei padeda jį matyti platesnėje egzistuojančių sąveikų plotmėje, todėl jis naudotas sistemiskai aiškinant BPK nuostatas. Konkrečios BPK ir kitų įstatymų normos buvo tiriamos atsižvelgiant į jų ryšius su kitomis to paties teisės akto ir kitų teisės aktų nuostatomis. Sisteminės analizės metodas padėjo atskleisti teisės į laisvę raišką baudžiamajame procese, skiriant kardomasias priemones. Leido išskirti teisės į laisvę prezumpcijos įtaką teisės būti laisvam užtikrinimui, išryškinti šios teisės įtvirtinimo būdus teisės aktuose, kaip įtvirtintos tiesiogiai teisės akto tekste ar išvedamos iš tam tikrų teisės nuostatų visumos, elektroninio stebėjimo rūšis ir principus, kurių laikymasis padeda įgyvendinti teisę būti laisvam. Taikant šį metodą nacionalinės teisės nuostatos ir teismų praktika vertinama tarptautinės ir ES teisės bei EŽTT ir ESTT jurisprudencijos kontekste.

Remiantis *lingvistiniu metodu*, BPK ir kitų teisės nuostatų prasmė buvo aiškinaama, analizuojant jų tekste vartojamų žodžių prasmę. Vadovaujantis šiuo metodu, buvo analizuojamos elektroninio stebėjimo samprata, terminų „elektroninis stebėjimas“ ir „intensyvi priežiūra“ reikšmės.

114 Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, *supra note*, 110: 69.

1. TEISĖ BŪTI LAISVAM KAIP ĮTARIAMOJO, KALTINAMOJO TEISĖ

Įtariamasis, kaltinamasis gali naudotis teise būti laisvam kardomųjų priemonių skyrimo procese. Jos užtikrinimui didelę reikšmę turi kardomųjų priemonių skyrimo procese skirtingų dėmenų konflikto sprendimo ypatumai. Jie susiję su EŽTT formuojamomis „svorių prezumpcijomis“, iš kurių viena yra teisės į laisvę prezumpcija, kurią taikant, pirmumas teikiamas asmens teisių ir laisvių apsaugai, o ne viešajam interesui. Prieš analizuojant teisės būti laisvam reglamentavimą, turinį, taikymo apimtį, svarbu suprasti, kodėl ir kaip ši teisė yra užtikrinama ir su kokiais veiksniais tai siejama.

1.1. Teisinių vertybių sąveika kardomųjų priemonių kontekste

Valstybės paskirtis yra didžiausios konstitucinės vertybės – žmogaus teisių – užtikrinimas¹¹⁵. Žmogaus teisės yra suprantamos kaip laisvės ir galimybės jas įgyvendinti. Žmogaus teisės demokratinėje valstybėje laikytinos vertybe ir yra socialinis, ne asmeninis kiekvieno žmogaus interesas¹¹⁶. Nusikalstamos veikos yra vienos tų teisės pažeidimų, kuriais žmogaus teisės ir laisvės itin šurkščiai pažeidžiamos¹¹⁷.

Viešasis interesas taip pat yra konstitucinė vertybė¹¹⁸. Ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas laikytinas viešuoju, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija¹¹⁹. Vals-

115 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 20.

116 Beliūnienė, *supra note*, 39: 138–139.

117 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2096/content>.

118 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdinių įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta393/content>.

119 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3

tybė ir visuomenė baudžiamajame procese taip pat turi savo interesus. Štai BPK 1 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas¹²⁰. Nors yra nuomonių, kad valstybė negali turėti savo individualių interesų, o jos interesai yra visuomenės interesai, mokslininkai sutinka, kad „<...> valstybė taip pat gali turėti savų poreikių. Šie interesai turėtų būti traktuojami kaip sąlygos, kuriomis valstybė gali saugiai egzistuoti, išsaugoti savo teritorijos vientisumą, valdžios suverenumą, tobulėti, sėkmingai bendradarbiauti ir taikiai konkuruoti su kitomis valstybėmis, eiti civilizuotos raidos keliu. Kitaip tariant, nors valstybę galima laikyti įrankiu tenkinti individų bei visuomenės poreikiams, tačiau nereikia pamiršti, kad ji taip pat yra teisės subjektas, turintis teises ir pareigas, taip pat ir savo interesus“¹²¹. Interesas „<...> yra susidomėjimas kuo nors, noras tai pažinti, suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus, geriau suvokti tikrovę. Paprastai skiriamas tiesioginis interesas, kurį sukelia objekto patrauklumas, ir tarpinis interesas, kurį sukelia galimybė objektą paversti priemone savo veiklos tikslui įgyvendinti. Abi intereso rūšys yra teisinės pretenzijos dalys“¹²². Manoma, kad „<...> visuomenės interesas nėra tik valstybės interesas, jis – ir visų interesas, t. y. paprasta atskirų individų interesų suma. Visuomenės interesas yra kompromisinis taškas, kuriame susikerta tai, kas svarbiausia valstybei, ir tai, ką sutartinai vertina gyventojai“¹²³.

Visuomeninis interesas baudžiamajame procese yra įvardijamas kaip „<...> nau-
da visuomenei ir kiekvienam žmogui atskirai, tai postūmis veikti siekiant visuomenės ir žmogaus gerovės, tai baudžiamojo proceso varomoji jėga. <...> Visuomenės interesas,

dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta218/content>.

120 „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 3.

121 Ernestas Spruogis, „Šiuolaikinės demokratinės valstybės socialinė paskirtis ir funkcijos“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002), 73–74.

122 Rūta Petkuvienė, Žmogaus teisių įgyvendinimo galimybės ir ribos Lietuvoje (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2006), 31.

123 *Ibid.*, 74.

kurį gina valstybė, suteikdama pareigūnams tam tikrų įgaliojimų (priemonių), tampa viešoju interesu¹²⁴. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, „jeigu valstybė nesiimtų deramų veiksmų, kuriais būtų siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, būtų griau-namas pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais, didėtų nepagarba teisinei tvarkai, įvairiems socialiniams institutams“¹²⁵.

Mokslinėje literatūroje galima rasti dvi viešojo intereso koncepcijas: 1) utilitari-nę, kuri „<...> viešąjį interesą kildino iš tam tikrų spontaniškai nustatomų interesų sumos, atitinkamoms grupėms ieškant ekonominės naudos“ ir 2) voliuntaristinę, kuri „<...> puoselėjo viešojo intereso sampratą kaip bendrą valią (pranc. la volonté reiškia „valia“), suteikiančią valstybei misiją siekti tikslų, svarbių visiems, nepaisant pavienių interesų“¹²⁶. Kituose moksliniuose šaltiniuose apibrėžiama, kad „Viešasis interesas – tai kiekvieno asmens arba daugumos asmenų pareikštas, objektyvių socialinių aplinkybių sąlygotas, tarp privačių asmenų dominuojantis ir todėl visuomenės pripažintas stimulus, skatinantis kiekvieną asmenį atskirai bei pačią visuomenę veikti taip, kad būtų užtikrin-tas gėrio teikimas kitų asmenų naudai“¹²⁷. Visuomeninis interesas gali būti įvardintas kaip „<...> „bendrasis interesas“, „viešasis interesas“. Kiti interesai, įtraukiant „karą ar ... karo grėsmę“, „karas ar kitas visuomenės išgyvenimui gresiantis pavojus“, „pavojus ar katastrofa, gresianti visuomenės gyvybei ar gerovei“, „nacionalinis saugumas“, „vi-suomeninis saugumas“, „viešojo tvarka“, „apsaugojimas nuo neramumų“, „ekonominė valstybės gerovė“, „sveikata ir dorovė“, „teisingumo interesai“, „teismų autoriteto ir ne-priklausomumo užtikrinimas“¹²⁸, o individualus interesas yra apibūdinamas vartojant tokias sąvokas kaip „kitų asmenų teisių ir laisvių apsauga“, „kitų asmenų reputacija ar teisės“, „nepilnamečių interesų ir privataus gyvenimo apsauga“, „plintančių infekcijų pa-žabojimas“, „asmenų apsauga nuo bet kokios neteisėtos prievartos“¹²⁹.

Konstitucijoje, pagal Konstitucinį Teismą, yra įtvirtinta darni žmogaus teisių ir laisvių sistema, kai jos sudaro vieningą ir darnią sistemą, o vienu asmenų teisės ir laisvės sugyvena su kitų asmenų teisėmis ir laisvėmis¹³⁰. Tai reiškia, kad konstitucinėje jurisprudencijoje yra konstatuojama ideali asmenų teisių ir laisvių būseną, kai tarp jų,

124 Ažubalytė, *supra note*, 24: 23.

125 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1–4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2159/content>.

126 Ieva Deviatnikovaitė, „Viešasis interesas, viešosios paslaugos ir sutartys kaip viešojo administravimo turinys“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 407, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5286>.

127 Panomariovas, *supra note*, 25: 32.

128 Losis, *supra note*, 26: 62.

129 *Ibid.*

130 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta385/content>.

taip pat – ir tarp jų bei viešojo intereso, nėra konflikto, prieštaravimų¹³¹. Tačiau tarp konstitucinių vertybių, interesų neretai atsiranda įtampa, kuri mokslinėje doktrinoje įvardijama šiais sinonimais: „susidūrimas“, „sandūra“, „konkuravimas“, „konfliktas“, „prieštaravimas“, o konstitucinės vertybės, interesai vadinami susiduriančiais dėmenimis¹³². Susidūrimas gali vykti tarp asmens teisių ir laisvių, taip pat tarp asmens teisių ir laisvių ir viešojo intereso. Pastarasis atvejis susiklosto, skiriant¹³³ kardomąsias priemones.

Prasidėjęs baudžiamasis procesas savaime nereiškia, kad asmeniui būtina bus skiriama kardomoji priemonė. Priešingai, BPK 11 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų, o kiekvienas asmens laisvės suvaržymas turi būti tinkamai pasvertas¹³⁴. Proporcingumo principas reikalauja, kad asmens teisėms būtų daromi kuo minimaliesni suvaržymai¹³⁵. Jei nenustatoma būtinybė taikyti kardomąsias priemones, asmuo dalyvauja baudžiamajame procese laisvėje, kas reiškia, kad tarp konstitucinių vertybių, t. y. viešojo intereso ir asmens teisių ir laisvių, yra darna, pusiausvyra.

Retai kada įstatymai efektyviai veikia be prievartos priemonių¹³⁶, todėl valstybė imasi įvairių teisėtų priemonių, leidžiančių kontroliuoti nusikalstamumą. Vykdamas baudžiamąjį persekiojimą, įstatymais yra suteikiamos teisės taikyti įvairias teisėtas specifines priemones, kurios turi būti šiuolaikinės, veiksmingos bei negali pažeisti konstitucinių asmens teisių ir laisvių¹³⁷. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad „*siekiant užkirsti kelią nusikaltimams pagrindinę reikšmę turi efektyviai įgyvendinama įvairių prevencinių priemonių sistema. Tačiau visų nusikaltimų užkardyti neįmanoma.*

131 Beliūnienė, *supra note*, 39: 137.

132 Beliūnienė, „Žmogaus teisių ir kitų konstitucinių vertybių darninimo ir „pirmenybinių laisvių“ konstitucinių doktrinų santykis“, *Teisės problemos* 4, 70 (2010): 21, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2010-4-beliuniene.pdf>.

133 Terminas „skyrimas“ vartojamas plačiąja prasme, omenyje turint kardomosios (-ųjų) priemonės (-ių) skyrimą, termino tęsimą, rūšies parinkimą.

134 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 18 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-240-626/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2101446>.

135 „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-196-806/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2090818>.

136 John Alderson, *Human rights and criminal procedure: a police view. Human rights in criminal procedure / A Comparative Study* (Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1982), 332; Goda, *supra note*, 36: 8.

137 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 115.

*Asmuo, padaręs nusikaltimą, turi būti surastas ir atitinkamai nubaustas*¹³⁸.

Šaltiniuose rašoma, kad „procesinės prievartos priemonės – tai baudžiamojo proceso įstatymo numatytos procesinės priemonės ir būdai, taikomi baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais, įgaliotų baudžiamojo proceso subjektų, kuriais atimant žmogui galimybę naudotis arba įpareigojant asmenį nesinaudoti atitinkamomis teisėmis bei laisvėmis siekiama užtikrinti netrukdomą baudžiamąjį procesą, jo tikslų įgyvendinimą“¹³⁹. Procesinės prievartos priemonės laikomos vienu svarbiausių baudžiamojo proceso teisės institutų, jos skiriamos dėl tinkamo baudžiamojo proceso ir baudžiamojo proceso tikslų užtikrinimo¹⁴⁰.

Kardomosios priemonės – viena iš valstybės procesinės prievartos reiškimosi formų baudžiamajame procese. Jos yra prievartos priemonių sistemos dalis, kurią, be jau minėtųjų kardomųjų priemonių (BPK XI skyrius), sudaro „<...>„kitos“ prievartos priemonės (BPK XII skyrius) ir XXVIII skyriuje nurodytos laikinos procesinės prievartos priemonės, taikomos juridiniam asmeniui (BPK 389 straipsnis)“¹⁴¹. Mokslo šaltiniuose kardomosiomis priemonėmis įvardijamos procesinės prievartos priemonės, skiriamos įstatyme numatytais pagrindais ir tvarka įgaliotų pareigūnų įtariamajam, kaltinamajam, kad šis nepabėgtų nuo ikiteisminio tyrimo ir teismo, nedarytų nusikalstamų veikų, netrukdytų baudžiamajam procesui ir nuosprendžio vykdymui¹⁴²; veiksmais, kuriais priverstinai apribojamos ar atimamos įtariamojo ar kaltinamojo teisės ir laisvės, daromas jiems psichologinis poveikis, ir kurie atliekami įstatymų įgaliotų asmenų baudžiamojo proceso įstatymo numatytais pagrindais¹⁴³. Kardomosioms priemonėms yra būdingas prievartinis pobūdis, kadangi jas taikant asmuo negali atlikti tam tikros veiklos, veiksmų, kurie turėtų neigiamą poveikį baudžiamajam procesui ar trukdytų pasiekti baudžiamuosius procesinius tikslus¹⁴⁴, bei patiria vienokius ar kitokius asmens teisių ir laisvių suvaržymus. Jos yra laikino pobūdžio, taikomos tam tikram laikotarpiui, jas taikant patiriami laikini žmogaus teisių ir laisvių suvaržymai. Šios priemonės yra procesinio pobūdžio ir reglamentuojamos baudžiamojo procesinio įstatymo; taikymo pagrindus, ribas ir tvarką detalčiai reglamentuoja įstatymas; taikymu siekiama užtikrinti baudžiamojo proceso tvarką ir veiksmingumą; yra išskirtinio pobūdžio ir taikomos tada, kai kitais būdais negalima pasiekti tų pačių tikslų; jas taiko specifinis

138 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 130.

139 Losis, *supra note*, 26: 128.

140 Nadia Cantemir-Stoica, „Legal termination in preventive measures“, *LESIJ - Lex ET Scientia International Journal* 22, 2 (2015): 142-143, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=307978>.

141 Losis, *supra note*, 26: 27.

142 Kseniya Kovalenko, „El concepto de medidas preventivas en Derecho“, *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores* 7, 1 (2019): 2.

143 *Ibid.*, 5–6.

144 Marin-Alin Dănilă, „Preventive measures - exception to the principle of the right to liberty and security“, *Challenges of the Knowledge Society. Criminal law* 6 (2016): 39.

subjektas¹⁴⁵.

Nors įstatymų leidėjas nėra BPK įtvirtinęs kardomųjų priemonių definicijos, teis-
mų praktikoje paaiškinama, kad kardamosios priemonės yra tokios procesinės prie-
vartos priemonės, kuriomis siekiama BPK 1 straipsnyje imperatyviai apibrėžiamo vi-
suomeninio intereso – įgyvendinti valstybės pareigą ištirti ir atskleisti nusikalstamas
veikas¹⁴⁶, ir siekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų¹⁴⁷, t. y. 1) užtikrinti įtariamojo,
kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese; 2) užtikrinti netrukdomą ikiteisminį
tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą; 3) užkirsti kelią naujoms
nusikalstamoms veikoms¹⁴⁸, kurių siekiama skiriant bet kurią BPK numatytą kardo-
mają priemonę.

Mokslo šaltiniuose¹⁴⁹, taip pat EŽTT¹⁵⁰, ESTT¹⁵¹, tarptautinės¹⁵² ir Europos Sąjun-
gos¹⁵³ (toliau – ir ES) teisės aktuose kardamosios priemonės neretai rūšiuojamos į suė-
mimą ir jam alternatyvias kardomąsias priemones, tačiau yra mokslininkų, manančių,

145 Julia Ostrovska, „Measures to ensure criminal proceedings“, Лінгвокультурні коди в економічно-
правовому та соціальному дискурсах: матеріали Міжнар. наук.-практ. студ. конф., редкол.: Л. К.
Крайняк, С. М. Рибачок, Л. Ф. Морозовська (Тернопіль: ТНЕУ, 2019), 306.

146 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-192-
658/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2014773>.

147 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-104-
307/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2073219>; „Lietuvos
apeliacinio teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-85-1076/2022“,
Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2070630>; „Lietuvos apeliacinio
teismo 2021 m. spalio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-269-307/2021“, Infoplex prak-
tika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2033557>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2010
m. kovo 8 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1N-19/2010“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m.
kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/153045>.

148 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

149 Martufi ir kt., *supra note*, 94.

150 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje Sūveges prieš Vengri-
ją (Nr. 50255/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%7B%22C3%BCveges%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-159764%22%7D%7D>, par. 60.

151 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje C-294/16 JZ prieš
Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście“, eur-lex, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://eur-lex.europa.
eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0294](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0294), par. 41.

152 Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1990 m. gruodžio 14 d. rezoliucija Nr. 45/110
„Dėl standartinių minimalių su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taisyklių“ 1.1, 1.5, 5.1 - 6.3
punktai, *un.org*, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., [https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/
GEN/NR0/564/99/IMG/NR056499.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/564/99/IMG/NR056499.pdf?OpenElement).

153 „2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo princi-
po taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alterna-
tyvos kardomajam kalinimui“ 4 punktas, *eur-lex*, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., [https://eur-lex.europa.
eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32009F0829](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32009F0829).

kad suėmimo alternatyvų išskyrimas yra nepagrįstas¹⁵⁴. Autorė pritaria mokslininkams, kurie išskiria suėmimui alternatyvias kardomasias priemones. Toks požiūris yra suderinamas su Lietuvoje taikoma kardomųjų priemonių koncepcija. BPK 119 straipsnyje numatyta, kad visos kardamosios priemonės siekia tų pačių tikslų, orientuotų į sklandaus baudžiamojo proceso užtikrinimą. Pastarieji savo turiniu visiškai sutampa su suėmimo pagrindais, numatytais BPK 122 straipsnio 1 dalies 1–2 punktuose ir iš dalies sutampa su BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu suėmimo pagrindu. Suėmimo trečiasis pagrindas yra nukreiptas į konkrečių išvardytų nusikalstamų veikų prevenciją, o BPK 119 straipsnyje numatytų kardomųjų priemonių procesinis tikslas orientuotas į visų nusikalstamų veikų individualiąją prevenciją. Tai reiškia, kad suėmimo pagrindai yra iš esmės sutampantys su BPK 119 straipsnyje numatytais visų kardomųjų priemonių procesiniais tikslais (išskyrus specialųjį suėmimo pagrindą, numatytą BPK 122 straipsnio 5 dalyje). Autorės manymu, suėmimui alternatyvios kardamosios priemonės gali būti suprantamos plačiaja ir siaurąja prasmėmis.

Alternatyvios suėmimui kardamosios priemonės gali būti suprantamos plačiaja prasme (lot. *sensu largo*) pagal tikslo izoliuoti asmenį nuo visuomenės kriterijų. Asmens izoliavimas nuo visuomenės, jį fiziškai laikant valstybės įstaigose, yra skirtas tiems, kurie turi būti pašalinti ir atskirti nuo visuomenės, nes kelia grėsmę jos saugumui. Savo esme suėmimas yra artimas laisvės atėmimo bausmei¹⁵⁵. Pagal tikslą izoliuoti asmenį nuo visuomenės, suėmimo alternatyvomis laikytinos visos kardamosios priemonės, kurias taikant asmuo nėra laikomas atskirtas laisvės atėmimo įstaigose. Asmenų, kuriems taikomas „<...> suėmimas, laikymas uždaro tipo įstaigose pagal savo esmę yra valstybės prievartos priemonė, taikoma valstybės vardu dėl nusikalstamos veikos padarymo ir kuri realizuojama atitinkamų valstybės institucijų. <...> Kardamosios priemonės – suėmimo taikymo metu užtikrinama įtariamojo ir kaltinamojo nusikalstamos veikos padaryme fizinis izoliavimas nuo visuomenės ir būtent dėl to ši prievartos priemonė yra panaši į tokias kriminalines bausmes kaip areštas ir laisvės atėmimas. Galima konstatuoti, kad kardomoji priemonė – suėmimas ir nurodytos kriminalinės bausmės – tai įvairios laisvės atėmimo formos“¹⁵⁶. Pagal šį kriterijų, kardamosios priemonės, kurias taikant asmens laisvė nėra fiziškai atimama, jį fiziškai laikant laisvės atėmimo vietose, yra suėmimui alternatyvios kardamosios priemonės, suprantant jas kaip alternatyvą instituciniam laisvės atėmimui. Tai reiškia, kad alternatyvios suėmimui kardamosios priemonės sąvoka plačiaja prasme apima visas be suėmimo kardomasias priemones (kadangi tik suėmimas yra vykdomas valstybės laisvės atėmimo įstaigose,

154 Skirmantas Bikelis, „Suėmimo taikymo pokyčiai Lietuvoje: teisinės kultūros perspektyva“, *Kriminologijos studijos* 6, (2018): 18, <https://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12672/11275>.

155 Dovilė Murauskienė, „Kardomųjų priemonių paskirtis ir taikymo taisyklės“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/dovile-murauskiene-kardomuju-priemoniu-paskirtis-ir-taikymo-taisykles/4705>.

156 Jonas Blaževičius ir kt., *Penitencinė (bausių vykdymo) teisė* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 418, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15450/Penitencine_teise.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

asmenį izoliuojant).

Siaurąja prasme (lot. *sensu stricto*) suėmimo alternatyvomis laikomos laisvę ribojančios kardamosios priemonės, kurių taikymas paremtas mažiausios intervencijos principu. Suėmimui alternatyvios kardamosios priemonės siaurąja prasme apima tik tas kardamosias priemones, kurių suvaržymo mastas sukelia laisvės teisės ribojimą, bet ne atėmimą. Pagal laisvės suvaržymo masto kriterijų kardamosios priemonės skirstomos į: 1) laisvę ribojančias ir 2) laisvę atimančias kardomasias priemones¹⁵⁷. Šiuo aspektu alternatyvios suėmimui kardamosios priemonės yra skirstomos ir tarptautinės teisės bei ES teisės aktuose. Standartinių minimalių su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taisyklių (toliau – Tokijo taisyklės) 1.1, 1.5, 5.1 – 6.3 punktų nuostatoje alternatyvios suėmimui kardamosios priemonės apibūdinamos kaip nesusijusios su laisvės atėmimu priemonės. Tokijo taisyklių 2.6 punkte paaiškinama, kad su laisvės atėmimu nesusijusios priemonės turėtų būti taikomos laikantis mažiausios intervencijos principo (angl. *the principle of minimum intervention*)¹⁵⁸. Tai reiškia, kad alternatyvios suėmimui kardamosios priemonės yra tos, kurios nėra susijusios su laisvės atėmimu ir taikomos, laikantis mažiausios intervencijos principo. 2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinio sprendimo Nr. 2009/829/TVR „Dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui“ (toliau – Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR) preambulės 4 punkte yra numatytas siekis paskatinti prirėkus naudoti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones kaip alternatyvą kardomajam kalinimui¹⁵⁹. Jei kardamosios priemonės taikomos nesilaikant mažiausios intervencijos principo ir jas taikant asmens laisvė suvaržoma panašiai, kaip įkalinus, teisė būti laisvam yra nerealizuojama. Tokiu atveju laisvę atimančios kardamosios priemonės gali būti alternatyva suėmimui tik plačiąja prasme kaip institucinio įkalinimo alternatyva.

EŽTT yra išaiškinęs, kad laisvės atėmimas (angl. *deprivation of liberty*) (Konvencijos 5 straipsnis) ir judėjimo laisvės ribojimas (Konvencijos Protokolo Nr. 4 2 straipsnio 1 dalis) skiriasi laisvės suvaržymo laipsniu (angl. *degree*) arba intensyvumu (angl. *intensity*), bet ne savo prigimtimi ar esme. Tai, ar kardomoji priemonė buvo laisvę atimanti, yra sprendžiama kiekvienu atveju, vertinant įvairius kriterijus: jos rūšį, trukmę, poveikį ir įgyvendinimo būdą¹⁶⁰, tačiau vertinimui neturi įtakos komforto skirtumai ar vidaus režimai skirtingose sulaikymo vietose¹⁶¹. Jei kardomoji priemonė pripažinta

157 Martufi ir kt., *supra note*, 94.

158 „United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (The Tokyo Rules): resolution“, un.org, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://digitallibrary.un.org/record/105347>.

159 „2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui“, *supra note*, 153.

160 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadji prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%7B%22Buzadji%22%7D,%7B%22itemid%22:%7B%22001-164928%22%7D%7D>], par. 103.

161 *Ibid.*, par. 113.

atimančia laisvę, neturi reikšmės, koks buvo asmens požiūris į ją bei tai, ar asmuo tą priemonę ginčijo, ar sutiko su jos taikymu¹⁶². Teisė būti laisvam nerealizuojama, jei asmeniui taikoma kardomoji priemonė pagal laisvės suvaržymo mastą vertinama laisvės atėmimu¹⁶³.

Pavyzdžiui, byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą*, vertindamas ypač ribojančias intensyvios priežiūros sąlygas (asmuo T. P. buvo paleistas į laisvę, paskiriant intensyvią priežiūrą, draudžiant išeiti iš gyvenamosios vietos, išskyrus teismo posėdžius), tai, kad dar buvo paskirtas dokumentų paėmimas ir 30 000 Eur užstatas, ir atsižvelgęs į tai, kad po 2 savaičių asmuo buvo suimtas, EŽTT intensyvią priežiūrą vertino kaip laisvę atimančią kardomąją priemonę ir laikotarpį, praleistą suėmimo ir taikant intensyvią priežiūrą, vertino kaip vieną laikotarpį Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies prasme¹⁶⁴.

Byloje *Buzadij prieš Moldovos Respubliką* įtariamajam buvo du kartus paskirtas namų areštas, draudžiant išeiti iš namų, naudotis telefonu ir (bei) aptarti bylą su kitu asmeniu (3 paros), ir namų areštas, draudžiant bendrauti su artimaisiais (pastaroji sąlyga vėliau buvo panaikinta) ir įpareigojant kasdien skambinti į prokuratūrą (daugiau nei 7 mėn.). EŽTT vertino, kad namų areštas buvo laisvę atimanti kardomoji priemonė Konvencijos 5 straipsnio prasme, bet tuo pačiu paminėjo ir tai, kad pagal Moldovos Respublikos nacionalinę teisę, laikoma, kad namų areštas sukelia laisvės atėmimą, ko byloje neginčijo ir valstybės atstovas¹⁶⁵.

Byloje *Sūveges prieš Vengriją* namų areštas taip pat buvo laikomas laisvę atimančia kardomąja priemone ir to neginčijo bylos šalys. Byloje Vengrijos teismai leido asmeniui, jam prašant, kardomąją priemonę namų areštą atlikti stovyklavietės namelyje Nagytevel miestelyje, žiemą, sausio mėnesį, įspėdami, kad stovyklavietė yra netinkama vieta gyventi žiemos metu. Pareiškėjas vis tiek savo noru atlikinėjo namų arešto kardomąją priemonę stovyklavietėje, nesant tinkamų higienos sąlygų, maisto ir esant prastoms oro sąlygoms. Nors namų areštas byloje buvo laikomas ne laisvę ribojančia, bet atimančia kardomąja priemone, ji vis tiek buvo laikoma suėmimo alternatyva¹⁶⁶. Tai reiškia, kad EŽTT namų areštą laikė suėmimui alternatyvia kardomąja priemone plačiąja prasme, t. y. kaip alternatyvą instituciniam įkalinimui, izoliuojant asmenį nuo visuomenės laisvės atėmimo įstaigoje.

ESTT praktikoje sprendžiant, ar kardomoji priemonė riboja, ar atima laisvę, tai nustatoma kiekvienu atveju vertinant kardomosios priemonės pobūdį, trukmę, vykdymo

162 *Ibid.*, par. 107, 109–110.

163 *Ibid.*, par. 110.

164 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 56998/16)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22VELE%26%20v.%20LITHUANIA%22%5D%22%22documentcollection-id%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-191979%22%5D%22%22%7D>, par. 14.

165 *Ibid.*, par. 105.

166 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje *Sūveges prieš Vengriją* (Nr. 50255/12)“, *supra note*, 150, par. 60.

būdą, pasekmes. ESTT byloje *JZ prieš Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście* namų arešto (pavyzdyje toliau – 9 valandų trukmės nuo 22:00 val. iki 07:00 val.), taikomo kartu su elektroniniu stebėjimu ir kt. kardomosiomis priemonėmis, nelaikė laisvę atimančia priemone. ESTT, aiškindamas 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos, iš dalies pakeisto 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pagrindų sprendimu 2009/299/TVR, 26 straipsnio 1 dalį, konstatavo, kad tokios priemonės, kaip namų areštas devynias valandas per naktį, taikant susijusio asmens elektroninį stebėjimą, naudojant elektroninę apyrankę, įpareigojimas kasdien arba kelis kartus per savaitę atvykti į policijos komisariatą nustatytomis valandomis ir draudimas prašyti išduoti dokumentus, suteikiančius galimybę keliauti į užsienį, atsižvelgiant į šių visų priemonių pobūdį, trukmę, pasekmes ir vykdymo būdus, nėra tokios ribojančios, kad jomis būtų atimama laisvė panašiai, kaip įkalinus, dėl ko jas reiktų kvalifikuoti kaip „laisvės atėmimą“, kaip jis suprantamas pagal šią nuostatą, bet tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas¹⁶⁷. Konstatavo, kad sąvoką „laisvės atėmimas“, kaip ji suprantama pagal Pagrindų sprendimo 2002/584 26 straipsnio 1 dalį, reikia aiškinti kaip, be įkalinimo, apimančią bet kokią arba visas priemones, taikomas susijusiam asmeniui, kurios dėl savo pobūdžio, trukmės, pasekmių ir vykdymo būdų atima iš susijusio asmens laisvę ir yra panašios į įkalinimą¹⁶⁸. Tai reiškia, kad teismai turėtų turėti diskreciją kiekvienu konkrečiu atveju pagal pasekmių, pobūdžio, trukmės, vykdymo būdo kriterijus vertinti, ar asmeniui buvo taikoma laisvę atimanti, ar tik ją ribojanti priemonė.

Šie pavyzdžiai iliustruoja, kad namų arešto ir elektroninio stebėjimo sukeltas laisvės suvaržymo mastas, įvertinus laisvės suvaržymo laipsnį, intensyvumą, trukmę ir kt. kriterijus, gali būti vertinamas asmens laisvės atėmimu, jei taikymo metu asmeniui atimama laisvė panašiai, kaip įkalinus.

Jei baudžiamajame procese nustatoma būtinybė taikyti kardomasias priemones, jas skiriant tarp viešojo intereso ir asmens teisių ir laisvių, t. y. tarp dviejų konstitucinių vertybių, atsiranda priešprieša. Viešasis interesas pasireiškia kaip siekis apsaugoti visuomenę nuo pavojingo asmens ir atskleisti nusikalstamas veikas¹⁶⁹, kaltuosius asmenis patraukti baudžiamajon atsakomybėn, užtikrinti sėkmingą baudžiamąjį persekiojimą, todėl jos yra skiriamos tada, kai manoma, kad įtariamasis (kaltinamasis) gali trukdyti netrukdomam ikiteisminiam tyrimui, bylos nagrinėjimui teisme, gali daryti naujas nusikalstamas veikas. Jeigu nėra būtinybės ir nemanoma, kad asmuo galėtų trukdyti baudžiamajam procesui, kardomosios priemonės negali būti skiriamos. Jų skyrimas visada reiškia asmens teisių ir laisvių suvaržymą, t. y. į teisę į laisvę, judėjimo laisvę, teisę į privatų gyvenimą ir kt.

167 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje C-294/16 *JZ prieš Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście*“, *supra note*, 151, par. 58.

168 *Ibid.*, 47.

169 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis, priimta baudžiamajoje byloje Nr. 1S-340-843/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2124548>.

1.1.1. Žmogaus teisių ir procesinės prievartos derinimo ypatumai, skiriant kardomasias priemones

Yra teisė būti laisvam ir kitos potencialiai galimos apriboti asmens teisės bei laisvės. Taip pat yra viešasis interesas, pasireiškiantis kaip siekis kaltuosius asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn, užtikrinti visuomenės saugumą, sėkmingą baudžiamąjį persekiojimą. Atsižvelgiant į šiuos ypatumus skiriant kardomasias priemones, tikslinga aptarti šių konstitucinių vertybių sandūros sprendimo būdus. Tai padės identifikuoti jų derinimo kardomųjų priemonių skyrimo procese savitumą.

Kai tarp konstitucinių vertybių atsiranda prieštaravimų, imamasi teisinių priemonių tai spręsti – aiškinamos konstitucinės nuostatos. Moksliniuose šaltiniuose teigiama, kad Konstitucinis Teismas naudoja žmogaus teisių ir kitų konstitucinių vertybių darninimo būdą¹⁷⁰, o kitose valstybėse, pavyzdžiui, JAV, naudojama „pirmenybinių laisvių“ doktrina, darninimo arba balansavimo būdai¹⁷¹. Konstitucinių vertybių sandūroje įprasta Europos valstybių ir EŽTT tradicija yra siekti įgyvendinti teisingą pusiausvyrą tarp asmenų teisių, laisvių ir viešojo intereso, o vadovaujantis „pirmenybinių laisvių“ doktrina, kai kurios konstitucinės laisvės yra laikomos pagrindinėms, ir todėl joms suteikiama didesnė teismo apsauga nei kitoms konstitucinėms vertybėms¹⁷².

Moksliniuose šaltiniuose kaip vienas iš interesų derinimo būdų yra nurodomas balansavimas ir proporcingumo analizė: „Konstitucinių principų balansavimas ir proporcingumo analizė yra procesas, kurio metu nustatoma, ar konfliktuojantis viešasis interesas nusveria konkuruojančią konstitucinę teisę“¹⁷³. Analizės metu: „a) nustatoma, ar egzistuoja pakankamai svarbus viešojo intereso tikslas, susiduriantis su konstituciniu principu, ar įmanoma konflikto išvengti neįsikišant į konstitucinę teisę; b) ar egzistuoja reali teisinė galimybė tam tikslui pasiekti; c) ar gali tikslas (ar tam tikras jo laipsnis) būti pasiektas tokiu būdu, kuris mažiausiai apribotų ribojamą konstitucinę teisę; d) ar patiriama įsikišimo į konstitucinę teisę žala yra proporcinga to įsikišimo dėka apginamo viešojo intereso mastui“¹⁷⁴. Minėtoji analizė gali būti skaidoma į du etapus. Pirmajame tiriama, „<...> ar valstybė įsikišo (pažeidė) žmogaus teises. Antra, valstybė turi įrodyti, kad ji siekė teisėto tikslo ir įsikišimas buvo proporcingas. Antroji stadija (arba proporcingumo analizė) turi tris subtestus: a) valstybės taikomos priemonės turi būti tinkamos siekiamam tikslui pasiekti (tinkamumo testas, angl. suitability); b) taikomos priemonės turi būti tokios, kurios mažiausiai įsikiša į žmogaus teisę (angl. necessity); c) individo

170 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta389/content>.

171 Beliūnienė, *supra note*, 132: 7, 10.

172 *Ibid.*, 10, 27.

173 Šindeikis, *supra note*, 38: 27.

174 Šindeikis, *supra note*, 38: 27.

praradimai dėl įsikišimo į jo teisę turi būti proporcingi valstybės naudai įgyvendinant valstybės siekimą (angl. *proportionality in strict sense*, kituose šaltiniuose *proportionum stricto sensu*)¹⁷⁵. Proporcingumo principą taikant ir suprantant kaip konkuruojančių interesų balansavimo (svėrimo) principą teisminių institucijų praktikoje, mokslo doktrinoje yra išskiriami šie etapai: 1) teisės saugomų interesų ir (ar) teisių, kurios yra ribojamos, nustatymas; 2) saugomo intereso ar teisės ribojimo apimties įvertinimas; 3) intereso ar teisės ribojimą (galimai) pateisinančių priežasčių nustatymas; 4) ribojimą (galimai) pateisinančių priežasčių reikšmingumo (konkuruojančių interesų ar teisių svorio) nustatymas; 5) įvertinimas, ar teisių arba interesų ribojimas nėra perteklinis¹⁷⁶. Proporcingumo principas turi dvejopą prigimtį, nes ir išreiškia konkuruojančių teisės ginamų interesų harmonijos idėją, ir funkcionuoja kaip instrumentas šiam tikslui pasiekti¹⁷⁷. Moksliniuose šaltiniuose akcentuojama skirtingų interesų derinimo svarba: „Šiuolaikinės demokratinės valstybės paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves yra įgyvendinama per visuomenės subjektų interesų derinimą, o taip pat visuomeninės darnos palaikymą (t. y. bendrąją valstybės funkciją)“¹⁷⁸.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra išaiškinta, kad „tarp asmens teisių ir laisvių iš vienos pusės ir visuomenės interesų – iš kitos neretai kyla konfliktų, o kartais atsiranda ir prieštaravimų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros“¹⁷⁹. Susiduriančių dėmenų, t. y. viešojo intereso ir asmens teisių ir laisvių, konflikto atveju taikytinas konstitucinėje jurisprudencijoje įtvirtintas asmens ir visuomenės interesų derinimo principas, kuris reiškia, kad negalima priešinti individo autonominių interesų su viešuoju interesu, o juos privaloma derinti, siekiant užtikrinti jų pusiausvyrą¹⁸⁰. Jokiais atvejais bendrų interesų apsauga demokratinėje teisinėje valstybėje negali paneigti kurios nors žmogaus teisės ar laisvės¹⁸¹. Vienu iš interesų derinimo būdų konstitucinėje jurisprudencijoje yra laikomas asmens teisių ir laisvių ribojimas¹⁸². Pagal Konstituciją,

175 *Ibid.*, 69.

176 Danėlienė, *supra note*, 42: 26.

177 Leonaitė, *supra note*, 43: 360.

178 Spruogis, *supra note*, 115: 118.

179 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 170.

180 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta280/content>.

181 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 130.

182 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir

riboti asmens teises ir laisves galima, laikantis šių sąlygų: 1) ribojimai yra teisėti. Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad ribojimai turi būti nustatyti įstatyme, kuris viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluotos pakankamai aiškiai. Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (laisvės) paskirtį, prasmę, Konstitucijoje numatytas galimybes bei sąlygas ją apriboti¹⁸³; 2) ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus. Siekiant nustatyti, ar ribojimas yra būtinas, reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus, paskirtį bei išsiaiškinti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui¹⁸⁴; 3) ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė: „jeigu teisė taip apribojama, kad jos įgyvendinti pasidaro neįmanoma, jeigu teisė suvaržoma peržengiant protingai suvokiamas ribas arba neužtikrinamas jos teisinis gynimas, tai tokiu atveju būtų pagrindo teigti, jog pažeidžiama pati teisės esmė, o tai tolygu šios teisės neigimui“¹⁸⁵; 4) yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo¹⁸⁶.

Proporcingumo principas nėra paminėtas Konstitucijos tekste, tačiau „Konstitucinio

11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 170.

183 *Ibid.*

184 *Ibid.*

185 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta406/content>.

186 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2065/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 177 „Dėl skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) patvirtintų Skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) 34 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta490/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 22 „Dėl pritarimo akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ valstybei nuosavybės teise priklausančių 34 procentų akcijų pirkimo–pardavimo sutarties, šios sutarties priedų, taip pat akcinių sutarties projektams“ 1, 2 punktu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 18 d. nutarimo Nr. 292 „Dėl ilgalaikės gamtinių dujų tiekimo sutarties tarp akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ ir atvirosios akcinės bendrovės „Gazprom“ papildymo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta167/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo 16 straipsnio 6 dalies 1 punkto, 7 dalies, 24 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1887/content>.

Teismo aktuose ne kartą yra konstatuota, kad vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų yra proporcingumo principas, pagal kurį teisės aktais nustatytos ir taikomos priemonės turi būti proporcingos siekiamam tikslui, o asmens teisės negali būti ribojamos labiau, negu būtina teisėtam ir visuotinai reikšmingam, konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti¹⁸⁷. Pagal Konstituciją, yra siekiama teisingos konkuruojančių vertybių pusiausvyros: „<...> viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonominiais interesais, šioje srityje būtina užtikrinti teisingą pusiausvyrą¹⁸⁸ bei vengti interesų priešpriešos¹⁸⁹. Teisinga pusiausvyra konstitucinėje jurisprudencijoje yra apibūdinama kaip proporcingumas, adekvatumas: „Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas)¹⁹⁰. Teisinga pusiausvyra konstitucinėje jurisprudencijoje yra suprantama kaip proporcija¹⁹¹ ir kaip sveiko proto kriterijus: „Galimi atvejai, kai atitinkamo ribojimo prasingumas slypi konkrečios teisės (ar laisvės) prigimtyje arba kai atitinkamais apribojimais siekiama išvengti kolizijos su kitomis pagrindinėmis teisėmis. Minėtais atvejais pagrindinių teisių apribojimų pagrįstumas turėtų būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais. Svarbu ir

187 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. spalio 20 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (2018 m. birželio 29 d. redakcija) 9 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 9 straipsnio 2 dalies (2021 m. gruodžio 23 d. redakcija) 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2749/content>.

188 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. vasario 10 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (2016 m. birželio 2 d. redakcija) 158 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2613/content>.

189 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta437/content>.

190 „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 12 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1A-112-744/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/1596724>.

191 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content>.

*tai, kad dažnai konfliktas kyla iš esmės tarp lygiaverčių konstitucinių teisinių vertybių, todėl tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama buvusi jų pusiausvyra*¹⁹².

Proporcingumo principas įvardijamas kaip nepagrįstai didelės prievartos uždraudimo principas¹⁹³. Šio principo „<...> idėja yra ta, kad turi būti draudžiama per daug griežtai varžyti teisės subjektų teises, laisves ar interesus. <...> Turi būti pasirenkamos tokios atitinkamo gėrio apsaugos priemonės bei būdai, kurie savo pobūdžiu bei turiniu darytų kiek įmanoma minimalų neigiamą, nepageidaujamą poveikį asmeniui, kurio teisės ar laisvės yra suvaržomos. Visa tai galėtų būti interpretuojama kaip galimybė taikyti apribojimus tik tada, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje ir yra svarbiau už asmens teises ar laisves“¹⁹⁴. Proporcingumo principas „<...> taikant teisę, reikalauja iš valdžios institucijų atsižvelgti į viešojo ir privataus interesų pusiausvyrą, t. y. ieškoti tam tikro „aukso vidurio“¹⁹⁵. Dažnai sąvoka „proporcingumas“ siejama (asocijuojama) būtent su teisingu interesų balansu. Šaltiniuose rašoma, kad „Teisinis balansavimas ar pusiausvyros ieškojimas taip pat reiškia procesą, kurio metu teisinio konflikto tarp dviejų ar daugiau teisės saugomų, daugiau ar mažiau vienodo teisinio statuso teisinių interesų (teisių) sprendimo paiešką per šių konkuruojančių interesų (teisių) santykio tam tikru konkrečiu momentu nustatymą“¹⁹⁶. Konkuruojančių interesų (teisių) teisinis statusas reiškia, kad jos yra vienodos, tarp jų nėra hierarchijos, todėl konflikto sprendimas yra ieškoti papildomų kriterijų, interesų svarstyklių, sveriančių į vieną ar kitą pusę. Atitinkamai sandūros sprendimas nėra galimas, nustatant žemiau interesų (teisių) hierarchijoje esančius dėmenis ar taikant kitus panašaus pobūdžio metodus, „todėl šio proceso tikslas – kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti sąlyginį konkuruojančių interesų santykį. Tai reiškia, jog šis balanso ieškojimas yra ad hoc pobūdžio procesas, neturintis substanyvaus pagrindo, tačiau paremtas esminiu, pusiausvyrą išreiškiančiu proporcingumo kriterijumi“¹⁹⁷.

Mokslininkai pastebi, kad „<...> nors nei EŽTK, nei kuris iš jos papildomų protokolų konkrečiai neįvardija proporcingumo principo, tačiau EŽTT sukūrė jį, siekdamas įvertinti valstybių veiksmus, kuriais varžomos žmogaus teisės ir laisvės. EŽTT praktikos analizė parodė, kad EŽTT naudojami proporcingumo principu kaip subalansavimo mechanizmu interesų balansui nustatyti, suteikiant efektyvumą Konvencijai kaip visumai,

192 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 170.

193 Goda, *supra note*, 29: 18.

194 Jurka ir kt., *supra note*, 32: 152–153.

195 Remigijus Kalašnykas ir Ieva Deviatnikovaitė, „Kai kurių bendrųjų Europos Bendrijos teisės principų taikymo ypatumai administruojant viešąjį saugumą“, *Jurisprudencija* 4, 94 (2007): 48, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2737>.

196 Danėlienė, *supra note*, 42: 24–25.

197 Danėlienė, *supra note*, 42: 25.

*ginančiai žmogaus teises*¹⁹⁸. EŽTT, aiškindamas proporcingumo principą: 1) plačiąja prasme, teigia, jog jis skirtas įvertinti asmens teisės ir bendro viešojo intereso santykį, o tai reiškia, kad turi būti pasiekta teisinga ir pagrįsta šių dviejų priešingybių pusiausvyra; 2) siaurąja prasme, nurodo, kad turi būti pasiekta teisinga pusiausvyra tarp taikomų priemonių ir siekiamų tikslų¹⁹⁹. EŽTT dažniausiai taiko horizontalųjį testą, sprendžiant klausimus dėl taikomų priemonių proporcingumo ir siekiamo tikslo konkrečiu atveju²⁰⁰.

ESTT jurisprudencijoje vertybių sandūros klausimas taip pat yra sprendžiamas, pasitelkus proporcingumo principą. Mokslo doktrinoje ištirta, kad ESTT, nagrinėdamas bylas, dažnai atlieka vertikalų proporcingumo testą ir vertina: 1) tinkamumą (angl. *appropriateness*) bei svarsto, ar pasirinkta priemonė gali vienaip ar kitaip paveikti asmens teises, yra tinkama tikslui pasiekti; 2) būtinumą (angl. *necessity*) bei tikrina, ar pasirinkta priemonė yra tikrai būtina, t. y. ar nėra alternatyvos; 3) adekvatumą (angl. *adequacy*) arba proporcingumą siaurąja prasme (angl. *proportionality in its narrow sense*) bei svarsto, ar pasirinkta priemonė, būdama „tinkama“ ir „būtina“, nesugriauna teisingos pusiausvyros tarp ribojamos teisės ir siekiamų tikslų ir (arba) nenaikina ribojamos teisės esmės²⁰¹. Nors ES teisėje proporcingumo doktrina neatšiejama nuo vadinamojo „proporcingumo testo“, kurį sudaro trys proporcingumo vertinimo kriterijai (elementai, subprincipai): būtinumas (angl. *necessity*), tinkamumas (angl. *suitability, appropriateness*) bei proporcingumas *stricto sensu*, tačiau ESTT sprendimuose nebūtinai vertinami visi šie elementai – vertinamas gali būti tik vienas ar du iš jų²⁰². Kitaip tariant, gali būti pasitelkiamas ir vertikalus proporcingumo testas, ir horizontalus testas, kuris reiškia, kad visi pirmiau minėti elementai nėra tikrinami iš eilės, o vietoje to vertinamas tinkamas skaičius elementų, leidžiančių padaryti tinkamas išvadas apie pasirinktos prievartos priemonės atitiktį siekiamiems tikslams²⁰³. Tiek vienas, tiek kitas testai mokslo doktrinoje yra laikomi tinkamais ir gali būti naudojami praktinėje veikloje.

Proporcingumo principas yra paminėtas tiesiogiai Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) tekste. Chartijoje įtvirtinta, kad ES remiasi nedalomomis ir visuotinėmis vertybėmis: žmogaus orumu, laisve, lygybe ir solidarumu; ji grindžiama demokratijos ir teisinės valstybės principais. Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad bet koks Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės; remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka ES pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms

198 Losis, *supra note*, 26: 49.

199 Panomariovas ir Losis, *supra note* 23: 264.

200 *Ibid.*, 267.

201 *Ibid.*, 266; Losis, *supra note* 26: 63.

202 Danėlienė, *supra note*, 42: 62.

203 *Ibid.*, 267.

apsaugoti²⁰⁴. ESTT išaiškinta, kad „Dėl iš proporcingumo principo kylančių reikalavimų reikia priminti, kad tuo atveju, kai yra kelios pagrindinės teisės, proporcingumo principo laikymąsi reikia vertinti taip, kad būtų suderinti reikalavimai, susiję su šių skirtingų teisių apsauga, ir užtikrinta teisinga jų pusiausvyra“²⁰⁵.

Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje; ši nuostata nekliaud ES teisėje numatyti didesnę apsaugą²⁰⁶. ESTT jurisprudencijoje aiškinama, kad Chartijos 6 straipsnyje, susijusiam su teise į laisvę ir saugumą, užtikrinamos teisės, atitinkančios tas, kurios užtikrinamos Konvencijos 5 straipsnyje. ESTT konstatavo, kad pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį Chartijos 6 straipsniui turi būti suteikta ta pati reikšmė ir taikymo apimtis kaip ir Konvencijos 5 straipsniui, kaip jis aiškinamas EŽTT jurisprudencijoje²⁰⁷. Aiškinant Chartijos 6 straipsnį reikia atsižvelgti į EŽTK 5 straipsnį, kaip nustatantį minimalią apsaugą²⁰⁸.

Būna tokių atvejų, kai net ir tada, kai procesinę prievartą skiriantys subjektai neskiaria suėmimo, nesant tam būtinybės, kas suponuoja proporcingumo principo veikimą, bet asmens teisės būti laisvam realizavimui atsiranda keblumų dėl paties paleisto asmens saugumo. Tai gali būti paaiškinama, kad baudžiamosios justicijos sistema, skirtingai nuo kitų sričių, turi patenkinti visuomenės emocinį troškimą, jog už pažeistus įstatymus būtų skirta bausmė²⁰⁹. Vienu iš socialinių ir politinių veiksnių, turinčiu įtakos ir griežčiausios kardomosios priemonės suėmimo taikymui, yra laikomas baudžiamasis populizmas. Jis yra suprantamas kaip visuomenės nuomonė ir politinis spaudimas, skatinantis griežtas bausmes ir sankcijas teisingumo sistemoje²¹⁰. Baudžiamuoju populizmu užsiimama dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, dėl nusivylimo ekonomine situacija, nusikalstamumo baimės. Visuomenės pasipiktinimas, kai teisėjas atsisako skirti ar pratęsti kaltininkui suėmimą, gali padidinti suėmimo taikymą, nepaisant faktinės bylos situacijos²¹¹. Jei teismas priima nepopuliarių, visuomenės troškimų nepateisinantį procesinį sprendimą, žmonių emocijos gali peraugti net į smurtinius veiksmus

204 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, eur-lex, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>.

205 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje C-752/18 Deutsche Umwelthilfe eV prieš Freistaat Bayern“, eur-lex, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0752>, 50 par.

206 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, *supra note*, 204.

207 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. sprendimas byloje C-467/18 Rayonen sad Lukovit (District Court, Lukovit, Bulgaria), žiūrėta 2023 m. kovo 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0467>, 42 par.

208 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. spalio 6 d. sprendimas byloje C-241/21 I. L. v Politsei- ja Piirivalveamet, eur-lex, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0241>, 47 par.

209 DeMichele ir Payne, *supra note*, 74: 3.

210 Jennifer Peirce, „Overuse of Pretrial Detention in tension with Judicial and Prison Reforms in the Dominican Republic“, *Latin American Law Review* 5 (2020): 52, <https://revistas.uniandes.edu.co/>.

211 *Ibid.*, 52.

pačioje teismo posėdžių salėje.

Štai byloje *Vadym Melnik prieš Ukrainą* asmuo buvo įtariamas žurnalisto ir pilietinio aktyvisto P. G. pagrobimo ir nužudymo organizavimu. Prydniprovsckio teismo procesiniu sprendimu buvo paskirtas suėmimas dėl slėpimosi rizikos, kuris vėliau buvo panaikintas Čerkasų apygardos apeliacinio teismo viešame posėdyje. Tokio teismo procesinio sprendimo paskelbimas sukėlė visuomenės dalies, stebėjusios viešą teismo posėdį, pyktį. Grupė žmonių nutraukė posėdį ir pradėjo agresyviai elgtis teisėjų ir įtariamojo atžvilgiu, kuris posėdžio metu buvo laikomas metaliniame narve. Grupė žmonių šaukė ir grasino teisėjų kolegijai ir įtariamajam. Priėmus procesinį teismo sprendimą įtariamąjį paleisti iš suėmimo, asmuo ir toliau 2 valandas buvo laikomas metaliniame narve teismo posėdžių salėje, po to, pareiškus naujus įtarimus, buvo su laikytas, o vėliau – ir vėl suimtas²¹². Pareiškėjas skundėsi EŽTT, kad vėliau teismo posėdžiai dėl jo skundo nagrinėjimo buvo atidedami dėl tos žmonių grupės, kadangi jie užblokavo konvojaus automobilį, kuriuo buvo vežamas pareiškėjas ir sukėlė gaisrą prie teismo pastato²¹³.

Vertindamas įtariamojo trumpą laikymą 2 valandas metaliniame narve teismo posėdžių salėje, atsižvelgęs į bylos aplinkybes EŽTT sprendė buvus laisvės ribojimą, bet ne atėmimą Konvencijos 5 straipsnio prasme (87 par.). Konstatuota, kad valstybė turi pareigą pagal Konvenciją saugoti suimtų asmenų gyvybę. Nagrinėtu atveju valstybės veiksmai pripažinti teisėtais, nes ji siekė apsaugoti suimto asmens laisvę ir fizinį saugumą dėl teismo posėdžių salėje buvusių agresyvių žmonių grupės (88–89 par.). Ir priešingai, jei į metalinį narvą teismo posėdyje būtų talpinamas nepavojingas asmuo, nustatčius slėpimosi, smurto panaudojimo rizikos, nekylant pavojaus paties įtariamojo, kaltinamojo saugumui, t. y. jei toks narvas būtų laikomas įprasta vieta įtariamajam, kaltinamajam sėdėti teismo posėdžio metu, tokios saugumo priemonės EŽTT būtų laikomos perteklinėmis, žeminančiomis ir pažeidžiančiomis Konvencijos 3 straipsnį²¹⁴. EŽTT jurisprudencijoje pripažįstama, kad tam tikrų nusikalstamų veikų galimas padarymas gali sukelti tam tikrą visuomenės reakciją ir socialinius neramumus. Išskirtinėmis aplinkybėmis tai kurį laiką pateisina suėmimo taikymą, tačiau tik tokiu atveju, jei nacionalinėje teisėje yra numatytas suėmimas, siekiant apsaugoti viešąją tvarką dėl nusikalstamos veikos sukkelto sutrikdymo arba siekiant apsaugoti kaltininką²¹⁵.

Teisėsaugos institucijų praktikoje įvykstančios situacijos, kaip minėtajame

212 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. rugsėjo 15 d. sprendimas byloje *Vadym Melnik prieš Ukrainą* (Nr. 62209/17 ir 50933/18)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2250933/18%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-219199%22%5D%7D>, 8, 9, 10 par.

213 *Ibid.*, 17 par.

214 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Khodorkovskiy ir Lebedev prieš Rusiją* (Nr. 11082/06 ir 13772/05)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Khodorkovskiy%22%2C%22Lebedev%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-122697%22%5D%7D>, par. 485–486 par.

215 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. birželio 26 d. sprendimas byloje *Letellier prieš Prancūziją* (Nr. 12369/86)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Letellier%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-12369%22%5D%7D>

pavyzdyje, demonstruoja valstybės potencialą būti tiek žmogaus teisių ir laisvių garantu, tiek ir subjektu, potencialiai galinčiu jas pažeisti²¹⁶, jei skiriant procesinę prievartą nebūtų laikomasi proporcingumo principo ir nebūtų efektyviai reaguojama į įtariamojo saugumui kilusią grėsmę. Dėl to svarbu pabrėžti, kad viešasis interesas, kurį turi užtikrinti valstybė, pasireiškia ne tik kaip kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksminga apsauga nuo nusikalstamų kėsinių, bet ir kaip įtariamojo, kaltinamojo teisių ir laisvių apsauga²¹⁷. Tai reiškia, kad „<...> kova su nusikalstamumu turi vykti teisėtomis priemonėmis ir jos negali pažeisti konstitucinių asmens teisių ir laisvių“²¹⁸. Moksliniuose šaltiniuose akcentuojama svarba, kad „baudžiamasis procesas nebūtų prastinamas siaurinant asmenų, patekusių į baudžiamąjį proceso sferą, teises“²¹⁹.

Baudžiamajame procese konfliktuojančių vertybių derinimas vyksta taikant asmens teisių ir laisvių ribojimus, siekiant, kad ribojimai būtų proporcingi. Pati konstitucinė baudžiamąjį proceso esmė gali būti suprantama kaip siekis nustatyti pusiausvyrą tarp asmens ir valstybės²²⁰. Mokslinėje literatūroje yra manančių, kad, skiriant suėmimą, konkuruoja dvi vienodai svarbios teisinės vertybės: viešasis interesas ir asmens teisė į laisvę²²¹. Vis tik teisė į laisvę EŽTT jurisprudencijoje apibūdinama kaip viena svarbiausių demokratinės visuomenės teisių ir laikytina pagrindine (fundamentalia) teise²²², todėl konkuruojančių vertybių derinimas, skiriant kardomasias priemones, turi tam tikrų ypatumų.

t%22:[%22LETELLIER%22].%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22].%22itemid%22:[%22001-57678%22]], par. 51.

216 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta419/content>.

217 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 20.

218 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 12 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 115.

219 Rima Ažubalytė, „Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos“, *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 14, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3837>.

220 Ramūnas Jurgaitis, „Konstituciniai baudžiamąjį proceso teisės pagrindai“, iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, Petras Ancelis, Rima Ažubalytė, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Ramūnas Jurgaitis, Raimundas Jurka, Hendryk Malevski, Remigijus Merkevičius, Irma Randakevičienė, Jolanta Zajančkauskienė (Vilnius: Industru, 2009), 18.

221 Anton M. Kalmthout, Maarten M. Knapen ir Christine Morgenstern, *Pre-trial detention in the European Union* (The Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2009), 408.

222 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. birželio 23 d. sprendimas byloje Selahattin Demirtaş prieš Turkiją (Nr. 15028/09)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22full->

Konkuruojančių vertybių, skiriant kardomasias priemones, derinimo savitumas pasireiškia tuo, kad įtariamojo, kaltinamojo teisei būti laisvam yra skiriamas pirmumas viešojo intereso atžvilgiu. EŽTT konstatavo, kad sprendžiant dėl suėmimo skyrimo, pirmenybė turėtų būti teikiama asmens paleidimui į laisvę²²³. Manytina, jog pirmenybė turėtų būti taikoma paleidimui sprendžiant ne tik dėl suėmimo, bet ir dėl kitų kardomųjų priemonių taikymo, jei jas taikant laisvės suvaržymo mastas būtų vertintinas kaip ne laisvę ribojantis, bet ją atimantis, nes ne vien tik suėmimas gali būti vertinamas kaip laisvę atimanti kardomoji priemonė. Asmens teisės į laisvę pirmumo užtikrinimo siekiama taikant iš Konvencijos 5 straipsnio, proporcingumo, mažiausios intervencijos ir *ultima ratio* principų kylantį mažiau ribojančios alternatyvos kriterijų, teisės į laisvę prezumpciją. Teisės mokslo šaltiniuose teigiama, kad mažiau ribojančios alternatyvos kriterijus yra vienas iš kriterijų, kuris pasitelkiamas sprendžiant, ar išlaikyta teisinga konkuruojančių interesų pusiausvyra²²⁴. Dar vienu EŽTT taikomo mažiau ribojančios alternatyvos kriterijaus aspektu yra laikomas mažiau veiksmingos ar papildomų sąnaudų reikalaujančios, bet asmeniui palankesnės alternatyvos taikymas²²⁵. Mokslinėse publikacijose sutinkama, kad „*mažiau ribojančios alternatyvos kriterijus itin aktualus teisės į laisvę ir saugumą, konkrečiai – 5 straipsnio 1 dalies b, d ir e punktų, kontekste, kur Teismas aiškiai įtvirtino nacionalinę institucijų pareigą prieš apribojant asmens laisvę įsitikinti, kad švelnesnė priemonė nėra pakankama*“²²⁶. Skiriant asmeniui suėmimą, kiekvienu konkrečiu atveju reikia įvertinti, ar egzistuojantis viešasis interesas aiškiai rodo suėmimo būtinumą ir nusveria asmens teisę į laisvę, o tai patvirtinantys bylos duomenys yra „pakankami“ ir „svarbūs“²²⁷. Suėmimas yra laikomas išskirtine kardomąja priemone, kuri gali būti naudojama paskutiniu atveju, jei ji yra aiškiai būtina ir proporcinga ir yra įsitikinta, kad alternatyvios priemonės yra neveiksmingos, nepakankamos dėl asmens ar viešojo intereso apsaugos²²⁸. Viešasis interesas (pavyzdžiui, visuomenės saugumo, sveikatos ir viešosios tvarkos teisiniai interesai) turi būti toks,

[text%22:\[%22Selahattin%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-155359%22\]\]](#), par. 311.

223 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. spalio 3 d. sprendimas byloje McKay prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 543/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:\[%22McKay%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-77177%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:[%22McKay%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-77177%22]]); „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sausio 18 d. sprendimas byloje Estrikh prieš Latviją (Nr. 73819/01)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:\[%22Estrikh%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-79160%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:[%22Estrikh%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-79160%22]]).

224 Leonaitė, *supra note*, 43: 362.

225 *Ibid.*

226 Leonaitė, *supra note*, 43: 145.

227 Jočienė, *supra note* 27: 59.

228 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. spalio 23 d. sprendimas byloje Ambruszkiewicz prieš Lenkiją (Nr. 38797/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-75344%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-75344%22]]), par. 31.

kad nepaisant nekaltumo prezumpcijos, nusvertų laisvės taisyklę²²⁹. Ir atvirksčiai – jei pakanka kitų, mažiau griežtų priemonių, suėmimas yra nesuderinamas su Konvencijos 5 straipsniu²³⁰.

Sprendamos dėl suėmimo skyrimo, valdžios institucijos turi motyvuoti suėmimo teisėtumą, remiantis Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punktu, ir turi pareigą išnagrinėti, ar nėra suėmimui alternatyvių priemonių²³¹. EŽTT konstatavo, kad suėmimas Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punkto pagrindu turi atitikti proporcingumo principą. Būtina taikyti proporcingumo testą ir vertinti suėmimo būtinumą bei apsvarstyti suėmimo alternatyvas²³². Nacionalinių teismų skiriamas suėmimas, prieš tai neapsvarsčius alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes, sukelia Konvencijos 5 straipsnio atitinkamos dalies – 1 arba 3 dalies pažeidimą²³³.

Suėmimas taip pat yra laikomas priemone *ultima ratio* ir ESTT jurisprudencijoje. Konstatuota, kad suėmimo skyrimas reiškia laisvės atėmimą, todėl suėmimas gali būti skiriamas tik tada, kai nėra mažiau ribojančios priemonės numatytam tikslui pasiekti²³⁴.

Paminėtina, kad jau senojoje Lietuvoje²³⁵, kurioje gali būti stebimos kardomųjų priemonių užuomazgos, vystėsi supratimas apie tai, kuri teisinė priemonė yra labiau ribojanti ir požiūris, skatinantis pirmiau taikyti, esant galimybei, mažiau ribojančią

229 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Idalov prieš Rusiją (Nr. 5826/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-110986%22%5D%7D>], par. 139.

230 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. sausio 29 d. sprendimas byloje Bolech prieš Šveicariją (Nr. 30138/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-127398%22%5D%7D>], par. 43, 63.

231 *Ibid.*, par. 63, 64; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje Sūveges prieš Vengriją (Nr. 50255/12)“, *supra note*, 150, par. 89; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Jablonski prieš Lenkiją (Nr. 33492/96)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22233492%2C%2222%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-59096%22%5D%7D>], par. 21, 83; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Idalov prieš Rusiją (Nr. 5826/03)“, *supra note*, 229, par. 140; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Leonienė prieš Lietuvą (Nr. 61264/17)“, LRV, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEONIEN%C4%96_2020_sprendimas.pdf, par. 84.

232 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. kovo 18 d. sprendimas byloje Ladent prieš Lenkiją (Nr. 11036/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%2211036%2C%2222%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-85487%22%5D%7D>], par. 55, 79.

233 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Idalov prieš Rusiją (Nr. 5826/03)“, *supra note*, 229, par. 140, 147; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Leonienė prieš Lietuvą (Nr. 61264/17)“, *op. cit.*, par. 90.

234 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje C-752/18 Deutsche Umwelthilfe eV prieš Freistaat Bayern“, *supra note*, 205, 51 par.

235 Pagal istoriką A. Bumblauską, Senosios Lietuvos laikotarpis apima 1009-1795 m. (Alfредas Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija* (Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005), 5–9.

priemonę. Teisinėje literatūroje mokslininkai aprašo grasinusiųjų padęgti ar susidoroti su asmeniu persekiojimo atvejį. Pagal Trečiąjį Lietuvos Statutą, už grasinimus raštu ir žodžiu buvo persekiojama: „*Apie grasinimą reikėjo pranešti teismui, įrašyti į knygas ir per 10 dienų įrodyti, kad asmuo tikrai grasino. Grasintojas buvo atiduodamas laiduotojams, o jeigu jų nebuvo, uždaromas 12 savaičių į laisvės atėmimo įstaigą*“²³⁶. S. Vansevičius tai įvardija profilaktine nusikalstamos veikos priemone²³⁷, o V. Andriulis – prevencine nusikalstamos veikos priemone²³⁸.

Grasintojo uždarymas 12 savaičių į laisvės atėmimo įstaigą iki teismo ir bausmės paskyrimo, turi panašumų su suėmimu, kaip mes jį suprantame šiuolaikiniame baudžiamajame procese. Atitinkamai grasintojo atidavimas laiduotojams prižiūrėti, kad pastarasis būtų vėliau pristatytas į teismą, kur būtų sprendžiamas bausmės skyrimo klausimas, turi panašumų su šiuolaikiniame baudžiamajame procese taikomomis suėmimui alternatyviomis kardomosiomis priemonėmis. Manytina, kad šiose nuostatose per šiuolaikinio baudžiamojo proceso prizmę dar labai iš tolo, bet jau galima išvelgti, kaip senojoje Lietuvoje pradėjo ryškėti fizinės laisvės atėmimo, asmenį izoliuojant nuo visuomenės, kaip griežčiausios bei kraštutinės, ir dėl to netaikytinos pirmiausia, teisinės prievartos priemonės suvokimas. Žinoma, žvilgsnis į istoriją ir senosios Lietuvos teisės šaltinių analizė turėtų būti atsargi, neišvengiamai pripažįstant tam tikrą tyrinėtojo subjektyvumą ir objektyvų bei akivaizdų to meto teisinio proceso ir dabartinio baudžiamojo proceso skirtingumą²³⁹.

Teismų praktikos analizė leido išskirti ir priešingą poziciją, pagal kurią viešasis interesas, siekiantis užtikrinti sklandų baudžiamąjį procesą, kad asmuo nebėgtų, nesislėptų, nedarytų naujų nusikalstamų veikų laisvėje ir kitaip netrukdytų baudžiamajam procesui, laikomas svarbesne konstitucine vertybe už asmens teisę į laisvę baudžiamojo proceso metu. Teismų praktikoje yra pasisakyta, kad „*viešojo intereso apsauga turi prioritetą prieš asmens laisvės gerbimą, viešasis interesas išsamiai ir visapusiškai ištirti nusikalstamas veikas, nubausti kaltuosius asmenis yra neabejotinai svarbesnis, suteikiantis pagrindą ilgesnį laiką taikyti griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą*“²⁴⁰; „*aukštesniojo teismo nuomone, apygardos teismas išsamiai vertino bylos duomenis, turinčius įtakos kardomosios priemonės – suėmimo terminui pratęsti ir laikėsi formuojamos teismų praktikos, kad viešojo intereso apsauga nusveria laisvės gerbimo taisyklę*“²⁴¹; „*viešojo intereso apsauga, nepaisant nekaltumo prezumpcijos, nusveria laisvės gerbimo*

236 *Ibid.*, 94.

237 Stasys Vansevičius, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai*, (Vilnius: Mintis, 1981), 94.

238 Vytautas Andriulis ir kt., *Lietuvos teisės istorija* (Vilnius: Justitia, 2002), 231.

239 Alfredas Bumblauskas ir kt., *Lietuvos Istorija kiekvienam* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2018), 12, 16.

240 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-395/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/895831>.

241 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-329-627/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2120265>; „Lietuvos

taisyklę⁴²; „prokuroras teisingai nurodo, kad viešojo intereso apsauga turi prioritetą prieš asmens laisvės gerbimą⁴³; „pagal formuojamą teismų praktiką viešojo intereso apsauga nusveria asmens laisvės gerbimo taisyklę⁴⁴“.

Šiame disertaciniame darbe tokiai teismų praktikoje sutinkamai pozicijai nepritariama ne tik dėl aukščiau išdėstytų Konstitucinio Teismo, EŽTT, ESTT jurisprudencijoje suformuotų išaiškinimų, kad pirmumas turėtų būti teikiamas asmens teisėms ir laisvėms, o ne viešajam interesui, tačiau ir dėl to, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika (BPK 2 straipsnis)⁴⁵. Kiekvienu atveju egzistuoja viešasis interesas išsamiai ir visapusiškai ištirti nusikalstamas veikas, nubausti kaltuosius asmenis, tačiau ne kiekvienu atveju, asmeniui privalo būti skiriamos kardamosios priemonės, įskaitant – ir suėmimą. Taigi, ir dėl to nepagrįsta teigti, kad kiekvienu atveju viešasis interesas nusveria asmens teisės į laisvę prezumpciją. Teismų praktikoje kardomųjų priemonių skyrimo procese viešajam interesui neturėtų būti teikiamas pirmumas asmens teisės į laisvę atžvilgiu, o turėtų būti didinama asmens teisių ir laisvių kaip konstitucinės vertybės svarba ir taikomas mažiau ribojančios priemonės kriterijus bei taikomi mažiausios intervencijos, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės, proporcingumo principai.

Apibendrinant galima daryti šias išvadas:

Tarp konstitucinių vertybių žmogaus teisių ir laisvių bei viešojo intereso yra pusiausvyra, kai nenustatomi kardomųjų priemonių taikymo pagrindai ir sąlygos, ir asmuo dalyvauja baudžiamajame procese, nevaržant jo laisvės. Priešprieša tarp viešojo intereso užtikrinti sėkmingą baudžiamojo proceso eigą ir įtariamąjį (kaltinamąjį) dalyvavimą jame, visuomenės saugumą ir asmens teises ir laisves (teisę į laisvę, privatų gyvenimą, judėjimo laisvę ir kt.) atsiranda skiriant kardomąsias priemones.

Kardomųjų priemonių parinkimo procese, derinant konstitucines vertybes, teisės į laisvę prezumpcija, proporcingumo, mažiausios intervencijos, *ultima ratio* principai, mažiau ribojančios priemonės taikymo kriterijus užtikrina, kad pirmumas teikiamas

apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 5 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-170/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/872484>.

242 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-353/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/872493>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-400/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/895824>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-402/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/923611>.

243 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 2 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-274-318/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2103850>.

244 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 9 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-241-627/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2100066>.

245 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

asmens laisvei viešojo intereso atžvilgiu.

Plačiąja prasme suėmimui alternatyvios kardomosios priemonės gali būti suprantamos kaip institucinio įkalinimo alternatyvos, skyrimo kriterijumi laikant tikslą izoliuoti asmenį laisvės atėmimo institucijoje. Siaurąja prasme suėmimo alternatyvos suprantamos kaip laisvę ribojančios kardomosios priemonės, taikomos laikantis mažiausios intervencijos principo, skyrimo kriterijumi laikant laisvės suvaržymo mastą.

Tai, ar kardomoji priemonė yra ribojanti ar atimanti laisvę, sprendžiama kiekvienu atveju, vertinant kardomosios priemonės laisvės suvaržymo laipsnį ir intensyvumą, t. y. rūšį, trukmę, vykdymo būdą, pobūdį, pasekmes, o ne laisvės suvaržymo vietos sąlygas, režimą, komforto lygį, savanoriškumą. Teisė būti laisvam įgyvendinama taikant laisvę ribojančias, bet ne ją atimančias kardomasias priemones. Dėl to taikant suėmimo alternatyvas plačiąja prasme, ši teisė nerealizuojama.

1.1.2. Teisės į laisvę prezumpcija ir jos užtikrinimo kriterijai

Prieš pradėdant analizuoti teisės į laisvę prezumpcijos esmę, būtina apibrėžti, kaip suprantama laisvė.

Laisvės tema gali būti nagrinėjama įvairiais aspektais, pavyzdžiui, kaip nepriklausomybė, turint omenyje valstybės nepriklausomybę, tautos laisvę. Štai Konstitucijos preambulėje skelbiama, kad lietuvių Tauta šimtmečiais gynė savo laisvę ir nepriklausomybę²⁴⁶. Konstitucijos 1 straipsnyje yra numatyta, kad Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika²⁴⁷. Vartojant terminą „laisvė“ gali būti turima omenyje asmens valios laisvė. Filosofas G. W. Leibnizas mano, kad „žmogus yra laisvas tiek, kiek jis gali rinktis: mąstyti, *ar nemąstyti, judėti, ar nejudėti*“ ir išskiria juridinę ir faktinę laisvę²⁴⁸. Juridinę laisvę apibūdina, kaip nepriklausomybę nuo išorinės galios, o faktinę – „*kaip galią daryti ką nori, arba norėti taip, kaip dera*“, manant, kad tik Dievas yra visiškai laisvas²⁴⁹. Dar kitu aspektu Konstitucijoje kalbama apie platų spektrą laisvių. Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, ginančios asmens laisvę reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją, laisvai pasirinkti religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, spaudos, žodžio laisvę, laisvę vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas ir kt.

Šiame disertaciniame tyrime analizuojama asmens teisė į laisvę ir jos raiška baudžiamajame procese bei galimybės ją įgyvendinti ir užtikrinti, skiriant kardomasias priemones. Kitos asmens laisvės, pavyzdžiui, laisvė kilnotis, pasirinkti gyvenamąją vietą ir išvykti, liečiamos tiek, kiek reikalinga paaiškinti ir atskleisti teisę į laisvę. Tai yra prasminga, nes asmens laisvė baudžiamajame procese nėra siejama tik su fiziniu laisvės netekimu laisvės atėmimo institucijoje.

246 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 1.

247 *Ibid.*

248 Rūta Marija Vabalaitė, „Blogis, gėris ir laisvė geriausiame iš galimų pasaulyje“, *Logos* 64 (2010): 118, http://www.litlogos.eu/L64/Logos_64_114_122_Vabalaitė.pdf.

249 *Ibid.*

Konstitucijos, tarptautinės ir ES teisės aktų nuostatos įtvirtina asmens teisę į laisvę. Teisė į laisvę Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies prasme reiškia fizinę asmens laisvę²⁵⁰. Fizinė laisvė suprantama kaip galimybė daryti kūno judesius, judėti erdvėje, pasirinkti buvimo vietą²⁵¹. Tai, ar asmuo tam tikru metu buvo laisvas, yra sprendžiama pagal vertinamąjį laisvės atėmimo požymio kriterijų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad laisvės atėmimo požymiais yra laikoma valstybės institucijų (pareigūnų) kontrolė, pavyzdžiui, asmuo pašaukiamas į patalpą, kurioje atliekami tyrimo veiksmai; prievartos (vertimo) elemento buvimas, pavyzdžiui, fizinis privertimas eiti, tempimas, vedimas ir pan. į tam tikrą vietą, kuri baudžiamojo proceso kontekste paprastai yra teisėsaugos institucija; antrankių ar kitų prievartos priemonių naudojimas; grasinimas, kad atsisakant vykdyti pareigūnų reikalavimus, bus panaudota jėga; teisinė pareiga paklusti policijos pareigūnų nurodymams, net kai realiai prievarta nepanaudojama; pareigūnų saugojimas, „pristatymas“ (lydėjimas) į policijos nuovadą ar kitas teisėsaugos institucijos patalpas; uždarymas į kamerą ir kt.²⁵² Kiekvienas kaltinamasis (įtariamasis), kuriam paskirta kardomoji priemonė, turi pareigą tinkamai elgtis, laikytis nustatytų draudimų ir taisyklių²⁵³. Kadangi kardamosios priemonės yra procesinės prievartos priemonės, tai reiškia, kad jų taikymas kiekvienu atveju susijęs su teisine pareiga susilaikyti nuo baudžiamajam procesui kenkiančių veiksmų ar (ir) įpareigojimai atlikti tam tikrus veiksmus, o pažeidus kardomąją priemonę, gali būti skiriama griežtesnė kardomoji priemonė (BPK 131¹ straipsnio 5 dalis, 132 straipsnio 3 dalis, 132¹ straipsnio 3 dalis, 133 straipsnio 6 dalis, 134¹ straipsnio 2 dalis, 135 straipsnio 2 dalis, 136 straipsnio 3 dalis). Pavyzdžiui, vienos iš mažiausiai asmens teises ribojančių kardamosios priemonės – įpareigojimo periodiškai registruotis policijos įstaigoje – taikymu siekiama kontroliuoti, kad asmuo nedingtų iš teisėsaugos institucijų akiračio. Tai reiškia, kad asmuo, nors ir nėra izoliuotas ir nėra laikomas laisvės atėmimo įstaiigos kameroje, vis tiek šios kardamosios priemonės taikymo metu nėra visiškai laisvas rinktis savo elgesį, pavyzdžiui, jis negali fiziškai išvažiuoti ilgesniam laikui atostogauti į užsienį, nes negalės atvykti registruotis į policijos įstaigą. Tai reiškia, kad kardamosios priemonės suvaržo ne tik asmens fizinę laisvę, bet ir jo valios laisvę, kuri suprantama,

250 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 23 d. sprendimas byloje Creangă prie Rumuniją (Nr. 29226/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Creanga%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-109226%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Creanga%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-109226%22]}), par. 84; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Venskutė prieš Lietuvą (Nr. 10645/08), LRV, http://lrv-atstovas-eztl.lt/uploads/VENSKUTE_2012_sprendimas.pdf, par. 75.

251 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-788/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2128204>, par. 14.

252 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-273-611/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2035920>, par. 38–40.

253 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-316-626/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2117863>.

kaip galimybė pasirinkti savo elgesio variantą, rinktis iš keleto apsisprendimo ir veikimo alternatyvų²⁵⁴. Štai, kaip minėta, asmuo, kuriam paskirtas įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, privalo registruotis policijos įstaigoje nurodyti grafiku – jis neturi kitų veikimo alternatyvų ar pasirinkimų, o pažeidus kardomąją priemonę, gali būti skiriama griežtesnė kardomoji priemonė. Dėl to, kalbėti apie asmens laisvę baudžiamajame procese, taikant kardomasias priemones, galima tik labai ribotai ir turint omenyje, kad kardomųjų priemonių taikymas kiekvienu atveju turi laisvės atėmimo požymių. Tačiau vien laisvės atėmimo požymio (-ių) buvimas savaime nereiškia fizinio asmens laisvės atėmimo, kuris galėtų būti prilyginamas suėmimui. EŽTT ir ESTT jurisprudencijoje asmens laisvė kardomųjų priemonių kontekste yra suprantama plačiau nei fizinis laisvės atėmimas, laikant asmenį izoliuotai laisvės atėmimo institucijoje. Kitos nei suėmimas kardamosios priemonės gali įgyvendinti asmens teisę būti fiziškai laisvu baudžiamojo proceso metu tada, kai jų teisių ir laisvių suvaržymo mastas neprilyginamas suėmimui. Suvaržymo mastas nustatomas pagal jau minėtus vertinamuosius laisvės suvaržymo intensyvumo ir laipsnio kriterijus, kardamosios priemonės rūšį, trukmę, poveikį ir įgyvendinimo būdą.

EŽTT praktikoje asmens teisė į laisvę kartu su teise į gyvybę, kankinimo uždraudimu, vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimu yra pirmojoje pagal svarbą kategorijoje pagrindinių ir didžiausios svarbos teisių²⁵⁵. Itin svarbių interesų pagal Konvenciją apsaugai užtikrinti EŽTT formuluoja tam tikras balansavimo procesą palengvinančias „svorių prezumpcijas“. Mokslo doktrinoje teigiama, kad „<...> „svorių prezumpcijos“ padeda išvengti potencialios pamatinių teisių nuvertinimo problemos“²⁵⁶ ir iš EŽTT jurisprudencijos išvedamų hierarchinių taisyklių laikymosi užtikrinimo. Pavyzdžiui, „<...> Konvencijos ginamos teisės ir kitame tarptautiniame dokumente ar nacionalinėje teisėje įtvirtintos teisės ar intereso kolizijos atveju prioritetą teiktinas Konvencijos ginamai teisei“²⁵⁷, ne suteikiant automatinį prioritetą vienai iš konkuruojančių teisių vertybių, tačiau siekiant išlaikyti tarp jų teisingą pusiausvyrą.

Kardomųjų priemonių parinkimo procese, susiduria asmens teisė į laisvę ir viešasis interesas, o, kaip minėta, pirmumas teiktinas Konvencijos ginamai teisei, šiuo atveju – teisei į laisvę. Vertintina, kad kardomųjų priemonių parinkimo procese EŽTT taip pat naudoja tam tikrą „svorio prezumpciją“. Naudojama paleidimui palanki prezumpcija (angl. *the presumption in favour of release*)²⁵⁸. Ji preziumuoja faktą, kad kardomųjų

254 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-258-788/2022“, *supra note*, 251, par. 14.

255 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-273-611/2021“, *supra note*, 252, par. 34.

256 Leonaitė, *supra note*, 43: 353.

257 Leonaitė, *supra note*, 43: 353.

258 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje Magnitskiy ir kiti prieš Rusiją (Nr. 32631/09 ir 53799/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Magnitskiy%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-195527%22%7D>, par. 222; „Europos Žmogaus

sprendžiamas pirmą kartą. Šiame disertaciniame tyrime minėtoji prezumpcija bus vadinama teisės į laisvę prezumpcija, atspindinti abi situacijas, t. y. kai asmeniui pirmą kartą svarstomas suėmimas ir kai sprendžiamas suėmimo pratęsimo klausimas.

Sprendžiant asmeniui suėmimo paskyrimo pirmą kartą ar jo tęsimo klausimą, preziumuojama, kad asmuo turi dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, nebent valdžios institucijos įrodytų kitaip ir paneigtų teisės į laisvę prezumpciją. Ji yra nuginčijama, o jos nuginčijimo našta tenka valdžios institucijoms²⁶². Laisvė gali būti varžoma, esant tam pagrindo, taikant mažiau ribojančios priemonės kriterijų. Manytina, kad teisės į laisvę prezumpcija turėtų būti taikoma ne tik sprendžiant suėmimo, bet ir kitų kardomųjų priemonių, kurių laisvės suvaržymo mastas sukelia laisvės atėmimą, panašiai kaip suėmus, bet ne laisvės ribojimą²⁶³. Nors pirmumas teikiamas asmens teisei į laisvę, subjektas, sprendžiantis dėl laisvės atimančios kardomosios priemonės skyrimo, vis tiek turi „sverti“ susiduriančias konstitucines vertybes, kai teisės į laisvę prezumpciją ginčija teisės saugos institucijų pareigūnai. „Svėrimo“ procese yra vertinamos BPK 121 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos aplinkybės ir sprendžiama, ar įtariamajam (kaltinamajam) lieka galioti teisės į laisvę prezumpcija, neskiriant kardomųjų priemonių arba skiriant laisvę ribojančią, bet ne atimančią kardomąją priemonę, ar prezumpcija paneigiama ir skiriama laisvę atimanti kardomoji priemonė.

Teisės į laisvę prezumpcijos taikymas, skiriant kardomasias priemones, gali būti grindžiamas visų pirma – nekaltumo prezumpcijos, taip pat asmenų lygybės principais, kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimo ir ypatingo stropumo kriterijais, kurie analizuojami šiame poskyryje.

Nors nekaltumo prezumpcija yra išsamiai mokslininkų ištyrinėtas principas, vis dėlto, jo reikšmė ir aktualumas nemažėja – priimta Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. kovo 9 d. direktyva Nr. (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (toliau – Direktyva (ES) 2016/343) vėl paskatino šio klausimo aktualumą. Direktyvos (ES) 2016/343²⁶⁴ 4 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad valstybės narės imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų padarytuose pareiškimuose ir teismų sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais asmuo pripažįstamas kaltu, tas asmuo nebūtų apibūdinamas kaip kaltas. Nekaltumo prezumpcijos esmę perteikianti nuostata, t. y. tai, kad asmuo yra laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą, dar prieš šios direktyvos priėmimą jau buvo įtvirtinta Konstitucijos 31 straipsnio 1

262 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje Magnitskiy ir kiti prieš Rusiją (Nr. 32631/09 ir 53799/12)“, *supra note*, 258, par. 222.

263 Šiame disertaciniame tyrime sąvoka „laisvę atimančios kardomosios priemonės“ bus vartojama pagal kontekstą kaip galinti apimti ir suėmimą, ir alternatyvias suėmimui plačiąja prasme kardomasias priemones, kurios vertinamos ne kaip laisvę ribojančios, bet kaip ją atimančios.

264 „2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo“, eurlex, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:%3A32016L0343>.

dalyje²⁶⁵, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 11 straipsnio 1 dalyje²⁶⁶, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 2 dalyje²⁶⁷, Konvencijos 6 straipsnyje²⁶⁸, Chartijos 48 straipsnio 1 dalyje²⁶⁹.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad „<...> nekaltumo prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų. Tai pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija; asmuo laikomas nepadariusiu nusikaltimo, kol jo kaltumas nebus įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu“²⁷⁰. EŽTT jurisprudencijoje nekaltumo prezumpcija taip pat numatoma kaip „<...> vienas iš teisingo baudžiamojo proceso, kurio reikalaujama Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, elementų. Nekaltumo prezumpcija pažeidžiama tada, kai, pirma pagal įstatymą neįrodžius įtariamojo kaltumo, būtent – jam negalėjus įgyvendinti gynybos teisių, teismo sprendimas, susijęs su juo, atspindi nuomonę, kad jis yra kaltas; taip gali atsitikti net nesant formalaus kaltumo konstatavimo; pakanka motyvavimo, leidžiančio manyti, kad teisėjas laiko asmenį kaltu; turi būti daromas esminis skirtumas tarp aiškaus teismo paskelbimo, nesant galutinio nuosprendžio, kad asmuo padarė atitinkamą nusikaltimą, ir teiginio, kad kažkas yra tiesiog įtariamas padaręs nusikaltimą (tai yra vadinamasis įtariamojo buklės aprašymas)“²⁷¹.

Direktyvos (ES) 2016/343 preambulės 16 punktą pakartoja, kad teismų procesiniuose sprendimuose dėl suėmimo neturi būti nurodoma, kad asmuo yra kaltas. Manytina, kad skiriant bet kurią kardomąją priemonę, neturėtų būti galima susidaryti įspūdį, kad teismas asmenį laiko kaltu. BPK 121 straipsnio 2 dalis įtvirtinta duomenų pakankamumo kriterijų, taikytiną bet kurios kardomosios priemonės skyrimui

265 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 1.

266 „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.181EDAC3A371>.

267 „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, TAR, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40>.

268 „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11, 14 ir 15, su Pirmuoju Protokolu ir papildomais protokolais Nr. 4, 6, 7, 12, 13 ir 16“, *supra note*, 2.

269 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, *supra note*, 204.

270 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatų, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1619/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 „Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta320/content>.

271 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatų, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 270.

– kardamosios priemonės gali būti skiriamos tik tuo atveju, kai yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką. Duomenų pakankamumo kriterijus nustatomas, analizuojant tik faktinius duomenis, kurie leidžia pagrįstai manyti, kad kaltinamasis galėjo padaryti inkriminuojamas nusikalstamas veikas, tačiau nevertinant įrodymų ir nesprendžiant kaltės klausimo²⁷².

Tokios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje, sprendžiant kardomųjų priemonių skyrimo klausimus. Sprendžiant dėl kardamosios priemonės skyrimo ar jos termino pratęsimo teisėtumo bei pagrįstumo, nėra sprendžiami kaltės ir veikos kvalifikavimo klausimai, įrodymai nevertinami, baudžiamosios bylos medžiaga analizuojama tik ta apimtimi, kuri reikšminga kardamosios priemonės skyrimo, pratęsimo ir t.t. teisėtumo ir pagrįstumo klausimui teisingai išspręsti. Šie klausimai sprendžiami teisiamejame posėdyje, kur byloje surinkti įrodymai iš esmės ištiriami, įvertinami bei išsprendžiami asmens kaltumo ir veikos teisinio įvertinimo klausimai²⁷³. Skiriant ar pratęsiant kardomąją priemonę nebūtina turėti tiek duomenų, kiek jų reikia priimant apkaltinamąjį nuosprendį²⁷⁴. Byloje surinkti duomenys reikšmingi tiek, kiek iš jų galima daryti išvadą apie duomenų pakankamumą įtarimui (kaltinimui) pagrįsti dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos²⁷⁵. Taip užtikrinama teismo vykdoma pirminė kontrolė, kad asmeniui nebūtų paskirta kardomoji priemonė, nesant duomenų apie jo galimai padarytą nusikalstamą veiką²⁷⁶.

Su nekaltumo prezumpcija siejamas *nemo tenetur se ipsum accusare* (lot. niekas neprivalo savęs kaltinti pats) principas, kuris draudžia taikyti savęs įkaltinimo praktiką. Mokslo šaltiniuose pastebima, kad teisėsaugos institucijose kartais taikoma praktika, neduodančiam parodymų įtariamajam taikyti griežčiausią kardomąją priemonę

272 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-243/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/835903>.

273 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-73-626/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2067425>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-18-626/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2140729>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-374-843/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2132678>; „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-20-354/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2144221>.

274 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-36-658/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2058767>.

275 „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-134-354/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2117193>.

276 „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 20 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-28-478/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2144067>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 11 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-247-478/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2100501>.

– suėmimą²⁷⁷. Įtariamasis ir kaltinamasis turi teisę, bet ne pareigą duoti parodymus (Konstitucijos 31 straipsnis²⁷⁸, BPK 21 straipsnio 4 dalis ir 22 straipsnio 3 dalis²⁷⁹), todėl praktika, neduodančiam parodymų įtariamajam taikyti griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą, yra pažeidžianti konstitucinę teisinės valstybės imperatyvą, kuris draudžia baudžiamąjį persekiojimą bet kokia kaina²⁸⁰. EŽTT byloje *Leonienė prieš Lietuvą* tuo atveju, kai buvo atsisakyta paleisti asmenį iš suėmimo dėl to, kad jis nedavė parodymų, konstatavo, kad rėmimasis tokiais suėmimo pagrindais ypač kelia nerimą. Tai rodo, kad asmuo gali būti nubaustas už naudojimąsi savo pagrindine teise į teisingą bylos nagrinėjimą; teisė neduoti parodymų prieš save ir teisė tylėti yra visuotinai pripažinti tarptautiniai standartai, kurie yra teisingo proceso pagrindas²⁸¹.

Teisės į laisvę prezumpciją teisėsaugos institucijoms lengviau nugincyti, skiriant suėmimą pirmą kartą negu jį tęsiant tam tikrą laiko tarpą. Net ir teisėtai paskirtas suėmimas, t. y. egzistuojant duomenų pakankamumui, kad asmuo galimai padarė nusikalstamą veiką, ir esant suėmimo pagrindams ir sąlygoms, gali pažeisti Konvencijos 5 straipsnį, jei suėmimas įvertinamas kaip nepagrįstas, o valstybės institucijų veiksmai baudžiamajame procese – kaip neatitinkantys ypatingo stropumo kriterijaus.

Pagrįstas įtarimas, kad asmuo galimai padarė nusikalstamą veiką turi būti nustatytas, skiriant kiekvieną kardomąją priemonę. Šiam įtarimui patvirtinti reikia faktų ir informacijos, kuri įtikintų nešališką stebėtoją, kad asmuo galėjo padaryti nusikalstamą veiką²⁸². Duomenų kiekis turėtų didėti tęsiantis ikiteisminiam tyrimui, t. y. vienoks duomenų pakankamumas gali būti pradžioje, pradinėje bylos stadijoje, tačiau didesnio duomenų kiekio reikia baudžiamajam procesui besitęsiant. Jei EŽTT nenustato pagrįsto įtarimo, o asmeniui nacionalinės valdžios institucijos taikė suėmimą (autorės nuomone, analogiškai turėtų būti taikytina ir kitoms laisvę atimančioms kardomosioms priemonėms), konstatuojamas Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pažeidimas, toliau nevertinant suėmimo pagrindų ir sąlygų, suėmimo trukmės klausimų²⁸³.

277 Petras Ancelis, *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas* (Vilnius: Saulelė, 2007), 193; Remigijus Merkevičius, „Nemo tenetur se ipsum accusare principo turinys reformuotame baudžiamajame procese“, *Teisė* 60 (2006): 50; Andrius Nevera, „Imposition and extension of detention: standards of the European Court of Human Rights and Lithuania’s practice“, *Administrativā un Kriminālā Justīcija* 3, 64 (2013): 55.

278 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 1.

279 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

280 Merkevičius, *op. cit.*, 57.

281 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Leonienė prieš Lietuvą (Nr. 61264/17)“, *supra note*, 231, par. 89.

282 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas byloje Lisovskij prieš Lietuvą (Nr. 36249/14)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:%5B%22Lisovskij%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-173263%22%22%5D%7D>, par. 75.

283 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. birželio 23 d. sprendimas byloje Selahattin Demirtaş prieš Turkiją (Nr. 15028/09)“, *supra note*, 222, par. 354-356; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. spalio 22 d. sprendimas byloje S., V. ir A. prieš Daniją (Nr. 35553/12, 36678/12 ir 36711/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-187391%22%22%5D%7D>, par. 128.

Jei nustatomas pagrįstas įtarimas, kad asmuo galimai padarė nusikalstamą veiką, pirmiausia turi būti įvertintos galimybės taikyti suėmimui alternatyvias kardomasias priemones, o iš jų – laisvę ribojančias kardomasias priemones, taikant mažiausios intervencijos principą. Šiame kontekste pažymėtina, kad fiziškai užkirsti kelią asmens pabėgimui negali nė viena kardomoji priemonė, išskyrus suėmimą, kadangi tik jį taikant asmuo yra izoliuojamas nuo visuomenės laisvės atėmimo įstaigoje ir prižiūrimas teisėsaugos institucijų pareigūnų. Vis dėlto, tai nereiškia, kad tos kitos kardamosios priemonės neužtikrina kitokiu, ne fiziniu būdu, kad asmuo nepasislėps (pavyzdžiui, pinigų praradimo rizika motyvuoja užstatą sumokėjusį asmenį netrukdyti sklandžiam baudžiamajam procesui). Teisėjo vertinimas, skiriant kardomąją priemonę, visada yra prognostinis, perspektyvinis ir orientuotas į ateitį, nes teisėjas negali tiksliai žinoti ir (ar) apskaičiuoti, ar asmuo pabėgs, trukdys baudžiamajam procesui, ar ne. Verta pažymėti, kad taikant bet kurią kardomąją priemonę, išskyrus suėmimą, asmuo taip pat gali pabėgti, tačiau jas taikant nėra galimybės patikrinti, ar asmuo yra tam tikroje vietoje tam tikru metu, išskyrus elektroninio stebėjimo atvejį. Taikant suėmimą, pabėgimo iš suėmimo vietos tikimybė itin menka, tačiau ne visais atvejais pagrįsta ir teisėta taikyti pačią griežčiausią kardomąją priemonę. Jei skiriant suėmimą nesvarstomos galimybės skirti alternatyvias kardomasias priemones, tokiu atveju pažeidžiama Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis²⁸⁴. Analogiškai mažiau ribojančios priemonės kriterijus taikytinas svarstant ne tik suėmimo, bet ir kitų kardomųjų priemonių skyrimo klausimus.

Nesant galimybių skirti suėmimui alternatyvias kardomasias priemones, turi būti įvertinta, ar pakanka argumentų dėl suėmimo skyrimo pagrindų: slėpimosi pavojus, poveikis liudytojams, bendrininkavimo, dokumentų ar daiktų, reikšmingų bylai, slėpimo, gadinimo, klastojimo rizika, nusikalstamų veikų darymo rizika, viešosios tvarkos sutrikdymo ir siekio apsaugoti asmenį poreikis²⁸⁵. Jei suėmimas tęsiamas kurį laiką, privaloma vertinti, ar yra pagrindų suėmimo tęsimui ir ar valdžios institucijos ypatinai stropiai vykdo baudžiamąjį procesą²⁸⁶. Suėmimo taikymo pagrindai proceso eigoje gali išnykti, o tos aplinkybės, kurios buvo pakankamos pradžioje skirti suėmimą, vėlesnėje stadijoje gali būti nebeapakankamos jį tęsti²⁸⁷. Pavyzdžiui, jei baudžiamojo proceso pradžioje gali egzistuoti pavojus, kad bus atliekamas spaudimas liudytojams, jo eigoje

284 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Zherebin prieš Rusiją (Nr. 51445/09)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%22Zherebin%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-161542%22%7D>], par. 62; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Idalov prieš Rusiją (Nr. 5826/03)“, *supra note*, 229, par. 140, 147.

285 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 88 par.

286 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Letellier prieš Prancūziją (Nr. 12369/86)“, *supra note*, 215, par. 35.

287 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sausio 18 d. sprendimas byloje Estrikh prieš Latviją (Nr. 73819/01)“, *supra note*, 223, 30; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Assenov ir kiti prieš Bulgariją (Nr. 90/1997/874/1086)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8

didėjant bylos ištirtumui toks pavojus gali mažėti ir galiausiai išnykti²⁸⁸. Jei suėmimo pratęsimo priežastis yra baimė, kad asmuo gali pabėgti, jis privalo būti paleistas, jeigu gali garantuoti, kad dalyvaus procese, pavyzdžiui, gali sumokėti užstatą²⁸⁹. Suėmimo tęsimui reikalingos išskirtinės priežastys, pavyzdžiui, suimtas kaltinamasis, būdamas piliečiu užsienio valstybės, neišduodančios savo piliečių kitų valstybių baudžiamajam persekiojimui, nepateikia patikimų garantijų, jog nepasislėps ir šaukiamas visada atvyks į teismą, kaltinamasis ilgai slapstėsi (užsienyje) arba kitaip vengė ikiteisminio tyrimo ir teismo proceso. Taip pat, jei kaltinamajam inkriminuojamų veikų pobūdis, intensyvumas kaltinamojo asmenybės bruožai rodo, jog toks asmuo, būdamas laisvėje, yra ypatingai pavojingas visuomenei ir naujų nusikaltimų darymo užkardymas kitomis švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis neįmanomas ar itin ap sunkintas, kai byloje yra duomenų, jog būdamas laisvėje, kaltinamasis daro poveikį kitiems proceso dalyviams, nukentėjusiesiems, liudytojams, specialistams, naikina įrodymus ar juos klastoja ir pan.²⁹⁰

Besitęsiant suėmimui teisės į laisvę prezumpciją sudėtingiau nugincyti dar ir dėl to, kad „*kuo asmuo ilgiau yra laikomas suėmimo, tuo kruopščiau turi būti tikrinami ne tik įrodymai, pagrindžiantys asmeniui pareikštus įtarimus bei kaltinimus, bet ir konkretūs faktai, įrodantys būtinybę tokį asmenį laikyti suėmimo. Jeigu tokių faktinių duomenų nėra surenkama pakankamai, didėja tikimybė, kad ilgą laiką asmenį laikant suėmimo, bus pažeista Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnyje, taip pat Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į laisvę ir saugumą*“²⁹¹. Suėmimo trukmės protingumui (angl. *reasonable, reasonableness*) matuoti pasitelkiamas ypatingo stropumo (angl. *special diligence*) kriterijus. Pagrįsto ir protingo suėmimo termino klausimas sprendžiamas kiekvienoje byloje atskirai. Valdžios institucijos suimtojo atžvilgiu turi ypatingai stropiai vykdyti baudžiamąjį procesą. Apie ypatingo stropumo kriterijaus laikymąsi sprendžiama vertinant bylos sudėtingumą, kokių pastangų buvo imtasi, kad suėmimo tęsimas būtų „pagrįstas“, „protingas“. Ilgi suėmimo laikotarpiai savaime nepažeidžia Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies, bet turi būti pateiktos išskirtinės aplinkybės, pateisinančios ilgą trukmės

d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%22Assenov%22%2C%22documentcollection-id%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-58261%22%7D>.

288 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1968 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Wemhoff prieš Vokietiją (Nr. 1122/64)“, *supra note*, 259, par. 15, 25; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Letellier prieš Prancūziją (Nr. 12369/86)“, *supra note*, 208, par. 39.

289 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Merabishvili prieš Gruziją (Nr. 72508/13)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%22Merabishvili%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-178753%22%7D>, par. 223; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Letellier prieš Prancūziją (Nr. 12369/86)“, *supra note*, 215, par. 46.

290 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-287/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/838540>.

291 *Ibid.*

suėmimo taikymą. Su tuo susijusių aplinkybių įrodinėjimo našta tenka valstybėms institucijoms – ne suimtas asmuo turi įrodyti, kad egzistuoja priežastys, pateisinančios jo paleidimą į laisvę²⁹². Valstybės institucijoms taip pat tenka pareiga įrodyti suėmimo trukmės teisėtumą, nepriklausomai nuo to, kokios trukmės jis bebūtų²⁹³. EŽTT yra išaiškinęs, kad ilgesnė suėmimo trukmė gali būti pateisinama įrodžius išskirtines aplinkybes, pavyzdžiui, būtinybė rinkti reikšmingus bylai duomenis ir informaciją užsienyje arba prašyti tarptautinės teisinės pagalbos²⁹⁴. Organizuoto nusikalstamumo bylose EŽTT vertina, kad jei ikiteisminio tyrimo metu atliekami gausūs tyrimo veiksmai, tokie veiksmai atitinka būtino stropumo standartą²⁹⁵.

Vertindamas valstybės institucijų pastangas vykdyti procesą ypatingai stropiai, EŽTT atsižvelgia ir į baudžiamųjų bylų nagrinėjimo tvarkaraštį. *Byloje Lisovskij prieš Lietuvą*, perdavus bylą nagrinėti pirmosios instancijos teisme, kaltinamasis liko suimtas daugiau nei trimis metams, o penkiasdešimt septynių posėdžių datos buvo numatytos kas mėnesį arba beveik kas mėnesį. EŽTT išreiškė abejones, ar vidutiniškai vieno per mėnesį posėdžio paskyrimas rodo pakankamą valdžios institucijų stropumą, atsižvelgiant į tai, kad asmuo ikiteisminio tyrimo metu buvo suimtas apie metus laiko. Dvidešimt šeši posėdžiai buvo atidėti, nes valdžios institucijos neužtikrino kitų kaltinamųjų ar liudytojų dalyvavimo; dėl pakartotinių pertraukų buvo ilgi laikotarpiai, kai nevyko posėdžiai, sudėjus – daugiau nei dvejus metus²⁹⁶. Neįžvelgęs valdžios institucijų pastangų nustatyti griežtesnį ir veiksmingesnį teismo posėdžių tvarkaraštį, EŽTT vertino, kad valdžios institucijos nevykdė baudžiamojo proceso ypatingai stropiai ir konstatavo Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pažeidimą. *Byloje Velečka ir kiti prieš Lietuvą*²⁹⁷, perdavus bylą nagrinėti pirmosios instancijos teisme, kaltinamieji liko suimti apie tris su puse metų, o penkiasdešimt vienas teismo posėdis buvo numatytas kas mėnesį (arba beveik kas mėnesį) ar dažniau. EŽTT išreiškė abejones, ar toks posėdžių planavimas buvo pakankamas valdžios institucijų stropumas, atsižvelgiant į tai, kad asmenys ikiteisminio tyrimo metu buvo suimti apie pusantrų metų laiko. EŽTT nustatė, kad dešimt posėdžių buvo atidėti, buvo ilgų laikotarpių, kai posėdžiai buvo nerengti. EŽTT sprendė, kad dėl įvairių objektyvių priežasčių posėdžiai gali neįvykti,

292 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje Ovsjannikov prieš Estiją (Nr. 1346/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#!%22fulltext%22:%22Ovsjannikov%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-140915%22>], par. 46.

293 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 87.

294 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas byloje Lisovskij prieš Lietuvą (Nr. 36249/14)“, *supra note*, 282, par. 80.

295 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje Velečka ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 56998/16)“, *supra note*, 164, par. 103.

296 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas byloje Lisovskij prieš Lietuvą (Nr. 36249/14)“, *op. cit.*, par. 79.

297 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje Velečka ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 56998/16)“, *op. cit.*, par. 103-106.

tačiau laikotarpis nuo 2015 m. gruodžio 2 d. iki 2016 m. lapkričio 29 d., kai posėdžiai neįvyko, kelia ypatingą susirūpinimą ir nebuvo pateikta jokių priežasčių, pateisinančių, kodėl per tą laikotarpį posėdžiai neįvyko. Taip pat nepateikta jokios informacijos apie valdžios institucijų pastangas nustatyti griežtesnį ir veiksmingesnį teismo posėdžių tvarkaraštį. EŽTT vertino, kad tokiomis aplinkybėmis ilgas suėmimo laikotarpis negali būti pateisinamas ir konstatavo Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pažeidimą.

Šiame kontekste paminėtina, kad, skatinant didesnę proceso greitumo principo veikimą, įstatymų leidėjas 2014 m. priėmė BPK pataisas, numatančius, kad pertraukos tarp teismo posėdžių paprastai negali trukti ilgiau kaip vieną mėnesį²⁹⁸. Vis dėlto, pastarieji EŽTT sprendimai prieš Lietuvą rodo, kad posėdžiai, siekiant įvykdyti ypatingo stropumo pareigą, tais atvejais, kai asmuo laikomas suimtu apie metus ar daugiau laiko, turėtų būti planuojami dažniau nei kartą per mėnesį.

Dažnai alternatyvios suėmimui kardomosios priemonės naudojamos ne kaip alternatyva suėmimui nuo pat jo pradžios, bet kaip pakaitinės priemonės trumpinti suėmimo taikymą²⁹⁹. Pavyzdžiui, kai kurie teisės praktikai mano, kad elektroninis stebėjimas netinka savidisciplinos neturintiems kaltininkams; nemano, jog jis gali užtikrinti, kad asmuo nebėgs ir nesislėps, netrukdydys procesui (mano, kad priemonė netrukdo susisiekti su kitais įtariamaisiais, liudytojais ir pan.), neužkerta kelio daryti naujas nusikalstamas veikas, tačiau mano, kad ši priemonė galėtų būti taikoma kaip laipsniškas perėjimas nuo ilgai besitęsiančio suėmimo³⁰⁰. Vis dėlto, Tokijo taisyklių 6.2 punkte yra numatyta, kad suėmimo alternatyvos turėtų būti taikomos kiek įmanoma ankstesnėje stadijoje³⁰¹. Nors nuginčyti teisės į laisvę prezumpciją yra lengviau suėmimo pradžioje nei jam besitęsiant, alternatyvios kardomosios priemonės turėtų būti taikomos kaip alternatyva nuo pat pradžios, o ne kaip pakaitinė forma trumpinti tęstinio suėmimo terminą. Teisės į laisvę prezumpcija taikoma tiek nuo pat suėmimo skyrimo pradžios, tiek ir jam tęsiantis. Tai yra susiję su jau minėtu proporcingumo principu ir jo būtinumo elementu, kuris įpareigoja tikrinti, ar pasirinkta priemonė yra tikrai būtina, t. y. ar nėra alternatyvos, mažiau ribojančios priemonės kriterijumi, taip pat su *ultima ratio* principu, pagal kurį suėmimas yra laikomas kraštutine priemone, taikytina išskirtiniais atvejais.

Jei valstybės teisės aktai numato galimybes asmeniui naudotis teise būti paleistam baudžiamajame procese, mokslininkų požiūriu, tai laikoma nekaltumo prezumpcijos įtvirtinimu³⁰². Mokslo doktrinoje paaiškinta, kad „Vertinant nekaltumo prezumpcijos praktinį taikymą preziumuojama, kad pareiškimas įtarimas (kaltinimas) gali būti

298 Goda, *supra note*, 36: 104.

299 Christine Morgenstern, „Alternatives to Pre-trial Detention“, iš *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Gerben Bruinsma, David Weisburd (New York: Springer, 2014), https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4614-5690-2_563#citeas.

300 *Ibid.*, 27.

301 „United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (The Tokyo Rules): resolution“, *supra note*, 158.

302 Wald ir Martinez, *supra note*, 97: 231.

neteisėtas ir nepagrįstas (tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu galima atskirti pagrįstą (teisėtą) įtarimą nuo nepagrįsto), be to, įtarimas dar neįrodo asmens kaltės. Kalbant apie teisinę šios prezumpcijos reikšmę, reikėtų pabrėžti, kad be jos rungimosi procese neįmanoma būtų užtikrinti šalių lygiateisiškumo (procesinės lygybės)³⁰³.

Asmenų lygybės procese principas laikomas vienu sudedamųjų ir pačiu svarbiausiu rungimosi principo elementų³⁰⁴ bei vienu svarbiausių principų baudžiamajame procese, kuriuo reikalaujama, kad teismas užtikrintų veiksmingą pusiausvyrą tarp kaltinimo ir gynybos³⁰⁵. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad „BPK 7 straipsnyje įtvirtintas rungimosi principas yra tiesiogiai susijęs su lygių teisių aktyviai dalyvauti baudžiamajame procese užtikrinimu. Pagal jį kaltinimo ir gynybos šalys bylos nagrinėjimo teisme metu, be kitų, turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus ir pateikti prašymus“³⁰⁶. Mokslinėje literatūroje pastebima, kad vienas iš keblėnių šio principo veikimo aspektų yra problemos, kylančios „<...> dėl prokuroro nenoro, kad duomenys, kurie, kaip jis bando įtikinti teismą, sudaro pagrindą taikyti suėmimą, netaptų žinomi įtariamajam ir jo gynėjui“³⁰⁷. Rungimosi principas nėra absoliutus ir labiausiai atsiskleidžia teisminėje stadijoje, nors „ikiteisminio tyrimo stadijoje įmanomos tam tikros šio principo įgyvendinimo apraiškos, pavyzdžiui, kai kreipiamasi į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl kardamosios priemonės suėmimo paskyrimo“³⁰⁸. Baudžiamojo proceso principai reikalauja, kad įtariamajam ir jo gynėjui būtų pateikiami susipažinti visi ikiteisminio tyrimo duomenys, kuriuos prokuroras pateikia teismui, grįsdamas reikalavimą paskirti kardomąją priemonę³⁰⁹.

EŽTT yra išaiškinęs, kad asmenų lygybės principas nėra užtikrinamas tais atvejais, jei asmeniui arba jo gynėjui neleidžiama susipažinti su byloje esančiais dokumentais, kurie yra būtini siekiant veiksmingai užginčyti jo suėmimo teisėtumą³¹⁰. Manytina, jog šio principo svarba yra ne tik sprendžiant suėmimo skyrimo klausimus, bet sprendžiant dėl visų kardomųjų priemonių taikymo. Kaip jau minėta, kaltininkui yra taikoma teisės į laisvę prezumpcija, todėl, visų pirma, prieš sprendžiamas suėmimo kaip

303 Jurka ir kt., *supra note*, 32: 107.

304 *Ibid.*, 125.

305 Silviu Nicolae Pană, „The Principle of Respecting the Rights of the Suspect/Accused, the Principle of Equality of Arms and the Principle of Immediacy - Basic Principles of the Criminal Trial“, *Logos Universality Mentality Education Novelty: Political Sciences and European Studies* 7, 1 (2021): 81, <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/lumenpses/article/view/5608/3851>.

306 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamojo ir kaltinamojo teises, taikymo apžvalga (II) Nr. AB-46-1. Teismų praktika. 2017, 46, p. 503-550“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1522053>.

307 Goda, *supra note*, 36: 88.

308 Jurka ir kt., *supra note*. 32: 123.

309 Rimšelis, *supra note*, 55: 69.

310 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje Ovsjannikov prieš Estiją (Nr. 1346/12)“, *supra note*, 292, par. 72.

kraštutinės kardamosios priemonės klausimą, teismas privalo įsitikinti alternatyvių, mažiau asmens teises ir laisves varžančių kardomųjų priemonių skyrimo galimybėmis. Nors teisės į laisvę prezumpcijos paneigimo įrodinėjimo našta tenka valstybės institucijoms, asmenų lygybės principas užtikrina, kad asmeniui, siekiančiam būti laisvam, bus pateikti susipažinimui visi reikšmingi duomenys, kurie bus vertinami kardomąją priemonę skiriančio subjekto.

Jei valstybės institucijos objektyviais bylos duomenimis gali pagrįsti būtinybę taikyti suėmimą ir paneigti teisės į laisvę prezumpciją, turi būti prisiimamos teisės ir pareigos, susijusios su kitų asmens teisių ir laisvių apsauga. Šaltiniuose pabrėžiama, kad prigimtinis žmogaus teisių ir laisvių pobūdis reiškia tai, kad jos „<...> nėra „dovanojamos“ ar duodamos, todėl negali būti ir atimtos. Konstitucija išskiria iš kitų dvi prigimtines teises – teisę į gyvybę ir teisę į orumą, nes šių dviejų konstitucinių žmogaus teisių, skirtingai nuo asmens teisių į laisvę, privataus gyvenimo neliečiamumą, nuosavybę ir kt., ribojimas konstituciškai negali būti pagrindžiamas jokiais atvejais“³¹¹. Žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą, reiškia žmogaus esmę ir „<...> yra aukščiau įstatymo. Atsižvelgiant į tai, žmogaus gyvybė ir orumas vertintini kaip ypatingos vertybės. Konstitucijos paskirtis tokiu atveju yra užtikrinti šių vertybių gynimą ir gerbimą. Šie reikalavimai keliami visų pirma pačiai valstybei“³¹². Svarbu pabrėžti, kad „net ir tada, kai pats asmuo nesirūpina savo orumu ir dėl kokių nors priežasčių yra linkęs susitaikyti su jį žeminančiais veiksmais, valstybės subjektų elgesys žmogaus atžvilgiu negali peržengti leistinų ribų, – visada turi būti suvokiama, kad be konkretaus asmens orumo, egzistuoja ir abstrakti žmogaus orumo samprata“³¹³.

Kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimas yra glaudžiai susijęs su žmogaus orumo gerbimu. Konvencijos 3 straipsnyje įtvirtintas draudimas yra absoliutus³¹⁴. Netinkamas elgesys gali patekti į Konvencijos 3 straipsnio sritį

311 Goda, *supra note*, 36: 23.

312 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 130.

313 Goda, *supra note*, 36: 24.

314 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje Labita prieš Italiją (Nr. 26772/95)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-58559%22%5D%7D>], par. 119; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas byloje A. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 3455/05)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-91403%22%5D%7D>], par. 126; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje Mocanu ir kiti prieš Rumuniją (Nr. 10865/09, 45886/07 ir 32431/08)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-146540%22%5D%7D>], par. 315; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje El-Masri prieš Buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją (Nr. 39630/09)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-146540%22%5D%7D>].

tada, kai jis pasiekia tam tikrą sunkumo, griežtumo lygį, kuris kiekvienu atveju atskirai vertinamas pagal bylos aplinkybes, pavyzdžiui, trukmę, padarinius fizinei ir psichinei sveikatai, kai kuriais atvejais gali būti atsižvelgiama į asmens lytį, amžių, sveikatos būklę³¹⁵. Netinkamas elgesys, kuris yra pasiekęs tą minimalų sunkumo lygį, kad galėtų patekti į Konvencijos 3 straipsnio taikymo sritį, paprastai pasireiškia kūno sužalojimais arba intensyviomis fizinėmis ar psichinėmis kančiomis. Tačiau net ir jų nesant, kai tas elgesys žemina asmens garbę ir orumą, menkina, sukelia baimės, kančios, nepilnavertiškumo jausmą, galintį palaužti asmens psichinį ir fizinį atsparumą, toks elgesys gali būti apibūdinamas kaip žeminantis ir pateikti į Konvencijos 3 straipsnio taikymo sritį³¹⁶.

Kardomųjų priemonių reglamentavimas ir taikymas negali sudaryti prielaidų žmogaus kankinimui, asmens garbę ir orumą žeminančio elgesio apraiškoms. Laisvę atimančios kardamosios priemonės taikymas patenka į Konvencijos 3 straipsnio taikymo sritį, kai peržengiamas neišvengiamas kančios ir pažeminimo elementas, susijęs su pačiu laisvės atėmimu. Valdžios institucijos turi užtikrinti, kad suėmimo sąlygos būtų suderinamos su pagarba žmogaus orumui, asmens sveikata ir gerovė būtų tinkamai užtikrinta³¹⁷. Kankinančiu, nežmonišku ar žeminančiu elgesiu ar baudimu gali būti laikomi atvejai, kai asmuo yra laikomas suimtu perpildytoje patalpoje antisanitarinėmis sąlygomis³¹⁸. EŽTT dar neišaiškino, kiek tiksliai erdvės pagal Konvenciją turėtų būti suteikta vienam asmeniui, atsižvelgdamas į tai, kad daugelis kitų tokių svarbių veiksnių, kaip įkalinimo trukmė, galimybė pasivaikščioti lauke, fizinė ir psichinė asmens būklė ir kt. yra reikšmingi, nustatant, ar įkalinimo sąlygos atitinka Konvencijos 3

BER%22,22CHAMBER%22,%22itemid%22:[%22001-115621%22]}, par. 195; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. sprendimas byloje Z. A. ir kiti prieš Rusiją (Nr. 61411/15, 61420/15, 61427/15 ir 3028/16)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:\[%2261427/15%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-19881%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:[%2261427/15%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-19881%22]}), par. 187-188.

315 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Idalov prieš Rusiją (Nr. 5826/03)“, *supra note*, 229, par. 91.

316 *Ibid.*, par. 92.

317 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. sausio 27 d. sprendimas byloje Neshkov ir kiti prieš Bulgariją (Nr. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 ir 9717/13)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:\[%22Neshkov%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-150771%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:[%22Neshkov%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-150771%22]}), par. 227; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Muršić prieš Kroatiją (Nr. 7334/13)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:\[%22Mur%22C5%A1i%22C4%87%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-167483%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:[%22Mur%22C5%A1i%22C4%87%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-167483%22]}), par. 99.

318 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Kalashnikov prieš Rusiją (Nr. 47095/99)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:\[%22Kalashnikov%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-60606%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22:[%22Kalashnikov%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60606%22]}), par. 102.

straipsniu suteiktas garantijas³¹⁹. Tokiais atvejais, kai asmenims buvo skirta mažiau nei po 3 m² gyvenamojo ploto laisvės atėmimo įstaigos kameroje, kurioje jie buvo uždaryti didžiąją laiko dalį, EŽTT konstatavo, kad perpildymas toks didelis, jog pats savaime suteikia pagrindo konstatuoti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą³²⁰.

Laisvės atėmimo įstaigų perpildymo problema yra aktuali daugelyje valstybių, o kai kurių mokslininkų ji net yra vadinama degančia visos Europos problema³²¹. Štai EŽTT teisėjas P. Pinto de Albuquerque iš dalies prieštaraujančioje nuomonėje dėl EŽTT sprendimo byloje *Mironovas ir kiti prieš Lietuvą* laisvės atėmimo įstaigų perpildymą įvardijo sistetine Europos baudžiamojo teisingumo sistemų problema³²². EŽTT, konstatuodamas Konvencijos 3 straipsnio pažeidimus, gina perpildytose kameroose laikomų suimtųjų teisę į orumą ir užtikrina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimą. Valstybė tokiu atveju negali pasiteisinti finansiniais, politiniais motyvais, kad neturi pakankamos vietos laisvės atėmimo įstaigose. EŽTT ne kartą yra pabrėžęs, kad aukštas nusikalstamumo lygis, lėšų trūkumas ar kitos struktūrinės problemos nėra aplinkybės, dėl kurių būtų panaikinta ar sumažinta valstybės atsakomybė už nežmoniškas ar žeminančias įkalinimo sąlygas; valstybė privalo organizuoti savo bausmių vykdymo sistemą taip, kad tokios sąlygos nesusidarytų,

319 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Mironovas ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 11 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2240163%2F13%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-159049%22%5D%7D>}, 120 par.; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 19 d. sprendimas byloje *Trepashkin prieš Rusiją* (Nr. 36898/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2236898%2F03%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-81801%22%5D%7D>}, par. 92.

320 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Mironovas ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, *op. cit.*, par. 120, „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Sazonov prieš Rusiją* (Nr. 30268/03)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2230268%2F03%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-109326%22%5D%7D>}, par. 31–32; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. kovo 4 d. sprendimas byloje *Nieciecki prieš Greece* (Pareiškimo Nr. 11677/11)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-115018%22%5D%7D>}, par. 49–51; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. spalio 31 d. sprendimas byloje *Tatishvili prieš Graikiją* (Nr. 26452/11)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-145785%22%5D%7D>}, par. 43.

321 Panayotis Voyatzis, „Alternative measures to detention in the European Court of Human Rights’ case law“, *European criminal law review* 4, 2 (2014): 169, <https://www.nomos-elibrary.de/10.5235/219174414813522088.pdf>.

322 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Mironovas ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, *supra note*, 319, teisėjo Pinto de Albuquerque iš dalies prieštaraujančios nuomonės 2 par.

nepriklausomai nuo finansinių ar logistikos sunkumų³²³.

Nors EŽTT neturi įgalinimų konkrečiai nurodyti, kaip valstybė turi organizuoti savo nacionalinį baudžiamąjį procesą, kadangi tai kelia sudėtingus teisinius ir praktinius klausimus, peržengiančius jo teisminės funkcijos ribas³²⁴, teismas gali valstybes raginti ir kviesti imtis veiksmų, kurių siekis – užtikrinti kuo didesnę asmens teisių ir laisvių apsaugą. Siekiant kuo labiau užtikrinti teisę į orumą bei nebūti kankinamam, teisę būti laisvam proceso metu, formuojama nuosaikesnė baudžiamoji politika. EŽTT jurisprudencijoje galima identifikuoti pareigas ir siekius valstybei kardomųjų priemonių taikymo klausimais, pavyzdžiui, minėtojo mažiau ribojančios alternatyvos taikymo³²⁵, individualizuoto ir motyvuoto procesinio sprendimo pareigos, suėmimo kaip kraštutinės (*lot. ultima ratio*) kardomosios priemonės doktrinos plėtojimą, siekį sumažinti įkaltintų asmenų skaičių iki minimumo, mažinant suėmimo taikymą³²⁶. EŽTT jurisprudencija formuoja vidaus teisės ir teismų praktikos ilgalaikius pokyčius bei keičia valstybių ir jų institucijų požiūrį į kardomasias priemones.

Valdžios institucijos gali manyti, kad yra tikslinga plėsti laisvės atėmimo įstaigų vietų skaičių, statyti naujas laisvės atėmimo įstaigas ir pan., tačiau nemažai Europos valstybių, pradėjusių statyti naujas laisvės atėmimo įstaigas, įsitikino, kad asmenų skaičius, padidėjus vietų laisvės atėmimo įstaigose skaičiui, atitinkamai irgi išaugo, kas laikoma baudžiamosios sistemos tinklo plėtimosi rezultatu³²⁷. Padidėjęs nusikalstamumo lygis neturėtų būti pateisinama priežastimi paaiškinti, kodėl valstybė uždaro į laisvės atėmimo įstaigą tiek daug žmonių – iš dalies tai lemia bendras teisės saugos institucijų ir teismų pareigūnų požiūris³²⁸. Atskirojoje nuomonėje EŽTT teisėjas P. Pinto de Albuquerque nurodė, kad šiai visos Europos bėdai spręsti reikėtų pasitelkti ilgalaikius sprendimus, įskaitant, visų pirma, teisinės sistemos, praktikos ir požiūrių pokyčius, o ne „*laikinus, paviršutiniškus kalėjimų padėties „papudravimus“*“³²⁹.

Apibendrinant pateikiamos šios išvados:

1. Asmens laisvės atėmimas kardomųjų priemonių kontekste yra suprantama plačiau nei fizinis laisvės atėmimas, laikant asmenį izoliuotai laisvės atėmimo institucijoje.

323 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Mironovas ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, *supra note*, 319, par. 91 par.

324 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 25 d. sprendimas byloje Rezmiveš ir kiti prieš Rumuniją (Nr. 61467/12, 39516/13, 48231/13, 68191/13)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2268191%2F13%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-173351%22%5D%7D>, par. 116.

325 *Ibid.*, par. 117.

326 *Ibid.*, par. 115.

327 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Mironovas ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, *supra note*, 319, teisėjo Pinto de Albuquerque iš dalies prieštaraujančios nuomonės 24 par.

328 *Ibid.*, par. 67 par.

329 *Ibid.*, par. 23, 28.

Kardomosios priemonės suvaržo asmens laisvę ir turi laisvės atėmimo požymių. Faktą, ar asmeniui, taikant kardomąją priemonę, laisvė buvo ribojama ar atimta, yra sprendžiama, vertinant laisvės atėmimo požymių visumą.

2. Teisės į laisvę prezumpcija preziumuoja faktą, kad kardomųjų priemonių parinkimo procese, egzistuoja asmens laisvei palankios aplinkybės. Prieš suvaržant asmens laisvę, privaloma įsitikinti asmens laisvę ribojančių kardomųjų priemonių, taikant mažiausios intervencijos principą, skyrimo galimybėmis. Ji yra dar viena priemonė užtikrinti asmens teisės į laisvę pirmumą viešojo intereso atžvilgiu. Teisės į laisvę prezumpciją nugalinčios, skiriamos laisvę atimančios kardomosios priemonės, taip pat – ir suėmimas.
3. Galima išskirti keturis teisės į laisvę prezumpciją grindžiančius kriterijus: 1) nekalto prezumpciją; 2) ypatingo stropumo kriterijų; 3) asmenų lygybės principą ir 4) kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimą.
4. Alternatyvios suėmimui kardomosios priemonės gali būti taikomos dviem būdais: 1) nuo pat pradžių svarstant suėmimo skyrimą ir 2) besitęsiant suėmimui, taip siekiant trumpinti jo taikymo terminą. Teisės į laisvę prezumpcija, proporcingumo principas, mažiau ribojančios priemonės kriterijus, *ultima ratio* principas pagrindžia, kad alternatyvos turi būti taikomos nuo pat pradžios, o ne kaip besitęsiančio suėmimo termino trumpinimo įrankis.

1.2. Teisės būti laisvam baudžiamajame procese teisiniai pagrindai

Teisė būti laisvam nėra savaime aiški teisė, kaip ir jos taikymo apimtis, turinys bei reglamentavimas. Teisė būti paleistam gali būti įtvirtinta teisės aktuose tiesiogiai kaip savarankiška teisė arba kaip teisės būti laisvam dalimi. Teisė būti laisvam yra teisės į laisvę raiška baudžiamajame procese, taikant kardomasias priemones. Ji pasireiškia siekiu užkirsti kelią savavališkam, nepagrįstam, pertekliniam suėmimo ir kitų laisvę atimančių kardomųjų priemonių taikymui. Teisė būti laisvam dažnai yra išvedama tam tikrų teisės aktų nuostatų.

Kai kurių tarptautinių teisės aktų tekstinė išraiška leidžia susiformuoti nepagrįstai minčiai, kad besinaudodamas viena teise, t. y. teise į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką, asmuo praranda kitą teisę, t. y. teisę į paleidimą, t. y. teisę būti laisvam. Galimi du požiūriai į teisės būti laisvam taikymo ribas baudžiamojo proceso stadijos aspektu: 1) taikytina iki teismo, t. y. ikiteisminio tyrimo stadijoje ir 2) taikytina ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo stadijose. Dėl to, siekiant suprasti teisės būti laisvam sąvoką, turinį, taikymo ribas, teisės būti laisvam ir teisės būti paleistam skirties kriterijų, šiame skyriuje analizuojamos teisės aktų nuostatos, oficialioji kons titucinė doktrina, EŽTT ir ESTT jurisprudencija teisės būti laisvam baudžiamajame procese klausimais.

1.2.1. Teisė būti laisvam tarptautinės teisės ir ES teisės aktuose

1950 m. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad kiekvienas asmuo turi

teisę į laisvę ir saugumą; laisvė negali būti niekam atimta kitaip, kaip šiais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka³³⁰. Vienas iš tokių atvejų yra įtvirtintas minėtos dalies c punkte – tai atvejis, kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar, kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, jog asmuo, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti³³¹. Konvencijos 5 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad kiekvienas sulaikytasis ar suimtasias asmuo turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistam proceso metu; paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad sulaikytasis atvyks į teismą³³². Tai reiškia, kad Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis tiesiogiai įtvirtina teisę būti paleistam baudžiamojo proceso metu.

1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 9 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į laisvę ir draudimas savavališkai areštuoti, sulaikyti³³³. Šio straipsnio 3 dalyje įtvirtinta teisė būti paleistam baudžiamojo proceso metu įtvirtinant, kad kiekvienas areštuotas ar sulaikytas kaltinamas padaręs nusikaltimą asmuo skubiai pristatomas teisėjui arba kitam pareigūnui, kuriam pagal įstatymą priklauso teisė vykdyti teisminę valdžią, ir turi teisę būti teisiamas per pagrįstą laiką arba būti paleistas³³⁴. Šioje nuostatoje taip pat įtvirtinta, kad teismo nagrinėjimo laukiančių asmenų laikymas nelaisvėje neturi būti įprastas dalykas, bet paleidimas gali būti sąlygojamas, reikalaujant garantijų, kad jie atvyks į teismą, dalyvaus visose kitose teismo proceso stadijose ir prireikus atvyks vykdyti teismo sprendimo³³⁵. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas įtvirtina teisę būti laisvam, kaip teisės į laisvę raišką baudžiamajame procese, tiek ir teisę būti paleistam baudžiamojo proceso metu, ją siedamas su asmens, kurio laisvė jau yra suvaržyta, teise būti paleistam.

1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje asmens laisvei skiriamas ne vienas straipsnis, pabrėžiant šios teisės svarbą. 1 straipsnyje yra numatyta, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis; jiems yra suteiktas protas ir sąžinė, ir jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai³³⁶. 3 straipsnio nuostata įtvirtina teisę į laisvę, o 9 straipsnis draudžia savavališkai suimti, sulaikyti asmenį³³⁷. Drausdama savavališką suėmimą ir sulaikymą, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija neabejotinai saugo asmens laisvę ir baudžiamajame procese, tačiau šios teisės detaliau neskiria į teisę būti paleistam baudžiamojo proceso metu. Vadinas, Visuotinėje žmogaus teisių

330 „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11, 14 ir 15, su Pirmuoju Protokolu ir papildomais protokolais Nr. 4, 6, 7, 12, 13 ir 16“, *supra note*, 2.

331 *Ibid.*

332 *Ibid.*

333 „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, *supra note*, 267.

334 „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, *supra note*, 267.

335 *Ibid.*

336 „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, *supra note*, 258.

337 *Ibid.*

deklaracijoje teisė į laisvę baudžiamajame procese, skiriant kardomasias priemones, įgyja teisės būti laisvam raišką. Teisė būti paleistam baudžiamajame procese minėtame teisės akte nėra tiesiogiai įtvirtinta, tačiau ji laikytina teisės būti laisvam dalimi.

Bet kokia forma sulaukytų ar įkalintų visų asmenų apsaugos principų sąvadas, patvirtintas Generalinės Asamblėjos 1988 m. gruodžio 9 d. rezoliucija Nr. 43/173, taip pat numato teisę būti paleistam baudžiamojo proceso metu. Šio sąvado 39 punkte numatyta, kad išskyrus įstatymų numatytus atvejus, suimtas asmuo, jei teisminė valdžia ar kita institucija nenusprendžia kitaip, atsižvelgdama į asmens interesus ir teisingumo vykdymą, turi teisę būti paleistas baudžiamojo proceso metu, laikantis sąlygų, kurios gali būti nustatytos pagal įstatymą³³⁸.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1980 m. birželio 27 d. rekomendacijos Nr. R (80) 11 „Dėl ikiteisminio kalinimo“ 1 straipsnyje yra numatyta, kad laikomas nekaltu, kol neįrodyta kitaip, nė vienas asmuo, įtariamasis ar kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, negali būti suimtas proceso metu, išskyrus kai tai griežtai būtina pagal bylos aplinkybes³³⁹. Toje pačioje nuostatoje numatyta, kad dėl to suėmimas, kol bus išnagrinėta baudžiamoji byla, yra išimtinė priemonė ir ji niekada negali būti privaloma arba naudojama nubaudimo tikslais. Rekomendacijų 9 punkte yra įtvirtinta nuostata, kad prieš skiriant suėmimą turi būti svarstoma, ar suėmimo galima išvengti, skiriant alternatyvias kardomasias priemones³⁴⁰.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. rugsėjo 27 d. rekomendacijos Nr. (2006)13 „Dėl suėmimo taikymo, vykdymo sąlygų ir saugumo priemonių, siekiant išvengti piktnaudžiavimo“ 3 punkte numatyta, kad atsižvelgiant tiek į nekaltumo prezumpciją, tiek į teisės į laisvę prezumpciją, asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, kardomasis kalinimas yra veikiau išimtis, o ne norma (1); nėra privalomo reikalavimo, kad asmenys, įtariamai padarę nusikalstamą veiką (arba tam tikros tokių asmenų grupės), būtų suimti (2); tam tikrais atvejais suėmimas gali būti taikomas tik tada, kai tai tikrai būtina, ir kaip kraštutinė priemonė (3)³⁴¹. Pagal 4 punktą, siekiant išvengti netinkamo suėmimo taikymo, turi būti numatyta kuo daugiau alternatyvių priemonių, o atsižvelgiant į asmens elgesį, turi būti numatytas mažiau ribojančių priemonių

338 Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment: resolution, un.org, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/531/52/IMG/NR053152.pdf?OpenElement>.

339 „Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning custody pending trial“, barobirlik, 2023 m. vasario 24 d., [https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/recR\(80\)11e%20De%C4%9Fi%C5%9Ftirilmi%C5%9F%20rec\(2006\)13.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/recR(80)11e%20De%C4%9Fi%C5%9Ftirilmi%C5%9F%20rec(2006)13.pdf).

340 „Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning custody pending trial“, *supra note*, 339.

341 „Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse“, coe, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282006%29+13+on+the+use+of+remand+in+custody%2C+the+conditions+in+which+it+takes+place+and+the+provision+of+safeguard+against+abuse.pdf/ccde55db-7aa4-4e11-90ba-38e4467efd7b>.

taikymas³⁴².

Tokijo taisyklių 6 punkte yra numatyta, kad suėmimas baudžiamajame procese taikomas kaip paskutinė priemonė (6.1 papunktis); suėmimo alternatyvos taikomos kiek įmanoma kuo ankstesnėje stadijoje (6.2 papunktis)³⁴³. Iš šių Tokijo taisyklių nuostatų išvedama asmens, nepriklausomai nuo to, ar jo laisvė iki pirmąkart skiriamos kardomosios priemonės yra suvaržyta, ar ne, teisė būti laisvam baudžiamajame procese. Taip yra todėl, kad suėmimas taikytinas kraštutiniu atveju, o jam alternatyvios, su laisvės atėmimu nesusijusios kardomosios priemonės, taikytinos kuo anksčiau. Kadangi suėmimas taikytinas visais atvejais kraštutiniu atveju, vadinasi, tiek asmuo, kuris yra laisvėje (pavyzdžiui, laikinai nesulaikytas asmuo, dėl kurio suėmimo planuojama kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, BPK 123 straipsnio 2 dalis), tiek asmuo, kuris yra laikinai sulaikytas ar suimtas, turi teisę būti laisvi baudžiamojo proceso metu. Kitaip tariant, asmuo, kurio fizinė laisvė nesuvaržyta procesinėmis prievartos priemonėmis, turi teisę būti laisvas baudžiamajame procese, o asmuo, kuris yra sulaikytas, suimtas, turi teisę būti paleistas baudžiamajame procese. Visumoje asmenys turi teisę būti laisvi, vykstant baudžiamajam procesui. Vadinasi, šiame teisės akte iš minėtų nuostatų kyla tiek teisė būti laisvam, tiek teisė būti paleistam.

ES yra grindžiama pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises; šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir lygybė³⁴⁴. ES pripažįsta 2000 m. gruodžio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, patikslintoje 2007 m. gruodžio 12 d. Strasbūre, išdėstytas teises, laisves ir principus; Chartija turi tokią pat teisinę galią, kaip ir Sutartys; pagrindinės teisės, kurias garantuoja Konvencija ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro ES teisės bendruosius principus³⁴⁵. ES veiksmai tarptautinėje arenoje grindžiami principais, paskatinusiais jos pačios sukūrimą, vystymąsi ir plėtrą, ir kurių įgyvendinimą ji skatina platesniame pasaulyje: demokratijos, teisinės valstybės, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių visuotinumui ir nedalomumui, pagarbos žmogaus orumui, lygybės ir solidarumo principais bei Jungtinių Tautų Chartijos ir tarptautinės teisės principų laikymusi³⁴⁶. Chartijos 6 straipsnyje yra numatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą³⁴⁷.

2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo Nr. 2002/584/TVR „Dėl

342 *Ibid.*

343 „United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (The Tokyo Rules): resolution“, *supra note*, 158.

344 „Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį“, 1 a straipsnis, eur-lex, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LIT/TX-T/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2007.306.01.0001.01.LIT&toc=OJ%3AC%3A2007%3A306%3AFULL

345 *Ibid.*

346 *Ibid.*

347 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, *supra note*, 204.

Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos“ 12 straipsnyje yra numatyta, kad kai asmuo areštuojamas pagal Europos arešto orderį, vykdančioji teisminė institucija pagal vykdančiosios valstybės narės teisę nusprendžia, ar prašomą perduoti asmenį reikėtų laikyti laisvės atėmimo vietoje; asmuo pagal vykdančiosios valstybės narės vidaus teisę gali būti bet kuriuo metu laikinai paleistas, jei minėtos valstybės narės kompetentinga institucija imasi visų, jos nuomone, reikalingų priemonių užtikrinti, kad asmuo nepasislėptų³⁴⁸. Tai reiškia, kad minėtame sprendime yra tiesiogiai įtvirtinta asmens teisė būti paleistam, taikant kardomąsias priemones.

Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR preambulės 4 punkte yra numatyta, kad sprendime numatytų priemonių tikslas taip pat turėtų būti teisės į laisvę bei nekalto prezumpcijos stiprinimas, ES ir valstybių narių bendradarbiavimo, kai asmuo turi vykdyti įsipareigojimus arba jam taikoma kardomoji priemonė iki teismo sprendimo priėmimo, užtikrinimas, todėl juo siekiama paskatinti prireikus naudoti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones kaip alternatyvą suėmimui; 11 punkte yra numatyta, kad tam tikrais atvejais, laikantis nacionalinės teisės ir procedūrų, kardomųjų priemonių priežiūrai vykdyti galėtų būti naudojamos elektroninės priežiūros priemonės³⁴⁹.

2019 m. gruodžio 3 d. Tarybos išvados dėl alternatyvių sulaikymui priemonių: su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymo baudžiamojoje justicijoje (toliau – Išvados) įvado 4 punkte yra numatyta, kad suėmimas turėtų būti taikomas tik kaip kraštutinė priemonė (lot. *ultima ratio*). Išvadų 4 punkte valstybės narės yra raginamos savo teisės aktuose numatyti galimybę su laisvės atėmimu nesusijusias priemones taikyti ikiteisminiame baudžiamojo proceso etape³⁵⁰. Išvadų 6 punkte valstybės narės skatinamos didinti praktikuojančių teisininkų informuotumą apie alternatyvių suėmimui priemonių naudą, taip pat apie esamų priemonių, pavyzdžiui, elektroninio stebėjimo, prieinamumą ir technines savybes³⁵¹. Išvadų 13 punkte valstybės narės taip pat yra raginamos toliau stengtis gerinti kalinimo sąlygas, spręsti kalėjimų perpildymo problemą ir skatinti nusikalstamą veiklą padariusių asmenų reintegraciją į visuomenę³⁵².

Paminėtina, jog ir kituose regionuose taip pat yra ginama asmens teisė būti laisvam baudžiamojo proceso metu. 1948 m. Amerikos žmogaus teisių ir pareigų deklaracijos jau 1 straipsnio nuostata įtvirtina asmens teisę į laisvę. Jos 25 straipsnio 3 dalyje yra

348 „2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos“, eur-lex, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex%3A32002F0584>.

349 „2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui“, *supra note*, 153.

350 „Tarybos išvados dėl alternatyvių sulaikymui priemonių. Su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymas baudžiamojoje justicijoje“, eur-lex, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1216\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1216(02)&from=EN).

351 *Ibid.*

352 *Ibid.*

numatyta, kad kiekvienas asmuo, kuriam buvo atimta laisvė, turi teisę, kad teismas nedelsdamas patvirtintų jo sulaikymo teisėtumą, ir teisę būti teisiamam be nepagrįsto delsimo arba, priešingu atveju, būti paleistam³⁵³. 1969 m. Amerikos žmogaus teisių konvencijos 7 straipsnis numato asmens teisę į laisvę. Šio straipsnio 5 dalyje yra numatyta, kad kiekvienas suimtas asmuo nedelsiant pristatomas teisėjui ar kitam pareigūnui, pagal įstatymus įgaliotam vykdyti teisminę valdžią, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per pagrįstą laiką arba būti paleistas, nepažeidžiant besitęsiančio proceso; paleidimui gali būti taikomos garantijos, užtikrinančios asmens dalyvavimą procese³⁵⁴.

Apibendrinant darytinos išvados, kad:

1. Tarptautiniuose ir ES teisės aktuose teisė būti laisvam gali būti randama nuostatose:
 - 1) kurios saugo asmens laisvę nuo savavališko suėmimo ir (arba) 2) kurios paremtos proporcingumo, mažiausios intervencijos, *ultima ratio* principais bei įpareigoja, parenkant kardomąsias priemones, svarstyti alternatyvių suėmimui bei mažiau asmens teises ir laisves ribojančių kardomųjų priemonių skyrimo galimybes.
2. Teisė būti paleistam gali būti įtvirtinta teisės aktuose: 1) kaip savarankiška teisė arba 2) kaip teisės būti laisvam elementas.

1.2.2. Teisių būti paleistam ir laisvam sąvokos bei taikymo apimtis

EŽTT jurisprudencijoje nurodoma, kad Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatos tikslas yra reikalauti asmens paleidimo, kai jam taikomas suėmimas nustoja būti pagrįstas, kadangi asmuo yra laikomas nekaltu³⁵⁵. Tai reiškia, kad teisė būti paleistam yra siejama su suimto asmens teise į paleidimą. Laisvėje esantis asmuo, kuriam siekiama skirti kardomąją priemonę (taip pat – ir suėmimą) negali objektyviai naudotis teise būti paleistam, kadangi jo laisvė nėra suvaržyta – jo nėra kaip paleisti, tačiau tai nereiškia, kad tik suimtas turi teisę į paleidimą ir dalyvavimą procese laisvėje. Asmuo, kuriam suėmimą tik svarstoma skirti, taip pat turi teisę į dalyvavimą procese laisvėje, kuri kyla iš proporcingumo ir suėmimo kaip *ultima ratio*, mažiausios intervencijos principų.

Konvencijos 5 straipsnio tikslas yra užkirsti kelią savavališkam ar nepagrįstam laisvės atėmimui, o vienas iš dažniausių laisvės atėmimo atvejų baudžiamajame procese yra suėmimas³⁵⁶. Sulaikymas laikytinas „savavališku“, kai nustatoma valdžios

353 „American declaration of the rights and duties of man“, oas, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., https://www.oas.org/dil/access_to_information_human_right_American_Declaration_of_the_Rights_and_Duties_of_Man.pdf.

354 „American convention on human rights“, oas, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.

355 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Zherebin prieš Rusiją (Nr. 51445/09)“, *supra note*, 284, 50 par.

356 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 84, 85.

institucijų nesąžiningumo ar apgaulės elementų, taip pat tais atvejais, kai valdžios institucijos nebandė tinkamai taikyti atitinkamų teisės aktų³⁵⁷. Savavališkumo sąvoka taip pat apima vertinimą, ar sulaikymas buvo būtinas nurodytam tikslui pasiekti. Asmens suėmimas yra tokia griežta priemonė, kad ji pateisinama tik kraštutiniu atveju, kai buvo svarstomos mažiau asmens teisės ir laisvės ribojančios, švelnesnės kardamosios priemonės, kurios buvo pripažintos nepakankamomis asmens ar visuomenės interesams apsaugoti, dėl kurių gali reikėti suimti asmenį³⁵⁸. EŽTT ne kartą yra konstatavęs, kad sprendamos, ar asmuo turi būti paleistas, ar suimtas, valdžios institucijos privalo apsvarstyti alternatyvias priemones, kaip užtikrinti jo atvykimą į teismą; suėmimas turi būti būtinas³⁵⁹. *Ultima ratio* suėmimo pobūdis yra neskirstomas pagal suėmimo taikymo laikotarpį, t. y. suėmimas kaip kraštutinė priemonė yra laikomas nuo pat jo taikymo pradžios, o ne tik jam tęsiantis kurį laiką. Šiuos teiginius pagrindžia Konvencijos 5 straipsnio nuostatos ir EŽTT jurisprudencija.

Byloje *Bolech prieš Šveicariją* yra išaiškinta, kad jei asmuo skundžia suėmimą nuo pat jo taikymo pradžios buvus neteisėtą, tuomet yra taikoma Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis, remiantis principais, kylančiais iš šios nuostatos 3 dalies³⁶⁰. EŽTT jurisprudencijoje Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punktas ir šio straipsnio 3 dalis sudaro visumą bei nustato taisyklę, kad suėmimas baudžiamojo proceso metu neviršytų protingos trukmės³⁶¹. Byloje *Leonienė prieš Lietuvą* buvo konstatuotas Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies pažeidimas, nes nacionaliniai teismai, prieš skirdami suėmimą asmeniui, kuriam nebuvo atimta fizinė laisvė (buvo skirtas rašytinis pasižadėjimas neišvykti ir skirta kita procesinė prievartos priemonė – bauda), tinkamai neįsitikino suėmimo būtinumu³⁶², nevertino kitų kardomųjų priemonių skyrimo galimybių – elektroninio stebėjimo, namų arešto ir užstato, taip pat galimybės vienu metu taikyti keletą jų³⁶³. Tai reiškia, kad suėmimo kaip *ultima ratio* kardamosios priemonės supratimas kelia įpareigojimą tiek suimtajam, tiek asmeniui, kurio laisvė nėra fiziškai suvaržyta, jo neskirti, prieš tai tinkamai neapsvarsčius alternatyvių kardomųjų priemonių skyrimo galimybių. Kadangi teisė būti paleistam ir, pagal analogiją, teisė būti laisvam, nėra įgyvendinama, jei įtariamajam (kaltinamajam) taikoma kardomoji priemonė, kuri ne riboja,

357 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. spalio 22 d. sprendimas byloje S., V. ir A. prieš Daniją (Nr. 35553/12, 36678/12 ir 36711/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#!/%22itemid%22:%5B%22001-187391%22%5D>, par. 74, 76.

358 *Ibid.*, par. 77.

359 *Ibid.*

360 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. sausio 29 d. sprendimas byloje Bolech prieš Šveicariją (Nr. 30138/12)“, *supra note*, 230, par. 31.

361 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 86.

362 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Leonienė prieš Lietuvą (Nr. 61264/17)“, *supra note*, 231, par. 82.

363 *Ibid.*, par. 85.

o atima asmens laisvę³⁶⁴, vadinasi, teisė būti laisvam yra įtariamąjo (kaltinamojo) teisė, sprendžiant kardomųjų priemonių skyrimo klausimą, siekti kardomųjų priemonių netaikymo arba kardomųjų priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu, taikymo.

Baudžiamajame procese prigimtinė teisė į laisvę įgyja tam tikrą raišką – ji gina asmenį nuo savavališko, neteisėto, nebūtino laisvės atėmimo, skiriant kardomasias priemones. Teisė būti laisvam gali būti suprantama kaip asmens teisė dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, t. y. siekti kardomųjų priemonių netaikymo arba alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių, ribojančių, o ne atimančių laisvę, taikymo. Kadangi laisvė baudžiamajame procese suprantama kaip norma, tai reiškia, kad laisvę atimančios kardamosios priemonės, taip pat – ir suėmimas, yra išimtis. Teisė būti paleistam yra teisės į laisvę, kuri baudžiamajame procese įgyja raišką per teisę būti laisvam dalis.

Teisė būti paleistam Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies tekste anglų kalba yra „*the right to release pending trial*“, išvertus į lietuvių kalbą reiškia „*teisė į paleidimą iki teismo*“. Šios teisės žodinė raiška turi juridinę reikšmę, t. y. nustato šios teisės taikymo ribas baudžiamojo proceso stadijos aspektu. Kitaip tariant, pažodinis angliško teksto aiškinimas leidžia siaurinti teisės būti paleistam taikymo ribas, t. y. šia teise naudotis tik ikiteisminėje baudžiamojo proceso stadijoje. Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis, kuri sudaro visumą su šio straipsnio 1 dalies c punktu, įtvirtina taisyklę, kad suėmimas baudžiamojo proceso metu neviršytų protingo termino, taip reguliuojant jo trukmę³⁶⁵. Dar 1968 m. EŽTT byloje *Neumeister prieš Austriją* laikėsi pozicijos, kad protingo termino, praleisto suėmime, vertinimas atliekamas iki teismo nagrinėjimo pradžios (A 4 par.; C 22, 24 par.). Vėliau EŽTT jurisprudenciniai išaiškinimai keitėsi ir siauram požiūriui nebuvo pritariama, nors tokį aiškinimą būtų leidęs angliškas Konvencijos tekstas. Byloje *Wemhoff prieš Vokietiją* EŽTT išaiškino, kad žodis „*teismas*“, „*teismo procesas*“ (angl. *trial*), reiškia ne tik teismo proceso pradžią, bet visą teismo procesą; žodžiai „*laukiant teismo*“ (angl. *pending trial*) gali sudaryti įspūdį, kad asmuo turi teisę būti paleistas tik iki teismo proceso pradžios.

Nors angliškas nuostatos tekstas leidžia įžvelgti du požiūrius, prancūziškas tekstas leidžia įžvelgti tik vieną požiūrį. Vadovaujantis prancūzišku Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatos tekstu, pareiga paleisti asmenį per protingą terminą galioja tol, kol tas asmuo yra teisiamas (pranc. *jugée*) – iki teismo procesinio sprendimo, kuriuo baigiamas bylos nagrinėjimas, priėmimo dienos. Vadovaujantis EŽTT išaiškinimu minėtoje byloje, asmuo turi teisę būti paleistas proceso metu (pranc. *pendant la procédure*), o tai yra plati reikšmė, apimanti ir ikiteisminį tyrimą, ir procesą teisme (A 7 par.). EŽTT svarstė, kad būtų sudėtinga suprasti, kodėl apsauga nuo nepagrįstai besitęsiančio suėmimo neturėtų būti taikoma iki nuosprendžio priėmimo, o turėtų baigtis ties bylos nagrinėjimo pradžia (A 8 par.). Ir vėlesniuose EŽTT sprendimuose Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis taikymo ribos siejamos su galutinio teismo procesinio sprendimo

364 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *op. cit.*, par. 110.

365 *Ibid.*, par. 86.

priėmimu pirmosios instancijos teisme³⁶⁶. Laikotarpis, į kurį reikia atsižvelgti, vertinant suėmimo trukmės pagrįstumą, prasideda nuo tada, kai asmeniui yra atimama laisvė, jį laikinai sulaikius ir (ar suėmus)³⁶⁷ iki asmuo paleidžiamas ar (ir) pirmosios instancijos teismas priimta galutinį procesinį sprendimą, pavyzdžiui, apkaltinamąjį nuosprendį³⁶⁸. Tokiam Konvencijos aiškinimui įtakos neturi tai, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis pagal valstybės nacionalinę teisę nėra laikomas įsiteisėjusiu³⁶⁹. Suėmimo laikotarpis, kuris prasideda nuo pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, taip pat suėmimas, nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, nepatenka į Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies taikymo sritį, tačiau tada taikomas Konvencijos 6 straipsnis³⁷⁰. Asmeniui, kuriam suėmimas skiriamas apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu ar (ir) taikomas apeliacinės instancijos teisme, laisvė yra suvaržoma Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies a punkto pagrindu – „*kai asmuo teisėtai kalinamas pagal kompetentingo teismo nuosprendį*“³⁷¹, o ne c punkto pagrindu, kuomet asmeniui laisvė atimama, siekiant pristatyti kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikalstamą veiką. Jeigu apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir perduoda bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, tokiu atveju vėl yra taikomas Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis ir asmuo gali naudotis teise būti laisvam³⁷². Dėl to teisė į paleidimą (teisė būti paleistam) ir teisė būti laisvam interpretuojamos kaip taikytinos ne tik ikiteisminio tyrimo, bet ir pirmosios instancijos bylų proceso pirmosios instancijos teisme stadijose.

Pažodinis Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies tekstas dėl žodžio „*arba*“ gali suformuoti siaurą požiūrį į teisę būti paleistam, t. y. supratimą, kad asmenį laikinai paleidus, valstybei nebekyla pareiga organizuoti bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią

366 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Merabishvili prieš Gruziją (Nr. 72508/13)“, *supra note*, 289, par. 221; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Sutyagin prieš Rusiją (Nr. 30024/02)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Sutyagin%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-104651%22%22%7D>].

367 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 97-98.

368 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Merabishvili prieš Gruziją (Nr. 72508/13)“, *supra note*, 289, par. 221.

369 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje Solmaz prieš Turkiją (Nr. 27561/02)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 11 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Solmaz%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-79053%22%22%7D>], par. 26.

370 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje Velečka ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 56998/16)“, *supra note*, 164, par. 95; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje Solmaz prieš Turkiją (Nr. 27561/02)“, *op. cit.*, par. 24.

371 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje Sűveges prieš Vengriją (Nr. 50255/12)“, *supra note*, 150, par. 76; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje Solmaz prieš Turkiją (Nr. 27561/02)“, *supra note*, 369, par. 25.

372 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje Solmaz prieš Turkiją (Nr. 27561/02)“, *op. cit.*, par. 34.

laiką. Kitaip tariant, gali suformuluoti požiūrį, kad asmuo arba turi teisę būti paleistas, arba į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką. Vis dėlto, EŽTT šią teisę aiškina, atsižvelgdamas į Konvencijos 5 straipsnio kontekstą, ir laikosi pozicijos, kad asmens paleidimas nepaneigia asmens teisės į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką.

Konvencijos 5 straipsnis pradamas teisės į laisvę ir saugumą patvirtinimu. Toliau konkretizuojamos situacijos, kai leidžiama nukrypti nuo asmens laisvės taisyklės, siekiant palaikyti viešąją tvarką, kuri siejama su tuo, kad už nusikalstamas veikas turi būti baudžiama³⁷³. *Byloje Wemhoff prieš Vokietiją* konstatuota, kad pažodinis Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies aiškinimas yra nepagrįstas ir bylos vilkinimas negali būti pateisinamas suimtojo asmens paleidimu į laisvę; ši nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti teisę pasirinkti, ar pristatyti asmenį per protingą terminą į teismą, ar laikinai paleisti, taikant sąlygas, garantuojančias, kad jis atvyks į teismą. Teksto formuluote paremtas siauras požiūris nebūtų suderinamas su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi.

Sprendžiant suėmimo teisėtumo ir pagrįstumo klausimą, vertinant, ar buvo laikytasi „įstatymo nustatytos tvarkos“, yra vadovujamasi nacionaline teise. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad suėmimas būtų suderinamas su vidaus teise, bet „*Kaip pareiškė Teismas minėtame Baranowski sprendime (š 50), „nors paprastai aiškinti ir taikyti vidaus teisę pirmiausia turi nacionalinės valdžios institucijos, būtent teismai, tačiau kitaip yra tais atvejais, kai, kaip pagal 5 straipsnio 1 dalį, tos teisės nesilaikymas sukelia Konvencijos pažeidimą. Tokiais atvejais Teismas gali ir turi turėti tam tikrą galią peržiūrėti, ar buvo laikomasi nacionalinės teisės*“³⁷⁴. EŽTT yra išaiškinęs, kad „<...> suėmimo „teisėtumas“ pagal vidaus teisę ne visada yra lemiamas elementas. Teismas papildomai turi įsitikinti, kad nagrinėjamu laikotarpiu suėmimas buvo suderinamas su Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies tikslu, t. y. užkirsti kelią savavališkam asmenų laisvės atėmimui. Be to, Teismas turi įsitikinti, ar pati vidaus teisė atitinka Konvenciją, įskaitant joje išreikštus ar implikuotus bendruosius principus“³⁷⁵.

Apibendrinami prieiname prie išvadų, kad:

1. Kardomųjų priemonių parinkimo procese teisė į laisvę reiškiasi kaip asmens apsauga nuo savavališko, neteisėto, nebūtino laisvės atėmimo. Teisė būti laisvam, apimanti teisę būti paleistam, yra įtariamąjo (kaltinamojo) galimybė dalyvauti

373 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1968 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Wemhoff prieš Vokietiją (Nr. 2122/64)“, *supra note*, 259, par. A 5.

374 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. liepos 31 d. sprendimas byloje Jėčius prieš Lietuvą (Nr. 34578/97)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22-%22jėcius%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-58781%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22-%22jėcius%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-58781%22]}}), par. 68.

375 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Grauslys prieš Lietuvą (Nr. 36743/97)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22-%22CASE%20OF%20GRAUSLYS%20v.%20LITHUANIA%22%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-58853%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22-%22CASE%20OF%20GRAUSLYS%20v.%20LITHUANIA%22%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-58853%22]}}), par. 39.

baudžiamajame procese būnant laisvėje, t. y. siekti kardomųjų priemonių netaikymo arba nesusijusių su laisvės atėmimu kardomųjų priemonių taikymo, taikant sąlygas, garantuojančias, kad jis netrukdytų sklandžiam baudžiamajam procesui. Teisės būti laisvam ir paleistam skirtis yra laisvę atimančios kardomosios priemonės taikymo momentas – skyrimas arba jos tęsimas.

2. Teisė būti laisvam taikytina nuo faktinio asmens laisvės atėmimo momento (laikinai sulaikius, suėmus, taikant kitą laisvę atimančią kardomąją priemonę ir kt.) ikiteisminio tyrimo ir bylų proceso pirmosios instancijos teisme stadijose iki nuosprendžio priėmimo, nepaisant įsiteisėjimo. Asmens paleidimas nepaneigia asmens teisės į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką.

1.2.3. Teisė būti laisvam Konstitucijoje ir BPK

Konstitucijos 20 straipsnis numato, kad žmogaus laisvė neliečiama³⁷⁶. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad niekas negali būti savavališkai sulaikytas arba laikomas suimtas; niekam neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatę įstatymai³⁷⁷. Minėtojo straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad nusikaltimo vietoje sulaikytas asmuo per 48 valandas turi būti pristatytas į teismą, kur sulaikytajam dalyvaujant sprendžiamas sulaikymo pagrindumas; jeigu teismas nepriima nutarimo asmenį suimti, sulaikytasis tuojau pat paleidžiamas³⁷⁸.

Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad Konstitucijos 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į asmens laisvę yra „<...> visų pirma asmens apsauga nuo savavališko sulaikymo ar suėmimo“³⁷⁹. Tai reiškia, kad asmens teisė į laisvę baudžiamajame procese reiškiasi per galimybę nebūti suimtam nepagrįstai ir neteisėtai. Kadangi, jau minėta, ne tik suėmimas, bet ir kitos kardomosios priemonės gali varžyti asmens laisvę tokiu laipsniu ir intensyvumu, kuris vertintinas kaip laisvės atėmimas, laikytina, kad asmens teisė į laisvę reiškiasi per galimybę dalyvauti baudžiamajame procese, neatimant laisvės, t. y. per teisę būti laisvam. Tai reiškia, kad Konstitucijos 20 straipsnio 1 dalies nuostata, sauganti asmenį nuo savavališko suėmimo, laikytina apimanti jo teisę būti laisvam baudžiamajame procese, sprendžiant kardomųjų priemonių klausimus.

Pagal Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą sulaikymo teisėtumo principą, asmeniui neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokios yra nustatytos įstatyme³⁸⁰. Suėmimas gali būti laikomas savavališku, kai jį

376 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 1.

377 *Ibid.*

378 *Ibid.*

379 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta351/content>.

380 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies,

skiriant nėra laikomasi proporcingumo principo, iš jo kylančio būtinumo elemento ir nėra prieš skiriant suėmimą svarstomas alternatyvių ir mažiau ribojančių kardomųjų priemonių skyrimas.

Minėtoje nuostatoje yra kalbama apie asmens paleidimą po laikino sulaikymo, neskyrus suėmimo, tačiau šis paleidimas yra skubaus pristatymo teismui garantija: „<...> Konstitucijos 20 straipsnio trečiosios dalies nuostatos esminė paskirtis yra garantuoti, kad <...> [nusikaltimo vietoje sulaikytas] asmuo būtų pristatomas teismui per 48 valandas, o tai yra ne kas kita, kaip skubaus pristatymo garantija“³⁸¹. Konstitucijos tekste pažodžiui apie teisę būti paleistam nėra užsiminta, tačiau vien „<...> tai, jog Konstitucija neįtvirtina kokių nors žmogaus teisių, laisvių ar jų garantijų arba jas kiek kitaip formuluoja, dar nereikia, kad tokios teisės, laisvės ar jų įgyvendinimo priemonės apskritai negali būti garantuojamos Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje“³⁸². Konstitucijoje žmogaus teisės yra didelės svarbos institutas: „<...> Konstitucijos interpretacija negali būti tokia, kad jos pagrindu būtų paneigtos prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės. Tai – principinė konstitucinės justicijos nuostata“³⁸³. Paminėtina, jog kai kuriose valstybėse konstitucinė nuostata, numatanti, kad asmeniui negali būti atimta laisvė kitaip negu kad yra numatyta įstatymuose, yra aiškinama kaip apimanti asmens teisę į bylos nagrinėjimą per protingą terminą ir teisę būti paleistam, nes greitas bylos nagrinėjimas yra aiškinamas kaip neatsiejama teisės į laisvę dalis³⁸⁴.

Nors konstitucinėje jurisprudencijoje dar nebuvo tiesiogiai nagrinėti teisės būti laisvam ir paleistam klausimai kardomųjų priemonių kontekste, tokie išaiškinimai yra galimi ateityje plėtojant konstitucinę jurisprudenciją: „Konstitucinės jurisprudencijos plėtros ribų brėžimas – sudėtinga užduotis, nes gyvosios konstitucijos koncepcija reiškia ir tai, kad negali būti baigtinio konstitucinių teisių katalogo, kaip ir galutinio jų interpretavimo“³⁸⁵. Štai konstitucinėje justicijoje jau pradedami kelti klausimai, ar kardomosios priemonės intensyvios priežiūros taikymo laikotarpis gali būti įskaitytas į paskirtą bausmę. Tikėtina, kad, analizavęs šį klausimą, Konstitucinis Teismas būtų lietęs klausimus, susijusius su asmens, kuriam taikoma ši kardomoji

280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 379.

381 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta422/content>.

382 *Ibid.*

383 Egidijus Jarašiūnas, „Keletas konstitucinio teismo, vieno iš konstitucinės doktrinos kūrėjų, veiklos aspektų“, *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 10, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3841>.

384 Patricia Hyndman, „Constitutions, Constitutionalism and the Effective Implementation of the International Standards of Human Rights“, *Australian Year Book of International Law* 1, 21 (2001): 102, <https://brill.com/view/journals/auso/21/1/article-p95.xml?language=en&body=abstract%2Fexcerpt>.

385 Toma Birmontienė, „Žmogaus teisių konstitucinės doktrinos plėtra: teisės į teismą metamorfozės“, iš *Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui*, (red.) Agnė Tvaronavičienė ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 110, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17912/Konstitucine-ir-teisine-sistema-109-137.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

priemonė, dalyvavimu baudžiamajame procese laisvėje, netaikant jam labiausiai laisvę ribojančios kardomosios priemonės³⁸⁶. Vis dėlto, po termino šalinti trūkumus nustatymo, Konstitucinio Teismo nutarimų, išvadų ir sprendimų sąrašė nematyti, kad šis klausimas būtų buvęs nagrinėjamas. Manytina, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ateityje bus paliesti ir plėtojami teisės būti laisvam klausimai, taikant kardomasias priemones.

BPK 44 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad niekam negali būti atimta laisvė kitaip kaip BPK numatytais atvejais ir nustatyta tvarka³⁸⁷. Fizinės laisvės atėmimas, taikant procesinę prievartą yra reglamentuojamas BPK III dalyje „Procesinės prievartos priemonės“. Šios dalies XI skyriuje įtvirtintas kardomųjų priemonių institutas. Fizinę laisvę atimančios kardomosios priemonės suėmimo pagrindams, sąlygoms, tvarkai, patėsimui ir kt. klausimams yra skirtos BPK 121–124, 127–130 straipsnių nuostatos.

BPK nėra numatytas privalomas kardomųjų priemonių skyrimas kiekvienu atveju, pradėjus ikiteisminį tyrimą. Priešingai, kardomasias priemones skiriantys subjektai visada privalo įvertinti, ar kardomųjų priemonių skyrimas yra reikalingas, atsižvelgus į bylos aplinkybes (BPK 121 straipsnio 4 dalis)³⁸⁸, ir gali priimti sprendimą visai neskirti kardomosios priemonės baudžiamajame procese, jei tam nebus poreikio. Ši nuostata taikytina ir suėmimui. Visų BPK 120 straipsnyje įtvirtintų kardomųjų priemonių tikslai yra vienodi ir numatyti BPK 119 straipsnyje³⁸⁹. Kardomųjų priemonių procesiniai tikslai savo turiniu visiškai sutampa su suėmimo pagrindais, numatytais BPK 122 straipsnio 1 dalies 1–2 punktuose ir iš dalies sutampa su BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu suėmimo pagrindu, suėmimo trečiasis pagrindas yra nukreiptas į konkrečių išvardytų nusikalstamų veikų prevenciją, o BPK 119 straipsnyje numatytų kardomųjų priemonių procesinis tikslas orientuotas į visų nusikalstamų veikų individualią prevenciją. Suėmimas turi specialųjį pagrindą, numatytą BPK 122 straipsnio 5 dalyje. Suėmimo pagrindai yra iš esmės sutampantys su BPK 119 straipsnyje numatytais visų kardomųjų priemonių procesiniais tikslais (išskyrus specialųjį suėmimo pagrindą, numatytą BPK 122 straipsnio 5 dalyje).

Privalomo kardomųjų priemonių skyrimo kiekvienu atveju nenumatantis reglamentavimas yra paremtas proporcingumo principu. BPK 11 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų; bet kokios procesinės prievartos

386 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. gegužės 24 d. sprendimas dėl prašymo Nr. 1a-14/2022 trūkumų šalinimo“, Infoplex praktika, <https://www.infolex.lt/tp/2083640>.

387 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

388 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

389 „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-3-1076/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2133231>, „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-194-626/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2092911>, „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-85-1076/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2070630>.

priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga³⁹⁰. Nuostatos, įpareigojančios vertinti bet kokios kardamosios priemonės skyrimo poreikį, sudaro galimybes asmenims naudotis teise dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje.

Asmens teisę būti laisvam baudžiamojo proceso metu realizuoja kitų be suėmimo kardomųjų priemonių įtvirtinimas nacionalinėje teisėje ir jų laikymas suėmimo alternatyvomis. Paminėtina, jog teismų praktikoje kitos nei suėmimas kardamosios priemonės yra laikomos suėmimo alternatyvomis³⁹¹. Analizuotų nuostatų visuma leidžia teigti, kad suėmimo pagrindai savo esme yra sutampantys su visų kardomųjų priemonių procesiniais tikslais (išskyrus specialųjį suėmimo pagrindą, numatytą BPK 122 straipsnio 5 dalyje), todėl laikytina, kad suėmimas turi alternatyvas, t. y. kitas ir mažiau už suėmimą asmens teises ir laisves varžančias kardomasias priemones. Atsižvelgiant į tai, pozicija, kad suėmimas negali turėti alternatyvų arba pozicija, kad suėmimą privaloma skirti, kai nustatomas bent vienas BPK 122 straipsnyje 1 dalyje numatytas pagrindas, neturi teisinio pagrindimo. EŽTT jurisprudencijoje yra išplėtotą pozityvioji pareiga valstybės nacionalinėms institucijoms sprendžiant klausimą, ar asmuo turi būti paleistas į laisvę, ar suimtas, apsvarstyti alternatyvias priemones, užtikrinančias asmens atvykimą į teismą. BPK nuostatos įgyvendina šią pareigą ir sudaro galimybes realizuoti asmens teisę būti paleistam proceso metu.

Štai BPK 122 straipsnio 7 dalyje yra numatyta, kad suėmimas gali būti skiriamas tik tais atvejais, kai švelnesnėmis kardamosiomis priemonėmis negalima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų³⁹². Nors pažodžiui ši nuostata nesuformuluota kaip pareiga svarstyti alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes, bet šios nuostatos prasmė vis tiek yra tokia, kadangi pagal šią nuostatą suėmimo negalima skirti, jei švelnesnėmis kardamosiomis priemonėmis galima pasiekti procesinius tikslus. Prieš identifikuojant, kokia kardomąja priemone galima pasiekti procesinius tikslus, reikia svarstyti suėmimui švelnesnių kardomųjų priemonių skyrimo klausimą.

Tai, kad pastaroji nuostata nėra deklaratyvi, patvirtina BPK 125 straipsnio 2 dalies 4 punktas, kuriame yra numatyta, jog nutarime ar nutartyje skirti kardomąją priemonę turi būti nurodytas tikslas, kurio siekiama skiriant kardomąją priemonę, o kai priimama nutartis skirti suėmimą, – suėmimo skyrimo sąlygos, vienas ar keli BPK 122 straipsnyje nustatyti suėmimo skyrimo pagrindai ir motyvai, taip pat faktinės aplinkybės ir motyvai, kuriais remiantis nebuvo skirtos švelnesnės kardamosios priemonės, siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų³⁹³. Iš esmės tai reiškia, kad turi būti nurodomi argumentai, kodėl nebuvo skirtos kiekviena už paskirtąją kardomąją priemonę švelnesnės kardamosios priemonės. Teismų praktikoje nurodoma, kad

390 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

391 „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-357-1058/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2128681>.

392 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

393 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

„skiriant kardomąją priemonę turi būti nurodyta, kokių tikslų šia priemone siekiama ir kokie objektyvūs duomenys leidžia manyti, kad nepaskyrus konkrečios kardamosios priemonės nebus galima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų“³⁹⁴. Ši nuostata talpina ir tam tikrą drausminantį aspektą – ji sulaiko nuo nepagrįstų per griežtos kardamosios priemonės skyrimo atvejų, kadangi tokio faktinės situacijos neatitinkančio sprendimo neįmanoma įtikinamai motyvuoti ir apskundus jis turėtų būti panaikintas.

BPK yra ir kitų nuostatų, kurių turinys nėra tiesiogiai susijęs su valstybės pareiga taikyti alternatyvas, tačiau tos nuostatos daro galimybę skirti švelnesnes kardomasias priemones priimtina kardomąją priemonę skiriantiems subjektams. Štai BPK 121 straipsnio dalyje yra numatyta, kad vienu metu gali būti skiriamos kelios švelnesnės už suėmimą kardamosios priemonės³⁹⁵. Kardomųjų priemonių kompleksas gali būti galimybė išvengti perteklinio griežčiausios kardamosios priemonės suėmimo taikymo. Paminėtina BPK 127 straipsnio 11 dalis, kuri numato dviejų trečdalių taisyklę, pagal kurią viso baudžiamojo proceso metu suėmimas negali trukti ilgiau kaip du trečdalius didžiausios laisvės atėmimo bausmės, baudžiamajame įstatyme nustatytos už sunkiausią nusikaltimą, dėl kurio tirama ir nagrinėjama byla³⁹⁶. Pastaroji taisyklė prevenciškai užtikrina, kad praktikoje nepasitaikytų atvejų, kai suėmimas viršija nuosprendžiu paskirtą laisvės atėmimo bausmę, kaip yra buvę teismų praktikoje³⁹⁷. Nuostatos, suteikiančios galimybę taikyti kelių kardomųjų priemonių kompleksą, išskyrus suėmimą, ir įvirtinančios dviejų trečdalių taisyklę, prisideda prie sklandesnio teisės būti laisvam proceso metu įgyvendinimo, suteikdamos teisės taikytojui daugiau įrankių taikyti švelnesnes už suėmimą kardomasias priemones ir įpareigodamos nepraktikuoti laisvės atėmimo bausmės trukmei prilygstantį ar viršijantį suėmimo taikymo terminą.

Kitomis teisę būti laisvam baudžiamojo proceso metu užtikrinančiomis prielaidomis galima laikyti nuostatas, įvirtinančias kardomasias priemones skiriančių subjektų nuožiūros laisvę, įvertinus reikšmingas baudžiamosios bylos aplinkybes, rinktis skirtingos kardamosios priemonės rūšį, bei nuostatas, numatančias kuo paprastesnę nebereikalingos kardamosios priemonės panaikinimo tvarką. Iki 2015 m. BPK nenumatė žemesnės ir aukštesnės instancijos teismams galimybes, atmetus prokuroro pareiškimą skirti suėmimą, savo iniciatyva paskirti švelnesnę kardomąją priemonę, todėl įtariamasis tam tikrą laiką likdavo be jokios kardamosios priemonės³⁹⁸. Dėl to teisės mokslo doktrinoje buvo siūloma BPK „<...> nustatyti, kad teismas, išnagrinėjęs

394 „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 25 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-80-449/2020“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1864033>.

395 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

396 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

397 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-298/2014“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/877620>.

398 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131 ir 181 straipsnių pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7c86fc-7026dc11e5bf92d6af3f6a2e8b>.

prokuroro prašymą skirti suėmimą ir jo neskyręs, bet matydamas, kad būtina švelnesnė kardomoji priemonė, pats savo iniciatyva turėtų galimybę ją paskirti. Galima būtų opo- nuoti, kad teismas turi būti nešališkas bei savo iniciatyva negali kištis į ikiteisminį tyri- mą, t. y. vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, tačiau manytina, kad teismas vertindamas, ar pakanka duomenų suėmimo skyrimui ir nusprendęs, kad jų nėra, turėtų tuo pat metu įvertinti, ar tų duomenų pakanka kitos kardomosios priemonės skyrimui³⁹⁹. Sutiktina, kad toks teisinis reguliavimas sudarydavo sąlygas tam, kad teismai neturėjo įgalinimų sušvelninti paskirtos kardomosios priemonės ir tais atvejais, kai skunde to prašoma, atitinkamai – ir taikyti alternatyvas, kai kreipiamasi su prašymu skirti suėmimą.

Įstatymų leidėjas išsiklausė į minėtąsias problemas ir nuo 2015 m.⁴⁰⁰ įtvirtino galimybę teismui tais atvejais, kai prokuroras kreipiasi su pareiškimu skirti suėmimą nesulaikytam asmeniui, ne tik patenkinti ar atsisakyti tenkinti pareiškimą, bet ir priimti nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę (BPK 123 straipsnio 2 dalis); jei asmuo suimtas pagal BPK 123 straipsnio 2 dalyje numatytą nutartį, BPK 123 straipsnio 3 dalyje atsirado galimybė teismui asmeniui, pristatytam ikiteisminio tyrimo teisėjui, ne tik palikti galioti nutartį skirti suėmimą, bet ir pakeisti šią kardomąją priemonę ar ją panaikinti. Taip pat buvo reglamentuotas ir laikinai sulaikyto asmens suėmimo klausimas. Teismas, pagal BPK 123 straipsnio 4 dalį, gali ne tik priimti nutartį skirti suėmimą, bet ir atsisakyti patenkinti pareiškimą ir priimti nutartį atsisakyti skirti suėmimą ar nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę⁴⁰¹.

Įstatymų leidėjas sistemaiškai pakeitė ir BPK 127 straipsnį, jo 7 dalyje numatydamas galimybę teismui, sprendžiant suėmimo termino pratęsimo ikiteisminio tyrimo metu klausimus, priimti nutartį pratęsti suėmimo terminą arba šio termino nepratęsti, arba šio termino nepratęsti ir skirti kitą kardomąją priemonę⁴⁰². Taip pat įstatymų leidėjas papildė ir BPK 130 straipsnį, kurio 2 dalyje įtvirtino galimybę aukštesniajam teismui, išnagrinėjęs suimtojo asmens ar jo gynėjo skundą, priimti nutartį paskirtą suėmimą arba pratęstą suėmimo terminą palikti galioti arba pakeisti suėmimo terminą, arba pakeisti suėmimą kita kardomąja priemone, arba suėmimą panaikinti⁴⁰³.

Lietuvos apeliacinis teismas yra teisingai išaiškinęs, kad „<...> perdavus baudžia- mąją bylą nagrinėti teisme, kardomosios priemonės – intensyvios priežiūros skyrimo ar jos termino pratęsimo klausimus sprendžia teismas, kurio žinioje yra byla (BPK 131¹ straipsnio 2 dalis), todėl proceso dalyvių pasiūlymai bei nuomonė dėl intensyvios prie- žiūros pakeitimo švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis ar jos termino pratęsimo šį klausimą sprendžiančio teismo nesaisto, jeigu jis motyvuotai nutaria, kad BPK 119 straipsnyje numatyti tikslai pakeitus aptariamą kardomąją priemonę švelnesne ar jos

399 Vingilė, *supra note*, 57: 317.

400 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131 ir 181 straipsnių pakeitimo įstatymas“, *supra note*, 398.

401 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

402 *Ibid.*

403 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

*termino nepratęsus, negalės būti pasiekiami*⁴⁰⁴. Paminėtina, jog toje byloje valstybinį kaltinimą palaikęs prokuroras neprieštaravo švelnesnės kardomosios priemonės skyrimui asmeniui.

Galimybė teismui pačiam rinktis, kokią kardomąją priemonę taikyti asmeniui, ir turėti tam procesinių įrankių – tą numatančių BPK nuostatų, yra dar viena prielaida užtikrinti teisės būti laisvam baudžiamojo proceso metu praktinį veikimą. Ir priešingai, teisinis reguliavimas, kuris nenumato galimybės teismui skirti kitos kardomosios priemonės, kai prokuroras prašo skirti ar pratęsti suėmimą, neatitinka suėmimo išimtinumo pobūdžio ir gali lemti perteklinį jo taikymą, kadangi teismui, atmetus prokuroro prašymą skirti suėmimą, asmuo kurį laiką liktų laisvėje be jokios kardomosios priemonės. Taigi, sudarant galimybes teismui savo iniciatyva skirti kitą, nei prašoma, kardomąją priemonę, sudaromos sąlygos asmeniui būti laisvam proceso metu ir nesukeliama rizikos sėkmingam baudžiamajam procesui.

Teisės būti laisvam proceso metu kontekste teigiamai vertintinos BPK 139 straipsnio nuostatos, kurios suteikia teisę prokurorui priimti nutarimą paleisti į laisvę asmenį iš suėmimo, intensyvios priežiūros, namų arešto, įpareigojimo gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu, jeigu ikiteisminio tyrimo metu išnyko šių griežtų kardomųjų priemonių taikymo pagrindai arba sušvelninti šių kardomųjų priemonių taikymo sąlygas. Toks teisinis reguliavimas visiškai suderinamas su proporcingumo principu, kurio esmę taikant procesines prievartos priemonės ir atliekant tyrimo veiksmus sudaro tai, kad procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Bet kokios procesinės prievartos priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga (BPK 11 straipsnio 1 dalis)⁴⁰⁵.

Teisė būti laisvam, apimanti teisę būti paleistam, gali būti suprantama materialine ir procesine teisine prasme. Proceso šalys siekia tenkinti savo poreikius baudžiamojoje byloje. Įtariamasis (kaltinamasis) siekia apginti save: „*paneigti jam pateikiamus įtarimus ar kaltinimus ar kitaip sušvelninti savo teisinę padėtį*“⁴⁰⁶. Baudžiamojo proceso dalyviui suvokus savo poreikį ginti tam tikrą gerį, atsiranda jo privatus interesas⁴⁰⁷. Sprendžiant dėl kardomųjų priemonių skyrimo, parinkimo, tas privatus interesas gali pasireikšti, kaip įtariamojo poreikis siekti, kad jam nebūtų skiriama kardomoji priemonė arba siekti kuo švelnesnės kardomosios priemonės skyrimo ir pan. Moksliniuose šaltiniuose atskiriama, kad materialiniai teisiniai interesai suteikia teisę jų turėtojams kreiptis teisminės ar kitokios teisinės pagalbos, o procesiniai teisiniai interesai siejami su teisėsaugos institucijų veikla ir reiškia asmens poreikį pradėti procesą ir jame

404 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugpjūčio 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-189-658/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2015051>.

405 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 4.

406 Raimundas Jurka, „Diskusiniai liudytojo intereso egzistavimo baudžiamajame procese aspektai“, *Jurisprudencija* 1, 115 (2009): 360, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1678>.

407 Eglė Matuizienė, „Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese“, *Socialinių mokslų studijos*, 4, 4 (2009): 300, <https://repository.mruni.eu/handle/007/11185?show=full>.

dalyvauti⁴⁰⁸. Kardomųjų priemonių skyrimo kontekste materialiniai teisiniai įtariamojo interesai siekti kuo švelnesnės kardamosios priemonės taikymo arba jokios kardamosios priemonės netaikymo atitinka teisę būti laisvam. Materialine teisine prasme teisė būti laisvam gali būti suprantama kaip įtariamojo (kaltinamojo) teisė dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, netaikant kardomųjų priemonių arba skiriant su laisvės atėmimu nesusijusias kardomasias priemones. Teisė būti laisvam ir paleistam gali būti įtvirtinta tiesiogiai teisės akte, pavyzdžiui, kaip jau ne kartą minėta, Konvencijos 5 straipsnio 3 dalyje, arba būti netiesiogiai išvedama iš atskirų nuostatų, pavyzdžiui, iš BPK nuostatų, detalizuotų aukščiau. Kitaip tariant, materialine teisine prasme teisė būti laisvam yra teisė į įtariamojo (kaltinamojo) laisvei ar paleidimui palankų sprendimą dėl kardomųjų priemonių parinkimo. Prie bendrųjų teisės būti laisvam patenkinimui reikšmingų aplinkybių gali būti priskiriamos BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytos aplinkybės. Prie specialiųjų teisės būti laisvam reikšmingų aplinkybių gali būti priskiriamos tos aplinkybės, kurios įgyja specifinę reikšmę, skiriant tam tikros rūšies kardomasias priemones, pavyzdžiui, elektroninio stebėjimo taikymui lemiamą reikšmę turi gyvenamosios vietos, sveikatos būklės ir techninių galimybių taikyti šią kardomąją priemonę aplinkybės, kurios bus detalizuojamos kituose disertacinio tyrimo skyriuose.

Įtariamojo (kaltinamojo) privatus interesas tampa motyvu baudžiamajai procesinei veiklai, siekiant įgyvendinti teisę būti laisvam (paleistam). Tad procesine teisine prasme teisė būti laisvam gali būti suprantama kaip įtariamojo (kaltinamojo) teisė kreiptis su reikalavimu apginti teisę būti laisvam. Tai apima teisę pareikšti prašymus ir skundus dėl kardamosios priemonės neskyrimo/panaikinimo, pakeitimas švelnesne priemone ar kardamosios priemonės taikymo sąlygų sušvelninimo. Padavus prašymą ar skundą, gali būti pasiektas kardamosios priemonės neskyrimas ar jos taikymo panaikinimas, pakeitimas švelnesne priemone ar kardamosios priemonės taikymo sąlygų sušvelninimas.

Štai, pavyzdžiui, kaltinamasis apskundė teismo nutartį, kuria buvo 3 mėnesiams pratęstas intensyvios priežiūros taikymas, ir prašė švelnesnių kardomųjų priemonių taikymo: vietoj intensyvios priežiūros paskirti papildomas kardomasias priemones – rašytinį pasižadėjimą neišvykti bei įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje. Teismas prašymą atmetė ir be kitų motyvų nurodė, kad ilgėjant intensyvios priežiūros taikymo trukmei, kaltinamajam teismo nutartimis buvo trumpinamas buvimo namuose laikotarpis, o taip pat leista, nepažeidžiant dienotvarkės, keliauti visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip jam suteikiant vis daugiau laisvės ir galimybių dirbti⁴⁰⁹. Šis pavyzdys iliustruoja, kaip asmuo naudojos teisę būti laisvam procesine prasme, apskūsdamas teismo nutartį ir siekdamas švelnesnių kardomųjų priemonių jam skyrimo. Teismo argumentacija patvirtino, kad kardamosios priemonės taikymo sąlygų švelninimas prisideda prie asmens laisvės didinimo ir teisės būti laisvam

408 Jurka, *op. cit.*, 368.

409 „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 1 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-12-487/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2140162>.

įgyvendinimo.

Jei įtariamasis neturi poreikio siekti sau palankaus gėrio, šiuo atveju, galimybės dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, tada neatsiranda baudžiamosios procesinės veiklos motyvas ir jis nesinaudoja teise būti laisvam procesine prasme, nereikšdamas prašymų, skundų jos gynimui.

Apibendrinant galima daryti šias išvadas:

1. Teisė būti laisvam Konstitucijoje yra prigimtinė teisė į laisvę raiška, skiriant kardomasias priemones, kuri saugo asmenis nuo nepagrįsto jų laisvės suvaržymo, taikant laisvę atimančias kardomasias priemones. Teisė būti paleistam Konstitucijoje nėra tiesiogiai įtvirtinta. Teisė būti paleistam ir teisė būti laisvam dar nėra interpretuotos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.
2. BPK teisė būti laisvam baudžiamojo proceso metu išvedama iš normų, kurios paremtos proporcingumo, *ultima ratio* principais ir sudaro galimybes asmenims naudotis teise dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, visumos: 1) įpareigojančių vertinti kardomosios priemonės skyrimo poreikį ir nenumatančių privalomo kardomųjų priemonių skyrimo; 2) įvirtinančių suėmimui alternatyvias kardomasias priemones; 3) įpareigojančių motyvuotai skirti suėmimą tik tada, kai švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis negalima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų; 4) įgalinančių: a) teismą atsisakyti skirti suėmimą pagal prokuroro pareiškimą ir skirti kitą kardomąją priemonę; b) prokurorą panaikinti neberekalingą kardomąją priemonę ikiteisminio tyrimo metu (suėmimą, intensyvią priežiūrą, namų areštą, įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu), jeigu ikiteisminio tyrimo metu išnyko šių griežtų kardomųjų priemonių taikymo pagrindai arba sušvelninti šių kardomųjų priemonių taikymo sąlygas; 5) ribojančių suėmimo trukmę ir nustatančių dviejų trečdalių taisyklę; 6) sudarančių galimybę vienu metu taikyti kelių už suėmimą švelnesnių kardomųjų priemonių kompleksą.
3. Teisė būti laisvam gali būti suprantama materialine ir procesine teisine prasme. Materialine teisine prasme teisė būti laisvam gali būti suprantama kaip įtariamąjo (kaltinamojo) teisė dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, netaikant kardomųjų priemonių arba skiriant su laisvės atėmimu nesusijusias kardomasias priemones, taikant sąlygas, garantuojančias, kad jis netrukdyt baudžiamajam procesui. Procesine teisine prasme teisė būti laisvam gali būti suprantama kaip įtariamąjo (kaltinamojo) teisė kreiptis su prašymu, skundu apginti teisę būti laisvam, reikalaujant, neskirti kardomosios priemonės, ją panaikinti, pakeisti švelnesne kardomąja priemone ar sušvelninti kardomosios priemonės taikymo sąlygas.

2. ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ

Viena iš kardomųjų priemonių, galinčių įgyvendinti teisę būti laisvam, yra elektroninis stebėjimas. Minėtoji kardomoji priemonė Lietuvoje atsirado 2013 m., LRS papildžius BPK kardomųjų priemonių sąrašą intensyvia priežiūra⁴¹⁰. BPK 131¹ straipsnio 1 dalyje numatyta, kad intensyvi priežiūra yra įtariamojo kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Mokslinėje literatūroje, tarptautinių teisės aktų nuostatose naudojamas elektroninio stebėjimo terminas, o Lietuvos nacionalinėje teisėje vartojamas intensyvios priežiūros terminas, todėl susidaro situacija, kai tai pačiai priemonei įvardinti naudojamos skirtingos sąvokos. Tai gali apsunkinti, klaidinti, todėl tikslinga analizuoti šių sąvokų reikšmę ir identifikuoti tinkamiausią vartoti teisinį terminą Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. Elektroninis stebėjimas yra inovatyvi ir šiuolaikiška, mažiausiai Lietuvos baudžiamojo proceso teisės moksle tyrinėta kardomoji priemonė, todėl yra svarbu atskleisti jos paskirtį, turinį, rūšis ir išanalizuoti jos galimybes pasiekti procesinės prievartos priemonės tikslų, kartu proporcingai ribojant asmens teises ir laisves.

2.1. Elektroninio stebėjimo samprata

Mokslininkai pastebi, kad nėra visuotinio sutarimo dėl elektroninio stebėjimo esmės⁴¹¹. Dėl to, manoma, kad yra svarbu „<...> nurodyti, kad egzistuoja ne viena elektroninio monitoringo sąvoka. Kiekvienas apibrėžimas turi savo logiką. Tačiau jų gausa rodo ne tik elektroninio monitoringo daugiaplaniškumą, bet ir įvairiapusišką doktriną“⁴¹². Bene plačiausiai elektroninis stebėjimas apibūdinamas kaip elektroninis valdymas, kontrolė ir mokslo šaltiniuose įvardijamas tiesiog „e-valdymas“ (angl. „e-governance“)⁴¹³. Elektroninio stebėjimo terminas laikomas bendriniu terminu, apimančiu įvairias technologijas ir sampratas, todėl jis nepriskiriamas vien tik prie baudžiamosios justicijos priemonių ir reiškinių⁴¹⁴. Elektroninis stebėjimas taikomas įvairiapusiškai, naudojamas įvairiose, kaip jau minėta, socialinio gyvenimo srityse (sveikatos priežiūros, švietimo ir kt.)⁴¹⁵, o su tuo susiję pateiktieji pavyzdžiai leidžia sutikti su elektroninės kontrolės globalumu.

410 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, *supra note*, 18.

411 Nellis, *supra note*, 21: 493.

412 Mesonienė, *supra note* 22: 48.

413 Nellis, *supra note*, 21: 489; Kathy Laster, „The birth of electronic monitoring: book review essay Electronically monitored punishment: international and critical perspectives“, *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 517, <https://www.semanticscholar.org/paper/The-birth-of-electronic-monitoring%3A-book-review-and-Laster/e7b0367edc9a3ce7940cc9e1b422b8747768eed1>.

414 Graham ir McIvor, *supra note*, 91: 15; Nellis, *supra note*, 21: 489, 505.

415 Nellis, *supra note*, 21: 505.

Ši priemonė yra techninės prigimties. Kai kurie ekspertai elektroninį stebėjimą vadina technologine inovacija⁴¹⁶. Išoriškai arba formos prasme – tai yra įranga, technologija, skirta elektroninėmis priemonėmis stebėti asmenų buvimo vietą ir (ar) judėjimą. Elektroninis monitoringas – kaip technologija ir su ja susijęs socialinės praktikos rinkinys – yra stebėjimas, galintis turėti įvairaus laipsnio, gylio bei trukmės socio-technines formas⁴¹⁷. Nurodoma, kad „*Technine prasme elektroninis monitoringas gali apimti asmens kontrolę konkrečioje vietoje ir (ar) asmens kontrolę bet kurioje vietoje*“⁴¹⁸. Elektroninis stebėjimas taip pat įvardijamas kaip jutiklių technologija, atskleidžianti buvimo ar nebuvimo vietos informaciją, kuri nėra vizualinis ar mentalinis stebėjimas (neste bima asmens namų, minčių ir pan.)⁴¹⁹, ir pateikiama ši požiūrį atspindinti definicija, kad elektroninis stebėjimas yra vietos stebėjimo forma, atliekama elektroniniais jutikliais, kad būtų užtikrinta tam tikra vietos ir laiko tvarka, kuri vykdoma nustatyta laikotarpiu⁴²⁰. Kiti mokslo tyrėjai nurodo elektroninį stebėjimą esant įranga, kuri apskritai yra naudojama kontroliuoti kaltininko reikalavimo likti kontroliuojamojoje vietoje, paprastai namuose, laikymąsi⁴²¹. Turint omenyje radijo dažnio (angl. *radio frequency*) arba „pirmosios kartos“ (angl. „*first generation*” of *electronic monitoring*) elektroninio stebėjimo technologiją, jis apibūdinamas, kaip juosta, tvirtinama prie kulkšnies ar riešo, perduodanti signalus į imtuvą iš namuose esančio telefono įrenginio; pažeidėjui peržengus nustatytą atstumą nuo telefono, signalas nutrūksta ir centrinis kompiuteris fiksuoja galimą pažeidimą⁴²². Elektroninis stebėjimas vadinamas virtualia laisvės atėmimo įstaiga (angl. *virtual prison*), namų įkalinimu (angl. *home incarceration*), suėmimu visuomenėje (angl. *community custody*)⁴²³ ir kt. Elektroninis stebėjimas dar gali būti apibūdinamas kaip skaitmeninio įkalinimo forma, dažnai pasireiškianti kulkšnies ar riešo „pančiais“, kurių taikant yra stebima asmens buvimo vieta ir, tam tikrais atvejais, alkoholio kiekis kraujyje ar kvėpavimas⁴²⁴. Savo turiniu – esme, paskirtimi, ir tikslais ji yra skirtinga priemonė, kurios savitumas priklauso nuo panaudojimo skirtingose socialinio gyvenimo srityse ir teisės šakose. Iš to galima daryti išvadą, jog elektroninis stebėjimas nėra baudžiamojo proceso teisės pasiekimas ar tik būdingas šiai teisės šakai, o jo pritaikymas baudžiamojo proceso teisėje turi savų ypatumų.

416 Larry J. Siegel, John L. Worrall, *Essentials of Criminal Justice. Tenth edition* (Boston: Cengage Learning, 2017), 235.

417 Nellis, *supra note*, 69: 42–43.

418 Mesonienė, *supra note*, 58: 207.

419 Nellis, *supra note*, 69: 53.

420 Nellis, *supra note*, 69: 43.

421 Annesley K. Schmidt, “Electronic monitoring: what does the literature tell us?”, *Federal Probation Journal* 62, 2 (1998): 10, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/1998/12/electronic-monitoring-what-does-literature-tell-us>.

422 Zedner, *supra note*, 88: 222.

423 Nellis, *supra note*, 69: 41.

424 „Electronic Monitoring“, The Electronic Frontier Foundation., žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.eff.org/pages/electronic-monitoring>.

Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje kardomajai priemonei, kuri skirta elektroniniu būdu stebėti įtariamuosius, kaltinamuosius, nuteistuosius, įvardinti šiuo metu BPK yra vartojamas intensyvios priežiūros terminas. Kardomoji priemonė intensyvi priežiūra tiek paties įstatymo leidėjo, tiek teismų praktikoje⁴²⁵ yra apibūdinama, kaip įtariamojo kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Teismų praktikoje nurodoma, kad ji yra viena efektyviausių kardomųjų priemonių, kurių taikant, asmuo yra nuolat kontroliuojamas elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Dėl to teisėsaugos institucijoms tampa žinoma tiksliai (įtariamojo) kaltinamojo buvimo vieta, jo lankomos vietos ir kt.⁴²⁶

Tad galima teigti, kad intensyvios priežiūros esmė yra asmens teisės ar laisvės suvaržymas, stebint ir kontroliuojant elektroninėmis techninėmis priemonėmis. Diskutuotina, ar tikslu šią kardomąją priemonę vadinti intensyvia priežiūra, juolab kad analizuojant tarptautinės teisės aktus, užsienio valstybių teisės aktų nuostatas, mokslinę literatūrą, dažniausiai naudojamas terminas „elektroninis stebėjimas“, rečiau „elektroninis žymėjimas“, „techninė priežiūra“. Tinkamos sąvokos identifikavimas yra reikšmingas, kadangi bet kokio objekto ar reiškinių tinkamas ir aiškus įvardijimas leidžia geriau suprasti jo esmę, paskirtį, o nedviprasmiškas įstatymo tekstas su aiškiais sąvokomis yra lengviau suprantamas teisės taikytojui, sukelia mažiau neaiškumo teisinėje praktikoje.

Tarptautiniuose teisės šaltiniuose ši kardomoji priemonė yra vadinama elektroninio stebėjimo (angl. *electronic monitoring*) terminu. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacijų⁴²⁷ II skyriuje elektroninis stebėjimas yra bendrinis terminas, nurodantis stebėjimo formas, grįstas radijo bangų, biometrinėmis ar palydovinėmis sekimo technologijomis, kuriomis nuotoliniu būdu, pritrivintus specialius prietaisus prie asmenų, yra stebima asmenų buvimo vieta, judėjimas ir elgesys baudžiamajame procese. Bendras terminas „elektroninis stebėjimas“ Rekomendacijoje yra vartojamas kalbant apie elektroninėmis priemonėmis vykdomą stebėseną ikiteisminio tyrimo metu, atidedant bausmės vykdymą, stebint nuteistųjų judėjimą laisvės atėmimo įstaigose, siekiant apsaugoti nusikaltimų aukas nuo kaltininkų ir kt. Tai reiškia, kad ši priemonė, priklausomai nuo valstybių įgyvendinamos baudžiamosios politikos, gali būti taikoma įvairiose teisės šakose ir skirtingose baudžiamojo proceso stadijose, tačiau jai įvardinti vartojamas tas pats terminas „elektroninis stebėjimas“. Terminas „intensyvi priežiūra“ Rekomendacijoje nevartojamas. EŽTT sprendimuose, vartojant Lietuvoje įtvirtintą intensyvios priežiūros terminą, skliaustuose paaiškinama, kad kalbama apie

425 „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-10-1076/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2140445>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-14-626/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2140728>.

426 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 9 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-140-870/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2080183>.

427 Lilly, *supra note*, 13: 511.

elektroninį stebėjimą (angl. *electronic monitoring*)⁴²⁸. Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR preambulės 11 punkte yra vartojamas elektroninio stebėjimo terminas, kuris lietuviškojo vertimo variante verčiamas taip pat ne į intensyvios, o elektroninės priežiūros terminą⁴²⁹. Ši kardomoji priemonė elektroniniu stebėjimu yra vadinama Prancūzijoje, Portugalijoje, Belgijoje, Anglijoje ir Velse, Vokietijoje ir t.t., technine priežiūra – Suomijoje. Analizuodami bendrosios teisės tradicijos šalių mokslinę literatūrą galime rasti naudojant terminą „tag“, reiškiantį „etiketė“, „žymė“. Dar 1989 m. T. Stacey elektroninį stebėjimą pavadino žymėjimu (angl. „tagging“)⁴³⁰.

Terminai „intensyvi priežiūra“ (angl. *intensive supervision*) ir „elektroninis stebėjimas“ (angl. *electronic monitoring*)⁴³¹ dažniausiai yra skirti įvardinti skirtingus dalykus, dėl to moksliniuose darbuose paprastai nevartojami kaip sinonimai. Terminas „intensyvi priežiūra“ vartojamas įvardyti probacijos formą⁴³², taip pat gali būti vartojamas įvardinti intensyvios probacijos rūšį⁴³³ ar bausmę⁴³⁴. Elektroninis stebėjimas gali būti „intensyvios pažeidėjo priežiūros (kontrolės) priemonė, padedanti užtikrinti kitų bausmių ar kitokių baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų vykdymą“⁴³⁵. Mokslinėje literatūroje galima aptikti vartojant intensyvios probacijos terminą⁴³⁶. Išskiriamos kelios probacijos rūšys: paprastoji ir intensyvi priežiūra, naudojama su elektroniniu stebėjimu⁴³⁷. Pavyzdžiui, Švedijoje elektroninis stebėjimas yra intensyvios probacijos priežiūros (angl. *intensive probation supervision*) dalis⁴³⁸. Kitose užsienio valstybėse nuteistiesiems asmenims, kuriems išduotas intensyvios priežiūros orderis (angl. *Intensive supervision order*) teismas gali nustatyti kelių rūšių įpareigojimus, susijusius su dalyvavimu specialiose elgesio programose, viešaisiais darbais arba judėjimo

428 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Mironovas ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, *supra note*, 319, par. 68.

429 „2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui“, *supra note*, 153.

430 Nellis, *supra note*, 69: 43.

431 Pagal Valstybinę lietuvių kalbos komisiją, terminas „monitoringas“ lietuvių kalboje yra vartotinas tarptautinis žodis, kuriam lygiaverčiais laikomi terminai „stebėseną“ ir „stebėjimas“. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas, „Ar vartotinas terminas „monitoringas“?“, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/1831-monitoringas-stebesena>.

432 Frank Schmallegger, *Criminal Justice Today. An Introductory Text for the 21st Century, Twelfth edition* (New Jersey: Pearson, 2013), 394.

433 Michael Tonry ir Richard S. Frase, *Sentencing and Sanctions in Western Countries* (New York, Oxford University Press, 2011), 46.

434 Joel Samaha, *Bonus Supplement for Samaha's. Criminal Justice. Juvenile Justice. Sixth Edition* (Belmont: Wadsworth, 2003), 186-187.

435 Mesonienė, *supra note* 22: 50.

436 Tonry ir Frase, *op. cit.*

437 Mesonienė, *supra note*, 22: 54.

438 Tonry ir Frase, *op. cit.*, 322.

atitinkamomis valandomis ribojimu (angl. *curfew*), taikant elektroninį stebėjimą (angl. *electronic monitoring*)⁴³⁹.

Intensyvi priežiūra ir elektroninis stebėjimas taip pat yra skirtingos tarpinės bausmės (angl. *intermediate punishments*)⁴⁴⁰. Intensyvios priežiūros bausmė pasižymi dažnu nuteisto asmens kontaktavimu su pareigūnais (pavyzdžiui, kasdien), laisvės ir privatumo ribojimu (pavyzdžiui, iš anksto nesuderinti ir netikėti pareigūnų apsilankymai, narkotikų testai), taip pat įpareigojimų paskyrimu (pavyzdžiui, mokytis, dirbti, gydytis ir pan.)⁴⁴¹. Elektroninis stebėjimas paprastai skiriamas kartu su namų įkalinimo bausme (angl. *home confinement/electronic monitoring*)⁴⁴². Namų įkalinimo bausmė pasižymi 7 dienų per savaitę ir 24 valandų per parą elektroniniu stebėjimu bei kai kurių mokslininkų yra vadinama įkalinimu be laisvės atėmimo įstaigos⁴⁴³.

Trumpa šių terminų lingvistinė analizė rodo, kad „intensyvi priežiūra“ ir „elektroninis stebėjimas“ yra skirtingo turinio sąvokos. Žodis „intensyvus“ tarptautinių žodžių žodynuose apibūdinamas kaip „atliekamas energingai, smarkiai“⁴⁴⁴; „įtemptas, smarkus, gausus, našus; visokeriopai gerinamas, didinamas, stiprinamas“⁴⁴⁵. Žodis „priežiūra“ bendrinėje lietuvių kalboje reiškia „saugojimas, stebėjimas, kontrolė“⁴⁴⁶ bei „globojimas, tvarkymas, rūpinimasis“⁴⁴⁷. Terminą „intensyvi priežiūra“ bendrinėje lietuvių kalboje galima suprasti kaip energingai atliekamą kažkieno stebėjimą, saugojimą. Žodis „elektroninis“ yra tarptautinis žodis, apibūdinamas kaip „susijęs su elektronika“⁴⁴⁸, „daromas, gaunamas elektronikos principais, priemonėmis“⁴⁴⁹, „atliekamas elektronikos priemonėmis“⁴⁵⁰. Terminas „elektroninis monitoringas“ arba „elektroninis stebėjimas“ tiksliau atspindėtų šios priemonės techniškumą, kadangi

439 WA.gov.au, „Corrective Services“, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.correctiveservices.wa.gov.au/files/probation-parole/iso-fact-sheet.pdf>.

440 Samaha, *supra note*, 434: 186; Siegel ir Worrall, *supra note*, 416: 238.

441 Samaha, *supra note*, 434: 185.

442 *Ibid.*, 185.

443 Anthea Hucklesby, „The working life of electronic monitoring officers“, *Criminology & Criminal Justice* 11, 1 (2011): 59, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1748895810392185?casa_token=N-IQkVN5M84sAAAAA:Pk0ORMYpFuEe0eArIob4Hjk8IQBvwWyJsICxFwKvbq7VFjLzHlygRmuubnjCj11NFNubsCzKeCM.

444 Valerija Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas. Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas* (Vilnius: Žodynas, 2007), 471.

445 Aldona Bendorienė ir kt., *Tarptautinių žodžių žodynas* (Alma litera: Vilnius, 2008), 325.

446 „Priežiūra“, *Žodynas.lt*, žiūrėta 2023 m. kovo 18 d., <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/P/prieziura>.

447 „Priežiūra“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2023 m. kovo 18 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Prieziura>.

448 Vaitkevičiūtė, *supra note*, 436: 289; Bendorienė, *supra note*, 437: 201.

449 Bendorienė, *supra note*, 437: 201.

450 *Ibid.*

„elektroninis“ yra tarptautinis žodis, reiškiantis „susijęs su elektronika“⁴⁵¹; „daromas, gaunamas elektronikos principais, priemonėmis“⁴⁵², o žodis „monitoringas“ apima stebėjimo⁴⁵³, priežiūros, kontrolės ir tikrinimo žodžių reikšmes⁴⁵⁴.

Moksle paprastai yra vengiama tuos pačius objektus įvardinti sinonimais. Nors sinonimų vartojimas kalbą ir tekstą daro turtingesnį ir įvairesnį, moksle reikšmingesnis yra vartojamos sąvokos aiškumas ir tikslumas. Tiek ieškant mokslinės informacijos šaltinių, tiek atliekant mokslinius tyrimus yra patogiau, kai vienas ir tas pats objektas yra įvardijamas tuo pačiu terminu. Jei tam pačiam objektui įvardinti yra vartojamas ne vienas terminas, aiškumo dėlei tenka paaiškinti, ar yra kalbama apie tą patį, kad toji sąvoka būtų vienodai suprantama. BPK kardomąją priemonę pavadinus intensyvia priežiūra, reikalingas paaiškinimas, kad intensyvi priežiūra yra elektroninis stebėjimas. Pavyzdžiui, mokslinėse publikacijose šalia termino „intensyvi priežiūra“ skliaustuose paaiškinama šią priemonę esant elektroniniu stebėjimu⁴⁵⁵. Tai aktualu, kai mokslinis darbas skirtas ne Lietuvos auditorijai, kurioje terminas „intensyvi priežiūra“ yra įprastas ir vartojamas įvardinti kardomąją priemonę, bet užsienio auditorijai. Mokslininkai teigia, kad ne tik teorinių teisės problemų sprendimui, bet ir sklandžiam teisės taikymui praktikoje didelę reikšmę turi mokslinių sąvokų ir kategorijų tikslumas ir griežtumas, kadangi kuo tikslesnis įstatymas, tuo lengviau jį taikyti. Tą įstatymų tikslumą pirmiausia lemia sąvokų tikslumas ir griežtumas, ir priešingai – neaiškios, netikslios sąvokos sukelia įstatymo dviprasmiškumą ir neapibrėžtumą, neišvengiamai apsunkina jo prasmės supratimą ir neigiamai veikia teisės praktiką⁴⁵⁶. Pažymėtina, jog mokslininkai, analizavę Lietuvos procesinių prievartos priemonių BPK institutą ir užsienio šalių patirtį, kartu – ir elektroninį stebėjimą, disertacinio lygmens šaltiniuose taip pat vartojo terminą, rodantį šios priemonės sąsajas su elektronika – „elektroninė stebėseną“⁴⁵⁷. Kiti mokslininkai, analizavę šią priemonę kaip baudmių vykdymo teisės institutą, mokslo darbuose vartojo sąsajas su elektronika rodantį terminą „elektroninis monitoringas“ ir akcentavo, kad „<...> sąvoka *elektroninis monitoringas* susijusi su skaitmeninėmis technologijomis“⁴⁵⁸.

Kokio stiprumo ir intensyvumo laipsnio įtariamojo kontrolė vykdoma, taikant šią kardomąją priemonę, sprendžia kardomąją priemonę skiriantis subjektas, Lietuvos atveju – ikiteisminio tyrimo metu prokuroro prašymu ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi, o perdavus bylą į teismą – teismas, kurio žinioje yra byla, priimdamas nutartį

451 Vaitkevičiūtė, *supra note*, 436: 289.

452 Bendorienė, *supra note*, 437: 201.

453 Bendorienė, *supra note*, 437: 492.

454 Vaitkevičiūtė, *supra note*, 436: 732.

455 Skirmantas Bikelis, „Trends in Pre-Trial Detention Practices in Lithuania: Perspectives of Legal Culture“, *Kriminologijos studijos* 6 (2018): 18, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12672>.

456 Kovalenko, *supra note*, 142: 2.

457 Losis, *supra note* 26: 119.

458 Mesonienė, *supra note* 22: 49.

(BPK 131¹ straipsnio 2 dalis). Įstatymo leidėjas BPK neįtvirtino konkrečių, intensyvios priežiūros sąlygų, apsiribodamas nurodymu, kad tokios sąlygos yra nustatomos ją skiriant teisėjui, kuris atsižvelgia į konkrečios bylos faktines aplinkybes ir siekiamus tikslus⁴⁵⁹. Kontrolės, pasireiškiančios per pareigas ir konkrečius įpareigojimus bei nurodymus, laipsnis nebūtinai kiekvienu atveju būna intensyvus ir gali svyruoti priklausomai nuo situacijos niuansų, individualių bylos aplinkybių ir yra ikiteisminio tyrimo teisėjo ar bylą nagrinėjančio teismo vertinimo ir kompetencijos klausimas. Savaimė ši priemonė gali ir nebūti intensyvi kontrolės laipsniu. Intensyvumą sukuria asmeniui skirti įpareigojimai, kurių jis privalo laikytis ir kurių vykdymas yra kontroliuojamas pareigūnų, tačiau kiekvienu atveju ši kardomoji priemonė yra vykdoma, pasitelkiant elektronines technologijas.

Tai, kas išdėstyta, leidžia teigti, kad BPK naudojamas terminas „intensyvi priežiūra“ paprastai tarptautinėje teisėje, taip pat ES teisėje yra vadinama „elektroniniu stebėjimu“. Keisti šiuo metu BPK įtvirtintą kardamosios priemonės pavadinimą iš „intensyvi priežiūra“ į „elektroninis stebėjimas“ būtų tikslinga, siekiant vengti, visų pirma, terminų sinonimijos, antra, atsisakant termino, kurio reikšmė neidentifikuoja kardamosios priemonės sąsajos su elektronika, o apibūdina ją kaip visais atvejais intensyvią priemonę, nors jos intensyvumo laipsnis priklauso nuo teismo skirtų įpareigojimų.

Tiek užsienio autoriai, tiek Lietuvos mokslininkai, kalbėdami apie elektroninį stebėjimą, pabrėžia jo tarpdiscipliniškumo požymį. Elektroninis stebėjimas mokslinėje erdvėje yra užsitarnavęs chameleono charakterio pavadinimą⁴⁶⁰. „Chameleoniškas“ charakteris lemia šios priemonės panaudojimo baudžiamojoje justicijoje įvairovę ir plačias galimybes nešti naudą jos praktinio taikymo veikloje.

Elektroninio stebėjimo naudojimo paskirtimi mokslininkai dažnai įvardija bausmių vykdymo, baudžiamąją ir baudžiamojo proceso teisę, kuriose ši priemonė gali būti: 1) nuteistųjų, kuriems paskirta probacija arba kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos, priežiūros priemonė⁴⁶¹; 2) asmenų kontrolės priemonė ikiteisminio tyrimo, teisminio nagrinėjimo metu⁴⁶²; 3) bausmė, priskiriama tarpinėms bausmėms (angl. *intermediate punishments*)⁴⁶³, namų arešto (angl. *home arrest*) bausmės užtikrinimo priemonė⁴⁶⁴. Baudžiamojoje justicijoje elektroninis stebėjimas „<...> gali būti tiek baudžiamosios ar bausmių vykdymo teisės, tiek baudžiamojo proceso teisės institutas, t. y. procesinė prievartos priemonė procesinį pažeidimą įvykdžiusiems asmenims“⁴⁶⁵.

459 „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-75-197/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1583995>; „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-127-309/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2121168>.

460 Granja, *supra note*, 79: 251.

461 Mesonienė, *supra note*, 22: 49, Losis, *supra note*, 26: 117.

462 *Ibid.*

463 *Ibid.*

464 *Ibid.*

465 Losis, *supra note*, 26: 117.

Išskiriami šie pagrindiniai elektroninio stebėjimo tikslai: 1) „*garantuoti visuomenės saugumą minimalios intervencijos į asmens laisvę priemonėmis, taip užtikrinti veiksmingą nuteistųjų (kaltinamųjų) kontrolę ir užkirsti kelią teisės pažeidimų recidyvui*“⁴⁶⁶; 2) „*atimti galimybę kenkti*“⁴⁶⁷. Tada, kai elektroninis stebėjimas apibrėžiamas doktrinoje kaip bausmė, jo paskirtis turi sutapti su bausmės tikslų sistema (paskirtimi): t. y. elektroniniu stebėjimu siekiama sulaukyti asmenis nuo nusikalstamos veikos, nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, paveikti bausmę atlikusius asmenis taip, kad šie laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą⁴⁶⁸. Skirtingose teisės šakose šios priemonės raiška yra vis kitokia ir jai būdingi saviti tikslai. Vis dėlto, užsienio šalių teisės aktų nuostatos pagrindžia, kad elektroninis stebėjimas gali būti ir apsaugos priemone specialiuosiuose teisės aktuose. Tai reiškia, kad elektroninis stebėjimas teisės aktuose gali būti įtvirtintas kaip:

- 1) probacijos elementas bausmių vykdymo teisėje;
- 2) bausmė, baudžiamojo poveikio priemonė baudžiamojoje teisėje;
- 3) kardomoji priemonė baudžiamojo proceso teisėje;
- 4) apsaugos priemonė.

Elektroninis stebėjimas **bausmių vykdymo teisės šakoje** yra: 1) „*kontrolės priemonė, kai taikomos įvairios išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigų formos: lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų, lygtinis atleidimas nuo bausmės prieš terminą, kai laisvės atėmimas pakeičiamas į namų areštą, kai rengiami nuteistieji, išeinantys iš laisvės atėmimo įstaigos, ir jie siunčiami į „pusiaukelės namus“ (angl. *halfway house*), taip pat kai skiriama dalinė probacija (angl. *split sentence*), t. y. dalis bausmės paskiriama atlikti pataisos įstaigoje, o kita dalis – probacijos priežiūroje ir pan.*“⁴⁶⁹; 2) „*intensyvios priežiūros priemonė per probacijos vykdymą*“⁴⁷⁰. Išskiriami keli sudėtiniai probacijos elementai, kurių vienas yra priežiūra (angl. *supervision*)⁴⁷¹. Vykdamt priežiūrą, gali būti pasitelkiamos naujausios išvystytos technologijos⁴⁷².

Pirmiausia elektroninis stebėjimas įsitvirtino būtent bausmių vykdymo teisėje. Elektroninis stebėjimas kilo JAV. Technologijos idėjos kilmė yra gana miglota. Vieni mokslininkai elektroninio stebėjimo įrangos idėją kildina iš 1983 m. Žmogaus-voro

466 Mesonienė, *supra note*, 22: 50–51.

467 *Ibid.*

468 *Ibid.*

469 Mesonienė, *supra note* 22: 49.

470 *Ibid.*

471 Siegel ir Worrall, *supra note*, 416: 241.

472 Siegel ir Worrall, *supra note*, 416: 244. Pavyzdžiui, miego modelio analizės technologija, kurią naudoja kai kurios jurisdikcijos, pateikia preliminarūs galimo piktnaudžiavimo psichiką veikiančiomis medžiagomis duomenis, identifikuojamus pagal tam tikrus būdingus miego sutrikimo požymius. Technologiją sudaro prie probuojamo asmens riešo pritvirtintas nedidelis prietaisas su juosta, matuojančia miego kokybę.

(angl. *Spider-Man*) komikso, kuriame piktas personažas elektroninės apyrankės priemonė susekė pagrindinį veikėją⁴⁷³, kiti – iš 1946 m. Dicko Tracy animacinio filmuko⁴⁷⁴. Elektroninio stebėjimo technologiją sukūrė psichologas R. Schwitzgebelis iš Harvardo universiteto, kuris atlikdavo eksperimentus su savanoriais. Psichologas šią priemonę laikė laisvės atėmimo įstaigų perpildymo mažinimo priemone, taip pat kaip papildomą elementą prie terapinės praktikos, po to 1969 m. užpatentavo stebėjimo įrenginį⁴⁷⁵. Vėliau teisėjui Jack Love iš Albuquerkės (Naujoji Meksika, JAV), kilo idėja panaudoti elektroninio stebėjimo įrenginius lygtinio nepilnamečių paleidimo atveju, kuriems laisvės atėmimo įstaigoje grėstų smurtas⁴⁷⁶. 1983 m. JAV, Albuquerkėje, Naujojoje Meksikoje lygtinio paleidimo atveju buvo paskirtas elektroninis stebėjimas, taikant A. Goso sukurtą veiksmingą elektroninio stebėjimo įrangą. Vėliau elektroninis monitoringas buvo taikomas keturiems asmenims, nuteistiems namų arešto bausme⁴⁷⁷. 1987 m. JAV, Los Andžele elektroninis stebėjimas buvo pritaikytas asmeniui, nuteistam namų areštu⁴⁷⁸. Iš JAV elektroninis monitoringas pradėjo plisti į Europą.

Anksčiausiai Europoje elektroninis stebėjimas pradėtas taikyti Anglijoje ir Velse eksperimentuojant (nuo 1989 m.)⁴⁷⁹. Jis buvo taikomas bandomosiose programose savanorių atžvilgiu kaip užstato sąlyga⁴⁸⁰. Kitur Europoje taip pat buvo vykdomi projektai, skirti išbandyti elektroninį stebėjimą: Švedijoje – 1994 m., Nyderlanduose – 1995 m., Belgijoje – 1998 m., Šveicarijoje, Bazelyje – 1999 m., Prancūzijoje – 2000 m., Ispanijoje, Katalonijoje – 2000 m., Vokietijoje, Hesene – 2000 m., Portugalijoje – 2002 m.⁴⁸¹. Daugelyje šalių reikšmingiausias elektroninio stebėjimo plėtrą skatinantis veiksnys buvo laisvės atėmimo įstaigų perpildymas. Dėl to pagrindinis tikslas buvo sumažinti nuteistųjų skaičių, nors taip pat buvo siekta nuteistųjų rehabilitacijos, pabrėžtos elektroninio stebėjimo galimybės lygtiniame paleidime⁴⁸². Šiuo metu Belgija⁴⁸³, Anglija

473 Zedner, *supra note*, 88: 220.

474 Rush, *supra note*, 66: 224.

475 Nellis, *supra note*, 61: 167.

476 *Ibid.*

477 Russell, *supra note* 76: 139.

478 Rush, *supra note*, 66: 219.

479 Nellis, *supra note*, 61: 165.

480 Neil Corre ir David Wolchover, *Bail in Criminal Proceedings. Third edition* (UK: Oxford University Press, 2004), 41; George Mair, „Electronic monitoring in England and Wales: Evidence-based or not?“, *Criminal Justice* 5, 3 (2005): 259.

481 Haverkamp, Mayer ir Levy, *supra note*, 82: 38; Henneguelle, *supra note*, 73: 1.

482 Düinkel, *supra note*, 64: 62; Henneguelle, *supra note*, 73; Laster, *supra note*, 413: 520.

483 Beyens ir Roosen, *supra note*, 71: 12.

ir Velsas⁴⁸⁴, Portugalija⁴⁸⁵, Prancūzija⁴⁸⁶, Šveicarija⁴⁸⁷ elektroninį stebėjimą taiko visuose galimuose baudžiamojo proceso etapuose: ikiteisminio tyrimo, teismo nagrinėjimo ir bausmių vykdymo stadijose.

Švedijoje elektroninis stebėjimas yra intensyvios probacijos priežiūros, t. y. probacijos formos, kuriai būdingas dažnas tiesioginis probuojamojo ir probacijos pareigūno kontaktas⁴⁸⁸ (angl. *Intensive probation supervision (IPS)* priemonė⁴⁸⁹. Švedijos „intensyvios priežiūros su elektroniniu monitoringu (ISEM)“ koncepcija yra pagrįsta kaltininkų ir pareigūnų sąveika, griežta kontrole ir tikslu daryti įtaką ilgalaikiam elgesiui. 24 val. per parą ir 7 dienas per savaitę šioje griežtoje kontrolėje yra paliekama vietos darbui, studijoms ar elgesio keitimo programoms ir tik kartais suteikiami trumpi laisvalaikio laikotarpiai⁴⁹⁰. Švedija yra laikoma elektroninio stebėjimo, naudojamo prižiūrėti ir kontroliuoti nuteistuosius laisvės atėmimo įstaigų viduje ir lauko teritorijose pradininke, po to tokiu būdu nuteistuosius pradėjo kontroliuoti Suomija ir Nyderlandai⁴⁹¹. Suomijoje elektroninis stebėjimas yra priemonė, naudojama vykdymo stadijoje, bei, kaip minėta, nuteistųjų priežiūros ir kontrolės tikslais atvirose laisvės atėmimo įstaigose⁴⁹².

Lietuvoje intensyvi priežiūra pirmiausia buvo įtvirtinta 2011 m. gruodžio 22 d. (taikoma nuo 2012 m. liepos 1 d.) kaip lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų elementas⁴⁹³. Lietuvoje BK 75 ir 92 straipsniuose yra numatyta galimybė įstatyme numatytais atvejais, atidedant laisvės atėmimo ar arešto bausmės vykdymą, skirti asmeniui intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis. Skiriant intensyvią priežiūrą, kartu gali būti skiriamos ir suderintos BK numatytos baudžiamojo poveikio priemonės ar auklėjamojo poveikio priemonės ir (ar) nustatytos pareigos. BVK 157 straipsnyje jame numatytais atvejais yra įtvirtintas lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos, taikant intensyvią priežiūrą.

Elektroninis stebėjimas taip pat gali būti įtvirtintas kaip bausmė ar baudžiamojo poveikio priemonė **baudžiamojoje teisėje**. Elektroninis stebėjimas apibūdinamas kaip naujųjų technologijų pavyzdys bausmių sistemoje, kurio tikslas – pasiekti

484 Dünkel, Thiele, ir Treig, *supra note*, 90: 177.

485 Caiado, *supra note*, 85: 220.

486 Dünkel, Thiele, ir Treig, *supra note*, 90: 490.

487 Dünkel, Thiele, ir Treig, *supra note*, 90: 437, 449

488 Schmallegger, *supra note*, 432: 394.

489 Tonry ir Frase, *supra note*, 433: 322.

490 Bungerfeldt, *supra note*, 70: 5.

491 Nellis, *supra note*, 21: 497.

492 Dünkel, Thiele, ir Treig, *supra note*, 90: 490.

493 „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.74A0670833B6>.

griežtą stebėjimą minimaliomis išlaidomis⁴⁹⁴. Jis laikomas viena naujausių viešųjų darbų bausmių ir perspektyviu laisvės atėmimo bausmės ar bet kokios kitos laisvės atėmimo formos, pakaitalu⁴⁹⁵. Nuteistieji, kuriems taikomas elektroninis stebėjimas, ir jų šeimos nariai, laiko, kad jis yra griežta bausmė, reikalaujanti atsakomybės ir disciplinos. Griežta dienotvarkė išbando discipliną, tačiau elektroninis stebėjimas nėra tokia griežta bausmė kaip laisvės atėmimas. Elektroninis stebėjimas gali būti trumpų laisvės atėmimo bausmių alternatyva (naudojamas kartu su viešaisiais darbais (angl. *common services*), priskiriamais tarpinėms bausmėms (angl. *intermediate sanctions*)⁴⁹⁶. JAV elektroninis stebėjimas yra bausmė (šalia tokių atskirų bausmių kaip intensyvi priežiūra (angl. *intensive supervision*), pataisos darbų stovykla (angl. *correctional boot camps*) ir kt.⁴⁹⁷

1991 m. Anglijoje ir Velse buvo įtvirtinta galimybė skirti elektroninį stebėjimą su bausme – komendanto valanda⁴⁹⁸. Taip pat elektroninis stebėjimas Anglijoje ir Velse gali būti naudojamas ir kaip papildomas elementas sustiprinti komendanto valandos (angl. *curfew*) bausmę, nors komendanto valanda gali būti paskirta ir be elektroninio stebėjimo⁴⁹⁹. Jungtinės Karalystės ekspertai teigia, jog taikoma komendanto valandos bausmė turi praktinę reikšmę tik tada, kai yra veiksmingai vykdoma, o vienintelis šiuo metu esantis to būdas yra elektroninis stebėjimas⁵⁰⁰. Suomijoje elektroninis stebėjimas taip pat yra įtvirtintas kaip bausmė⁵⁰¹.

Lietuvoje nuo 2019 m. įstatymų leidėjas BK 48 straipsnyje 3 dalyje įtvirtino intensyvią priežiūrą kaip galimą laisvės apribojimo bausmės elementą⁵⁰². Elektroninis stebėjimas ar intensyvi priežiūra nėra savarankiška bausmės rūšis pagal BK 42 straipsnį⁵⁰³. BK 48 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad, skirdamas laisvės apribojimo bausmę, teismas paprastai paskiria kaltinamajam intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis. Šio

494 Tonry ir Frase, *supra note*, 433: 320–321.

495 *Ibid.*, 169.

496 Siegel ir Worrall, *supra note*, 416: 249, 250.

497 Samaha, *supra note*, 434: 186.

498 Jenny Ardley, „The theory, development and application of electronic monitoring in Britain“, *Internet Journal of Criminology* 2005: 6, <https://www.semanticscholar.org/paper/THE-THEORY%2C-DEVELOPMENT-AND-APPLICATION-OF-IN-Ardley/4aae1218782836af8d2916143aa92df73b85fb60>; Corre ir Wolchover, *supra note*, 480: 42; Steve Uglow ir kt., *Criminal Justice* (London: Sweet & Maxwell, 2002), 378.

499 Julia Fionda, „New Managerialism, Credibility and the Sanitisation of Criminal Justice“, iš *Criminal Policy in Transitional*, Penny Green, Andrew Rutherford, (Oxford: Hart Publishing, 2000), 124.

500 Uglow ir kt., *op. cit.*

501 Dünkel, Thiele, ir Treig, *supra note*, 90: 490.

502 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a21409019efc11e9878fc525390407ce>.

503 „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 3.

straipsnio 7 dalies formuluotė suponuoja, jog intensyvi priežiūra, kuri paprastai skiriama su laisvės apribojimo bausme, nėra laikoma baudžiamojo poveikio priemone, auklėjamojo poveikio priemone, įprastu įpareigojimu ir draudimu. Kadangi ji skiriama paprastai su tam tikros rūšies bausme, t. y. laisvės apribojimo bausme, darytina išvada, jog ši priemonė yra įtvirtinta kaip laisvės apribojimo bausmės galimas elementas. Tokios išvados nepaneigia ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės pozicija, kurioje paaiškinti BK pakeitimų tikslai: „1. išplėsti su laisvės atėmimu nesusijusių baudžiamosios atsakomybės formų (bausmių, probacijos, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonių) taikymą asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas; 2. optimizuoti baudžiamosios atsakomybės formų įgyvendinimą, kad nuteistųjų resocializacija būtų veiksminga ir mažintų jų nusikalstamų veikų recidyvą“; o projektų pakeitimų keli iš esminių aspektų – „skirti nuteistiesiems intensyvią priežiūrą, papildomų draudimų ir įpareigojimų, kad nuteistajam būtų daroma didesnė įtaka keisti savo elgesį teigiama linkme; taikyti bausmės vykdymo atidėjimą su intensyvia priežiūra nuteistiesiems arešto bausme“⁵⁰⁴. Laisvės apribojimo bausmės atlikimo sąlygos yra detalizuotos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso⁵⁰⁵ 47 straipsnyje.

Baudžiamojo proceso teisėje kaip kardomoji priemonė „<...> elektroninis monitoringas yra valstybės prievartos priemonė, taikoma teismo sprendimu asmenims, kaltinamiems (įtariamiesiems) padarius nusikalstamą veiką, arba skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką“⁵⁰⁶, kurio „turinį sudaro visuma elgesio stebėjimo ir vertinimo priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti, kad kaltinamieji (įtariamieji) ar nuteistieji laikytųsi jiems nustatytų pareigų ir būtų neizoliuoti nuo visuomenės“⁵⁰⁷. Mokslinėje literatūroje galima rasti apibrėžimų, kurie sieja šią priemonę su konkrečiu valstybės pasirinktu kardamosios priemonės taikymo modeliu. Tokiais atvejais elektroninis stebėjimas gali būti įvardijamas tiesiog kaip užstato sąlyga⁵⁰⁸. Mokslininkai apie elektroninį stebėjimą atsiliepia kaip apie daugiausia vilčių teikiančią suėmimo alternatyvą, sprendžiančią laisvės atėmimo įstaigų perpildymo problemą, kuri kainuoja keletą kartų pigiau nei asmenį išlaikyti laisvės atėmimo

504 „Pažyma dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92, ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362 ir 364 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo Nr. XI-1860 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo Nr. I-1175 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 36, 40 ir 43 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos pataisos pareigūnų veiklos įstatymo Nr. XIII-1387 4 ir 10 straipsnių pakeitimo ir 5 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymų projektų (TAP NR. TAP-18-2067) (TAIS Nr. 18-12589(2))“; LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2f8b4104ff9711e89b04a534c5aaf5ce?jfwid=axkdmInbv>.

505 Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“. TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

506 Mesonienė, supra note 22: 49.

507 Ibid.; Losis, supra note 26: 118.

508 Duncan Atkinson ir Tim Moloney QC, *Blackstone's Quide to the Criminal Procedure Rules. Second edition* (USA: Oxford university press, 2011), 746.

įstaigoje, mažesniu lygmeniu nei suėmimas varžo žmogaus teises⁵⁰⁹. Vis dėlto, taikant šią kardomąją priemonę yra svarbu suprasti priemonės galimybes ir ribotumą bei poreikius konkrečiu atveju. Radijo dažnių technologija negali suteikti informacijos apie asmens judėjimą ir buvimo vietą, kai jis nėra stebimoje vietoje⁵¹⁰. Palydovinė sekimo įranga (GPS) gali suteikti informaciją, kur yra stebimas asmuo dabar ir kur jis buvo praeityje⁵¹¹, todėl ši technologija akivaizdžiai labiau varžo asmens privatumą ir kontroliuoja jo judėjimą, dėl ko intensyvi priežiūra tampa griežtesnė. Manytina, jog teisės taikytojui turėtų būti sudaromos galimybės rinktis, kurią technologiją taikyti, ir jis turėtų įvertinti, kiek laiko, kokia technologija ir kokiomis sąlygomis turi būti stebimas asmuo.

Dar 1970 m. Belgijoje buvo pradėta diskutuoti apie tai, kad elektroninis stebėjimas galėtų būti suėmimo alternatyva⁵¹², kol galiausiai 2012 m. ši kardomoji priemonė buvo įtvirtinta, o 2014 m. pradėta taikyti⁵¹³. Iki jos taikymo mokslininkai atlikinėjo tyrimus ir apklausė teisėjus apie jų požiūrį į elektroninį stebėjimą ikiteisminiame etape. Tyrimo rezultatai parodė, kad teisėjai nelaiko elektroninio stebėjimo suėmimo alternatyva, nes mano, kad asmuo gali pabėgti priemonės taikymo metu; kad GPS technologija suteikia apgaulingą saugumo jausmą, nes asmuo vis tiek gali pabėgti, o signalas elektroninio monitoringo stebėjimo centrui apie kardamosios priemonės sąlygų pažeidimą šio fakto nekeičia. Kadangi tik mažuma Belgijos teisėjų pritarė elektroniniam stebėjimui kaip suėmimo alternatyvai, kai kurie mokslininkai prognozavo, kad jeigu teisėjas norės skirti suėmimą, jis stengsis suėmimo skyrimui panaudoti leistiną teisinę argumentaciją ir jį paskirs⁵¹⁴. Kitaip tariant, moksle buvo išsakytas požiūris, kad gausus suėmimo taikymas neretai būna baudžiamosios kultūros dalis⁵¹⁵. Belgijoje išryškėjus laisvės atėmimo įstaigų perpildymo ir aukšto suimtujų skaičiaus problemai, teisingumo ministras J. Vandeuren paskelbė, kad suėmimo taikymas galėtų būti optimizuotas, taikant elektroninį stebėjimą šiuolaikiniais metodais – GPS monitoringu – kaip alternatyvą suėmimui⁵¹⁶. Dar iki šios kardamosios priemonės įtvirtinimo mokslo doktrinoje buvo svarstoma, kad, siekiant mažinti asmenų tardymo izoliatoriuose skaičių

509 Losis, *supra note* 26: 124, 132.

510 Martinovic, *supra note*, 81.

511 *Ibid.*

512 Beyens ir Roosen, *supra note*, 87: 102.

513 Kristel Beyens ir Marijke Roosen, „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. Belgien“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 157, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

514 An Raes ir Sonja Snacken, „The Future of Remand Custody and its Alternatives in Belgium“, *The Howard Journal* 43, 5 (2004): 512, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/future-remand-custody-and-its-alternatives-belgium>.

515 *Ibid.*, 515.

516 Maes ir kt., *supra note*, 84: 5.

ir plačiau taikyti alternatyvias suėmimui kardomasias priemones, kartu užtikrinant efektyvią elgesio kontrolę baudžiamojo proceso metu, turėtų būti svarstomas elektroninis stebėjimas kaip kardomoji priemonė⁵¹⁷.

Užsienio valstybėse galima sutikti ne vieną elektroninio stebėjimo naudojimo baudžiamajame procese modelį. Elektroninis stebėjimas gali būti savarankiška kardomoji priemonė, atskiros kardomosios priemonės dalis (dažniausiai – užstato arba namų arešto), atskiros kardomosios priemonės vykdymo būdas arba kitų kardomųjų priemonių efektyvumo užtikrinimo elementas bei skirtina kartu su kitomis kardomosiomis priemonėmis. Pavyzdžiui, Šveicarijoje (Šveicarijos Baudžiamojo proceso kodekso 237 straipsnio 3 dalis, taikoma nuo 2011 m.⁵¹⁸), Prancūzijoje (2009 m.)⁵¹⁹, Portugalijoje (2014 m.), taip pat Belgijoje (nuo 2014 m.) yra taikomas namų arešto elektroninio stebėjimo modelis. Estijoje (2015 m.) elektroninis stebėjimas yra išsamiai reglamentuota savarankiška kardomoji priemonė. Anglijoje ir Velse 1967 m. Baudžiamosios justicijos įstatymo ir 1976 m. Užstato įstatymų pagrindu kaip kardomoji priemonė taikomas užstato modelio elektroninis stebėjimas⁵²⁰.

Panašiu metu kaip ir Belgijoje, t. y. po metų – 2013 m., elektroninis stebėjimas buvo įtvirtintas Lietuvoje, ir panašiai kaip ir Belgijoje, pradėtas taikyti po dvejų metų nuo įtvirtinimo – 2015 m. Įstatymų leidėjas paaiškino, kad Lietuvoje buvo pasirinktas atskiros kardomosios priemonės modelis⁵²¹. Rengiant BPK 131¹ straipsnio projektą, dominavo trys požiūriai į šią kardomąją priemonę. Vieni manė, kad elektroninis stebėjimas turėtų būti savarankiška kardomoji priemonė; kiti laikė, kad ši priemonė turėtų būti tik kitų kardomųjų priemonių užtikrinimo priemonė; o tretieji laikėsi nuomonės, kad ši priemonė turėtų būti tiek savarankiška kardomoji priemonė, tiek ir kaip priemonė, kuria padedama užtikrinti švelnesnį nei suėmimas kardomųjų priemonių efektyvų vykdymą ir laikymąsi. Mokslo doktrinoje taip pat buvo diskutuota elektroninio stebėjimo modelio klausimais. Buvo išsakoma pozicija, kad elektroninis stebėjimas nebūtinai yra tik savarankiška kardomoji priemonė, jį galima naudoti ir kartu su kitomis alternatyviomis suėmimui kardomosiomis priemonėmis, taip sustiprinant jų poveikį⁵²². Nors Lietuvoje elektroninis stebėjimas buvo įtvirtinta kaip savarankiška kardomoji priemonė, vis dėlto, išlieka galimybės ją skirti kartu su kitomis kardomosiomis

517 Mesonienė, *supra note*, 58: 212.

518 „Fedlex“. „The publication platform for federal law“, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/267/en#a35>.

519 Elektroniniu būdu stebimas namų areštas nuo 2004 buvo teisminės priežiūros forma, o prieš 2009 m. įstatyme buvo įtvirtintas kaip specifinė alternatyvi kardomoji priemonė. Marie Crétenot ir Antigone Edizioni, *Alternatives to prison in Europe. France* (Roma: European Prison Observatory, 2015), 23, <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20FRANCE.pdf>.

520 Anthea Hucklesby ir Ella Holdsworth, *Electronic Monitoring in England and Wales* (Lidsas: University of Leeds, 2016), 14, http://www.antonioacasella.eu/nume/Hucklesby_Holdsworth_2016.pdf.

521 Losis, *supra note* 26: 122.

522 Mesonienė, *supra note*, 58: 212; Losis, *supra note* 26: 117–118, 123.

priemonėmis, nes BPK 121 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad vienu metu gali būti skiriamos kelios švelnesnės už suėmimą kardamosios priemonės.

Elektroninis stebėjimas gali būti įtvirtintas ir kaip **apsaugos priemonė** specialiuose teisės aktuose. Nuo 1988 m. Švedijoje ikiteisminio tyrimo stadijoje atsirado galimybė taikyti kontaktų ribojimų priemonę, draudžiančią kaltininkui lankytis, susisiekti su tam tikru asmeniu ir su juo kontaktuoti, siekiant pagerinti (daugiausia) moterų saugumą⁵²³. Kadangi ši apsaugos priemonė buvo sunkiai įgyvendinama, buvo svarstomas jos vykdymo užtikrinimas naudojant elektroninį stebėjimą. Po daugelio metų svarstymai ir bandymai, prasidėję 2013 m., virto realybe ir šiuo metu galiojantis Švedijos draudimo kontaktuoti įstatymas numato galimybę įtvirtintų ribojimų taikymą apjungti su elektroninio stebėjimo priemonėmis⁵²⁴. Sukaupusiose ilgametę elektroninio monitoringo naudojimo patirtį Anglijoje ir Velse ši priemonė su GPS technologija kol kas dar tik vykdymo procese, taip pat yra naudojama siekiant apsaugoti nukentėjusius asmenis nuo smurtinius nusikaltimus padariusių asmenų, pastariesiems nustatant draudimo lankytis ir pasilikti zonas, tačiau taikymo sritį planuojama plėsti⁵²⁵.

Šiame disertaciniame tyrime yra analizuojamas elektroninis stebėjimas kaip kardomoji priemonė, todėl kitose teisės šakose reglamentuojami elektroninio stebėjimo aspektai bus analizuojami tik tiek, kiek bus būtina atskleisti analizuojamą kardomąją priemonę elektroninį stebėjimą ir tiek, kiek tokia analizė gali būti naudinga, siekiant sustiprinti baudžiamojo proceso dalyvių teisių ir laisvių apsaugą.

Mokslo doktrinoje išskiriami šie elektroninio stebėjimo kaip kardamosios priemonės plėtros tikslai:

- 1) sisteminis, kuriuo siekiama sumažinti laisvės atėmimo įstaigų perpildymo lygį;
- 2) etinis-penologinis, kuriuo siekiama sumažinti suėmimo žalą;
- 3) teisinis, kuriuo siekiama sustiprinti nekaltumo prezumpcijos apsaugą;
- 4) socialinis, kuriuo siekiama išsaugoti šeimas ir darbo vietas;
- 5) ekonominis, kuriuo siekiama sutaupyti suimtųjų išlaikymo kaštus⁵²⁶.

Negalima nepaminėti, kad kai kurių mokslininkų požiūriu, elektroninio stebėjimo sklaida yra susijusi su komerciniais, privačių įmonių, parduodančių technikos įrangą, interesais⁵²⁷.

Lietuvoje įstatymų leidėjas, papildęs kardomųjų priemonių sąrašą intensyvia priemone, tikėjosi kad, pradėjus taikyti BPK projektu siūlomą kardomąją priemonę – intensyvią priežiūrą, mažės griežčiausios kardamosios priemonės – suėmimo taikymo, o tai lemtų tardymo izoliatoriuje laikomų asmenų skaičiaus mažėjimą⁵²⁸. Taip pat buvo

523 Bungerfeldt, *supra note*, 70: 5.

524 *Ibid.*

525 Dünkel, Thiele, ir Treig, *supra note*, 90: 486.

526 Maes ir kt., *supra note*, 86: 9–10.

527 Dünkel, *supra note*, 64: 58.

528 *Ibid.*

siekama sutaupyti ir suimtųjų išlaikymo išlaidas bei lėšas, priteisiamas suimtiesiems žalai dėl netinkamo laikymo atlyginimui⁵²⁹. Mokslininkai skirtingai vertina elektroninio stebėjimo galimybes spręsti susidariusią laisvės atėmimo įstaigose laikomų asmenų perpildymo problemą ir taupyti lėšas. Vieni mokslininkai disertaciniuose tyrimuose siūlė papildyti BPK prievartos priemonių katalogą intensyvia priežiūra, tačiau kitų mokslininkų vertinimu, intensyvi priežiūra Lietuvoje yra nesėkmė, dėl kurios patirtos didelės išlaidos. Nors „*siekiant spręsti tardymo izoliatorių perpildymo problemą viena svarbiausių priemonių buvo naujos kardamosios priemonės – intensyvios priežiūros įtvirtinimas, tikintis, kad minėtos priemonės taikymas leis sumažinti suėmimo skyrimą, o dėl to sumažės ir tardymo izoliatorių perpildymas*“⁵³⁰, kai kurių mokslininkų manymu, intensyvi priežiūra gali būti suprantama veikiau ne kaip „suėmimo išvengimas“, bet kaip suėmimo įžanga, nes abejojama, ar asmuo laikysis intensyvios priežiūros įsipareigojimų⁵³¹.

Aiškinamojo rašto nuostatos atskleidžia, kad įstatymų leidėjo tikslai buvo sisteminis ir ekonominis. Pastebėtina, kad užsienio šalyse elektroniniu stebėjimu taip pat buvo siekiama sisteminio tikslo. Dar galima įžvelgti ir etinį-penologinį tikslą, kuriuo siekiama sumažinti suėmimo žalą. Mokslinėje literatūroje kartais prie teisinių elektroninio stebėjimo plėtos tikslų yra priskiriamos tarptautinių dokumentų nuostatos, skatinančios alternatyvių laisvės atėmimui priemonių taikymą⁵³². Rekomendacijų preambulėje nurodoma, jog laisvės atėmimas turėtų būti naudojamas kaip krašutinė priemonė; laisvės atėmimo įstaigų perpildymo problema yra pagrindinis iššūkis baudžiamosios justicijos sistemai tiek žmogaus teisių, tiek efektyvaus laisvės atėmimo įstaigų valdymo požiūriu; elektroninio stebėjimo naudojimas baudžiamojoje justicijoje gali padėti sumažinti suėmimo taikymą ir užtikrinti veiksmingą įtariamųjų ir kaltinamųjų priežiūrą bendruomenėje, taip pat padėti užkirsti kelią kitoms nusikalstamoms veikoms⁵³³. Tad, manytina, jog šiuo aspektu tiriamosios kardamosios priemonės tikslu galėtų būti dar įvardijamas ir teisinis tikslas.

Manytina, jog teisinis elektroninio stebėjimo įtvirtinimo tikslas svarbus ir dėl siekio užtikrinti stipresnę nekaltumo prezumpcijos principo apsaugą. Duomenų bazės „World Prison Brief“ duomenimis, 2020 m. visame pasaulyje daugiau nei 3 mln. asmenų buvo taikomas suėmimas, nors nė viena iš Europos šalių nepateko tarp valstybių, pasižyminčių didžiausiais suėmimo laikomų asmenų skaičiais⁵³⁴. 2018 m.

529 Dünkel, *supra note*, 64: 58.

530 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Mironovas ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“, *supra note*, 319, par. 68.

531 Sakalauskas, *supra note*, 51: 393.

532 Mesonienė, *supra note* 22: 53.

533 „Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring“, *supra note*, 14.

534 Esther Montero Pérez de Tudela, „Alternative measures to pre-trial detention in Europe: what else is there?“, *Confederation of European Probation*, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://www.cep-probation>.

nevyriausybinė organizacija „Penal Reform International“ paskelbė, kad suėmimas yra viena iš pagrindinių laisvės atėmimo įstaigų perpildymo priežasčių ir milžiniškas iššūkis bausmių vykdymo sistemoms, nes maždaug 30 proc. suimtųjų taip ir nebuvo nuteisti⁵³⁵.

Apibendrinami galime daryti išvadas, kad:

1. BPK įtvirtintas teisinis terminas „intensyvi priežiūra“ keistinas į „elektroninis stebėjimas“, nes intensyvios priežiūros termino reikšmė neidentifikuoja kardamosios priemonės esmės – asmens teisės ar laisvės suvaržymo, atliekamo taikant stebėjimą elektroninėmis techninėmis priemonėmis. Intensyvios priežiūros terminas apibūdina šią kardomąją priemonę kaip visais atvejais intensyvią, nors ja sukeliamas asmens teisių ir laisvių suvaržymo intensyvumas priklauso nuo šios kardamosios priemonės sąlygų, kurias skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas.
2. Elektroninis stebėjimas gali būti naudojamas bausmių vykdymo teisėje probacijoje, kur jis pirmiausia ir buvo panaudotas JAV, baudžiamojoje teisėje kaip bausmė ar jos elementas, kardomoji priemonė baudžiamojo proceso teisėje, apsaugos priemonė specialiuosiuose teisės aktuose.
3. Skirtini šie elektroninio stebėjimo naudojimo baudžiamajame procese modeliai: 1) savarankiška kardomoji priemonė; 2) kardamosios priemonės dalis; 3) kardamosios priemonės vykdymo būdas; 4) kardamosios priemonės efektyvumo užtikrinimo elementas, kai skiriama kartu su kitomis kardamosiomis priemonėmis. Lietuvoje buvo pasirinktas savarankiškos kardamosios priemonės modelis, nors ją galima taikyti kartu su kitomis už suėmimą švelnesnėmis kardamosiomis priemonėmis.
4. Lietuvoje elektroninio stebėjimo plėtros tikslais galima laikyti: 1) sisteminį, siekiant sumažinti laisvės atėmimo įstaigų perpildymo lygį; 2) ekonominį, siekiant sutaupyti kaštus; 3) etinį-penologinį, siekiant sumažinti suėmimo žalą; 4) teisinį, siekiant sustiprinti nekaltumo prezumpcijos apsaugą.

2.2. Elektroninio stebėjimo funkcijos ir asmens teisių ribojimai

Siekiant suprasti elektroninio stebėjimo kaip kardamosios priemonės esmę baudžiamajame procese, reikia atskleisti ne tik jo paskirtį, sampratą, bet ir funkcijas. Supratimas, kokią asmens teisę ir koku laipsniu gali riboti prievartos priemonė, parodo jos reguliavimo kryptį ir taikymo galimybes baudžiamajame procese.

Mokslo šaltiniuose išskiriamos šios procesinės prievartos priemonių pagal funkciją rūšys: 1) sankcijos funkciją atliekančios prievartos priemonės, užtikrinančios netrukdomą baudžiamąjį procesą; 2) prievartos priemonės, atliekančios pažintinę funkciją, susijusią su įrodymų (duomenų) surinkimu (patikrinimu); 3) prievartos priemonės,

org/wp-content/uploads/2020/10/Alternative-measures-to-pre-trial-detention-in-Europe-what-else-is-there.pdf.

535 Montero Pérez de Tudela, *supra note*, 534.

atliekančios prevencijos funkciją, susijusią su nusikalstamų veikų užkardymu⁵³⁶. Kardomosios priemonės atlieka sankcijos funkciją, užtikrinant baudžiamojo proceso dalyvių pareigų vykdymo privalomumą⁵³⁷.

Daugiausia procesinių prievartos priemonių BPK numato įtariamajam ir kaltinamajam, kurie turi laikytis tam tikrų pareigų baudžiamajame procese: „1) laiku šaukiamam atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, į teismą; 2) laikytis posėdžio tvarkos; 3) netrukdyti atlikti proceso veiksmus; 3) vykdyti teismo nuosprendį; 4) atlyginti padarytą žalą“⁵³⁸. Minėtųjų pareigų pažeidimas bei „<...> veiksmai, naikinant, paslepian ar suklastojant daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme, darant poveikį liudytojams, ekspertams, kitiems įtariamiesiems, kaltinamiesiems ar nuteistiesiems, vertinami kaip procesinis pažeidimas, už kurį kaip sankcija gali būti taikomos prievartos priemonės, varžančios asmens teises ir laisves“⁵³⁹. Prievartos priemonės skirstomos į: 1) baudžiančiąsias (pagrindinis tikslas – yra nubauti procesinį pažeidimą padariusį asmenį, pavyzdžiui, gynėjui taikoma bauda pagal BPK 48 str. 2 d. 2 p.); 2) prevencines (bendrasis tikslas – užkirsti kelią neteisėtiems ir kitiems valstybės nepageidaujamiems baudžiamojo proceso dalyvių veiksams, trukdantiems pasiekti baudžiamojo proceso tikslus, pavyzdžiui, kardomosios priemonės (BPK XI skyrius), BPK 140 straipsnyje numatytas laikinas sulaikymas); 3) skirtąsias baudžiamojo proceso teisės nustatytai tvarkai atkurti ar apsaugoti (pagrindinis tikslas – ne pasmerkti ar bausti, o panaudojant prievartą pareigų nevykdančio asmens atžvilgiu, pašalinti kliūtis plėtotis sklandiems teisiniams santykiams, pavyzdžiui, BPK 142 str. numatytas atvesdinimas)⁵⁴⁰.

Elektroninis stebėjimas kaip viena iš kardomųjų priemonių mokslo doktrinoje priskirtina prie prevencinių prievartos priemonių, nes, siekiant įgyvendinti BPK 119 straipsnyje įtvirtintus tikslus, elektroninis stebėjimas, kaip ir kitos kardomosios priemonės, riboja asmens teises. Išanalizavus, kokias asmens teises ir laisves gali varžyti elektroninis stebėjimas, galima individualizuoti kardomosios priemonės taikymą konkrečiu atveju. Elektroninis stebėjimas suvaržo: 1) teisę kilnotis (judėti), pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje, laisvai išvykti iš Lietuvos (Konstitucijos 32 straipsnio 1 dalis); 2) teisę į asmens neliečiamybę ir orumą (Konstitucijos 21 straipsnio 1, 2 dalys); 3) teisę į privatumą (Konstitucijos 22 straipsnis), 4) tam tikrais atvejais gali suvaržyti bendravimo laisvę, teisę į asmens laisvės neliečiamumą (Konstitucijos 20 straipsnis), o kartais – prilygsta suėmimui, jei ją taikant atimama laisvė, panašiai kaip asmenį įkalinus.

Elektroninis stebėjimas suvaržo asmens **teisę kilnotis (judėti), pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje, laisvai išvykti iš Lietuvos**, kadangi „*Tai – prie kontroliuojamo*

536 Losis, *supra note*, 26: 26.

537 Losis, *supra note*, 26: 28.

538 Rima Ažubalytė ir Egidijus Losis. „Už procesinį pažeidimą taikytinos prievartos priemonės“, *Socialinių mokslų studijos* 2, 2 (2009): 211, <https://repository.mruni.eu/handle/007/11255>.

539 *Ibid.*, 212.

540 *Ibid.*, 215, 216, 218.

asmens kojos tvirtinama elektroninė stebėjimo priemonė, kuri stacionariam elektroni-
niam stebėjimo įtaisui perduoda informaciją apie kontroliuojamo asmens (įtariamojo)
buvimo vietą. <...> Ši kardomoji priemonė taikoma įtariamiesiems stebėti tam tikroje
nustatytoje teritorijoje, nustačius jiems draudžiamas ir leidžiamas zonas⁵⁴¹. Darbo-
tvarkėje gali būti nustatytas draudimas stebimam asmeniui neišeiti iš namų atitinka-
mu adresu, išskyrus leidžiamus atvejus (pavyzdžiui, dalyvavimas teismo posėdžiuose
Vilniaus apygardos teisme baudžiamojoje byloje, pasivaikščiojimas sveikatinimo tiks-
lais kiekvieną dieną iki 1 val. 30 min. pasirinktu dienos metu nuo 08.00 val. iki 18.00
val., nenutolstant daugiau nei 2 kilometrų spinduliu nuo gyvenamosios vietos; prieš
išeinant ir grįžtant įpareigojama apie tai informuoti kardomąją priemonę vykdančią
instituciją⁵⁴²). Konkrečios buvimo vietos nustatymas asmeniui apriboja jo teisę laisvai
judėti, išvykti iš šalies. Jei konkrečiu atveju byloje nustatoma, kad siekiant sklandaus
baudžiamojo proceso yra objektyvi būtinybė ne riboti, bet užtikrinti visišką asmens
veiksmų kontroliavimą, t. y. visiškai suvaržyti asmens judėjimą, tokiu atveju, skirti-
na laisvę atimanti kardomoji priemonė, kad asmuo nepabėgtų⁵⁴³. Pavyzdžiui, didelę
įtariamojo, kaltinamojo galimo bėgimo (slėpimosi) riziką tuo atveju, jei tik kardomo-
ji priemonė būtų sušvelninta, rodo teisėsaugos pareigūnų per kratas rasti kaltininko
rašyti rašteliai, kuriuose jis svarsto pabėgimo iš suėmimą vykdančios įstaigos planus,
aptaria net keletą būdų, kaip tai būtų galima įgyvendinti, taip pat ieško kitų būdų, kaip
daryti įtaką vykstančiam procesui⁵⁴⁴. Šiurkštūs intensyvios priežiūros sąlygų pažeidimai,
pavyzdžiui, susitikimas su kitu tos bylos kaltinamuoju, nors bendrauti ar ieškoti
kontakto su kitais bylos kaltinamaisiais draudžiama, taip pat rodo objektyvią mėgini-
mo trukdyti procesui riziką⁵⁴⁵.

Paminėtina, kad ne tik elektroninis stebėjimas suvaržo teisę laisvai judėti. Šią teisę
taip pat riboja ir kitos kardomosios priemonės: dokumentų paėmimas, įpareigojimas
periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti, karinio

541 Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius. *Ikteisminis tyrimas: procesiniai, krimi-
nalistiniai ir praktiniai aspektai* (Vilnius: Registrų centras, 2017), 258, <https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Gediminas%20Bu%20C4%8Di%C5%ABnas%2C%20Edita%20Gruodyt%C4%97%2C%20Marijus%20%C5%A0al%C4%8Dius%20Ikteisminis%20tyrimas%20procesiniai%2C%20kriminalistiniai%20ir%20praktiniai%20aspektai.pdf>.

542 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-262-1076/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2104669>.

543 „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-19-817/2023“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2134909>, „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-302-817/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2111035>.

544 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-372-1076/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2131922>.

545 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-262-1076/2022“, *supra note*, 534.

dalinio vadovybės stebėjimas, nepilnamečio atidavimas prižiūrėti⁵⁴⁶.

Elektroninis stebėjimas suvaržo **asmens teisę į asmens neliečiamybę ir orumą** (Konstitucijos 21 straipsnio 1, 2 dalys) **bei teisę į privatumą**. Prie asmens kūno tvirtinama elektroninė stebėjimo įranga yra fiziškai jaučiama stebimo asmens, be to, ją vizualiai pastebi aplinkiniai. Mokslo šaltiniuose nėra vieningos nuomonės dėl to, ar ši priemonė yra suderinama su teisės į privatų gyvenimą, į asmens neliečiamybę ir orumą gerbimu. Vieni mokslininkai elektroninį stebėjimą laiko: 1) nepateisinama intervencija į asmens privatumą ir orumą; neproporcingai asmens teises ir laisves varžančia priemone, 2) kiti – šiuolaikiška ir humaniška priemone, 3) treči – neutralia priemone, kurios poveikis priklauso nuo jos naudojimo.

Pirmuoju atveju akcentuojamas elektroninio stebėjimo matomumas, vizualumas bei sąlytis su asmens kūnu, todėl teigiama, kad elektroninio stebėjimo įranga yra moderniųjų laikų elektroninis atitikmuo kamuoliui ir grandinėms (angl. *ball and chain*) bei stigmų šaltinis⁵⁴⁷. Manoma, kad vizualiai matoma elektroninio stebėjimo įranga sukelia asmens pažeminimą – žmogus gali oriai pakelti daiktų ar tam tikrų laisvių atėmimą, tačiau asmeniui sunku išlikti oriam, kai jis įpareigotas dalyvauti savęs žeminimo aktuose, nesvarbu, kokie jie būtų – užraktas, inventorių ar pan.⁵⁴⁸ Elektroninis stebėjimas laikomas nepateisinama invazija į asmens privatumą ir orumą⁵⁴⁹. Pastebima, kad jis ne tik sukelia minėtų teisių ribojimą, bet ir gali apsunkinti įsidarbinimo galimybes⁵⁵⁰. Elektroninis stebėjimas įvardijamas drakoniška priemone⁵⁵¹. Antruoju atveju, atvirkščiai – manoma, kad elektroninio stebėjimo įrangos dėvėjimas sukelia nepatogumų asmeniui, tačiau vertinama, kad nepatogumai sąlyginiai, nes „*kur kas geriau dėvėti GPS, nei būti laisvės atėmimo įstaigoje*“⁵⁵². Pozityviai elektroninį stebėjimą apibūdinantys mokslininkai teigia, kad „*jeigu iš pradžių doktrinoje buvo abejojama dėl žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, taikant elektroninį monitoringą, tai dabar ši priemonė išskiriama kaip viena humaniškiausių ir mažiausiai pažeidžiančių žmogaus orumą, jo teises ir laisves*“⁵⁵³. Nors elektroninio stebėjimo įranga sukelia nepatogumų (pavyzdžiui, sportuojant), tačiau jos pozityvūs aspektai susiję su galimybėmis likti su šeima ir dirbti yra stipresni už neigiamus⁵⁵⁴. Trečiuoju atveju manoma, kad pati savai-

546 Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Petras Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 222.

547 Zedner, *supra note*, 88: 221.

548 Anne Worrall, ir Clare Hoy, *Punishment in the Community. Managing offenders, making choices / Second edition* (Portland: Willan Publishing, 2005), 117, cituota iš Andrew von Hirsch, „The Ethics of Community-Based Sanctions“, iš *Community Corrections*, J. Petersilia (ed) (Oxford: Oxford University Press, 1998), 194.

549 Tonry ir Frase, *supra note*, 433: 208.

550 Zedner, *supra note*, 88: 221.

551 Fionda, *supra note*, 499: 124.

552 Losis, *supra note*, 26: 121.

553 Mesonienė, *supra note*, 22: 49.

554 Tonry ir Frase, *supra note*, 433: 170.

me tinkamai naudojama technologija nėra represinė ir gali būti naudojama, siekiant suteikti daugiau laisvės ir tuo pačiu užtikrinti didesnę visuomenės apsaugą⁵⁵⁵. Kaip ir daugelis kitų technologinių formų, ši priemonė savaime nėra nei gera, nei bloga – svarbiausia yra tai, kaip ši priemonė yra naudojama ir taikoma⁵⁵⁶. Elektroninis stebėjimas tėra tik įrankis ir gali būti naudingas jį naudojant tinkamai, bet gali būti nenaudingas bei kenkti, jį naudojant neatsakingai, taip, kaip naudojant plaktuką ir trenkiant juo į pirštą arba žirklemis įsipjaunant į pirštą⁵⁵⁷.

Praktikoje pasitaiko nusiskundimų dėl elektroninio stebėjimo. Skundžiamasi, kad dėl dėvimo stebėjimo įtaiso asmeniui ir jo artimiesiems nesmagu prieš aplinkinius⁵⁵⁸; kad jis trukdo dirbti bei vystyti karjerą kino industrijoje, kadangi stebėsenos prietaisais ant kojos trikdė būsimus darbdavius bei trukdo filmuotis įvairiose scenose⁵⁵⁹; kelia daug nepatogumų ir apribojimų kasdieniniame gyvenime, į techninę įrangą reaguoja įvairūs elektroniniai stebėjimo ir kontrolės įrenginiai, kurie taikomi ir naudojami įvairiose lankymosi vietose⁵⁶⁰. Sustiprinus kontrolę saugojantis nuo COVID-19 viruso užsikrėtimo galimybės, asmuo sulaukia tikrinimų ir pasmerkiančių bei neigiamų epitetų savo atžvilgiu, kurie žemina, diskredituoja kitų akyse, be to, spaudžia koją, dirgina kūno odą, sukelia ir gali sukelti odos susirgimus, trukdo aktyviai sportuoti⁵⁶¹; atsipalaiduoti, visapusiškai leisti laisvalaikio⁵⁶²; statybos objektuose darbo laiku ne visur yra tinkamos sąlygos ir galimybės, leidžiančios pasikrauti intensyvios priežiūros įtaiso akumuliatorių⁵⁶³. Moteriškos lyties asmenys skundžiasi, kad elektroninio stebėjimo įranga apsunkina įprastą kasdienį gyvenimą, pavyzdžiui, dėvėti pėdkelnes – jas mau nantis, turi būti pervertos per mažą tarpelį tarp apykojės prietaiso ir kulkšnies; beveik neįmanoma dėvėti aulinių batų, nes auliukai būna per siauri, kad į juos tilptų kulkšnis su apykoje; apykojė neatrodo moteriškai, ją sunku nusiūti būnant su šeima viešose vietose, pavyzdžiui, mokykloje, baseine, o tai kelia gėdos jausmą⁵⁶⁴. Vyriškos lyties

555 Toombs, *supra note*, 75: 343.

556 Nellis, *supra note*, 21: 493.

557 Randy Gainey, „Electronic Monitoring in Denmark and Beyond”, *Criminology and Public Policy*, 13, 3 (2014): 345–346, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1745-9133.12093>.

558 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-214-1020/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2095721>.

559 „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 1 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-12-487/2023“, *supra note*, 401.

560 „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-87-417/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/207529>.

561 *Ibid.*

562 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-257-626/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2033241>.

563 „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. liepos 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-139-366/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2014547>.

564 Nellis, *supra note*, 69: 49.

asmenys skundžiasi, kad nors prie apykojės pripranta, ji skausmingai trina kulkšni bėgiojant; miegant skausmingai užgauna miegantį (-ią) partnerį (-ę)⁵⁶⁵.

Nors mokslinėje plotmėje galima rasti įvairių požiūrių į šią kardomąją priemonę, ji nėra neleistina ar nesuderinama su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Manytina, jog elektroninis stebėjimas suvaržo asmens teisę į privatų gyvenimą, į asmens neliečiamumą ir orumą, tačiau šie ribojimai neviršija tokio sunkumo lygio ribos, kurios peržengimas būtų laikomas draudžiamu elgesiu pagal Konstituciją ir tarptautinių teisės aktų nuostatas, kas reikštų, kad tokia priemonė apskritai negali būti taikoma kaip paneigianti minėtų žmogaus teisių ir laisvių esmę. Vertindamas bausmių sistemą, Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad „*analizuojant Konstitucijos draudžiamą elgesį, pažymėtina, kad ne kiekvienas pareigūno elgesys, turintis žmogui nemalonių padarinių, gali būti pripažintas neteisėtu. Antai neigiamų padarinių ir tam tikru atžvilgiu kentėjimas atsiranda pritaikius baudžiamajame įstatyme numatytas ir tarptautinės bendrijos pripažįstamas sankcijas (pvz., laisvės atėmimą, baudą, teisių apribojimą ir pan.), kurios nustato atitinkamus asmens suvaržymus. Jie sudaro būtinajį bausmės elementą ir dėl jų teisėtumo nekyla problemų. Tai reiškia, kad tie atvejai, kai, pavyzdžiui, sulaikytas įtariamasis ar asmuo už padarytą nusikaltimą teismo nubaudžiamas laisvės atėmimu ir dėl to jis patiria tam tikrų nepatogumų ar kenčia, negali būti traktuojami kaip Konstitucijos draudžiamos bausmės*“⁵⁶⁶. Taikant analogiją, manytina, kad bet kuri kardomoji priemonė sukelia tam tikrų nepatogumų, suvaržymų asmeniui, tačiau tai yra būtinas kardomųjų priemonių, taip pat kitų procesinės prievartos priemonių elementas.

Tokio požiūrio laikomasi ir bendrosios kompetencijos teismų praktikoje. Paaiškinama, kad kardomoji priemonė – intensyvi priežiūra yra procesinė prievartos priemonė, kuria suvaržomos asmens teisės ir laisvės, siekiant įstatyme nustatytų tikslų, todėl natūralu, jog dėl šios priemonės taikymo kyla tam tikrų nepatogumų asmeniui, kurio atžvilgiu ji taikoma⁵⁶⁷. Išaiškinta, kad būtent asmuo, kurio atžvilgiu taikoma kardomoji priemonė, turi imtis priemonių ir derinti savo gyvenimo būdą (taip pat ir darbą, vaiko priežiūros priemones) prie nustatytų kardomosios priemonės sąlygų, o ne atvirksčiai. Intensyvi priežiūra „*nėra skirta neribotam kaltinamojo teisių ir laisvių užtikrinimui. Intensyvia priežiūra asmens teisės ir laisvės suvaržomos siekiant įstatyme numatytų, konkrečių, tikslų, dėl šios priemonės asmeniui kylantys tam tikros apimtys nepatogumai*

565 *Ibid.*

566 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 130.

567 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 20 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-207-449/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/209645>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-183-1020/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2091037>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-89-626/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2072254>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-82-487/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2069581>.

*negali būti priežastimi besąlygiškai švelninti jos taikymo sąlygas*⁵⁶⁸.

Laikoma, kad taip pat kaip ir elektroninis stebėjimas teisę į asmens neliečiamybę ir orumą suvaržo ir asmens apžiūra, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas, pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimas, asmens krata, fotografavimas, filmavimas, matavimas, rankų antspaudų paėmimas, o teisę į privatų gyvenimą suvaržo slaptas sekimas, pašto siuntų poėmis, nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų atlikimas⁵⁶⁹. Verta paminėti, kad elektroninio stebėjimo įranga gali būti nematoma, pavyzdžiui, biometrinis elektroninis stebėjimas – balso atpažinimo elektroninis stebėjimas, kuris taikomas Belgijoje⁵⁷⁰. Tačiau doktrinoje progresuojant technologijoms ir atsirandant po oda implantuojamai stebėjimo įrangai, kuri yra vizualiai nepastebima ir sudaro galimybę elektroniniu būdu stebėti asmenis, net ir tokiu atveju kai kurie mokslininkai taip pat nevengia neigiamo vertinimo, manydami, kad implantuojamos elektroninio stebėjimo technologijos kelia grėsmę asmens orumui, didina valdžios institucijų, kitų asmenų galią stebimų asmenų atžvilgiu⁵⁷¹.

Europos naujųjų technologijų etikos ir mokslo grupė pabrėžė, kad po oda implantuojamų elektroninio stebėjimo implantų naudojimas demokratinėse valstybėse galėtų būti leidžiamas tik tuo atveju, jei įstatymų leidėjas sprendžia, kad egzistuoja neatidėliotina ir pagrįsta būtinybė pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį ir nėra mažiau intervencinių metodų⁵⁷². Tokių implantų taikymas teisės aktuose turėtų būti eksplicitiškai aiškiai reglamentuojamas (ypač privatumo ir asmens duomenų apsaugos klausimais), kurį turėtų sankcionuoti ir kontroliuoti teismas, o teisinis reguliavimas turėtų būti grindžiamas orumo, žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo, teisingumo, teisės principais⁵⁷³. Manytina, kad atsiradus techninėms ir teisinėms galimybėms būtų prirtartina sudaryti asmeniui galimybes rinktis elektroninio stebėjimo technologiją, kuri būtų jam priimtina ir nesukeltų nepatogumų, kurių galima išvengti, renkantis atitinkamą technologijos rūšį.

Elektroninis stebėjimas gali suvaržyti **bendravimo laisvę**. Teismas gali paskirti sąlygą, kad stebimas asmuo negalės turėti kontakto su tam tikrais asmenimis. Pavyzdžiui, teismų praktikoje buvo išaiškinta, kad „<...> egzistuoja reali galimybė, jog jis bėgs (slėpsis) nuo teismo, o paskirta intensyvi priežiūra padeda tiek stebėti D. Š. ir kontroliuoti jo buvimo vietą, tiek užkirsti kelią jo bendravimui su nukentėjusiuoju bei imtis analogiškų nusikalstamų veikų“⁵⁷⁴. Už dviejų jaunesnio negu šešiolikos metų asmens

568 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-287-579/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2111648>.

569 Goda, Kazlauskas ir Kuconis, *supra note*, 546: 222.

570 Beyens ir Roosen, *supra note*, 513: 166–167.

571 The European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission, *supra note*, 12: 34.

572 *Ibid.*

573 *Ibid.*

574 „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-40-483/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/1571244>.

tvirkimo nusikalstamų veikų pagal BK 153 straipsnio 1 dalį padarymą kaltininkui viena iš kardomųjų priemonių buvo skirta intensyvi priežiūra, nustatant tokias sąlygas: 1) būti savo gyvenamojoje vietoje nuo 24 iki 9 val. ir nuo 11 iki 24 val.; 2) neišvykti iš gyvenamojo miesto teritorijos; 3) nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiosiomis; 4) nebendrauti ir neieškoti ryšių su kitais nepilnamečiais vaikais⁵⁷⁵.

Tam tikrais atvejais jis gali būti itin varžančio pobūdžio ir stipriai suvaržyti bendravimo laisvę. Pavyzdžiui, vienoje byloje EŽTT nepriėmė pareiškėjo A. F. peticijos ir paskelbė ją nepriimtina, tačiau EŽTT procesiniame sprendime aprašomas ištisai itin varžančio pobūdžio elektroninio stebėjimo pavyzdys (nors tai ir ne kardamosios priemonės pavyzdys, jis vis tiek iliustratyvus atskleisti galimą elektroninio stebėjimo griežtumą, išreiškiamą per ribojimų amplitudę). Asmeniui, turinčiam dvigubą Jungtinės Karalystės ir Libijos pilietybę, buvo taikomos atitinkamos kontrolės procedūros dėl gautos informacijos apie galimą šio piliečio dalyvavimą su terorizmu susijusioje veikloje⁵⁷⁶. Asmuo buvo įpareigotas likti namuose 18 valandų per parą ir laikytis šių ribojimų: 1) visada dėvėti elektroninio stebėjimo įrangą („žymą“, angl. *tag*); 2) teikti ataskaitas telefonu elektroninį stebėjimą vykdančiai įmonei apie įpareigojimų laikymąsi; 3) likti apibrėžtoje teritorijoje Mančesteryje; 4) leisti policijos pareigūnams ir kitiems įgaliotiems asmenims pateikti į jo butą ir daryti ten kratą; 5) be atskiro leidimo neįleisti į butą lankytojų, išskyrus to asmens tėvą, teisėtą atstovą, greitosios medicinos pagalbos darbuotojus); 6) lankytis tik vienoje priskirtoje mečetėje; 7) draudžiama bute naudoti visą ryšio įrangą (įskaitant internetą), išskyrus vieną fiksuoto telefono liniją; 8) draudžiama naudotis mobiliuoju telefonu, taip pat leisti naudotis bet kokiam asmeniui mobiliuoju telefonu to asmens bute; 9) atiduoti asmens dokumentą ir kitus kelionių dokumentus; 10) informuoti apie bet kokią išvykimą iš Jungtinės Karalystės ir bet kokią numatomą grįžimą atgal; 11) draudžiama pateikti į bet kurį oro uostą, uostą ar tarptautinę geležinkelio stotį; 12) taikyti įvairūs finansiniai ribojimai, įskaitant ir draudimą turėti daugiau nei vieną sau priklausančią banko sąskaitą ir tarptautinių pervedimų banko sąskaitoje draudimas be atsakingų institucijų leidimo; 13) informuoti atsakingas institucijas apie savo darbovietę ar bet kokius su darbu susijusius pokyčius; 14) nebendrauti su jokia kitu asmeniu, kuriam taikomas kontrolės priemonės; 15) jokia metu nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nebendrauti su jokia asmeniu, kuris yra nurodytas kontrolės priemonės nustatančiame dokumente; 16) draudimas dalyvauti iš anksto sutartuose susitikimuose ne jo gyvenamojoje vietoje, išskyrus mečetėje ar susitikimus sveikatos, švietimo, užimtumo tikslais.

Minėtame pavyzdyje, taikant elektroninį stebėjimą, numatytos sąlygos, be kitų varžančios ir bendravimo galimybes: draudžiama be leidimo įsileisti į butą lankytojus, išskyrus tėvą, teisėtą atstovą, greitosios medicinos pagalbos darbuotojus, taip

575 „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-170-354/2019“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1786748>.

576 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje A. F. prieš Jungtinę Karalystę“ (Nr. 7674/08), HUDOC, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d.

pat negalimi išankstiniai susitikimai ne gyvenamojoje vietoje išskyrus mečetėje ar susitikimus sveikatos, švietimo, užimtumo tikslais, nustatytas draudimas naudotis mobiliuoju telefonu, taip pat leisti naudotis bet kokiam asmeniui mobiliuoju telefonu to asmens bute, draudžiama bute naudoti visą ryšio įrangą (įskaitant internetą), išskyrus vieną fiksuoto telefono liniją. Jei praktinėje veikloje būtų paskirtas elektroninis stebėjimas su pavyzdyje minėtais įpareigojamais ir draudimais, elektroninis stebėjimas varžytų bendravimo laisvę.

Vis dėlto, suimtųjų bendravimo galimybės yra dar labiau suvaržytos. Pavyzdžiui, turint omenyje galimybes bendrauti telefonu, paminėtina, kad Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 23 straipsnio 1 dalis numato suimtojo asmens teisę paskambinti telefonu, tačiau ši teisė gali būti ribojama, jeigu yra suimtojo ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro arba teismo, kurio žinioje yra byla, rašytinis nurodymas neleisti suimtajam paskambinti telefonu. Šio įstatymo 38 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad drausmės izoliatoriuose laikomi suimtieji neturi teisės paskambinti telefonu (išskyrus teisę paskambinti gynėjui). Elektroninio stebėjimo įpareigojimai asmeniui nustatomi teismo, todėl šios kardamosios priemonės taikymas savaime nereiškia bendravimo telefonu ar kt. priemonėmis ribojimo, todėl galima teigti, kad ši kardomoji priemonė mažiau suvaržo bendravimo laisvę negu suėmimas. Nepaisant to, būtų nepagrįsta teigti, kad elektroninis stebėjimas nesuvaržo bendravimo laisvės, kadangi jo suvaržymų pobūdis atsiskleidžia per teismo konkrečiu atveju skiriamus įpareigojimus.

Elektroninis stebėjimas tam tikrais atvejais **gali suvaržyti asmens teisę į laisvę, o kartais gali lemti šios teisės atėmimą, kai jomis atimama laisvė panašiai, kaip asmenį įkalinus.** Kai elektroninis stebėjimas yra taikomas kaip laisvę atimanti kardomoji priemonė, jis gali riboti ir daugiau asmens teisių, pavyzdžiui, **konstitucinę asmens teisę į darbą** ir kt. Elektroninio stebėjimo technologijos naudojimo būdai atspindi šios kardamosios priemonės formą, kitaip tariant, atspindi tai, kaip ir koku būdu asmuo yra stebimas. Turiningoji jo pusė atsiskleidžia per draudimus ir įpareigojimus, kuriuos stebimas asmuo turi vykdyti jį stebint elektroninėmis technologijomis. Tiek elektroninis stebėjimas, tiek ir kita kardomoji priemonė asmens teisės į laisvę suvaržymo mastu gali būti laikoma ne tik laisvę ribojančia, bet ir laisvę atimančia priemone. Dėl to būtų netikslu visais atvejais tvirtinti, kad elektroninis stebėjimas yra savaime švelnesnė už suėmimą kardomoji priemonė.

Minėta, jog asmens teisės į laisvę suvaržymo masto aspektu yra skiriamos kardamosios priemonės, ribojančios asmens laisvę ir ją atimančios. Asmens laisvės suvaržymo masto kontekste elektroninis stebėjimas gali atlikti dvejopą paskirtį: jei elektroninis stebėjimas riboja laisvę, jis yra teisės būti laisvam baudžiamajame procese įgyvendinimo priemonė ir suėmimo alternatyva. Tuo atveju jei elektroninis stebėjimas yra laisvę atimanti priemonė, jis prilyginamas suėmimui, todėl nelaikytinas teisę būti laisvam įgyvendinančia priemone, bet laikytinas alternatyva instituciniam įkalinimui. Paprastai elektroninis stebėjimas sukelia mažiau suvaržymų ir nepatogumų negu suėmimas, kadangi taikant suėmimą asmuo patenka į naują, neretai priešišką aplinką, dalijasi kasdienybės veikla ir ištekliais su kitais suimtaisiais, privalo laikytis drausmės

ir yra prižiūrimas 24 val. per parą laisvės atėmimo vietas pareigūnų, negali pasirinkti, kada eiti miegoti, pasivaikščioti ar nusiprausti⁵⁷⁷. Nors taikant namų areštą ar elektroninį stebėjimą asmuo yra nesvetimoje aplinkoje, patiria mažiau nepatogumų ir suvaržymų, kardamosios priemonės nustatymo kaip laisvę atimančios ar ribojančios procedūroje taikomi objektyvūs laipsnio ir intensyvumo kriterijai ir nevertinamas asmens patiriamas komfortas ar diskomfortas⁵⁷⁸. Priešingu atveju, nebūtų objektyvių kriterijų ir silpnėtų asmens teisės į laisvę apsaugos lygis pagal Konvencijos 5 straipsnį⁵⁷⁹.

Kai kurių mokslininku požiūriu, elektroninis stebėjimas neturėtų veikti kaip „virtuali laisvės atėmimo įstaiga“ ir tapti tokiu nepajudinamu kaip spynos, varžtai ir strypai⁵⁸⁰. Vis dėlto, užsienio valstybių praktikoje galima rasti itin asmens laisvę varžančių elektroninio stebėjimo taikymo modelių. Portugalijoje buvo pasirinktas elektroninio stebėjimo taikymas visą parą, t. y. 24 val., surinkus informaciją apie tai, kad dauguma teisėjų nelaikytų elektroninio stebėjimo suėmimo alternatyva. Toks būdas buvo pasirinktas siekiant, kad teismai pasitikėtų elektroniniu stebėjimu ir turėtų „tarpinę“ kardomąją priemonę tarp visiško laisvės atėmimo suimant ir neribotos laisvės asmenį paleidus į laisvę už užstatą. Portugalijoje buvo pasirinktas teismų palaikomas elektroninio stebėjimo variantas. Buvo norima, kad teisėjai tikėtų ir pasitikėtų tos kardamosios priemonės galimybėmis užtikrinti, jog stebimas asmuo nepasislėps, nepaveiks liudytojų ir nenusikals. Teisėjų požiūriu, elektroninis stebėjimas turėjo būti „aukso viduriukas“ tarp suėmimo ir neribotos laisvės, paleidžiant asmenį už užstatą, todėl 24 val. elektroninis stebėjimas buvo vienintelis kelias padaryti šią kardomąją priemonę priimtina teisėjams ir sumažinti suimtųjų skaičių laisvės atėmimo įstaigose. Dėl to, siekiant išvengti nepalankios teisėjų reakcijos į šią naują, elektroninis stebėjimas Portugalijoje buvo diegiamas laikantis dviejų principų – saugumo ir lankstumo. Saugumo principas reiškia, kad elektroninio stebėjimo technologija ir jo taikymo procedūros turi būti pakankamai patikimos ir leidžiančios įtikinti teisėjus, kad jie, taikydami šią kardomąją priemonę, leidžia suimtiems asmenims saugiai palikti laisvės atėmimo įstaigas arba laisviems asmenims leidžia saugiai ten nepatekti. Buvo manoma, kad reikia 24 val. stebėjimo, kuris prilygsta laikui, kai asmuo yra suimtas visą parą, tačiau elektroninis stebėjimas turi pranašumą, kad asmuo gali būti savo aplinkoje. Lankstumo principas reiškia, kad teismas turi galimybę leisti asmeniui tam tikrais būtiniais atvejais išeiti iš namų. Nors taikant elektroninį stebėjimą asmenys kartais padaro naujas nusikalstamas veikas, taip nutinka ir bet kurios kitos laisvėje atliekamos kardamosios priemonės taikymo metu, tačiau dėl to teisėjai elektroniniu stebėjimu nenusivilia⁵⁸¹.

577 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 112.

578 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *op. cit.*, par. 113.

579 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“, *supra note*, 160, par. 114.

580 Nellis, *supra note*, 21: 494.

581 Caiado, *supra note*, 84: 11.

Belgijoje elektroninis stebėjimas yra suėmimo vykdymo būdas. Belgijos 2013 m. gruodžio 26 d. Karališkojo dekreto, įgyvendinančio 2012 m. gruodžio 27 d. įstatymo II antraštinę dalį, kurioje įtvirtintos įvairios nuostatos teisingumo srityje, 4 straipsnyje yra numatyta, kad teismas, nusprendęs vykdyti suėmimą taikant elektroninį stebėjimą, savo sprendime nurodo adresą, kuriuo šis suėmimo būdas bus vykdomas⁵⁸². Kaip numatyta to paties teisės akto 6 straipsnyje, asmeniui leidžiama palikti gyvenamąją vietą dėl nagrinėjamo teismo proceso tikslu vyksti į teisėsaugos institucijas (pavyzdžiui, policiją), skubios medicinos pagalbos atvejais bei *force majeure* atvejais. Belgijoje viena diena, praleista taikant GPS elektroninį stebėjimą, prilyginama vienai dienai, praleistai suėmime⁵⁸³. Iš esmės, kaltininkas, stebimas realiuoju laiku GPS technologija, atlieka suėmimą namuose, jam yra neleidžiama net dirbti. Kaltininkas 24 valandas per parą privalo būti savo gyvenamojoje vietoje⁵⁸⁴.

Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra buvę atvejų, kai intensyvi priežiūra buvo taikoma 24 valandas per parą ir kaltinamasis buvo įpareigotas neišeiti iš namų, jeigu tai nėra susiję su dalyvavimu teismo posėdžiuose. Štai, Vilniaus apygardos teismo 2020 m. lapkričio 16 d. nutartimi kardomoji priemonė – suėmimas kaltinamajam buvo pakeistas švelnesnių kardomųjų priemonių kompleksu, jam paskiriant: 1) intensyvią priežiūrą, jos terminą nustatant 6 mėnesiams, įpareigojant kaltinamąjį neišeiti iš namų, jeigu tai nėra susiję su dalyvavimu teismo posėdžiuose, 2) 30 000 Eur dydžio užstatą, 3) dokumentų paėmimą. Vėliau sąlygos keistos nustatant intensyvios priežiūros sąlygą, leidžiant vyksti ir į gydymo įstaigas. Kaltinamajam piktnaudžiaujant intensyvios priežiūros sąlygomis, minėtoji sąlyga buvo pakeista nurodant, kad prieš vykstant į gydymo įstaigas reikia iš anksto informuoti šią kardomąją priemonę kontroliuojančią instituciją ir tiksliai nurodyti gydymo įstaigos adresą, vizito tikslą bei planuojamą užtrukti laiką. Vėliau intensyvios priežiūros sąlygos buvo švelninamos aukštesniojo teismo, įvertinus jas kaip neproporcingas ir atsižvelgiant į reikšmingas bylos aplinkybes, pavyzdžiui, aplinkybę, kad kaltinamasis yra vertas teismo pasitikėjimo ir turi teisę dirbti, kad 30 000 Eur užstatą sumokėjo tas pats asmuo, kuris yra darbovietės, į kurią bus priimtas kaltinamasis, direktorius ir kt.⁵⁸⁵ Tai reiškia, kad Lietuvos teismų praktikoje elektroninis stebėjimas gali būti taikomas ne tik kaip laisvę ribojanti, ir kaip laisvę atimanti kardomoji priemonė.

Paminėtina, kad nors elektroninis stebėjimas gali būti smarkiai asmens laisvę varžančio pobūdžio, t. y. gali būti pripažįstamas ne laisvę ribojančia, o ją atimančia kardomąją priemone, vis dėlto, pagal šiuo metu galiojančias teisės aktų nuostatas, šios kardomosios priemonės taikymo laikas neįskaitomas į bausmės laiką. Pagal BK 65,

582 „Arrêté royal portant exécution du Titre II de la loi du 27 décembre 2012 portant des dispositions diverses en matière de justice“, etaamb, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://etaamb.openjustice.be/fr/arrete-royal-du-26-decembre-2013_n2013009581.html.

583 Beyens ir Roosen, *supra note*, 71: 15.

584 *Ibid.*

585 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-226-870/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2029095>.

66 straipsnių nuostatas, suėmimas privalo būti įskaitytas į paskirtą bausmę, tačiau galimybė kardomąją priemonę – intensyvią priežiūrą – prilyginti kuriai nors bausmės rūšiai ir įskaityti į paskirtą bausmę yra nenumatyta⁵⁸⁶.

Apibendrinant daromos šios išvados:

1. Elektroninis stebėjimas kaip ir kitos kardomosios priemonės atlieka sankcijos funkciją, užtikrinant baudžiamojo proceso dalyvių pareigų vykdymo privalomumą. Jis priskiriamas prevencinėms procesinėms prievartos priemonėms, užkertančiomis kelią baudžiamojo proceso dalyvių veiksams, trukdantiems pasiekti baudžiamojo proceso tikslus. Elektroninis stebėjimas gali varžyti judėjimo laisvę, teisę į privatumą, asmens neliečiamybę ir orumą, taip pat gali suvaržyti bendravimo laisvę, asmens teisę į laisvę ir kt.
2. Elektroninio stebėjimo laisvės suvaržymo pobūdis lemia, ar ši kardomoji priemonė yra laisvę ribojanti suėmimo alternatyva, įgyvendinanti teisę būti laisvam, ar ji yra laisvę atimanti institucinio įkalinimo alternatyva, neįgyvendinanti teisės būti laisvam. Suvaržymo mastas vertintinas ne pagal subjektyvius patiriamo komforto/diskomforto ir pan. kriterijus, bet pagal objektyvius laispsnio, intensyvumo, pobūdžio, trukmės, vykdymo būdo, pasekmių kriterijus.

2.3. Elektroninio stebėjimo rūšys

Elektroninis stebėjimas taikomas pasitelkiant įvairių rūšių technologijas. Norint jas aiškiai aprašyti, įvertinti ir įgyti daugiau žinių, tikslinga, išskyrus tam tikrą kriterijų, jas klasifikuoti. Tai leis geriau susisteminti informaciją, padės lengviau suprasti ir atskleisti elektroninio stebėjimo galimybes. Analizė naudinga teisę kuriantiems bei taikantiems subjektams. Elektroninio stebėjimo rūšys yra mažai analizuotos Lietuvos mokslininkų, todėl šiame poskyryje analizuojamos dažniausiai mokslo šaltiniuose diskutuotos elektroninio stebėjimo rūšys. Klasifikacija yra dirbtinė, siekiant susisteminti gautas žinias, pateikta pagal autorės išskirtus požymius ir nepretenduojanti tapti višutine klasifikacija:

I. Pagal baudžiamojo proceso subjektų, kurie dalyvauja elektroniniame stebėjime, skaičių gali būti skiriamas: 1) vienašalis arba unilateralinis⁵⁸⁷; 2) dvišalis arba bilateralinis⁵⁸⁸; 3) daugiašalis arba multilateralinis⁵⁸⁹ elektroninis stebėjimas.

586 „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-32-557/2022“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/2073999>.

587 „Uni“ (lot. *unus* - vienas, naud. - *uni*) – pirmasis sudurtinių žodžių dėmuo, reiškiantis, kad kas nors sudaryta iš vienos dalies, yra vienas. „Lietuvių žodynas“, „Uni reikšmė“, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Uni>.

588 „Bi“ (lot. *bis* – dukart) – pirmoji sudurtinių žodžių dalis, reiškianti dvejojumą, susidarymą iš dviejų dalių, dviejų požymių turėjimą. Bendorienė, *supra note*, 437, 100.

589 „Multi“ (lot. *multum* – daug) – sudurtinių tarptautinių žodžių pirmasis dėmuo, rodantis sąsają su reikšme daugybė. „Lietuvių žodynas“, „Multi reikšmė“, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., [110](https://www.lietuvi-</p></div><div data-bbox=)

Vienašalio elektroninio monitoringo stebėjime dalyvauja tik vienas pats kaltininkas⁵⁹⁰. Tuo tarpu dvišalio elektroninio stebėjimo atsiradimas apibūdinamas kaip reikšmingas perėjimas nuo elektroninio stebėjimo kaip į kaltininką orientuoto požiūrio, į elektroninį stebėjimą kaip į auką orientuotą požiūrį, siekiant nukentėjusiųjų apsaugos⁵⁹¹. Vienašalis elektroninis stebėjimas yra skirtas apsaugoti apskritai visuomenę ir siekti tam tikrų procesinių tikslų, o dvišalis elektroninis stebėjimas siekia apsaugoti konkrečią (-ias) auką (-as), dalyvaujančią (-ias) stebėjime⁵⁹². Kai elektroninio stebėjimo technologija yra naudojama ne tik kaltininkų kontrolei ir stebėjimui, bet ir nukentėjusių asmenų apsaugai, toks stebėjimas yra vadinamas dvišaliu elektroniniu stebėjimu. Kitaip tariant, dvišalio elektroninio stebėjimo atveju į stebėjimą yra įtraukiamos abi baudžiamojo teisinio santykio šalys – tiek pažeidėjas, tiek auka, kurios bendradarbiavimas yra reikalingas dvišalio elektroninio stebėjimo veikimui⁵⁹³. Manytina, kad dviejų subjektų dalyvavimas stebėjime yra pagrindas elektroninį stebėjimą vadinti dvišaliu, tačiau neturėtų būti skiriama esminės reikšmės tam, ar pati auka bus stebima elektroninėmis stebėjimo priemonėmis, ar ne, kadangi aukai galima užtikrinti saugumą ir jos pačios nestebint elektroniniu būdu. Tai galėtų iliustruoti pavyzdys, kuomet kaltininkui yra skiriama kardomoji priemonė pagal BPK 132¹ straipsnį, t. y. įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu, ir intensyvi priežiūra pagal BPK 131¹ straipsnį. Abi kardamosios priemonės gali būti skiriamos kartu (BPK 121 straipsnio 3 dalis). Tokiu atveju teismas, įpareigojęs gyventi skyrium nuo aukos ir nesilankyti gyvenamosiose patalpose, kur gyvena auka, neabejotinai siekia apsaugoti auką nuo tolesnių neteisėtų ar nusikalstamų pažeidėjo veiksmų, bet tik pažeidėjas yra prižiūrimas elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Net ir tokiu atveju, jei auka pati neturi techninės stebėjimo įrangos namuose, pati nedėvi įrenginio ar nesinešioja specialių prietaisų, ji vis tiek yra stebėjimo lauke per savo gyvenamąją vietą, į kurią draudžiama patekti kaltininkui, kuris stebimas elektroniniu būdu. Dėl to vienašalio ir dvišalio elektroninio stebėjimo skyrimo kriterijumi galėtų būti laikomas antros šalies, t. y. aukos, nebūtinai ją stebint elektroninėmis technikos priemonėmis, įtraukimas į stebėjimo procesą. Tikslas apsaugoti konkrečią auką pats savaime išskiria dvišalį elektroninį stebėjimą nuo įprasto vienašalio elektroninio stebėjimo ir yra dar vienas kriterijus atskirti vienašalio ir dvišalio elektroninio stebėjimo rūšis.

Jei auka dėvi ar namuose turi elektroninio stebėjimo įrangą, tai sustiprina jos apsaugą. Nukentėjusysis gali būti reguliariai informuojamas apie elektroninio stebėjimo įrangą dėvinčio kaltininko buvimo vietą, taip pat galima stebėti jų tarpusavio atstumą

uzodynas.lt/terminai/Multi.

590 Peter R. Ibarra, ir Edna Erez, „Victim-centric Diversion? The Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases”, *Behavioral Sciences and the Law*. 23, 2 (2005): 260, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15818606/>.

591 Graham ir McIvor, *supra note*, 91: 8L.

592 Erez, Ibarra ir Lurie, *supra note*, 83: 15–16.

593 Erez, Ibarra ir Lurie, *supra note*, 83: 15–16.

abiem d\v{e}vint elektroninio steb\v{e}jimo \u0177rang\u0105⁵⁹⁴. Radijo da\u017enio dvi\u0161alio elektroninio steb\v{e}jimo technologijose kaltininkui yra draud\u017eiam\u0105 patekti \u0177 tam tikras zonas arti aukos gyvenamosios vietos. Kaltininkas d\v{e}vi \u0177rang\u0105 su si\u0177stuvu (kulk\u0161nies apykoj\v{e} arba apyrank\v{e}). Jo gyvenamojoje vietoje yra \u0177ranga su imtuvu, kuri patvirtina, ar asmuo yra namuose nustatytu laiku. Aukos gyvenamojoje vietoje esantis imtuvas aptinka kaltininko buvim\u0105 netoliese, jei \u0177\u017eengia \u0177 teritorij\u0105, esan\u0107i\u0105 tam tikru spinduliu nuo aukos nam\u0177, ir skubiai informuoja teis\v{e}saugos institucijas. Aukai papildomai gali b\u0177ti duodamas elektroninis prietaisas (da\u017en\u0105usiai d\v{e}vimas ant k\u0177no), kuriuo ji gaut\u0177 prane\u0161imus i\u0161 elektronin\u0177 steb\v{e}jim\u0105 stebin\u0107io centro, kuris siun\u0107ia prane\u0161imus ir signalus pyps\v{e}damas arba vibruodamas, arba pakabukas ar mobilusis telefonas, i\u0161 anksto u\u0177programuoti persp\v{e}ti teis\v{e}saugos institucijas. Auka taip pat gali tur\v{e}ti lauko steb\v{e}jimo prietais\u0105, kuris \u0177sp\v{e}t\u0177, jei kaltininkas art\v{e}t\u0177 prie nam\u0177, jai nesant namie⁵⁹⁵. GPS dvi\u0161alio elektroninio steb\v{e}jimo technologij\u0177 naudojimas leid\u017eia tiesiogiai steb\v{e}ti kaltinink\u0105 ir auk\u0105 bei suteikia galimyb\v{e} teis\v{e}saugos institucijoms daug grei\u0107iau reaguoti \u0177 pa\u017e\u017eidimus⁵⁹⁶. Dvi\u0161alis elektroninis steb\v{e}jimas skiriamas tikintis, kad pad\v{e}s u\u0177tikrinti, jog kaltininkas ir nuo jo nukent\v{e}j\v{e}s netur\v{e}s s\u0105ly\u0107io, kontakto⁵⁹⁷. Dvi\u0161alis elektroninis steb\v{e}jimas yra taikomas Pranc\u0177zijoje, taip pat Portugalijoje, Ispanijoje, JAV⁵⁹⁸.

Elektroniniame steb\v{e}jime gali dalyvauti ne vienas (kaip viena\u0161alio elektroninio steb\v{e}jimo atveju) ir net ne du stebimi asmenys (kaip dvi\u0161alio elektroninio steb\v{e}jimo atveju). Tokiais atvejais \u0177 elektroninio steb\v{e}jimo lauk\u0105 patenka ne tik kaltininkas ir jo auka, bet ir tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nenukent\v{e}j\v{e} asmenys, pavyzd\u017eiu, kartu su nukent\v{e}jusiuoju gyvenantys asmenys (BPK 132¹ straipsnis), taip pat kiti \u0177tariamieji ar kaltinamieji, kurie galb\u0177t net neskriaud\v{e} aukos, nesitar\v{e} ir nedalyvavo toje nusikalstamoje veikoje, kurioje kaltininkas skriaud\v{e} auk\u0105 (pavyzd\u017eiu, bendrinink\u0177 eksceso atvejis), ta\u0107iau kaltininkas \u0177pareigojimas nebendrauti ir neie\u0161koti ry\u0161i\u0177 ir su jais. \u0160i priemon\v{e} gal\v{e}t\u0177 b\u0177ti naudojama steb\v{e}ti draudimo \u0177tariamiesiems ir kaltinamiesiems u\u0177megzti ry\u0161ius ir kontaktuoti tarpusavyje laikym\u0105si, tikslu, kad b\u0177t\u0177 u\u0177tikrintas netrukdomas baud\u017eiamasis procesas. Tokius atvejus si\u0177lytina vadinti daugia\u0161aliu elektroniniu steb\v{e}jimu, o skiriant j\u0177 ai\u0161kiai nurodyti, su kokiais \u017emon\v{e}mis asmeniui draud\u017eiam\u0105 bendrauti, ie\u0161koti ry\u0161i\u0177, kontakto.

B\u0177tina pripa\u017einti, kad \u0160i klasifikacija nedera su kardomuj\u0177 priemoni\u0177 koncepcija Lietuvoje. Kardomosios priemon\v{e}s Lietuvoje taikomos tik \u0177tariamajam, taip pat kaltinamajam, nuteistajam, kad b\u0177t\u0177 u\u0177tikrintas netrukdomas ikiteisminis tyrimas, bylos nagrin\v{e}jimas teisme ir nuosprend\u017eio \u0177vykdymas, taip pat u\u017ekirstas kelias naujoms

594 Matt Black ir Russell Smith, „Electronic monitoring in the criminal justice system“, *Trends & issues in crime and criminal justice* 254 (2003), 2, <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi254>.

595 *Ibid.* 4.

596 Romy Winter ir kt. *Evaluation of Project Vigilance: Electronic Monitoring of Family Violence Offenders. Final Report* (Hobart: University of Tasmania, 2021), 2, <https://www.police.tas.gov.au/uploads/Final-TILES-Report-V.2-Project-Vigilance.pdf>.

597 *Ibid.*

598 Graham ir McIvor, *supra note*, 91: 90.

nusikalstamoms veikoms (BPK 119 straipsnis).

II. Pagal „technologinio įkalinimo“ bruožus galėtų būti išskiriamas asmenų: a) buvimo vietos elektroninis monitoringas; b) veiksmų elektroninis monitoringas; c) nuotoliniu būdu imobilizuojantis elektroninis monitoringas⁵⁹⁹:

a) buvimo vietos elektroninis monitoringas veikia prie asmens kūno pritvirtinus įrangą, dažnai montuojamą į apykojes, kuri perduoda signalus atitinkamoms institucijoms apie asmens buvimo vietą. Dažniausiai naudojamos GPS ir radijo dažnio technologijos, sukeliančios pavojaus signalą, jei kaltininkas peržengia leistinos vietos ribas⁶⁰⁰. Šios kardamosios priemonės rūšies privalumais laikomos mažesnės išlaidos negu suėmimo atveju bei mažesnis pakartotinio nusikalstamumo lygis; o trūkumais išskiriama tai, kas galėtų būti laikoma suėmimo pranašumais, t. y. egzistuoja įrangos pašalinimo tikimybė bei nėra tokio laipsnio užtikrinimo, kad asmuo nepabėgs, kaip suėmimo atveju. Taip pat laisvės atėmimo įstaigoje asmuo negali pakenkti laisvėje esantiems asmenims, o elektroninio stebėjimo atveju tokia galimybė išlieka, tačiau šių trūkumų šalinimui mokslininkai turi pasiūlymų, kurie leidžia išskirti kitas b) ir c) elektroninio stebėjimo rūšis⁶⁰¹;

b) veiksmų elektroninio stebėjimo esmę sudaro asmenų veiksmų stebėjimas siekiant užkirsti kelią kaltininkams pabėgti ar padaryti įvairių teisės pažeidimų jų buvimo aplinkoje. Jis vykdomas įrengiant atitinkamus televizorius ar vaizdo kameras jų gyvenamosiose patalpose, kur asmenys stebimi pasitelkiant žmogiškuosius išteklius arba dirbtinį intelektą⁶⁰²;

c) imobilizuojantis elektroninis stebėjimas, pasak kai kurių, turi galimybes užtikrinti efektyvesnę aplinkinių apsaugą nuo kaltininkų neteisėtų veiksmų negu laisvės atėmimo įstaigos. Jei kaltininkas pažeistų elektroninio stebėjimo nustatytą tvarką ir peržengtų leistinos teritorijos ribas, pavyzdžiui, išjungtų savo kūno kamerą ar atliktų kitus neteisėtus veiksmus, nuotoliniu būdu būtų įjungiami imobilizuojantys prietaisai, pavyzdžiui, elektros šoko prietaisas „Taser“. Galimą kardamosios priemonės sąlygų pažeidimą turėtų ištirti atvykę teisėsaugos institucijų pareigūnai⁶⁰³. Siekiant išvengti asmens sužalojimo rizikos, turėtų būti imamasi tam tikrų atsargumo priemonių. Mokslininkai siūlo, kad gydytojai turėtų iš anksto įvertinti asmenų sveikatą ir pasiūlyti šoko įtampą, atitinkančią jų amžių, svorį, lytį, fizines savybes ir sveikatos būklę; elektrošokas neturėtų būti taikomas daugiau nei vieną kartą; neturėtų būti nukreipiamas į asmens galvą, veidą, gerklę, krūtinę, o turėtų būti nukreipiamas į kulkšni; neturėtų būti taikomas nėščioms moterims⁶⁰⁴.

III. Pagal technologijos (įrangos) rūšis galima išskirti: a) pirmosios kartos; b)

599 Bagaric, Hunter ir Wolf, *supra note*, 77: 98.

600 *Ibid.*, 100.

601 Bagaric, Hunter ir Wolf, *supra note*, 77: 102.

602 *Ibid.* 102-103.

603 *Ibid.* 108.

604 *Ibid.* 108-109.

antrosios kartos; c) biometrinių; ir d) imobilizuojančių elektroninių stebėjimą.

a) pirmosios kartos elektroniniam monitoringui yra priskiriamas radijo ryšiu (*angl. radio frequency*) veikiantis elektroninis stebėjimas. Radijo ryšio elektroninio stebėjimo atveju asmens gyvenamojoje vietoje sumontuojamas siųstuvas-imituvas, kuris per kulkšnies apyrankę per laidinio arba mobiliojo telefono ryšio sistemą siunčia signalą į monitoringo centrą⁶⁰⁵;

b) antrosios kartos elektroniniam stebėjimui yra priskiriamos palydovinio sekimo, globalaus pozicionavimo sistemos. GPS elektroninio stebėjimo (jungiamas su mobiliojo telefono vietos nustatymo technologija) atveju kulkšnies apyrankės, kartais derinamos su nešiojamuoju kompiuterizuotu diržu, pagalba stebima asmens buvimo vieta uždaroje patalpoje, lauke bei judėjimo trajektorija realiu arba praeities laiku; iš palydovų ir bokštų celių per mobiliojo ryšio sistemą monitoringo centrui yra perduodama asmens buvimo vieta; kai kuriose įrangos sistemose yra galimybė siųsti asmeniui žinutes ir duoti tiesioginius nurodymus⁶⁰⁶. Ši technologijos rūšis gali būti naudojama nukentėjusiųjų apsaugai, kuomet auka nešioja prietaisą, išpėjančią apie kaltininko fizinį artėjimą prie jos⁶⁰⁷. Prietaisai gali būti nešiojami rankinėje, krepšyje, kišenėje ir pan. arba ant kūno, o stebėjimas gali būti vykdomas ne tik konkrečioje vietoje, pavyzdžiui, namuose, bet ir realiu laiku stebint bet kokią asmens buvimo vietą⁶⁰⁸. Gali būti išskiriamas: b1) aktyvus ir b2) pasyvus elektroninis monitoringas. Aktyvaus GPS sekimo atveju naudojami palydovai, kurie nustato asmens buvimo vietą ir atitinkamais intervalais perduoda informaciją, o pasyvus GPS išsaugo vietos informaciją, kad ją būtų galima atsisiųsti vėliau⁶⁰⁹. Kai kurie mokslininkai to paties kriterijaus klasifikaciją įvardija kitaip, t. y. kaip elektroninį stebėjimą, atliekamą: 1) realiu laiku ir 2) retrospektyviai⁶¹⁰. Mokslo doktrinoje taip pat išskiriamas mišrus elektroninis stebėjimas ir apibūdinama, kad: 1) aktyvi stebėseną yra tuomet, kai asmuo stebimas nuolat ir taip sudaromos sąlygos nedelsiant imtis reikiamų veiksmų, 2) pasyvi – kai duomenys nagrinėjami vėliau su tikslu nustatyti, ar asmuo pažeidė nustatytas taisykles; 3) mišri – kai stebėseną yra pasyvi, bet, atsiradus būtinumui, gali būti įjungta aktyvi stebėseną⁶¹¹;

c) biometriniams elektroniniams stebėjimui yra priskiriami:

c1) balso patvirtinimo (*angl. voice verification*). Taikant balso patvirtinimo elektroninio stebėjimo technologiją yra tvarkomi unikalūs biometriniai asmens duomenys (balso įrašas). Šie duomenys renkami asmeniui paskambinus telefonu, po to fiksuojama asmens telefono naudojimo vieta. Kai kurie ekspertai šią elektroninio stebėjimo

605 Mike Nellis ir Dominik Lehner, „*European Committee on Crime Problems. Council for Penological Cooperation. Scope and definitions electronic monitoring*“, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., http://www.antonio-casella.eu/nume/COE_electronic_16oct12.pdf.

606 Nellis ir Lehner, *supra note*, 605.

607 *Ibid.*

608 Graham ir McIvor, *supra note*, 91: 81.

609 „*Electronic Monitoring*“, *supra note*, 424.

610 Maes ir kt., *supra note*, 86: 19.

611 Losis, *supra note*, 26: 120–121.

formą laiko priimtinausia nepilnamečiams ir jauno amžiaus asmenims, kadangi naudojant šią formą, nenešiojamas specialus įrenginys, o dėl to ši forma nesukelia stigmatizacijos ir neišskiria iš aplinkos stebimų asmenų⁶¹²;

c2) nuotolinio alkoholio stebėjimo (angl. *Remote Alcohol Monitoring (RAM)*). Nuotolinė alkoholio stebėjimo technologija būna dviejų rūšių: c2A) stacionari ir c2B) mobili. Taikant stacionarią (taikomą konkrečioje vienoje vietoje) nuotolinę alkoholio stebėjimo technologiją alkotesteris susiejamas su radijo ryšio elektroninio stebėjimo technologija. Asmeniui, identifikuojamam pagal balso patvirtinimo (angl. *voice verification*) technologiją, nuotrauką ar biometrinę veido atpažinimo technologiją, atsitiktinai skambinama iš stebėjimo centro ir duodamas nurodymas pasinaudoti alkokostetriu, kurio duomenys nedelsiant per laidinį telefoną persiunčiami į stebėjimo centrą⁶¹³. Taikant mobilią (nereikalaujančią būti vienoje vietoje) nuotolinio alkoholio stebėjimo technologiją, asmuo dėvi kulkšnies apyrankę, kuri per asmens odą surenka alkoholio vartojimo duomenis ir juos perduoda per mobiliojo ryšio sistemą stebėjimo centrui. Kai kurie pažeidėjai vertina šią technologiją, nes ji padeda jiems išspręsti alkoholio vartojimo problemas⁶¹⁴;

c3) kiosko (angl. *kiosk reporting*) elektroninis stebėjimas. Taikant kiosko ataskaitų elektroninio stebėjimo technologiją, stebėseną vykdoma asmeniui tiesiogiai nekontaktuojant su pareigūnu, o teikiant pranešimus patalpoje esančiam kiosko kompiuteriui. Įrenginys pirštų antspaudų ar balso pavyzdžių pagalba identifikuoja asmenį, kuris kompiuteriu gauna klausimus, į kuriuos turi atsakyti, arba gauna pareigūnų instrukcijas vykdymui⁶¹⁵.

IV. Pagal intervencijos į asmens kūną laipsnį gali būti skiriamas elektroninis stebėjimas, kurio įranga yra dėvima: a) ant kūno; b) po oda, t. y. chirurginiu būdu implantuojant į asmens kūną.

Ant kūno įprastai dėvimos kulkšnies apykofės arba apyrankės. Chirurginių elektroninio stebėjimo implantų, priskiriamų prie informacinių ir ryšio technologijų (angl. *Information and communication technologies, ICT*) panaudojimo galimybės mokslinėje plotmėje nėra naujos ir jau buvo analizuojamos. Implantuojami ryšio įrenginiai (angl. *implanted communication devices, ICD*), kurie užkoduoja, perduoda, gauna informaciją, vertinami kaip potencialiai naujos technologinės priemonės stebimiems asmenims, kurie netgi gali išstumti tradicinę ant kūno dėvimą įrangą⁶¹⁶. Maži, smeigtuko galvutės dydžio siūstuvai gali būti įdėti į specialią kapsulę ir chirurginės operacijos metu implantuojami po oda. Jie į išorę siūstų identifikavimo numerį ir nedarytų žalos kūnui⁶¹⁷. Radijo dažnio identifikacijos technologija (angl. *radio frequency identification*

612 Nellis ir Lehner, *op. cit.*

613 *Ibid.*

614 Nellis ir Lehner, *supra note*, 605.

615 *Ibid.*

616 Nellis, *supra note*, 63: 160–161.

617 *Ibid.*, 168.

technology, RFID), 1973 m. užpatentuota JAV, naudoja radijo bangas identifikuoti arba sekti gyvus asmenis ar negyvus objektus naudojant miniatiūrinius lustus, pritvirtintus prie objekto arba į juos įmontuotus. Lustų dydis gali skirtis nuo pašto ženklų iki ilgagrūdžių ryšių dydžio, o informacijos perdavimo atstumas varijuoja iki kelių metrų, nors jį galima padidinti, kad būtų galima nuotoliniu būdu stebėti tam tikrą vietą⁶¹⁸. Skirtingai nuo elektroninio stebėjimo apyrankės ar apykokės, chirurginiu būdu implantuojama įranga nėra lengvai pašalinama ar deaktivuojama, nes ji sukurta taip, kad implanto sugadinimo ar bandymo pašalinti atvejais būtų siunčiamas pavojaus signalas ir pažeidėjas būtų imobilizuojamas⁶¹⁹. Ant asmens kūno dėvimos apykokės yra įprastas elektroninio stebėjimo įrangos variantas. Mokslininkai plėtoja ir bando kitokius elektroninio stebėjimo įrangos variantus, t. y. miniatiūrinę įrangą, chirurginiu būdu implantuojamą po oda, kuri sektų asmens buvimo vietą ir fiziologinius požymius⁶²⁰. 2003 m. pasirodė informacija, jog buvo sėkmingai išbandytas disko formos 6,35 centimetro skersmens ir 1,27 centimetro gylio implantuojamo GPS sekimo įrenginio prototipas „Digital Angel“, tačiau technikos ekspertai vis tiek suabejojo, ar sistema galėtų realiai veikti⁶²¹. Chirurginio elektroninio stebėjimo įranga gali būti labai sudėtinga, tačiau jos galimybės gali būti plačios, t. y. ji gali turėti miniatiūrinę vaizdo kamerą ir fiksuoti asmens vietą, veiklą ir biocheminę charakteristiką, pavyzdžiui, alkoholio kiekį kraujyje⁶²². Jungtinėje Karalystėje buvo kilusių diskusijų svarstyti šio chirurginio elektroninio stebėjimo taikymą nuteistiesiems už pedofiliją⁶²³.

V. Pagal asmens kontrolės intensyvumą vykdančią elektroninę stebėseną⁶²⁴ išskiriamos šios elektroninio stebėjimo rūšys: a) aktyvus; b) pasyvus ir c) mišrus:

a) aktyvus elektroninis stebėjimas apibūdinamas kaip atliekantis nuolatinę priežiūrą, t. y. naudojamas specialus prietaisas (pavyzdžiui, apyrankė), kuris siunčia signalą į centrinį signalų gaviklį, o taisyklių pažeidimo atveju įtaisas fiksuoja pažeidimą ir siunčia į atitinkamą instituciją⁶²⁵;

b) pasyvus elektroninis stebėjimas laikomas kiek paprastesniu ir apima pažeidėjo balso kontrolę telefonu, kuomet asmuo privalo per nustatytą laiką (pateikiamas 30 sekundžių pavyzdys) atsakyti į telefono skambutį; taisyklės pažeidimas fiksuojamas (įrašomas);

c) mišrų elektroninį stebėjimą mokslininkai apibūdina kaip apimantį aktyvų ir pasyvų stebėjimą, o kai taikoma ši kontrolė, asmuo gali būti dėl savo elgesio perkeltas iš

618 *Ibid.*

619 Toombs, *supra note*, 75: 342.

620 Black ir Smith, *supra note*, 594.

621 The European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission, *supra note*, 12: 11.

622 Black ir Smith, *supra note*, 594.

623 *Ibid.*

624 Losis, *supra note* 26: 119.

625 *Ibid.*; Mesonienė, *supra note* 22: 52.

griežtesnio į švelnesnį kontrolės lygį⁶²⁶.

VI. Pagal elektroninio stebėjimo modelius skiriamas: a) tradicinis; b) namų arešto; c) GPS⁶²⁷ elektroninis stebėjimas:

a) tradicinio modelio atveju asmuo, kuriam jis taikomas, yra tikrinamas elektroniniu įtaisu – apyranke; stebimas asmuo privalo tam tikru laiku būti gyvenamojoje vietoje, išskyrus laiko režime nustatytus atvejus, kuomet išvykstama užsiimti specifinėmis veiklomis (pavyzdžiui, darbo, gydymo tikslais ir pan.);

b) namų arešto modelis yra panašus į tradicinį dėl sąlygos asmeniui, kuriam jis taikomas, būti gyvenamojoje vietoje, tačiau namų arešto modelio atveju laikas, kuomet asmuo gali būti ne gyvenamojoje vietoje, yra labai ribotas, pavyzdžiui, dvi valandos per dieną;

c) GPS modelis leidžia stebėti asmens, kuriam jis taikomas, judėjimą net jam nesant gyvenamojoje vietoje; panašus į tradicinį, nes asmuo gali didžiąją dalį laiko praleisti ne gyvenamojoje vietoje; dažniausiai naudojamas kontroliuoti asmens nesilankymą, nepatekimą į tam tikras uždraustas teritorijas⁶²⁸.

Gali būti skiriamos ir smulkesnės klasifikacijos: VII. Pagal atlygintinumo kriterijų gali būti skiriamas elektroninis stebėjimas, kai išlaidos tenka: a) valstybei; b) stebimam asmeniui⁶²⁹. Štai JAV elektroninis monitoringas stebimam asmeniui gali atsieiti apie 70 USD per savaitę⁶³⁰; VIII. Pagal tai, ar įrangos veikimui reikalingas telefonas, galima išskirti elektroninio stebėjimo įrangą, kurios veikimui telefonas yra: a) nereikalingas; ir b) reikalingas. Pastarosios skirstomos į: a) nuolat signalizuojančias ir b) užprogramuoto kontakto („nuolatinio signalizavimo“ sistema fiksuoja pažeidėjo atvykimo ir išvykimo laiką, o „programuoto kontakto“ – sistema patikrina pažeidėjo buvimą tuo metu, kai skambinama iš centrinio valdymo bloko)⁶³¹; IX. Pagal savanoriškumo kriterijų elektroninis stebėjimas gali būti: a) savanoriškas, t. y. kuriam reikalingas asmens sutikimas; b) privalomas; X. Pagal prižiūrinius subjektus, galima skirti rūšis, kai asmenį prižiūri a) valstybės subjektai (pavyzdžiui, policija, probacijos ar laisvės atėmimo įstaigos); b) privatus subjektai (pavyzdžiui, Anglijoje ir Velse už elektroninio stebėjimo įrangos montavimą yra atsakingos įmonės, kurios vykdo elektroninį stebėjimą pagal sutartis, sudarytas tarp minėtųjų privačių subjektų ir valdžios institucijos – Teisingumo ministerijos⁶³²) ir kt.

626 *Ibid.*

627 Maes ir kt., *supra note*, 86: 16.

628 *Ibid.*

629 Nellis, *supra note*, 69: 61.

630 *Ibid.*, 46.

631 Russell, *supra note*, 76: 139–140.

632 Hucklesby ir Holdsworth, *supra note*, 92: 192.

Apibendrinant gali būti daromos šios išvados:

1. Elektroninio stebėjimo techninės galimybės, siekiant apsaugoti asmenis ir (ar) užtikrinti kontaktų neturėjimą, leidžia stebėti ne tik įtariamojo, kaltinamojo, nuteisintojo elgesį (vienašališkas elektroninis stebėjimas), tačiau ir nukentėjusiojo (dvišalis elektroninis stebėjimas) ar ir kartu su nukentėjusiuoju gyvenančių asmenų, kitų kaltininkų ir pan. (daugiašalis elektroninis stebėjimas) elgesį. Nors pagal šiuo metu galiojančią kardomųjų priemonių koncepciją kardomosios priemonės skiriamos tik įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam, nukentėjusysis be atskirų technikos priemonių gali būti įtraukiamas į stebėjimą, skiriant kaltininkui elektroninį stebėjimą su įpareigojimu nesiartinti prie nukentėjusiojo namų, darbovietės, taip pat skiriant įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu. Šiuo atveju laikytina, jog kardomosios priemonės be BPK 119 straipsnyje įtvirtintų tikslų turi tikslą apsaugoti konkretų asmenį (-is).
2. Elektroninio stebėjimo inovatyvios technologijos galėtų sudaryti sąlygas stebėti ne tik asmens buvimo vietą, bet ir veiksmus filmuojant, pažeidus kardomosios priemonės sąlygas, imobilizuoti, taip pat implantuoti elektroninio stebėjimo įrangą po oda, išvengiant įrangos vizualumo, tačiau tokios rūšies įrangos naudojimas šiuo metu teisiškai negalimas, esant neišspręstoms diskusijoms dėl nesuderinamumo su proporcingumo principu, teise į asmens neliečiamumą, privatų gyvenimą ir orumą. Nepaisant to, elektroninio stebėjimo technologijos gali būti ir mažiau intervencinės ir sudaryti galimybes stebėti asmenis be išoriškai matomos įrangos (balso ir kiosko elektroninis stebėjimas).
3. Užsienyje taikomi elektroninio stebėjimo modeliai patvirtina, kad ši priemonė yra lanksti, gebanti prisitaikyti prie konkrečių poreikių ir sumažinti valstybei administravimo našta. Elektroninio stebėjimo vykdymo priežiūra gali būti pavesta privatiems subjektams, taip pat šios priemonės vykdymo išlaidos gali tekti ne valstybei, o stebimam asmeniui.

Galima pasiūlyti tokią elektroninio stebėjimo kaip kardomosios priemonės sampratą:

„Elektroninis stebėjimas – kardomųjų priemonių rūšis, galinti būti savarankiška ar atskiros kardomosios priemonės, sudėtine dalimi, vykdymo būdu ar efektyvumą stiprinančiu elementu, turinti sąsają su asmens kūnu, pasižyminti skirtingo laipsnio ir intensyvumo asmens laisvę suvaržančiu poveikiu, techninėmis priemonėmis užtikrinanti asmens buvimo vietos, judėjimo ir komunikavimo elektroninę kontrolę, galinti įgyvendinti teisę būti laisvam arba suteikti alternatyvą instituciniam įkalinimui, naudojama siekti netrukdomo baudžiamojo proceso ir (ar) įtariamojo, kaltinamojo ar nuteisintojo dalyvavimo baudžiamajame procese, ir (ar) užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, ir (ar) apsaugoti kt. proceso dalyvius“.

3. ELEKTRONINIO STEBĖJIMO REGLAMENTAVIMO SPRAGOS IR TAIKYMO TRŪKUMAI

Elektroninis stebėjimas yra viena iš naujausių ir moderniausių kardomųjų priemonių. Ši kardomoji priemonė yra neseniai įtvirtinta ir nedaug analizuota Lietuvos baudžiamojo proceso teisės mokslininkų, todėl tikslinga analizuoti jos reglamentavimą ir nustatyti, ar elektroninis stebėjimas yra reguliuojamas tinkamai. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas: „Vienas iš būdingų teisės sistemos ypatumų yra nuolatinė teisinio reguliavimo raida. Ji priklauso nuo visuomenėje vykstančių pokyčių ir dėl to atsirandančios būtinybės sureguliuoti tiek naujus, tiek pasikeitusius senus visuomeninius santykius. Atsižvelgiant į tokių teisinio reguliavimo įstatymais ir kitais teisės aktais būtinybę yra įtvirtinamos naujos, tobulinamos galiojančios ar pašalinamos pasenusios teisės normos“⁶³³.

Kadangi vienas iš baudžiamąją politiką formuojančių veiksnių yra tarptautinė ir ES teisė⁶³⁴, yra svarbu išanalizuoti elektroninio stebėjimo reglamentavimui keliamus reikalavimus ir nustatyti, ar jis suderinamas su ES ir tarptautinės teisės aktais. Šioje dalyje pirmiausia bus analizuojamos ES ir tarptautinių teisės aktų nuostatos, skirtos kardomosioms priemonėms ir elektroniniam stebėjimui. Siekiant pateikti pasiūlymus teisinio reguliavimo tobulinimui, bus nagrinėjamos užsienio valstybių teisės aktų nuostatos, apžvelgiami šios kardomosios priemonės reguliavimo būdai, ieškoma gerosios praktikos pavyzdžių. Analizuojant elektroninio stebėjimo reglamentavimą Lietuvos teisės aktuose, bus nagrinėjama, ar jame yra eksplicitinio teisinio reguliavimo nenustatymas (teisinio reguliavimo stoka, atitinkamų eksplicitinių nuostatų nebuvimas), kuris savaime nereiškia, kad tas teisės aktas (jo dalis) atitinkamų visuomeninių santykių apskritai nereguliuoja, ar esama teisės spragos, kuri reikalauja, kad atitinkamas teisinis reguliavimas būtų nustatytas. Pastaruoju atveju, bus teikiami pasiūlymai reglamentavimui tobulinimui.

Teisės būti laisvam įgyvendinimas yra neatsiejamas ne tik nuo alternatyvų suėmimui įtvirtinimu, bet ir nuo jų tinkamo praktinio taikymo. Kaip teigia mokslininkai, „neužtenka pripažinti vienokias ar kitokias žmogaus teises; kiekviena teisinė galimybė netampa faktiniu teisių turėjimu. Pats žmogaus teisių teisinis įtvirtinimas nelemia jų įgyvendinimo galimumo ir nesudaro realių galimybių pasinaudoti socialinėmis vertybėmis“⁶³⁵. Svarbu, kad teisės aktuose įtvirtintos asmens teisės ir laisvės būtų tinkamai užtikrinamos ir taikomos praktinėje veikloje, todėl šioje dalyje taip pat bus analizuojami probleminiai kardomųjų priemonių ir elektroninio stebėjimo taikymo teismų

633 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://lrkt.lt/lt/teis-mo-aktai/paieska/135/ta400/content>.

634 Gintaras Švedas. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006), 58.

635 Petkuvienė, *supra note*, 122: 6.

praktikoje aspektai, siūlomi išeities sprendimai teisės taikytojams.

3.1. Elektroninio stebėjimo kaip baudžiamojo proceso metu taikomos prievartos priemonės reglamentavimo būdai ir reikalavimai

Europos Tarybos narėse baudžiamosios justicijos srityje ryškėja elektroninio stebėjimo internacionalizacijos tendencija, priimant Rekomendacijas. Mokslo doktrinoje Rekomendacijos priėmimas yra laikomas pagirtinu žingsniu ir šis dokumentas laikomas pavyzdiniu visoms valstybėms, taikančioms elektroninį stebėjimą Europoje ir už jos ribų⁶³⁶. Nors šis teisės aktas pagal teisinę galią yra rekomendacinis, mokslo doktrinoje atkreipiamas dėmesys, kad Europos Tarybos rekomendacinio pobūdžio teisės aktai – rekomendacijos ir rezoliucijos – turi tam tikrų ypatumų: „<...> valstybė, negalėdama arba nenorėdama įgyvendinti rekomendacijose ar rezoliucijose įtvirtintų nuostatų arba principų, turi pateikti Europos Tarybai priežastis ir motyvus, dėl kurių neįgyvendinamos rekomendacijose ar rezoliucijose įtvirtintos nuostatos ar principai“⁶³⁷. Neįgyvendinus rekomendacijose ar rezoliucijose numatytų nuostatų be objektyvaus tam pagrindo, valstybėms kyla su tuo susijusios teisinės rizikos. Taip pat EŽTT procesinius sprendimus motyvuoja ir Europos Tarybos priimtų rekomendacijų nuostatomis bei gali šiuo teisiniu pagrindu motyvuojant nustatyti valstybės padarytą asmens teisių ir laisvių pažeidimą, sukėlusį Konvencijos atitinkamo straipsnio pažeidimą, pavyzdžiui, byla *Jablonski prieš Lenkiją*.⁶³⁸

Europos Taryba Rekomendacijų preambulėje pripažino, kad naudojamas baudžiamojoje justicijoje elektroninis stebėjimas gali užtikrinti veiksmingą asmenų priežiūrą visuomenėje, padėti užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms, prisidėti prie laisvės atėmimo įstaigų perpildymo sumažinimo. Pagal Europos Tarybos poziciją, elektroninio stebėjimo technologijos turėtų būti naudojamos tik proporcingai ir gerai

636 Lilly, *supra note*, 13: 513.

637 Gintaras Švedas, „Europos Tarybos įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei/The impact of the Council of Europe on the criminal law of Lithuania“, iš *Lietuva Europos Taryboje: dvidešimt narystės metų = Lithuania in the Council of Europe: twenty years of membership: recenzuotų mokslinių straipsnių ir pranešimų rinkinys*, Jūras Banys, Toma Birmontienė, Tomas Davulis, Lawrence Early, Dalia Grybauskaitė, Indrė Isokaitė, Thorbjørn Jagland, Danutė Jočienė, Saulius Katuoka, Erika Leonaitė, Thomas Markert, Luca Mezzetti, Vygantė Milašiūtė, Kristina Pardalos, Gediminas Šerkšnys, Gintaras Švedas, Jevgenija Vienažindytė, Julius Zaleskis, Emanuelis Zingeris, Dainius Žalimas, Edita Žiobienė (Vilnius: Spauda, 2014), 193.

638 Erika Leonaitė, „Proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje: bendrieji sampratos ir taikymo bruožai / The principle of proportionality in the case law of the European Court of Human Rights: general features of its concept and application“, iš *Lietuva Europos Taryboje: dvidešimt narystės metų = Lithuania in the Council of Europe: twenty years of membership: recenzuotų mokslinių straipsnių ir pranešimų rinkinys*, Jūras Banys, Toma Birmontienė, Tomas Davulis, Lawrence Early, Dalia Grybauskaitė, Indrė Isokaitė, Thorbjørn Jagland, Danutė Jočienė, Saulius Katuoka, Erika Leonaitė, Thomas Markert, Luca Mezzetti, Vygantė Milašiūtė, Kristina Pardalos, Gediminas Šerkšnys, Gintaras Švedas, Jevgenija Vienažindytė, Julius Zaleskis, Emanuelis Zingeris, Dainius Žalimas, Edita Žiobienė (Vilnius: Spauda, 2014), 151.

reglamentuotos, kad būtų sumažintas jo potencialios neigiamos pasekmės visų pirma asmeniui, kuriam jis taikomas, o paskui ir kitiems su juo susijusiems asmenims. Europos Taryba rekomendavo valstybėms imtis visų reikiamų priemonių bei peržiūrėti teisės aktus ir jų taikymo praktiką, kad būtų taikomi Rekomendacijoje išdėstyti principai, o dar geriau – viršyti Rekomendacijoje nubrėžtą žmogaus teisių ginties standartų kartelę. Rekomendacijų III skyriuje yra įtvirtinti pagrindiniai principai, kuriais turi būti grindžiamas elektroninio stebėjimo reglamentavimas: teisėtumo (1 punktas), proporcingumo (2, 3, 5, 11 punktai), privataus gyvenimo neliečiamumo (6 punktas), lygiateisiškumo (7, 11 punktai). Šios nuostatos įpareigoja elektroninio stebėjimo taikymą, rūšis, vykdymą reguliuoti įstatymu (1 punktas). Elektroninį stebėjimą skirti turi teisminė institucija (2 punktas). Ikitiesminio tyrimo etape turi būti skiriamas dėmesys išvengti nepagrįsto baudžiamosios sistemos tinklo plėtimosi (angl. *net widening*) (3 punktas). Nuostatos leidžia elektroninį stebėjimą taikyti kaip savarankišką priemonę (8 punktas), taip pat numato privataus sektoriaus ištraukimo į elektroninio stebėjimo vykdymą galimybę (9–10 punktai).

Analizuojant reikalavimus, keliamus reglamentavimui Europos Tarybos lygmeniu, yra svarbu nepamiršti, kad nacionalinės institucijos ir teismai turi taikyti ir aiškinti nacionalinę teisę taip, kad būtų užtikrintas visiškas Konvencijos įgyvendinimas, o galiausiai, kaip aiškina EŽTT byloje *Guðmundur Andri Ástráðsson prieš Islandiją*, EŽTT nustato, ar valstybės pasirinktas teisės taikymo ir aiškinimo būdas yra suderinamas su Konvencijos principais⁶³⁹.

ES suėmimas ir alternatyvios suėmimui priemonės yra svarbi teisingumo politikos sritis, pripažinta dar 2004 m. Hagos programoje ir 2009 m. Stokholmo programoje⁶⁴⁰. Nors Išvadosse laikomasi pozicijos, kad ES neskirs daug dėmesio su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymo įtvirtinimui teisėkūros priemonėmis, kadangi baudžiamųjų sankcijų sistema priklauso valstybių narių kompetencijai, o jose taikomos sistemos skiriasi⁶⁴¹, tačiau Išvadosse valstybės narės raginamos savo teisės aktuose numatyti galimybę su laisvės atėmimu nesusijusias priemones taikyti ikitiesminiame baudžiamojo proceso etape⁶⁴².

Vis dėlto, ES yra priėmusi teisės aktą, skirtą reglamentuoti tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams dėl kardomųjų priemonių valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui – Tarybos pamatinį sprendimą 2009/829/TVR⁶⁴³. Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR preambulės 15 punkte paaiškinta, kad jis,

639 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 12 d. sprendimas byloje *Guðmundur Andri Ástráðsson prieš Islandiją* (Nr. 26374/18)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-191701%22%5D%7D>.

640 „Tarybos išvados dėl alternatyvių sulaikymui priemonių. Su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymas baudžiamojoje justicijoje“, 10, 12 punktai, *supra note*, 350.

641 *Ibid.*

642 *Ibid.*, 11, 4 punktas.

643 Lietuvoje Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR įgyvendintas specialiuoju įstatymu – „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose

pagal Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje ir Europos bendrijos steigimo sutarties 5 straipsnyje nustatytą subsidiarumo principą, buvo priimtas ES lygmeniu dėl to, kad šio Pamatinio sprendimo tikslo, t. y. sprendimų dėl kardomųjų priemonių tarpusavio pripažinimo baudžiamojo proceso metu, valstybės narės vienašališkai negali deramai pasiekti ir kadangi dėl jo masto ir poveikio to tikslo būtų geriau siekti ES lygiu. Pamatiniu sprendimu ES nustatė taisykles pagal kurias viena valstybė narė pripažįsta kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą dėl kardomųjų priemonių kaip alternatyvos suėmimui, vykdo fiziniam asmeniui nustatytą kardomųjų priemonių priežiūrą, o jų pažeidimo atveju perduoda atitinkamą asmenį išduodančiajai valstybei. Vienas iš Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR tikslų ir yra būtent atitinkamais atvejais baudžiamojo proceso metu skatinti su laisvės atėmimo bausme nesusijusių priemonių taikymą asmenims, kurie nuolat negyvena valstybėje narėje, kurioje vyksta procesas (2 straipsnio 1 dalies b punktas). Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR preambulės 11 punktas numato, kad tam tikrais atvejais, laikantis nacionalinės teisės ir procedūrų, kardomųjų priemonių priežiūrai vykdyti galėtų būti naudojamos elektroninės priežiūros priemonės.

ES lygmeniu yra siekiama, kad valstybėse narėse būtų laikomasi be kita ko ir EŽTT praktikoje suformuotų standartų su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymo klausimais. Dėl to minėtoje išvadoje: „komisijos ir valstybių narių prašoma apsvarstyti, kaip būtų galima skatinti Europos Tarybos tekstų, kuriais nustatomi standartai, atitinkamos Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos ir Europos komiteto prieš kankinimą rekomendacijų dėl sulaikymo ir su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų bei priemonių taikymo sklaidą“⁶⁴⁴. Europos Sąjungos Taryba palankiai vertina valstybės narių pažangą, kai jos nacionalinėje teisėje įtvirtina alternatyvių suėmimui priemonių taikymo galimybes ikiteisminio tyrimo etape⁶⁴⁵. Nurodoma, kad „artimiausiais metais visoje ES turėtų būti siekiama bendro tikslo – toliau didinti su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių, kaip alternatyvių sulaikymui priemonių, taikymą per visą baudžiamąjį procesą, kai tai laikoma tikslinga“⁶⁴⁶. Europos Sąjungos Taryba Išvadose dėl alternatyvių sulaikymui priemonių baudžiamojoje justicijoje tema ragino valstybes nares rengti mokymus teisės praktikams apie alternatyvų suėmimui taikymą ir apie Europos Tarybos šiuo klausimu parengtas rekomendacijas, taip pat apie esamų priemonių, pavyzdžiui, elektroninio stebėjimo naudą, prieinamumą ir technines savybes⁶⁴⁷. ES siekia, kad valstybės narės ne tik įtvirtintų nacionalinėje teisėje alternatyvų suėmimui taikymą, bet ir siektų, kad jo reglamentavimas atitiktų Europos Tarybos viziją ir EŽTT jurisprudencijoje šiuo klausimu formuojamus standartus. Kadangi

tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“, TAR, žiūrėta 2022 m. liepos 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/10fb2930715211e484b9c12b550436a3/asr>.

644 „Tarybos išvados dėl alternatyvių sulaikymui priemonių. Su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymas baudžiamojoje justicijoje“, 13, 3 punktas, *supra note*, 350.

645 *Ibid.*, 11, 19 punktas.

646 *Ibid.*

647 *Ibid.*, 6–7, 11 punktai.

Konvencija nustato tik minimalius žmogaus teisių ir laisvių apsaugos standartus, kuriuos užtikrinti privalo valstybės, valstybės turi laisvę siekti maksimalios žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, gerindamos ir tobulindamos nacionalinėje teisėje veikiančius teisės aktus ir keldamos aukštesnį teisės mokslininkų ir praktikų teisinės sąmonės lygmenį. Laikomasi pozicijos, kad „*dalijimasis geriausios praktikos pavyzdžiais yra naudingas būdas valstybėms narėms mokytis vieniems iš kitų ir gerinti savo teisės aktus, procedūras ir praktiką*“⁶⁴⁸. Dėl to yra naudinga ir tikslinga analizuoti užsienio šalių elektroninio stebėjimo reglamentavimą ir ieškoti būdų gerinti Lietuvos elektroninio stebėjimo teisinį reguliavimą.

Elektroninis stebėjimas gali būti reglamentuojamas eksplicitiškai ir implicitiškai. Kaip teigia mokslininkai, „<...> *teisės išorinės išraiškos forma nėra tik rašytinis tekstas; kitaip tariant, teisė nėra išreikšta tik raštu (lot. expressis verbis). Dar romėnų teisė skyrė rašytinę teisę (lot. ius scriptum), t. y. elgesio taisykles, kurias kuria viešojo valdžia, būtent valstybė, ir nerašytinę teisę (lot. ius non scriptum) <...>*“⁶⁴⁹. Štai Nyderlandų Baudžiamojo proceso kodekse nėra eksplicitiškai įtvirtintų nuostatų, įtvirtinančių elektroninį stebėjimą, todėl tai kritikuoja mokslininkai, teigdami, kad Nyderlandų nacionalinėje teisėje turėtų būti priimtas eksplicitinis teisinis elektroninio stebėjimo taikymo reguliavimas⁶⁵⁰. Elektroninis stebėjimas kaip speciali suėmimo vykdymo sustabdymo sąlyga yra implicitiškai išvedamas iš Nyderlandų Baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1, 2 dalių⁶⁵¹. Nyderlanduose suėmimas neturi alternatyvų – teisėjas sprendžia, ar skirti suėmimą, ar ne. Nusprendęs paskirti suėmimą, teisėjas gali sustabdyti suėmimo vykdymą bei paskirti bendrąsias ir specialiąsias sąlygas, kurių privalo laikytis kaltininkas, taip pat ir elektroninį stebėjimą⁶⁵². Pirmasis asmuo, kuriam buvo taikomas GPS elektroninis monitoringas Nyderlanduose, buvo 83 m. už seksualinius nusikaltimus nuteistas asmuo⁶⁵³.

Elektroninis stebėjimas nėra įtvirtintas ir Vokietijos baudžiamajame ir baudžiamojo proceso kodeksuose. Vokietijoje elektroninis stebėjimas (vok. *elektronische Überwachung*) kaip kardomoji priemonė nėra įtvirtintas Vokietijos Baudžiamojo proceso kodekse, o iš jo išvedamas implicitiškai. Elektroninis stebėjimas nėra plačiai taikomas, o

648 „Tarybos išvados dėl alternatyvių sulaikymui priemonių. Su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymas baudžiamojoje justicijoje“, 11, 21 punktai, *supra note*, 350.

649 Linas Baublys ir kt., *supra note*, 106: 210.

650 Miranda Boone, Matthijs van der Kooij ir Stephanie Rap, „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. Niederlande“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkler, Christoph Thiele ir Judith Treig (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 220, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsharrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

651 *Ibid.*

652 Jan H. Crijns, Bas J. G. Leeuw ir Hilde T. Wermink, *Pre-trial detention in the Netherlands: legal principles versus practical reality. Research report* (Hague: Eleven International Publishing, 2016), 35, <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/instituut-voor-strafrecht-en-criminologie/pre-trial-detention-in-the-netherlands---legal-principles-versus-practical-reality-mei-2016.pdf>.

653 *Ibid.*, 12.

ir ši priemonė nebuvo svarbus baudžiamosios politikos klausimas. Elektroninis stebėjimas nuo 2000 m. yra taikomas tik vienoje iš Vokietijos federalinių žemių – Hesene⁶⁵⁴. Vokietija nėra linkusi plėsti elektroninio stebėjimo taikymo, kadangi neturi laisvės atėmimo įstaigų perpildymo problemos, kuri iš esmės yra kitų Europos valstybių varomoji jėga šios kardamosios priemonės įteisinimui. Šios priemonės atsiradimas Vokietijoje yra siejamas su EŽTT įtaka, kai *byloje M. prieš Vokietiją*⁶⁵⁵ buvo konstatuota, kad prevencinis sulaikymas pažeidžia Konvenciją, todėl keli pavojingi pažeidėjai turėjo būti paleisti iš prevencinio sulaikymo. Vokietijos įstatymų leidėjas į tai sureagavo 2010 m. įtraukdamas elektroninį stebėjimą kaip „elgesio priežiūros“ (vok. *Führungsaufsicht*) priemonę, kuri yra speciali intensyvi probacijos tarnybos ir elgesio agentūros (vok. *Führungsaufsichtsstelle*) priežiūra didelės rizikos pažeidėjams⁶⁵⁶.

Tam tikrų elektroniniam stebėjimui įgyvendinti skirtų nuostatų galima rasti 2011 m. lapkričio 4 d. Vokietijos valstybinėje sutartyje dėl bendros elektroninio stebėjimo agentūros⁶⁵⁷. Elektroninis stebėjimas patenka į elgesio direktyvų grupę (vok. *Melde- und Aufenthaltsweisungen*). Vienas iš galimų pagrindų elektroninio stebėjimo taikymui vietoje suėmimo yra Baudžiamojo proceso įstatymo 116 straipsnis⁶⁵⁸. Pagal šį straipsnį, teismas gali stabdyti suėmimo vykdymą, jei mano, kad kardomųjų priemonių tikslus galima pasiekti švelnesnėmis priemonėmis, skiriant asmeniui tam tikrus įpareigojimus (pavyzdžiui, nurodymas neišvykti iš gyvenamosios vietos ir kt.). Mokslininkai šiuo klausimu paaiškina, kad elektroninis stebėjimas Vokietijoje nėra savarankiška priemonė, o yra baudžiamosios kultūros, orientuotos į reabilitaciją, rezultatas (vok. *Resozialisierung*). Resocializacija Vokietijoje yra konstitucinis principas, pagrįstas žmogaus orumo principu (Federalinės Konstitucijos 1 str.) ir socialinės gerovės valstybės principu (Federalinės Konstitucijos 20 str.)⁶⁵⁹. Mokslininkai neįžvelgia požymių, kad ateities perspektyvoje elektroninio stebėjimo baudžiamosios politikos,

654 „German Code of Criminal Procedure“, *gesetze-im-internet*, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p0328; Silke Eilzer, „Data protection and electronic monitoring in Germany“, *Centre for Crime and Justice Studies. Electronic monitoring* 95 (2014), 8, <https://www.crimeandjustice.org.uk/publications/cjm/article/data-protection-and-electronic-monitoring-germany>.

655 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. gruodžio 17 d., sprendimas byloje M. prieš Vokietiją (Nr. 19359/04)“, *Hudoc*, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%22%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%5B%22001-96389%22%5D%7D>.

656 Dünkel ir kt., *supra note*, 25: 29.

657 „Staatsvertrag über die Einrichtung einer Gemeinsamen elektronischen Überwachungsstelle der Länder“, *gesetze-bayern*, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/StVGUeLStV>true>.

658 „Strafprozeßordnung“, „116 Aussetzung des Vollzugs des Haftbefehls“, *gesetze-im-internet*, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_116.html.

659 Dünkel ir kt., *supra note*, 25: 31-32.

įstatymų leidybos ir praktikos situacija keistūsi⁶⁶⁰.

Kitose valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, Anglijoje ir Velse, Šveicarijoje, Belgijoje, Suomijoje, Portugalijoje ir kt. elektroniniam stebėjimui reglamentuoti skirtos nuostatos yra įtvirtintos eksplicitiškai tekste baudžiamojo proceso arba specialiuosiuose įstatymuose. Dar kitose valstybėse baudžiamojo proceso kodeksai nukreipia į baudžiamajame kodekse esantį elektroninio stebėjimo teisinį reguliavimą (pavyzdžiui, Estijoje).

Apibendrinant elektroninio stebėjimo reglamentavimo būdus ir jam keliamus reikalavimus, prieiname prie išvados, kad elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas yra valstybių kompetencijos klausimas, tačiau tarptautinė teisė ir ES teisė nustato principus, kuriais jis turi būti grindžiamas: proporcingumo, teisėtumo, lygiateisiškumo, privataus gyvenimo neliečiamumo, suėmimo kaip *ultima ratio* kardamosios priemonės principais. Valstybėse elektroninis stebėjimas gali būti reglamentuojamas implicitiškai arba eksplicitiškai baudžiamojo proceso arba specialiuosiuose teisės aktuose, taip pat iš baudžiamojo proceso kodekso nuostatų nukreipiant į baudžiamojo kodekso nuostatas.

3.2. Laisvės suvaržymo teisėtumo probleminiai aspektai

Šiuo metu elektroninio stebėjimo vykdymas Lietuvoje reglamentuojamas poįstatyminiuose teisės aktuose. Vykdamas elektroninį stebėjimą, gali susiklostyti asmens laisvės suvaržymo situacijos. Tai, viena vertus, reiškia, kad esamas reglamentavimas neužtikrina, kad asmens laisvė suvaržoma tik įstatymu. Kita vertus, šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas nereglamentuoja: elektroninio stebėjimo vykdymo užtikrinimo, kai asmuo paleistas iš suėmimo, tokio asmens pristatymo policijos automobiliu, įrangos montavimo termino. Taip pat BPK nenumatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, prieš kreipdamiesi dėl kardamosios priemonės skyrimo, turi pateikti teismui informaciją, ar asmens nuolatinėje gyvenamojoje vietoje yra techninės galimybės taikyti elektroninį stebėjimą. Mokslo šaltiniuose teigiama, kad asmens subjektiškumo idėja yra visais atvejais paneigiama, kai jo atžvilgiu taikomos įstatymuose nenumatytos prievartos priemonės⁶⁶¹. Šių klausimų nereglamentavimas sudaro sąlygas neteisėtai suvaržyti asmens laisvę ir pakenkti netrukdomam baudžiamajam procesui.

Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad niekas negali būti savavališkai sulaikytas arba laikomas suimtas; niekam neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiomis pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatęs įstatymas. Konstitucinis

660 Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, „Elektronische Überwachung von Straffälligen und Beschuldigten in Europa - Zusammenfassender Vergleich und Perspektiven für die Kriminalpolitik“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 486, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

661 Goda, *supra note*, 36: 27.

Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad „<...> visuotinai pripažinta, kad žmogaus teisės ir laisvės gali būti ribojamos esant būtinybei ir tik įstatymu nustatčius tvarką bei ribas“⁶⁶². Kadangi „Demokratinėje visuomenėje prioritetas teikiamas žmogui, todėl viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, reguliuojama įstatymais. Tai ir žmogaus teisių ir laisvių patvirtinimas, ir jų turinio apibrėžimas, ir apsaugos bei gynimo teisinės garantijos, ir leistinas jų apribojimas, ir kt.“⁶⁶³

Konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę; niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip šiais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką: a) kai jis teisėtai sulaikomas, remiantis kompetentingo teismo sprendimu; b) kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas už tai, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokio nors įstatyme numatyto įsipareigojimo vykdymą; c) kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas, kad būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui, pagrįstai įtariant padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, kad jis gali pabėgti jį padaręs; d) kai sulaikomas nepilnametis pagal teisėtą potvarkį jo auklėjimo priežiūros tikslais arba jo teisėto suėmimo tikslais; dėl to, kad jis būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui; e) kai asmenys teisėtai sulaikomi, siekiant užkirsti kelią infekcinėms ligoms plisti, arba kai sulaikomi psichiškai nesveiki asmenys, alkoholikai, narkomanai ar valkatos; f) kai žmogus teisėtai suimamas ar sulaikomas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, ar kai imamasi veiksmų jį deportuoti ar išduoti kitai valstybei. Kaip minėta, Rekomendacijų 1 punkte yra numatyta, kad elektroninio stebėjimo vykdymo būdai baudžiamojoje justicijoje reglamentuojami įstatymu. Rekomendacijų 5 punkte yra numatyta, kad elektroninis stebėjimas nevykdomas taip, kad asmens teisės ir laisvės būtų apribotos labiau negu numatyta procesiniame sprendime skirti elektroninį stebėjimą.

EŽTT teisę į laisvę pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį aiškina kaip asmens fizinę laisvę. Asmens vežimas policijos automobiliu į tam tikrą vietą EŽTT yra pripažįstamas laisvės atėmimu. Jei asmens vežimas policijos automobiliu nėra numatytas įstatyme ar įvardintas teismo nutartyje, toks laisvės atėmimas laikomas neteisėtu Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies kontekste, nes laisvė atimama ne įstatymo nustatyta tvarka. Štai byloje *D. R. prieš Lietuvą* pareiškėja per prievartą buvo vežama policijos automobiliu į teismo psichiatrijos centrą ekspertizei atlikti ir skundėsi EŽTT, kad jai buvo atimta

662 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 115; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 118.

663 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“, *supra note*, 216.

laisvė, pažeidžiant Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį. Vyriausybė teigė, kad pareiškėja buvo vežama policijos automobiliu teismo nutarties skirti ekspertizę pagrindu, kuri buvo priimta pagal BPK 208–209 straipsnius, taip pat buvo vadovaujamosi Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos vidaus tvarkos taisyklėmis, kuriose buvo numatyta, jog į psichiatrijos ekspertizę savanoriškai atvykti atsisakančius asmenis gali atvesdinti policijos pareigūnai⁶⁶⁴. EŽTT vertino, kad BPK 208–209 straipsniuose nebuvo nuostatų, kuriomis remiantis teismui būtų suteikta teisė leisti suvaržyti laisvę, siekiant atlikti psichiatrijos ekspertizę. EŽTT išaiškino, kad laisvės atėmimas galimas tik pagal įstatymų nustatytą tvarką, todėl poįstatyminis teisės aktas negali būti pagrindas atimti asmeniui laisvę, jį vežant policijos automobiliu. Buvo konstatuotas Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies pažeidimas⁶⁶⁵.

Užsienyje asmens išleidimo į laisvę momentas siejamas su stebėjimo įrenginio uždėjimu. Pastebimos dvejopos tendencijos: 1) paleisti iš suėmimo, tačiau asmeniui atsisakant užsidėti elektroninį prietaisą, nutartis paleisti iš suėmimo netenka galios; 2) laikyti asmenį suimtą iki elektroninio stebėjimo įrangos montavimo. Paminėtina, jog užsienyje taikoma praktika skirti elektroninį stebėjimą pirmiau įvertinus išvadą apie elektroninio stebėjimo taikymo galimybę asmens gyvenamojoje vietoje.

Štai Prancūzijos Baudžiamojo proceso kodekso⁶⁶⁶ I knygos I skyriaus 7 skirsnyje, skirtame reguliuoti teisminę priežiūrą, namų areštą taikant elektroninį stebėjimą ir suėmimą, yra nemažai nuostatų, skirtų elektroniniam stebėjimui. Tam skirtas 2 poskirsnis, kuriame reglamentuojamas namų areštas, taikant elektroninį stebėjimą. D32-4 straipsnio 1 dalyje 1 punkte yra numatyta, kad teismas gali pavesti laisvės atėmimo įstaigos integracijos ir probacijos tarnyboms užtikrinti techninio prietaiso prieinamumą ir jo techninių galimybių įgyvendinamumą. Šio įstatymo D32-11 straipsnio 1 dalies 2 punkte yra numatyta, kad teismas asmenį informuoja, jog apyrankės su siūstuvu uždėjimas negali būti atliekamas be asmens sutikimo, tačiau šio prietaiso uždėjimo atsisakymas yra jo įpareigojimų pažeidimas, galintis daryti įtaką namų arešto panaikinimui ir suėmimo taikymui. Minėtojo įstatymo D32-13 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad teismas gali nuspręsti priimti nutartį su atidedamąja sąlyga dėl prietaiso įrengimo ir numatyti, kad asmuo neišleidžiamas į laisvę tol, kol neuždedama apyrankė su siūstuvu; šiuo atveju nutartyje yra nurodoma, kad prietaisą uždėti galima tik asmeniui sutinkant, o jeigu jis atsisako, nutartis yra negaliojanti. Prancūzijos Baudžiamojo proceso kodekso D32-14 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad laisvės atėmimo įstaigos administracija užtikrina elektroninio stebėjimo prietaiso, kurį turi nešioti stebimas asmuo, uždėjimą ir nuėmimą. Šio straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad

664 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje D. R. prieš Lietuvą (Nr. 691/15)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22691/15%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-184425%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22691/15%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-184425%22]}), par. 62.

665 *Ibid.*, par. 70–72.

666 „Code de procédure pénale“, legifrance, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/.

elektroninio stebėjimo prietaiso uždėjimas atliekamas ne vėliau kaip 5 dienų laikotarpyje nuo nutarties dėl namų arešto, taikant elektroninį stebėjimą, priėmimo. Minėtojo straipsnio 4 dalyje yra numatyta, kad tuo atveju, kai namų areštas taikomas kartu su mobiliu elektroninio stebėjimo prietaisu, išleidžiant asmenį į laisvę, prietaisas asmeniui uždedamas prieš išleidimą, o šio straipsnio 5 dalyje numatyta, kad ta pati nuostata taikoma tuo atveju, kai išleidžiama į laisvę, taikant namų areštą su elektroniniu stebėjimu, teisėjų nutartimi, išleidimas į laisvę priklauso nuo šio stebėjimo įrenginio uždėjimo.

Portugalijos Baudžiamojo proceso kodekso⁶⁶⁷ 201 straipsnyje yra įtvirtintas įpareigojimas likti namuose (namų areštas), kurio turinį, pagal šio straipsnio 1 dalį, sudaro įpareigojimas neišvykti arba neišvykti be leidimo iš namų ar kitos vietos, kur asmuo gyvena, arba, kai tai pagrįsta, iš įstaigos, teikiančios sveikatos ar socialinę paramą, o pagal šio straipsnio 2 dalį – pareiga jokių būdu nesusisiekti su tam tikrais asmenimis. Portugalijos Baudžiamojo proceso kodekso 201 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad minėtų įpareigojimų laikymosi stebėjimui yra naudojami techninės nuotolinio valdymo priemonės įstatymo nustatyta tvarka. Portugalijoje buvo priimtas elektroninio stebėjimo įstatymas, skirtas ne tik užtikrinti kardomosios priemonės įpareigojimo likti namuose, bet kitų jo 1 straipsnyje numatytų priemonių, pavyzdžiui, laisvės atėmimo bausmės pagal Portugalijos baudžiamojo kodekso 43 ir 44 straipsniuose numatytos bausmės ir 62 straipsnyje numatyto lygtinio paleidimo ir kt. vykdymą⁶⁶⁸. Bendrosios šio įstatymo nuostatos nustato elektroninio stebėjimo eigos pradžią – per 48 valandas nuo teismo sprendimo gavimo socialinės reintegracijos tarnyboje, įrengus technines elektroninio stebėjimo priemones, dalyvaujant įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam (8 straipsnio 1 dalis). Įstatyme yra ir specialioji dalis, skirta atskiroms priemonėms reguliuoti. Įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad elektroninio stebėjimo vykdymas pradedamas įrengus technines elektroninio stebėjimo priemones, o teisėjas iki vykdymo pradžios gali taikyti asmeniui kitas kardomasias priemones, jeigu jos yra reikalingos.

Belgijoje iki 2015 m. sausio 1 d. valstybinio lygmens reformos Nacionalinis elektroninio monitoringo centras buvo atsakingas už elektroninio stebėjimo klausimus, tačiau po reformos atsakomybė už elektroninio stebėjimo vykdymą buvo perduoda dviem stebėjimo įstaigoms: prancūziškai bendruomenei (regionui) ir flamandiškai bendruomenei (regionui), t. y. Elektroninio monitoringo centrui ir Flamandų elektroninio monitoringo centrui⁶⁶⁹. Šios įstaigos atsakingos už elektroninio stebėjimo įrangos montavimą, išmontavimą, techninę kontrolę ir kt. su tuo susijusius klausimus,

667 „Código de processo penal“, pgdlisboa, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?ficha=201&artigo_id=&mid=199&pagina=3&tabela=leis&nverso=&so_miolo=.

668 „Meios técnicos de controlo à distância (Vigilância Electrónica)“, pgdlisboa, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1269&tabela=leis&ficha=1&pagina=1&so_miolo=.

669 Beyens ir Roosen, *supra note*, 513: 166–167.

o po GPS elektroninio stebėjimo įvedimo atsirado ir naktinė pamaina⁶⁷⁰. Belgijoje sudaromi laukiančiųjų elektroninio stebėjimo vykdymo sąrašai – įrangos sumontavimo gali laukti ir 1 000 asmenų. Siekiant išvengti situacijos, kad įrangos montavimo laukų įkalinti asmenys, buvo sudaryti elektroninio stebėjimo įrangos prioritetų nustatymo kriterijai. Ši laukiančiųjų eilė turi pajudėti ir pasibaigti praėjus 5 dienoms nuo sprendimo skirti elektroninį stebėjimą gavimo vienam iš elektroninio monitoringo centrų momentu⁶⁷¹.

Naujojoje Zelandijoje elektroninis stebėjimas ikiteisminio tyrimo metu yra skiriamas kaip užstato sąlyga⁶⁷². Teismas gali skirti asmeniui suėmimą tiek, kiek tai yra pagrįstai reikalinga elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu (Užstato akto 30P straipsnis)⁶⁷³. Minėtojo įstatymo 30A straipsnis aiškiai nurodo elektroninio stebėjimo sąlygos tikslus, t. y. apriboti ir stebėti asmens judėjimą siekiant užtikrinti, kad jis atvyks į teismą, nedarys įtakos liudytojams, įrodymų rinkimui, užstato taikymo metu nedarys naujų nusikalstamų veikų. Mokslo doktrinoje pabrėžiama, kad elektroninio stebėjimo užstato sąlyga taikoma sunkesnius nusikaltimus padariusiems asmenims, kuriems buvo paskirta kardomoji priemonė suėmimas⁶⁷⁴.

Estijos Baudžiamojo proceso kodekso 137¹ straipsnis nukreipia į Estijos Baudžiamojo kodekso 75¹ straipsnyje įtvirtintą elektroninį stebėjimą ir numato galimybę suminto asmens sutikimu vietoje suėmimo taikyti jam elektroninį stebėjimą, kurį sankcionuoja teismas. Estijos Baudžiamojo proceso kodekso 137¹ straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas paveda įtariamą ar kaltinamą gyvenamosios vietos probacijos pareigūnui per penkias darbo dienas pateikti išvadą apie galimybę taikyti elektroninį stebėjimą. To paties straipsnio 6 dalyje yra numatyta, kad prieš priimdamas sprendimą dėl elektroninio stebėjimo taikymo ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas apsvaisto probacijos prižiūrėtojo išvadą apie elektroninio stebėjimo taikymo galimybę įtariamą ar kaltinamą gyvenamojoje vietoje. Šio straipsnio 8 dalyje yra numatyta, kad tais atvejais, kai įtariamasis ar kaltinamasis priešinasi elektroninio stebėjimo taikymui, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, remdamasis probacijos pareigūno pranešimu, nutartimi elektroninį stebėjimą pakeičia į suėmimą⁶⁷⁵.

Lietuvoje vienas iš probleminių reglamentavimo aspektų yra susijęs su tuo, kad, kaip minėta, elektroninio stebėjimo vykdymas nereglamentuojamas BPK, nors vykdymo metu kyla asmens laisvės suvaržymo situacijų. BPK šiai kardomajai priemonei skiria 131¹ straipsnį. Minėtojo straipsnio 1 dalis pateikia intensyvios priežiūros apibrėžimą, įvardydamą ją kaip įtariamą kontrolę elektroninėmis stebėjimo priemonėmis.

670 *Ibid.*, 167.

671 *Ibid.*

672 Martinovic, *supra note*, 81.

673 „Bail Act 2000“, legislation, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2000/0038/latest/whole.html#DLM5598937>.

674 Martinovic, *supra note*, 81.

675 „Code of Criminal Procedure“, riigitėataja, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.riigitėataja.ee/en/eli/501042015002/consolide>.

Kitoje dalyje išvardyti subjektai, galintys skirti šią kardomąją priemonę skirtingose baudžiamojo proceso stadijose. Numatyta, kad ją ikiteisminio tyrimo metu prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi; intensyvios priežiūros paskyrimo klausimas sprendžiamas posėdyje, į kurį kviečiami prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas; kai byla perduota į teismą dėl intensyvios priežiūros paskyrimo ar jos termino pratęsimo, priimdamas nutartį nusprendžia teismas, kurio žinioje yra byla. Šio straipsnio 3 dalyje numatyta, kad skiriant intensyvią priežiūrą nustatomos šios kardamosios priemonės sąlygos. Toje pačioje dalyje užsimenama apie intensyvios priežiūros vykdymą numatant, kad intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija. Intensyvios priežiūros taikymo terminai yra numatyti BPK 131¹ straipsnio 4 dalyje įtvirtinant, kad terminą nustato ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutartyje skirti intensyvią priežiūrą, tačiau iš karto intensyvi priežiūra negali viršyti šešių mėnesių; šis terminas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi gali būti pratęstas iki trijų mėnesių; pratęsimų skaičius neribojamas. Įtariamojo pareigoms skiriamos BPK 131¹ straipsnio 5–7 dalių nuostatos. Šio straipsnio 5 dalyje numatyta, kad pastarasis išpėjamas, jog už nustatytų intensyvios priežiūros sąlygų pažeidimą ir už šio straipsnio 6 ir 7 dalyse nustatytų pareigų ir draudimų nesilaikymą jam gali būti paskirtas suėmimas, jei tam būtų pagrindas. Minėtojo straipsnio 6 dalyje yra nustatytos šios įtariamojo pareigos: 1) dėvėti elektroninį stebėjimo įtaisą ir 2) laikytis nustatytos dienotvarkės. To paties straipsnio 7 dalyje numatyta, kad įtariamajam, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, draudžiama nusiimti, gadinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai iki 2015 m. sausio 1 d. buvo pavesta patvirtinti intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės⁶⁷⁶. Vyriausybė 2014 m. birželio 11 d. nutarimu Nr. 526 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131-1 straipsnio 3 dalį ir Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymo 17 straipsnio 5 dalį“ įgaliojo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją patvirtinti Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras 2014 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1V-863 „Dėl Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“ patvirtino Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės (toliau – Taisyklės). Elektroninio stebėjimo vykdymas reglamentuojamas poįstatyminiu teisės akte, dėl to asmens laisvės varžymas tokios juridinės galios teisės aktu yra neteisėtas. Su laisvės suvaržymo neteisėtumu susijusius aspektus galima iliustruoti modeliuojant praktinę situaciją.

Kai aukštesnysis teismas, kurio nutartis įsiteisėja nuo jos priėmimo momento ir yra galutinė bei neskundžiama, priima nutartį asmenį paleisti iš suėmimo, asmuo turėtų būti nedelsiant paleistas į laisvę ir taip turėtų būti sudaromos jam galimybės naudotis teise būti paleistam baudžiamojo proceso metu. Jeigu suėmimas buvo vykdomas

676 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, *supra note*, 18.

ne asmens gyvenamojoje vietoje (jei asmuo gyvena, pavyzdžiui, Vilniuje) esančioje laisvės atėmimo įstaigoje (jei asmeniui suėmimas vykdomas, pavyzdžiui, Kaune) ir paleidžiant asmenį iš suėmimo jam skiriamas elektroninis stebėjimas, už įrangos montavimą atsakingiems pareigūnams, jei jie ikiteisminį tyrimą atlieka Vilniuje, reikia vykti pas tą asmenį į kitą miestą – Kauną. Jei toks teismo procesinis sprendimas priimamas darbo dienos pabaigoje, pareigūnams reikėtų skubėti vykti iš Vilniaus į Kauną sumontuoti elektroninio stebėjimo įrangą. Tuo pat metu iškyla paleisto iš suėmimo asmens sulaikymo iki pareigūnų atvykimo arba nedelsiamo paleidimo į laisvę dilema. Faktą, kad galimos situacijos, kai asmuo suėmimą atlieka kitame mieste (Kaune) nei yra jo gyvenamoji vieta (Vilniuje), patvirtina Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 m. sausio 25 d. įsakymo Nr. V-61 „Dėl Suimtųjų ir nuteistųjų pristatymo į konkrečias bausmės atlikimo vietas sąrašo bei Arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų paskyrimo sąrašo patvirtinimo“ 1.1 ir 1.2 papunkčių nuostatos⁶⁷⁷.

Taisyklių 5 punkto nuostatos imperatyviai numato, kad įgaliotas policijos įstaigos pareigūnas nedelsdamas kartu su kontroliuojamu asmeniu vyksta į kontroliuojamą asmens gyvenamąją vietą, kas suponuoja, kad asmuo į gyvenamąją vietą nevyksta savarankiškai⁶⁷⁸. Jei suėmimą vykdančios įstaigos pareigūnai paleistų asmenį iš suėmimo nedelsiant ir iki atvažiuojant policijos pareigūnams, kyla rizika, kad tas asmuo pabėgs dar iki įrangos sumontavimo jam momento. Jei teismas paskyrė asmeniui kardomąją priemonę, vadinasi, įžvelgė trukdymo baudžiamajam procesui riziką. Kita vertus, asmens sulaikymo veiksmas iki atsakingų už elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimą pareigūnų atvykimo, kai teismas nutartyje asmenį jau paleido, reikštų veiksmų, nenumatytų BPK ir atimanchių asmens laisvę, atlikimą. Net jeigu ir būtų numatytas protingas terminas, per kurį turėtų būti sumontuojama įranga asmeniui, vis tiek išlieka klausimas, kaip užtikrinti elektroninio stebėjimo vykdymą asmeniui, kad jis nepabėgtų, kai yra paleistas iš suėmimo. BPK ir Taisyklėse šis klausimas nereglamentuojamas.

Asmens vežimas policijos automobiliu elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu yra nereglamentuojamas įstatymo galios teisės akte. Tarp BPK 131¹ straipsnio 5–7 dalyse numatytų įtariamą pareigū nėra įtvirtintos pareigos asmeniui vykti kartu su policijos pareigūnais į asmens gyvenamąją vietą, kad būtų sumontuota įranga. Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktą irgi nesuteikia teisės policijos pareigūnui vežti kaltininką į jo gyvenamąją vietą montuoti elektroninio stebėjimo įrangą⁶⁷⁹. Minėtojo straipsnio nuostata suteikia teisę pareigūnui, atliekančiam jam nustatytas funkcijas, įstatymų nustatyta tvarka sulaikyti ir pristatyti

677 „Dėl suimtųjų ir nuteistųjų pristatymo į konkrečias bausmės atlikimo vietas sąrašo bei arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų paskyrimo sąrašo patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/65c37eb09c9e11ed8df094f359a60216/asr>.

678 „Dėl Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a8b4878086ba11e481c9c95e73113964/asr>.

679 „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/28d39920217e11e5b336e9064144f02a>.

į policijos ar kitų institucijų tarnybinės patalpas asmenis, padariusius administracinį teisės pažeidimą (nusižengimą) ar nusikalstamą veiką, įtariamus jų padarymu, asmens tapatybei nustatyti, sulaikytų asmenų apžiūrai ar kratai, jų turimų daiktų patikrinimui atlikti, protokolams, aktams, pranešimams surašyti ar kitiems įstatymų nustatytiems veiksams atlikti. Taisyklių 5 punkte yra numatyta, kad gavęs ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartį, kurioje nustatytos intensyvios priežiūros sąlygos, įgaliotas policijos įstaigos pareigūnas nedelsdamas kartu su kontroliuojamu asmeniu vyksta į kontroliuojamo asmens gyvenamąją vietą, kur įsitikina, ar yra techninės galimybės (elektra, judrusis (mobilusis) ryšys ir kt.) sumontuoti stacionarų intensyvios priežiūros įtaisą ir užtikrinti jo veikimą⁶⁸⁰. Vadovaujantis minėta EŽTT praktika byloje *D. R. prieš Lietuvą*, taikydami analogiją galėtume teigti, kad policijos automobiliu vežant asmenį į jo gyvenamąją vietą montuoti įrangą, jam yra atimama laisvė ir jis yra sulaikomas. BPK nėra nuostatos, įgalinančios policijos pareigūnus vežti asmenį policijos automobiliu įrangos montavimo tikslu. Taisyklių nuostatos nėra teisėtas pagrindas asmens laisvės atėmimui ir sulaikymui vežant jį policijos automobiliu. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies kontekste toks sulaikymas laikytinas savavališku.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad asmens pristatymas į policijos įstaigą BPK nėra įvardijamas kaip procesinė prievartos priemonė, tačiau savo pobūdžiu ir pasekmėmis jis gali būti prilyginamas laikinam sulaikymui, jeigu juo yra suvaržoma asmens laisvė ir asmuo pristatymo metu yra visiškai kontroliuojamas pareigūnų, negali išeiti⁶⁸¹. Laikoma, kad prievartos elemento buvimas yra traktuojamas kaip laisvės atėmimo požymis, tačiau laisvės atėmimas gali pažeisti Konvencijos 5 straipsnį net ir tuo atveju, kai asmuo su tuo sutinka⁶⁸². Dėl to prievartos elemento buvimas nėra lemiamas veiksnys nustatyti, ar buvo atimta laisvė. Kasacinio teismo praktikoje yra paaiškinta, kad to laisvės atėmimo Konvencijos 5 straipsnio prasme eigos pradžia sietina su momentu, „<...> kai pareigūnai pradeda „pristatymą“ (pavyzdžiui, išsiveda asmenį iš namų ar darbovietės ir pan.) <...> . Šios kategorijos byloms dažnai būdinga palyginti trumpa (kelių valandų, o kai kuriais atvejais vos vienos dviejų valandų) laisvės atėmimo trukmė“⁶⁸³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „<...> valstybės (atitinkamų jos institucijų ir (ar) pareigūnų nepripažįstamas (nefiksuojamas) asmens laisvės atėmimas yra visiškas esminės svarbos garantijų, išdėstytų Konvencijos 5 straipsnyje, paneigimas, ir rodo sunkiausią šios nuostatos pažeidimą. Oficialaus tokių duomenų, kaip laisvės atėmimo data, laikas, vieta, įkalinamo asmens vardas, pavardė, įkalinimo priežastys bei įkalinančio asmens vardas ir pavardė, įrašo nebuvimas laikytinas neatitinkančiu teisėtumo reikalavimo ir pačios Konvencijos 5 straipsnio paskirties“⁶⁸⁴. Vadinasi, asmens pristatymas policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą turėtų būti

680 *Ibid.*

681 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-273-611/2021“, *supra note*, 252, par. 31.

682 *Ibid.*, par. 36, 39.

683 *Ibid.*, par. 42.

684 *Ibid.*, par. 44.

ne tik reglamentuojamas BPK, bet ir turėtų būti fiksuojamas dokumentuose.

Antras probleminis reglamentavimo aspektas yra susijęs su tuo, kad BPK nereglamentuoja to, kad pirmiausia teismui būtų pateikta informacija apie elektroninio stebėjimo taikymo technines galimybes konkrečioje vietoje, ir tik po to teismas spręstų klausimą, ar skirti elektroninį stebėjimą. Asmens laisvės ribojimo būtinybės klausimas iškilų ir tokiais atvejais, jei paaiškėtų, kad asmens gyvenamojoje vietoje nėra galimybės techninės įrangos montavimui. Situaciją sunkintų, jei toks faktas paaiškėtų besibaigiant darbo diena penktadienį, o reikėtų skubaus kardamosios priemonės keitimo. Teismo procesinio sprendimo nevykdymas taikyti asmeniui elektroninį stebėjimą ir palikimas be kardamosios priemonės keltų riziką asmens pabėgimui ir keltų grėsmę netrukdomam baudžiamajam procesui.

BPK 121 straipsnio 4 dalyje yra numatyta, kad teisėjas ar teismas, sprenddamas, ar reikia skirti kardomąją priemonę ir parinkdamas jos rūšį, turi atsižvelgti į įtariamojo nusikalstamos veikos sunkumą, įtariamojo asmenybę, į tai, ar jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą ir darbą ar kitokį legalų pragyvenimo šaltinį, į įtariamojo amžių, sveikatos būklę, šeiminių padėčių ir kitas aplinkybes, galinčias turėti reikšmės sprendžiant dėl kardamosios priemonės. Techninės galimybės galėtų būti priskiriamos toms kitoms aplinkybėms, į kurias teisėjas turėtų atsižvelgti. Manytina, kad tokius duomenis teisėjui turėtų surinkti ir vertinimui pateikti kiti subjektai, kurie turi specialių žinių apie šios technikos veikimą. Pagal šiuo metu galiojančias teisės aktų nuostatas, tuo, ar elektroninio stebėjimo taikymui yra techninės galimybės, įsitikinti turi policijos pareigūnas, jau gavęs teismo procesinį sprendimą skirti asmeniui intensyvią priežiūrą. Štai Taisyklių 5 punktas numato, kad policijos pareigūnas su asmeniu į jo gyvenamąją vietą pirmiausia vyksta įsitikinti, ar yra techninės galimybės (elektra, judrusis (mobilusis) ryšys ir kt.) sumontuoti stacionarų elektroninį stebėjimo įtaisą ir užtikrinti jo veikimą⁶⁸⁵. Pagal Taisyklių 6 punktą, tik įsitikinęs, kad kontroliuojamo asmens gyvenamojoje vietoje yra techninės galimybės sumontuoti stacionarų elektroninį stebėjimo įtaisą ir užtikrinti jo veikimą, policijos pareigūnas kontroliuojamo asmens gyvenamojoje vietoje nedelsdamas sumontuoja stacionarų elektroninį stebėjimo įtaisą ir pritvirtina prie kontroliuojamo asmens mobilų elektroninį stebėjimo įtaisą⁶⁸⁶.

Taisyklių nuostatose nėra aptarta, ką pareigūnas privalo daryti tais atvejais, kuomet asmens gyvenamojoje vietoje nėra techninių galimybių šios kardamosios priemonės įrangos montavimui. Situacija sudėtingėja, kuomet baigiasi institucijų darbo laikas arba dirbama didelio darbo krūvio aplinkybėmis, dėl ko jie tą pačią dieną negali spręsti klausimo dėl kardamosios priemonės asmeniui keitimo klausimų. Tokio asmens patalpinimas laisvės atėmimo įstaigoje būtų neteisėtas nesant jokio įstatyme numatyto teisinio pagrindo. Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. gruodžio 1 d. įsakymu Nr. I-306 „Dėl Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo

685 „Dėl Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“, *supra note*, 678.

686 *Ibid.*

ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės patvirtinimo“ (toliau – GP rekomendacijos), 6 punkte yra numatyta, kad neatidėliotinas atvejis⁶⁸⁷ ikiteisminio tyrimo pareigūnas motyvuotu nutarimu gali paskirti šias kardomąsias priemones: 1) dokumentų paėmimą; 2) specialiosios teisės sustabdymą; 3) įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje; 3) rašytinį pasižadėjimą neišvykti; 4) kario karinio dalinio, kuriame jis tarnauja, vadovybės stebėjimą; 5) nepilnamečio atidavimą tėvams, rūpintojams arba kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti, po to privalo nedelsdamas raštu apie paskirtą kardomąją priemonę pranešti prokurorui (BPK 121 straipsnio 1 dalis)⁶⁸⁸. Abejotina, ar švelnesnių kardomųjų priemonių paskyrimas užtikrintų sklandų baudžiamąjį procesą, jei ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas turėjo duomenų ir pagrindo griežtesnės kardomosios priemonės elektroninio stebėjimo skyrimui.

Minėtųjų teisinio reguliavimo probleminių aspektų sprendimui turėtų būti pasirinkta ir BPK atitinkamai reglamentuojama, ar asmuo elektroninio stebėjimo montavimo laukia paleistas iš suėmimo, ar suimtas. Pirmuoju atveju, BPK 131¹ straipsnį papildant nauja nuostata, numatančia įsipareigojimą vykti kartu su policijos pareigūnais į paskirtą vietą elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimo tikslu. Tokiu atveju asmens vežimas policijos automobiliu nebūtų savavališkas asmens laisvės atėmimas ir atitiktų Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies a punktą – asmens laisvė būtų atimta norint garantuoti kokio nors įstatyme numatyto įsipareigojimo vykdymą. Asmenį pristatant policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, turėtų būti nedelsiant surašomas elektroninio stebėjimo įrangos montavimo protokolas, kuriame turėtų būti fiksuojama: laisvės atėmimo data, laikas, vieta, asmens, kuris vežamas montuoti elektroninio stebėjimo įrangą vardas, pavardė, tikslas. Antruoju atveju suėmimas turėtų būti taikomas iki elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo momento. Tokiu atveju BPK 131¹ straipsnį reikėtų papildyti nuostatomis, kad tais atvejais, kai elektroninis stebėjimas skiriamas suimtam asmeniui, jis iš suėmimo paleidžiamas nuo elektroninio stebėjimo techninės įrangos sumontavimo momento. Turėtų būti numatytas elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo terminas. Manytina, jog BPK 131¹ straipsnyje turėtų būti įvardinta, kad už elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimą atsako policijos įstaigos įgaliotas pareigūnas. Kadangi teismas, net prokurorui kreipiantis dėl suėmimo skyrimo, visada turi vertinti švelnesnių kardomųjų priemonių skyrimo galimybę, BPK turėtų būti įtvirtinta pareiga prokurorui kreipiantis dėl bet kurios kardomosios priemonės skyrimo į teismą, pateikti teismui informaciją, ar asmens gyvenamojoje vietoje yra sąlygos įrengti techninę įrangą. Tai padėtų išvengti

687 Neatidėliotinas atvejis laikytini tokie atvejai, kai siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų būti na paskirti kardomąją priemonę ne darbo metu, poilsio ir švenčių dienomis arba darbo metu, tačiau prokuroras neturi galimybės sprendimą dėl kardomosios priemonės priimti nedelsiant (pvz., ikiteisminio tyrimo pareigūnas neturi galimybės pateikti visą medžiagą prokurorui; prokuroras dalyvauja teismo posėdyje ir nėra pavaduojančio prokuroro ar pan.) (GP rekomendacijų 7 punktąs).

688 „Dėl Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1ba3a090981d11e5a6f4e928c954d72b/asr>.

elektroninio stebėjimo skyrimo nesant techninių galimybių šios kardamosios priemonės taikymui.

Apibendrinant darytinos šios išvados:

1. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas BPK turi spragų, nes nereglamentuojamas elektroninio stebėjimo vykdymo užtikrinimas, kai asmuo paleistas iš suėmimo, įrangos montavimo terminas, asmens pristatymas policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, asmens pristatymo policijos automobiliu fiksavimas dokumentuose. Nereglamentuojant periodo tarp paleidimo iš suėmimo ir elektroninio stebėjimo įrangos montavimo, kyla rizika neužtikrinti netrukdomo baudžiamojo proceso, jei paleistas iš suėmimo asmuo pabėgtų ar padarytų kitus neteistus veiksmus, kuriuos siekiama užkardyti, skiriant kardomasias priemones. Paleisto iš suėmimo asmens sulaikymas iki policijos pareigūnų atvykimo elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu būtų neteisėtas, nereglamentuotas veiksmas, pažeidžiantis teisę būti paleistam, teisėtumo principą, Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalį, Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį.
2. BPK nereglementuoja asmens pristatymo policijos automobiliu į jo gyvenamąją vietą montuoti elektroninio stebėjimo įrangą ir tokio pristatymo fiksavimo dokumentuose, todėl praktikoje pasitaikančių situacijų metu asmenims, kurie paleisti iš suėmimo ir paskirtas elektroninis stebėjimas, neteisėtai atimama laisvė juos vežant policijos automobiliu, taip sunkiai pažeidžiant Konstituciją, Konvenciją, teisėtumo principą, paneigiant teisę būti paleistam.
3. BPK nenumatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, prieš kreipdamiesi dėl kardamosios priemonės skyrimo, turi pateikti teismui informaciją, ar asmens nuolatinėje gyvenamojoje vietoje yra techninės galimybės taikyti elektroninį stebėjimą. Teismui paskyrus elektroninį stebėjimą, o paskui pareigūnams įsitikinus, kad šios kardamosios priemonės taikymui nėra techninių galimybių, susidaro neteisėtam asmens laisvės atėmimui palanki situacija. Paleidus asmenį, kyla rizika netrukdomam baudžiamajam procesui, o sulaikymas tokiu atveju yra nereglamentuotas, todėl būtų neteisėtas.
4. Elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas turėtų būti tobulintinas BPK 131¹ straipsnį papildant nauja nuostata, numatančia įsipareigojimą vykti kartu su policijos pareigūnais į paskirtą vietą elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimo tikslu. Asmenį pristatant policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, turėtų būti nedelsiant surašomas elektroninio stebėjimo įrangos montavimo protokolas, kuriame turėtų būti fiksuojama: laisvės atėmimo data, laikas, vieta, asmens, kuris vežamas montuoti elektroninio stebėjimo įrangą vardas, pavardė, tikslas ir rezultatas, kada ir ar įranga buvo sumontuota. Šiuo aspektu BPK taip pat gali būti tobulintinas numatant, kad asmeniui suėmimas taikomas iki elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo momento. Turėtų būti numatytas elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo terminas ir įvardinta, kad už elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimą atsako policijos pareigūnas.

5. BPK turėtų būti įtvirtinta pareiga prokurorui kreipiantis dėl bet kurios kardomosios priemonės skyrimo į teismą pateikti teismui informaciją, ar asmens gyvenamojoje vietoje yra sąlygos įrengti techninę įrangą. Tai padėtų išvengti elektroninio stebėjimo skyrimo nesant techninių galimybių šios kardomosios priemonės taikymui.

3.3. Lygiateisiškumo užtikrinimas, skiriant elektroninio stebėjimo vykdymo vietą

Be kita ko, esamas reglamentavimas rodo, kad skiriant elektroninį stebėjimą gali būti pažeistas lygiateisiškumo principas. Skiriant kardomasias priemones, visada vertinamos BPK 121 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos aplinkybės. Viena iš aplinkybių, į kurią reikia atsižvelgti, yra tai, ar asmuo turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Ši aplinkybė įgyja specifinę reikšmę skiriant elektroninį stebėjimą, kadangi ji gali turėti lemiamą įtaką dėl elektroninio stebėjimo skyrimo.

Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Oficialioje konstitucinėje doktrinoje yra išaiškinta, kad „reguliuojant baudžiamojo proceso santykius, privalu paisyti asmenų lygiateisiškumo principo“⁶⁸⁹. Konstatuota, kad „<...> pagal Konstituciją teisinis reguliavimas turi būti toks, kad baudžiamojo proceso dalyviai, turintys tą patį procesinį teisinį statusą (nukentėjusieji, asmenys, įtariamai padarę nusikalstamą veiką, kaltinamieji, liudytojai, gynėjas ir kt.), būtų traktuojami vienodai. Taigi, tą patį procesinį teisinį statusą turintys baudžiamojo proceso dalyviai turi turėti ir tokias pačias teises bei pareigas, nebent tarp jų būtų tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinių teisinės valstybės ir asmenų lygiateisiškumo principų“⁶⁹⁰. Vertinama, kad „asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus to, ar pagrįsti jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai“⁶⁹¹.

689 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.

690 *Ibid.*

691 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 633.

Rekomendacijų 7 punktą numato diskriminacijos, taip pat – ir nuosavybės pagrindų – draudimą, skiriant ar vykdant elektroninį stebėjimą. Ši taisyklė tėra bendra nediskriminavimo taisyklė pagal Konvencijos 14 straipsnį ir daugelį kitų atitinkamų tarptautinių teisės tekstų, žyminti būtinybę uždrausti diskriminaciją⁶⁹². Rekomendacijų 11 punktą numato, kad tais atvejais, kai kaltininkai turi finansiškai prisidėti prie elektroninio stebėjimo taikymo išlaidų, jų mokama dalis turi būti proporcinga turtinei padėčiai ir reglamentuojama įstatymų. Literatūroje galima rasti nuomonių, kad asmenys negalėjimas dėl turinės padėties sumokėti už elektroninio stebėjimo taikymą, neturėtų būti laikomas teisėta priešastimi dėl to eliminuoti elektroninio stebėjimo jam taikymo galimybę. Priešingai, turėtų būti sukurtos programos ir sistemos, užtikrinančios galimybę ir tiems asmenims taikyti elektroninį stebėjimą. Pateikiamas Švedijos pavyzdys, kur pažeidėjai privalo įmokėti 5 Eur per dieną pagal Intensyvioji priežiūros su elektroniniu stebėjimu (ISEM) schemą. Gautas lėšos pervedamos į nukentėjusiųjų kompensacijų fondus, kas visuomenės akyse lemia elektroninio stebėjimo kaip priemonės, remiančios nusikalstamų veikų aukas, įvaizdį⁶⁹³.

Jeigu pagal Europos Tarybos poziciją lėšų trūkumas susimokėti už elektroninio stebėjimo taikymą valstybei neturėtų būti priešastimi netaikyti elektroninio stebėjimo, tai, nuosekliai mąstant, asmens nuosavos gyvenamosios vietos neturėjimas taip pat neturėtų būti aplinkybė, šalinanti elektroninio stebėjimo taikymo galimybes. EŽTT praktikos pavyzdžiai iliustruoja, kad baudžiamoji politika neturėtų paveikti asmens teisių ir laisvių lygiateisiškumo aspektu, t. y. pagal amžių, lytį ir kt., o gyvenamosios vietos neturėjimas nekliaudo atlikti kai kurias kardomąsias priemones ne namuose, o kitose vietose.

EŽTT praktikoje nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas kaip pagrindas skirti su laisvės atėmimu susijusią priemonę (toje byloje – laisvės atėmimo bausmę), nors šiai aplinkybei nesant asmeniui galėtų būti skiriama priemonė, nesusijusi su laisvės atėmimu, pripažintas diskriminaciniu pagal Konvencijos 14 straipsnį. Teismo vertinimu, šio klausimo sprendimui yra reikšmingas asmeninių kaltininko savybių vertinimas⁶⁹⁴. Štai jau cituotoje byloje aprašoma situacija, kai Vengrijoje teismai leido asmeniui kardomąją priemonę namų areštą atlikti stovyklavietės namelyje Nagytevel miestelyje. Visą tą laiką buvęs apgyvendintas savo pažįstamos bute, vėliau šiai teismui pareiškus, kad ji daugiau kaltininko nebegalinti išlaikyti, pareiškėjas turėjo spręsti klausimą, kur jam išsikelti. Tada pareiškėjas prašė teismo žiemos metu sausio mėnesį

692 European Committee on Crime Problems, Council for Penological Cooperation, „Draft commentary to recommendation on electronic monitoring“, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., 6, <https://rm.coe.int/16806f97b1>.

693 European Committee on Crime Problems, Council for Penological Cooperation, „Draft commentary to recommendation on electronic monitoring“, *supra note*, 692: 7.

694 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. rugsėjo 10 d. sprendimas byloje Aleksandr Aleksandrov prieš Rusiją (Nr. 14431/06)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22full-text%22:%22Aleksandrov%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-181875%22%7D>], par. 22, 22, 25, 27.

nustatyti jo namų arešto vietą stovyklavietėje⁶⁹⁵. Teismas pareiškėją informavo, kad remiantis atitinkamų institucijų gauta informacija stovyklavietė yra netinkama vieta gyventi žiemos metu, tačiau pareiškėjas, nepaisydamas teismo perspėjimo, palaikė savo prašymą, ir jam teismas nustatė namų arešto vietą stovyklavietėje. Oro sąlygos, maisto trūkumas, higienos sąlygų nebuvimas galėjo sąlygoti pareiškėjo prašymą teismui pakeisti namų arešto vietą, tačiau Budapešto teisminė institucija atmetė jo prašymą, motyvuodama tuo, kad pareiškėjas, prieš teikdamas prašymą nustatyti ten jo namų arešto vietą, apie tas sąlygas žinojo⁶⁹⁶. Galiausiai vietos gydytojas pasirūpino pareiškėjo sveikata, jis buvo paguldytas į ligoninę Papeje. Po to teismas pakeitė pareiškėjo namų arešto vietą į buvusią – bute pas pareiškėjo pažįstamą⁶⁹⁷. Pareiškėjas EŽTT skundėsi, kad namų arešto sąlygos pažeidė Konvencijos 3 straipsnį, kuriame numatyta, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmoniška ar žeminanti jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. EŽTT nenustatė minėto straipsnio pažeidimo. Teismas sprendė, kad valstybės institucijos, skirdamos kardomąją priemonę, susijusią su laisvės atėmimu, kaip alternatyvą suėmimui, privalo prisiimti atsakomybę už tos priemonės taikymo sąlygas. Vis dėlto, šios sąlygos atsirado savanoriškai – prašant pačiam pareiškėjui, nors jis buvo informuotas, kad stovyklavietė nėra pritaikyta gyventi žiemą, ir buvo iškart pakeistos, gavus informacijos apie tai, kad jos kelia neigiamas pasekmes pareiškėjui. Teismas taip pat vertino ir tai, kad namų areštas stovyklavietėje buvo taikomas trumpą laikotarpį – 11 dienų, todėl ginčijamos sąlygos nepasiekė tokio sunkumo ribos, kuomet būtų laikoma, kad elgesys buvo nežmoniškas ir žeminantis⁶⁹⁸.

Teismo galimybės skirti asmeniui atlikti kardomąją priemonę ne jam nuosavybės teise priklausančiame arba ne nuolatinės gyvenamosios vietos adresu esančiame būste yra tiesiogiai susijusios su teisiniu reguliavimu. Štai kardomųjų priemonių skyrimo bendrosiose nuostatose yra numatyta, kad skiriant kardomąją priemonę reikia atsižvelgti į tai, ar jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą.

Nuolatinės gyvenamosios vietos BPK nepateikia, tačiau tokią sąvoką pateikia kiti galiojantys teisės aktai. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.12 straipsnyje numatyta, kad fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta, reiškianti asmens teisinį santykį su valstybe ar jos teritorijos dalimi, yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę ar jos teritorijos dalį savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta (1 dalis); fizinis asmuo pripažįstamas turinčiu nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, jeigu jis Lietuvos Respublikoje savo valia įkuria ir išlaiko savo vienintelę arba pagrindinę gyvenamąją vietą, ketindamas čia įkurti ir išlaikyti savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų centrą. Šis ketinimas gali būti išreikštas, be kita ko, asmeniui faktiškai

695 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje Sūveges prieš Vengriją (Nr. 50255/12)“, *supra note*, 150, par. 41.

696 *Ibid.*, par. 43.

697 *Ibid.*, par. 44–45.

698 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje Sūveges prieš Vengriją (Nr. 50255/12)“, *supra note*, 150, par. 60–64.

būnant Lietuvos Respublikoje, taip pat nustačius asmeninius ar verslo ryšius tarp jo ir Lietuvos Respublikos asmenų arba remiantis kitais kriterijais (2 dalis); fizinis asmuo gali turėti tik vieną nuolatinę gyvenamąją vietą (3 dalis). CK 2.16 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad jeigu asmens nuolatinė gyvenamoji vieta negali būti nustatyta pagal CK 2.12 straipsnyje numatytus kriterijus, laikoma, kad tokio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta yra jo gyvenamoji vieta. Fizinio asmens gyvenamąją vietą yra laikoma vieta, kurioje jis faktiškai dažniausiai gyvena (CK 2.16 straipsnio 1 dalis). Jeigu asmuo faktiškai gyvena keliose vietose, tai vieta, su kuria asmuo yra labiausiai susijęs (kur yra asmens turtas ar didžioji turto dalis, kur yra jo darbo vieta arba kur jis gyvena ilgiausiai), laikoma jo pagrindine gyvenamąją vietą. Tokiu atveju, nustatant asmens nuolatinę gyvenamąją vietą, atsižvelgiama į tai, kur yra jo pagrindinė gyvenamoji vieta (CK 2.16 straipsnio 2 dalis).

Vadinasi, BPK 121 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtintas nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus, nepriklausomai nuo to, ar ta vieta asmeniui priklauso nuosavybės teise. Kaip teismas turi atsižvelgti į šį kriterijų ir kaip turėtų keistis elektroninio stebėjimo skyrimas taikant šį kriterijų įvairiais atvejais, nėra numatyta. Dėl to, kaip taikomas šis kriterijus, gali iliustruoti tik teismų praktikos pavyzdžiai.

Visų pirma, „nuolatinė gyvenamoji vieta“ yra vertinama kaip vienas iš daugelio kriterijų, skiriant bet kokią kardomąją priemonę ar neskiriant jokios. Teismų praktikoje, sprenddami kardomųjų priemonių klausimus (taip pat – ir elektroninio stebėjimo), teismai vertina asmens socialinius, šeiminius ryšius, taip pat – ir nuolatinės gyvenamosios vietos aplinkybę⁶⁹⁹. Nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvoje turėjimas byloje šalia kelių kitų reikšmingų aplinkybių (pavyzdžiui, šeimos, legalaus pragyvenimo šaltinio turėjimo) yra stiprių socialinių ryšių faktorius⁷⁰⁰, taip pat veiksny, apibūdinantis socialinę aplinką⁷⁰¹. Kai kuriuose teismų praktikos pavyzdžiuose teismai taiko ne nuolatinės gyvenamosios vietos, bet gyvenamosios vietos kriterijų⁷⁰². Vertintina, kad kriterijus įvardijamas ne iki galo tiksliai, kadangi gyvenamoji vieta ir nuolatinė gyvenamoji vieta yra skirtingos juridinės kategorijos, o BPK 121 straipsnio 4 dalis išskiria būtent nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijų. Žinoma, šis netikslumas nėra labai reikšmingas, kadangi nuolatinė gyvenamoji vieta CK numatytais atvejais gali sutapti su gyvenamąją vietą (CK 2.16 straipsnio 3 dalis). Tikslumo dėlei būtų teisingiau šį

699 „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-63-318/2019“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1712363>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. liepos 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-192-487/2019“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1749461>.

700 „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-86-387/2019“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1716163>.

701 „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 27 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-87-616/2020“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1867580>.

702 „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-23-1020/2020“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1802268>; „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-170-354/2019“, *supra note*, 575.

kriterijų įvardinti taip, kaip tai numato BPK nuostatos arba vadovautis minėtąja CK nuostata ir paaiškinti, kad byloje laikoma, jog tokio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta yra jo gyvenamoji vieta.

Kadangi BPK tik nurodo, kad teismas, sprenddamas kardamosios priemonės skyrimo klausimus, turi vertinti nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijų, bet nenurodo aiškesnių tokių vertinimo gairių, ne visiems teisės taikytojams ir aiškintojams yra aiškus jo turinys. Teismų praktikoje suėmimo terminas gali būti pratęsiamas ir neskiriama intensyvi priežiūra, be kita ko, ir kitos suėmimui alternatyvios kardamosios priemonės, jei kaltinamasis Lietuvoje neturi pastovios gyvenamosios vietos. Tokiu atveju motyvuojama, kad nėra galimybės skirti intensyvios priežiūros, namų arešto ar rašytinio pasižadėjimo neišvykti iš gyvenamosios vietos ar įpareigojimo registruotis policijos įstaigoje, todėl daroma išvada, kad kitomis kardamosiomis priemonėmis nebus galima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų⁷⁰³. Dar vienoje byloje teismas nustatė, kad egzistuoja savarankiškas BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytas suėmimo skyrimo pagrindas vien todėl, kad kaltinamasis neturi „pastovios gyvenamosios vietos“, todėl manė, kad kaltinamasis būdamas laisvėje bėgti (slėptis) nuo teismo⁷⁰⁴. Šiai išvadai padaryti turėjo reikšmės aplinkybės, kad namo savininkė atsisakė tą kaltinamąjį priimti pas save atlikti intensyvią priežiūrą, nes jis smurtavo šio namo savininkės atžvilgiu, dėl šios veikos buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Kaltinamasis taip pat negalėjo gyventi ir pas savo seserį, nes smurtavo ir jos atžvilgiu, buvo pradėtas dar vienas ikiteisminis tyrimas. Aukštesnysis teismas paliko asmeniui galioti suėmimą, nustatęs kitą jo pagrindą (BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punktas), ir išaiškino, kad pastovios gyvenamosios vietos neturėjimas nesuteikia pagrindo manyti, kad asmuo bėgs (slėpsis) nuo teismo⁷⁰⁵. Iš esmės, aukštesnysis teismas nubrėžė kryptį, kad gyvenamųjų vietų keitimas ar nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas neturėtų būti priežastis netaikyti intensyvios priežiūros ir skirti suėmimą. Minėtieji išaiškinimai turi didelę reikšmę, kai BPK *expressis verbis* nenubrėžia tokio kriterijaus vertinimo kryptį.

Antra, nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus įgyja papildomą reikšmę (ne)skiriamą elektroninį stebėjimą. Mokslo doktrinoje teigiama, kad tai, jog elektroniniu būdu stebimas asmuo neturi savo gyvenamosios vietos, neturėtų būti elektroninio stebėjimo atmetimo pagrindas⁷⁰⁶. Moksliniuose šaltiniuose teigiama, kad elektroniniu būdu stebimiems asmenims, neturintiems tinkamo būsto, turėtų būti suteikta alternatyvi apgyvendinimo vieta.

Manytina, jog teisės taikytojams tinkamai pritaikyti BPK nuostatas dėl būsto kriterijaus galėtų padėti išsamesnis teisinis reguliavimas. Štai Prancūzijos, kurioje gali būti

703 „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-389-634/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2125708>.

704 „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-46-300/2020“, Infolex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1929438>.

705 *Ibid.*

706 Boone, Kooij ir Rap, *supra note*, 650: 220.

taikomas namų areštas su elektroniniu stebėjimu, Baudžiamojo proceso kodekso D32-5 straipsnyje yra numatyta, kad jeigu namų arešto vieta nėra asmens, kurio atžvilgiu atliekamas ikiteisminis tyrimas, gyvenamoji vieta, turi būti pateiktas patalpų, kuriose galima įrengti elektroninio stebėjimo įrangą, savininko arba asmens (-ų), kuris nuomojasi patalpas rašytinis sutikimas⁷⁰⁷. Tokios nuostatos leidžia daryti išvadą, kad asmuo nebūtinai turi turėti nuolatinę ar sau nuosavybės teise priklausančią gyvenamąją vietą. Dar daugiau, šio kodekso D32-16 straipsnio 5 dalyje yra numatyta, kad teismas gali asmens prašymu, be išankstinio prokuroro įspėjimo, nemotyvuota nutartimi modifikuoti, keisti namų arešto su elektroniniu stebėjimu adresą ar valandas, jeigu tie keitimai neišbalansuoja kardamosios priemonės taikomų kontrolės priemonių. Tai reiškia, kad asmuo gali keisti savo gyvenamąsias vietas, o teismui nereikia, keičiant adresą, kas pagal šias nuostatas vertinama kaip neesminis, techninio pobūdžio pakeitimas, priimti išsamiais motyvais pagrįstos nutarties.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinis reguliavimas, detalizuojantis, kokioje vietoje gali būti stebimas asmuo, ne tik suteiktų daugiau aiškumo teisės taikytojams, tačiau ir labiau stiprintų asmenų lygiateisiškumą baudžiamajame procese. Mažėtų tikimybė, kad kaltininkui, neturinčiam būsto nuosavybės teise, gali būti atsisakyta taikyti elektroninį stebėjimą ar kad šis veiksnys darytų neigiamą įtaką jų socialinės aplinkos vertinimui, kai svarstomas kitų kardomųjų priemonių skyrimo klausimas. Manytina, jog elektroninis stebėjimas galėtų būti naudingas ir tais atvejais, kai asmeniui taikomas gydymas nuo priklausomybių ir kai asmuo dar nepasiruošęs išeiti į laisvę, tačiau pagrindo laikyti jį suimtą taip pat nėra. BPK turėtų būti reglamentuojama, kad asmuo, kuriam taikomas elektroninis stebėjimas, turi teisę kardomąją priemonę atlikti ne jam nuosavybės teise priklausančioje nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jei tokios neturi ar ji nėra techniniu aspektu tinkama elektroninio stebėjimo taikymui, o kitoje vietoje, jei pateikia teismui patalpų, kuriose ketina atlikti kardomąją priemonę, nuomos, panaudos ar kt. sutartį ir savininko, nuomininko ar kitais pagrindais valdančio tas patalpas asmens rašytinį sutikimą, arba rašytinį specializuotos įstaigos, kurioje asmuo yra (bus) laikinai apgyvendintas (pavyzdžiui, gydantis nuo narkomanijos, alkoholizmo ir kt.⁷⁰⁸), rašytinį sutikimą.

3.4. Nukentėjusiųjų teisinės apsaugos stiprinimas pasitelkiant elektroninį stebėjimą

Konstitucijos preambulėje tarp svarbiausių Lietuvos siekių yra įrašytas siekimas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės. Baudžiamojo

707 „Code de procédure pénale“, *supra note*, 658.

708 Pavyzdžiui, „Priklausomybės ligų reabilitacijos bendruomenė“, Pilnų namų bendruomenė, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://pnb.lt/reabilitacija/>; „Dienos stacionaras“, Respublikos priklausomybės ligų centras, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.rplc.lt/paslaugos/narkotiku-priklausomybes-gydymas/dienos-stacionaras/>.

proceso kontekste tai reiškia, kad siekiama sukurti tokią visuomenę, kuri yra saugi nuo nusikalstamų veikų. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „nusikalstamais yra šiurkščiausiai pažeidžiamos žmonių teisės ir laisvės, svarbiausi teisės ginami gėriai. Todėl baudžiamieji įstatymai, nustatydami griežtą ir diferencijuotą bausmių sistemą, turi tikslą ne tik padaryti atitinkamą poveikį nuteistajam (suvaržant jo asmenines, turtines ar kitas teises), bet ir užtikrinti nukentėjusiųjų bei visuomenės interesų gynimą, taip pat vykdyti nusikaltimų prevenciją“⁷⁰⁹.

Dažniausiai išskiriami kardomųjų priemonių tikslai yra užtikrinti, kad įtariamasis, kaltinamasis nepabėgtų nuo baudžiamojo persekiojimo ir teismo, netrukdytų baudžiamajam procesui, nedarytų naujų nusikalstamų veikų, užtikrinti nuosprendžio įvykdymą, užkirsti kelią paveikti nukentėjusiuosius, liudytojus, ekspertus, kitus įtariamuosius, kaltinamuosius ar nuteistuosius bei užkirsti kelią sunaikinti, paslėpti ar suklastoti daiktus bei dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme. Tam tikrais atvejais kaltininkas gali turėti motyvų naujas nusikalstamas veikas padaryti konkrečių asmenų atžvilgiu, todėl tokiais atvejais gali būti taikomos priemonės, nukreiptos į nukentėjusiųjų apsaugą. Viena iš priemonių, galinčių padėti apsaugoti nukentėjusiuosius baudžiamojo proceso metu, yra abiejų – nukentėjusiojo ir įtariamojo (kaltinamojo) – elektroninis stebėjimas.

ES lygmeniu yra priimta teisės aktų, skirtų visoje ES sustiprinti aukų apsaugą. Iš šių teisės aktų paminėtina Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. direktyva Nr. 2012/29/ES, kuri nustato būtiniausius nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartus, ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, bei Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. gruodžio 13 d. direktyva Nr. 2011/99/ES „Dėl Europos apsaugos orderio, skirto reguliuoti aukų apsaugos klausimus baudžiamajame procese“ (toliau – Direktyva 2011/99/ES)⁷¹⁰. Direktyva 2011/99/ES yra pirmoji, kuri buvo priimta siekiant abipusio pripažinimo baudžiamosiose bylose šiais tikslais: 1) užkirsti kelią kaltininkui toliau daryti nusikalstamas veikas toje valstybėje narėje, kurioje yra auka; 2) valstybėje, kurioje auka yra, aprūpinti ją tokia apsauga, kuri būtų panaši į paskyrusios valstybės; 3) užkirsti kelią bet kokiai aukos diskriminacijai vykdančioje valstybėje palyginus su apsauga, kuri jai paskirta apsaugos orderį išdavusioje valstybėje⁷¹¹. ES valstybių nacionalinė teisė nėra vienoda. Dėl to, siekiant skirti aukai kuo panašesnes apsaugos priemones, jas lyginant su tomis, kurias paskyrė apsaugos orderį išdavusi valstybė, tam tikrais atvejais gali kilti iššūkių. Vienas

709 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

710 „Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. gruodžio 13 d. direktyva 2011/99/ES „Dėl Europos apsaugos orderio“, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, žiūrėta 2022 m. liepos 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN>.

711 Elisabet Cerrato ir kt., *European Protection Order Directive 2011/99/EU. European Implementation Assessment* (Brussels: Ex-Post Evaluation Unit, 2017), 12–13, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603272/EPRS_STU\(2017\)603272_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603272/EPRS_STU(2017)603272_EN.pdf).

iš jų gali būti susijęs su elektroninio stebėjimo taikymu aukos apsaugai. Lietuvai vykdančioje ES valstybėje narėje išduotą Europos apsaugos orderį ir skiriant apsaugos priemones, kai kaltininkas yra užsienyje, o auka yra Lietuvoje, aukai taikyti elektroninį stebėjimą ir taip užtikrinti jos saugumą galimybių nėra.

Europos apsaugos orderis yra valstybės narės teisminės arba jai lygiavertės institucijos priimtas sprendimas, susijęs su apsaugos priemone, kuriuo remdamasi kitos valstybės narės teisminė arba jai lygiavertė institucija imasi tinkamos priemonės arba priemonių pagal savo nacionalinę teisę, siekdama toliau užtikrinti saugomo asmens apsaugą (Direktyva 2011/99/ES 2 straipsnio 1 dalis). Išduodančioji valstybė narė yra ta, kurioje paskirta apsaugos priemonė, kuri yra pagrindas išduoti Europos apsaugos orderį, vykdančioji – ta, kuriai perduotas Europos apsaugos orderis, kad jį pripažintų.

Direktyvos 2011/99/ES preambulės 25 punkte yra numatyta, kad atitinkamais atvejais turėtų būti galima naudotis elektroninėmis priemonėmis, siekiant pagal nacionalinės teisės aktus ir procedūras, praktikoje įgyvendinti taikant šią direktyvą paskirtas priemones. Tai reiškia, Direktyva 2011/99/ES leidžia naudoti elektroninius prietaisus, siekiant užtikrinti apsaugos priemonių taikymą, įskaitant aukos ir (ar) kaltininko elektroninį stebėjimą. Europos Parlamento tyrimų skyriaus parengtoje studijoje Europos apsaugos orderio klausimais pastebima, kad šiuo metu valstybių narių galimybės apsaugai pagal Europos apsaugos orderį užtikrinti, naudojant elektroninio stebėjimo priemones, yra ribotos. Pateikiamas pavyzdys, kad Lietuva ir kitos ES valstybės narės (Bulgarija, Čekija, Estija, Vengrija, Nyderlandai ir kt.) elektroninio stebėjimo mechanizmus naudoja tik stebėdamos kaltininkus⁷¹².

Išduodančiosios valstybės teisminė arba jai lygiavertė institucija gali išduoti Europos apsaugos orderį tik saugomo asmens prašymu ir įsitikinusi, kad apsaugos priemonė atitinka 5 straipsnyje išdėstytus reikalavimus (Direktyvos 2011/99/ES 6 straipsnio 2 dalis). Europos apsaugos orderis gali būti išduotas, jei saugomas asmuo nusprendžia gyventi arba jau gyvena kitoje valstybėje narėje arba jei saugomas asmuo nusprendžia būti arba jau yra kitoje valstybėje narėje (Direktyvos 2011/99/ES 6 straipsnio 1 dalis). Europos apsaugos orderyje gali būti pateikta informacija, ar apsaugos priemonės vykdymui užtikrinti naudojama techninė priemonė (jei naudojama), suteikta saugomam asmeniui arba pavojų keliančiam asmeniui (Direktyvos 2011/99/ES 7 straipsnio g punktas). Direktyvos 2011/99/ES 9 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad vykdančiosios valstybės kompetentingos institucijos paskirta priemonė pagal 1 dalį ir bet kokia kita priemonė, kurios imamasi remiantis 11 straipsnyje nurodytu vėlesniu sprendimu, turi kuo labiau atitikti išduodančiosios valstybės paskirtą apsaugos priemonę. Pagal Direktyvos 2011/99/ES 11 straipsnį, vykdančioji valstybė yra atsakinga už apsaugos priemonių paskyrimą ir vykdymą, kur taikoma vykdančiosios valstybės teisė. Pagal Direktyvos 2011/99/ES 11 straipsnio 3 dalį, jei vykdančiojoje valstybėje nėra nacionalinio lygio priemonės, kurią panašiu atveju būtų galima skirti, vykdančiosios valstybės kompetentinga institucija praneša išduodančiosios valstybės kompetentingai institucijai apie visus jai žinomus Europos apsaugos orderyje apibūdintos apsaugos

712 Cerrato ir kt., *supra note*, 711: 49.

priemonės pažeidimus.

Elektroninio stebėjimo galimybės asmenų apsaugos srityse pastebimos ir Europos Tarybos teisės aktuose. Štai Rekomendacijų II skyriuje yra numatyta, kad valstybės gali elektroninį stebėjimą naudoti kaip priemonę nuo kaltininkų apsaugoti nusikalstamų veikų aukas. Rekomendacijų 18 punkte yra numatyta, kad tais atvejais, kai valstybėje yra sukurta nukentėjusio asmens apsaugos sistema, naudojant elektroninį stebėjimą kaltininko judėjimui stebėti, būtina iš anksto gauti nukentėjusiojo sutikimą ir dėti maksimalias pastangas užtikrinti, kad nukentėjusysis suprastų technologijos galimybes ir ribotumą. Tam tikrų nusikalstamų veikų aukos, pavyzdžiui, šeiminio smurto ar seksualinių nusikaltimų aukos, gali būti apsaugotos naudojant tam tikras elektroninio stebėjimo priemones, kurios skleistų pavojaus signalą, pranešdamos joms ir policijai apie pažeidėjo buvimą tam tikru atstumu nuo aukos.

Analizuojant užsienio valstybių patirtį, galima pastebėti, kad kai kurios jų, kaip minėta, stebi tik kaltininkus, tačiau kitose valstybėse yra galimas nukentėjusiojo elektroninis stebėjimas siekiant jį apsaugoti. Štai Prancūzijos Baudžiamojo proceso kodekso D32-29 straipsnyje yra numatyta, kad turint informacijos apie nusikalstamas veikas, kurias įvykdė sutuoktinis, sugyventinis ar partneris, su kuriuo yra sudaryta civilinė partnerystė, arba buvęs sutuoktinis, buvęs sugyventinis ar buvęs partneris, su kuriuo buvo sudaryta civilinė partnerystė, gali būti skiriamas vienas ar keli įpareigojimai namų arešto su elektroniniu stebėjimu vykdymui: 1) vengti susitikti su nukentėjusioju ar su juo bendrauti, nesvarbu, koks tas bendravimas bebūtų; 2) gyventi ne nukentėjusiojo asmens namuose ar kitoje gyvenamojoje vietoje, įskaitant tai, ar tai yra poros nuolatinė, ar laikina gyvenamoji vieta; 3) vengti pasirodyti nukentėjusiojo asmens namuose ar kitoje gyvenamojoje vietoje, įskaitant tai, ar tai yra poros nuolatinė, ar laikina gyvenamoji vieta; 4) vengti pasirodyti nukentėjusiojo asmens artimoje namų aplinkoje ar gyvenamojoje vietoje, įskaitant tai, ar tai yra poros nuolatinė, ar laikina gyvenamoji vieta⁷¹³. Šio kodekso D32-30 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad tais atvejais, jei minėtieji įpareigojimai yra taikomi ir įteigti nukentėjusysis aiškiai sutinka, jam gali būti nustatytam laikotarpiui paskiriama nuotolinio ryšio priemonė, leidžianti išpėti atsakingas valdžios institucijas, kad kaltininkas pažeidžia įpareigojamus ar draudimus⁷¹⁴. Šiuo metu Prancūzijoje diegiami GPS sekimo įrenginiai, kurių monitorius išpėja nukentėjusiąsias ir policiją, jei smurtautojai atsiranda tam tikru atstumu nuo savo aukos⁷¹⁵.

713 „Code de procédure pénale“, *supra note*, 658, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGIT-EXT000006071154/LEGISCTA000006166131/#LEGISCTA000022072332

714 *Ibid.*

715 Prancūzijos spaudoje pateikiama informacija, kad šalis grumiasi su didėjančiu moterų, nužudytų savo esamų ar buvusių partnerių, skaičiumi: pernai smurto šeimoje byloje žuvo 146 moterys, o 2018 metais – 121. Prancūzijos vyriausybės skaičiavimais, kasmet daugiau nei 200 000 moterų tampa smurto santuokoje aukomis, o dėl koronaviruso krizės, dėl kurios praėjusį pavasarį du mėnesius visoje šalyje buvo taikomas karantinas, taip pat išaugo smurtas šeimoje, nes daugelis moterų atsidūrė prie smurtautojų. The local. „France rolls out GPS trackers to curb domestic violence“, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.thelocal.fr/20200924/france-rolls-out-gps-trackers-to-curb-domestic-violence/>.

Ispanijos Baudžiamojo proceso kodekso 130-142 straipsniuose įtvirtintos nuostatos, skirtos Europos apsaugos orderio klausimams⁷¹⁶. Ispanijos Baudžiamojo proceso kodekse nėra įtvirtintas elektroninis stebėjimas kaip kardomoji priemonė⁷¹⁷. Specialiuose įstatymuose taip pat nėra nuostatų, skirtų elektroniniam stebėjimui kaip kardomajai priemonei⁷¹⁸. Ispanijos 2004 m. įstatymo dėl išsamių apsaugos priemonių dėl smurto lyties pagrindu 64 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad teismas gali uždrausti kaltininkui artintis prie saugomo asmens bet kurioje vietoje, kur saugomas asmuo yra, taip pat prie jo namų, darbo vietos ar bet kurios kitos jo lankomos vietos, o šių įsipareigojimų laikymosi stebėjimui gali būti paskirti atitinkami elektroniniai prietaisai⁷¹⁹. Aukos dėvi elektroninio stebėjimo prietaisus, kurie, jei aptinka, kad aukos skriaudėjas yra ne toliau kaip 500 metrų, joms pranešama, kaip arti nuo jų yra kaltininkas, o kaltininką iškviečia policija⁷²⁰.

Portugalijos specialiaame 2010 m. Techninių nuotolinės kontrolės priemonių (elektroninio stebėjimo) įstatyme⁷²¹, kurio nuostatos skirtos elektroninio stebėjimo teisiui reguliavimui, 26–28 straipsniai yra skirti Teisinio režimo, taikomo smurto šeimoje prevencijai, apsaugai ir pagalbai nuo smurto įstatyme numatytų skubių apsaugos priemonių taikymo užtikrinimui⁷²². Elektroninio stebėjimo įstatymo 26 straipsnio 2 dalis įgalina taikyti technines elektroninio stebėjimo priemones užtikrinti apsaugos priemonių vykdymą, o šio straipsnio 3 dalis numato, kad tokiu atveju priemonės vykdymas prasideda tada, kai elektroninio stebėjimo techninės priemonės yra sumontuojamos aukai ir kaltininkui. Minėto įstatymo 27 straipsnyje yra numatyta, kad elektroninio stebėjimo metu su auka specialiosios tarnybos bendrauja dėl bet kokių aplinkybių, galinčių kelti pavojų aukos apsaugai.

716 „Código Procesal Penal“, boe.es, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., https://www.boe.es/biblioteca_juridica/codigos/codigo.php?id=334&modo=2¬a=0.

717 Montero Pérez de Tudela, *supra note*, 534; Alessandro Bernardi ir Adriano Martufi, *Prison overcrowding and alternatives to detention. European sources and national legal systems* (Napoli: Jovene Editore, 2016), 412-414, https://www.academia.edu/31446035/Prison_overcrowding_and_alternatives_to_detention_Spain.

718 „Ley de Enjuiciamiento Criminal“, imolin, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., https://www.imolin.org/doc/amlid/Espana_Ley%20de%20Enjuiciamiento%20Criminal.pdf.

719 „Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género“, boe.es, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760>.

720 „What life is like for the women and children in Spain under police protection due to gender violence“, El país, english.elpais, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://english.elpais.com/society/2021-11-26/what-life-is-like-for-the-women-and-children-in-spain-under-police-protection-due-to-gender-violence.html>.

721 „Utilização de meios técnicos de controlo à distância (vigilância eletrónica)“, dre, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/lei/2010-34480475-50179275>.

722 „Regime jurídico aplicável à prevenção da violência doméstica, à protecção e à assistência das suas vítimas“, dre, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/lei/2009-70187221>.

Jungtinėje Karalystėje 2021 m. buvo priimtas Šeiminio smurto įstatymas⁷²³. Kol šis teisės aktas dar buvo tik projektas, dėl jo nuostatų buvo viešai diskutuojama apskritojo stalo diskusijose. Parlamentas bendradarbiavo su visuomene, buvo konsultuojamasi aktualiais klausimais, kol galiausiai kilo COVID-19 pandemija ir jos metu buvo atskleista nerimą kelianti statistika. 2019 m. apie 2,4 milijono žmonių (dauguma – moterys) patyrė smurtą šeimoje. 2020 m. labdaros organizacija „Refuge“ pranešė apie 700 procentų didesnę skambučių į jos pagalbos liniją skaičių per vieną karantino dieną. 2020 m. balandžio 15 d. Anglijos ir Velso komisarė nukentėjusiųjų reikalams Dame Vera Baird QC pranešė, kad Jungtinėje Karalystėje nuo karantino pradžios buvo įvykdyta mažiausiai 16 įtariamų nužudymų dėl smurto šeimoje⁷²⁴. Šeiminio smurto įstatymo 37 straipsnyje numatyta, kad kaltininko apsaugos priemonių įpareigojimų laikymasis būtų stebimas taikant jam elektroninį stebėjimą. Tačiau, nors projektu buvo siekiama įteisinti ne tik vienašalį, bet ir dvišalį elektroninį stebėjimą su porinio artumo technologija, suteikiančia pilną apsaugos apimtį aukai⁷²⁵, tačiau Šeiminio smurto įstatyme pastarosios nuostatos neliko.

Lietuvoje elektroninis stebėjimas skiriamas su įpareigojimu gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu šiuo metu pagal galiojančius teisės aktus galėtų būti laikomas dvišalio elektroninio stebėjimo forma, kaip jau buvo minėta poskyryje apie elektroninio stebėjimo rūšis. Nukentėjusiojo stebėjimas elektroninėmis priemonėmis Lietuvoje šiuo metu nėra galimas. Jei Lietuva yra Europos apsaugos orderį vykdančioji šalis, kuri turi vykdyti aukos apsaugą panaudojant elektronines stebėjimo priemones, atsiranda iššūkių dėl nereglamentuotų klausimų.

Direktyvą 2011/99/ES Lietuva įgyvendino parengusi Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo Nr. XII-1322 1, 2 ir 40 straipsnių, priedo pakeitimo, VIII skyriaus pernumeravimo ir įstatymo papildymo naujais VIII ir IX skyriais įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67 ir 72-1 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 120, 121, 126, 132-1 ir 139 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 5 straipsnio pakeitimo įstatymų projektus⁷²⁶. Artimiausios savo turiniu Direktyvos 2011/99/ES 5

723 „Domestic Abuse Act 2021“, legislation, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2021/17/introduction/enacted>.

724 „Domestic Abuse Bill: Proposed Amendment to Clause 32 on DAPOs, Public Bill Committee Briefing“, publications.parliament.uk, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmpublic/DomesticAbuse/memo/DAB58.pdf>.

725 *Ibid*.

726 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo Nr. XII-1322 1, 2 ir 40 straipsnių, priedo pakeitimo, VIII skyriaus pernumeravimo ir įstatymo papildymo naujais VIII ir IX skyriais įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67 ir 72-1 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 120, 121, 126, 132-1 ir 139 straipsnių ir Kodekso priedo pa-

straipsnyje numatytoms apsaugos priemonėms, t. y. (a) draudimui lankytis tam tikrose vietovėse, vietose ar apibrėžtuose regionuose, kuriuose gyvena arba lankosi saugomas asmuo; b) draudimui bet kokia forma, įskaitant telefoną, elektroninį ar įprastinį paštą, faksą ar kitas priemones, kontaktuoti su saugomu asmeniu arba tokių kontaktų reguliavimas; c) draudimui priartėti prie saugomo asmens arčiau nei nustatytu atstumu arba tokio kontakto reguliavimui, kurie gali būti įgyvendinami naudojant elektronines priemones buvo Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 5 straipsnyje numatytos asmens apsaugos užtikrinimo priemonės, BPK 132¹ straipsnyje numatyta kardomoji priemonė ir BK 72¹ straipsnyje numatyta baudžiamojo poveikio priemonė. Pastarosios dvi buvo nežymiai koreguotos, kadangi nepilnai apėmė turiniu 5 straipsnyje įtvirtintus draudimus arba apribojimus: 1) BK 72¹ straipsnyje buvo numatyta baudžiamojo poveikio priemonė – įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu, o 2) BPK 132¹ straipsnis buvo išplėstas – įtariamasis gali būti įpareigojamas ne tik gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, bet ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu, taip pat įtvirtinta, kad įtariamasis gali būti įpareigojamas bet kokia forma nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju ir kartu su juo gyvenančiais asmenimis. Dabar Lietuvos Respublikos įstatyme dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo (toliau – Įstatymas) 45 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad pripažindamas Europos apsaugos orderį teismas arba ikiteisminio tyrimo teisėjas parenka ir paskiria vieną ar kelis BPK 132¹ straipsnyje, BK 72¹ straipsnyje nurodytus įpareigojimus ir (ar) draudimus, kurie labiausiai atitinka kitos ES valstybės narės kompetentingos institucijos išduotame Europos apsaugos orderyje nurodytus įpareigojimus ir (ar) draudimus, tačiau negali būti už juos griežtesni.

Pripažinimo ir vykdymo įstatyme nėra nuostatų, kurios įgalintų ikiteisminio tyrimo teisėją ar teismą skirti aukai specialias elektronines technikos priemones, kurios padėtų teisės saugos institucijoms užtikrinti jos saugumą. Kai vienoje valstybėje kaltininkas stebimas elektroniniu būdu kartu su auka, aukai išvykus į kitą ES valstybę narę, išduodamas Europos apsaugos orderis ir tikimasi, kad ir aukos atvykimo valstybėje bus taikomos kuo panašesnės apsaugos priemonės, kurias jau taikė apsaugos orderį išdavusioji valstybė. Vadinas, esant situacijai, kai kitoje ES valstybėje narėje (Prancūzijoje, Ispanijoje, Portugalijoje) aukai būtų išduotas Europos apsaugos orderis su jai taikomu elektroniniu stebėjimu ir ji atvyktų į Lietuvą, kompetentingos institucijos pagal dabartinį teisinį reguliavimą negalėtų jai taikyti elektroninio stebėjimo.

Lietuvos įstatymų leidėjas, siekdamas kuo labiau užtikrinti nuo nusikalstamų veikų nukentėjusių asmenų apsaugą, turi tinkamai įgyvendinti Direktyvą 2011/99/ES ir sudaryti galimybes taikyti kuo panašesnes apsaugos priemones į paskirtas išduodančioje

keitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/de0411d0d9ee11e4b6acbc7f0d87c3ec?jfwid=5sjolfy1h>.

valstybėje. Todėl Įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje turi būti įtrauktas BPK 131¹ straipsnis. Pats BPK 131¹ straipsnis galėtų būti papildytas nuostata, kad nukentėjusiajam sutinkant, jam kartu su kaltininku, kuriam paskirti įpareigojimai gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ar prie jo nesiartinti, neieškoti ryšių, gali būti taikomos elektroninio stebėjimo techninės priemonės. Tokiu atveju sustiprėtų nukentėjusių asmenų apsauga tiek nacionaliniame baudžiamajame procese, tiek ir vykdant Direktyvą 2011/99/ES.

Paminėtina, kad įstatymų leidėjui BPK įtvirtinus intensyvią priežiūrą (taip pat – ir įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu), nebuvo pakeisti bendrieji kardomųjų priemonių tikslai, numatyti BPK 119 straipsnyje, būdingi visoms kardomosioms priemonėms, nors šios kardomosios priemonės turi tikslą apsaugoti auką. Manytina, jog BPK 119 straipsnis galėtų būti papildytas, numatant, kad kardomųjų priemonių paskirtis gali būti kitų proceso dalyvių apsauga.

Apibendrinant galima pateikti šias išvadas:

1. Išanalizavus užsienio šalių teisės aktų nuostatas, galima pastebėti naują elektroninį stebėjimą taikyti ne tik kaltininkų, bet ir aukų atžvilgiu siekiant sustiprinti jų saugumą.
2. Dabartinis nacionalinis teisinis reguliavimas tinkamai neįgyvendina Direktyvos Nr. 2011/99/ES, kai Lietuvai vykdant Europos apsaugos orderį aukai taikomos elektroninio stebėjimo priemonės. Nukentėjusiųjų asmenų apsaugos stiprinimui ir tinkamam ES teisės aktų įgyvendinimui tikslinga į Įstatymo 45 straipsnio 1 dalį įtraukti BPK 131¹ straipsnį, kuris turėtų būti papildytas nuostata, kad nukentėjusiajam sutinkant, jam kartu su kaltininku, kuriam paskirti įpareigojimai gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ar prie jo nesiartinti, neieškoti ryšių, gali būti taikomos elektroninio stebėjimo techninės priemonės.
3. BPK 119 straipsnis turėtų būti papildytas įrašant dar vieną kardomųjų priemonių paskirtį – apsaugoti kitus proceso dalyvius.

3.5. Elektroninio stebėjimo kaip suėmimo alternatyvos taikymo praktika

3.5.1. Alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių taikymo problemos

Prisimenant jau cituotas ir ne kartą Konstitucinio Teismo aiškintas žmogaus teisių ir laisvių ribojimo sąlygas, verta pakartoti, kad šioms ribojimams yra keliama teisėtumo ir būtinumo reikalavimai. Iš teisėtumo reikalavimo kyla pareiga asmens teisių ir laisvių ribojimus nustatyti tik įstatymu, o iš būtinumo – apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę, ribojimo tikslus bei nustatyti, ar ribojimo priemonės proporcingos siekiamam teisėtam tikslui⁷²⁷.

⁷²⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstituci-

Viena vertus, jau minėta, kad BPK ne visi elektroninio stebėjimo klausimai yra reglamentuoti, o įstatymų leidėjo neišspręsti teisės taikymo klausimai tampa teismų praktikos dalyku. Kita vertus, net ir esant reglamentavimui, teismų praktikoje yra ydingo kardomųjų priemonių taikymo, taip pat nevienodos praktikos atvejų. Šiame poskyryje analizuojami teismų praktikoje kylantys iššūkiai, pateikiami pavyzdžiai ir probleminių klausimų sprendimo variantai.

Vienas iš probleminių kardomųjų priemonių skyrimo teismų praktikoje aspektų yra susijęs su BPK 122 straipsnio 7 dalies aiškinimu ir taikymu. Šiame darbe, aiškinant BPK kardomųjų priemonių teisinį reguliavimą, laikomasi požiūrio, kad BPK 122 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta vertinamoji suėmimo skyrimo sąlyga, kuri įpareigoja suėmimą skirti tik tais atvejais, kai švelnesnėmis kardomosios priemonėmis negalima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, turėtų būti taikoma kiekvienu atveju ir turi būti išsamiai analizuojama, nepriklausomai nuo suėmimo pagrindo (-ų) nustatymo. Vis dėlto, Lietuvos teismų praktikoje BPK 122 straipsnio 7 dalies taikymo klausimu pastebimi du požiūriai. Teismų praktikos analizė leido išskirti poziciją, kad suėmimas kaip kardomoji priemonė neturi alternatyvų, kadangi nustačius jo pagrindą (-us), vertinama, kad BPK 119 straipsnyje įtvirtinti tikslai negali būti pasiekti taikant švelnesnes kardomasias priemones. Taip pat egzistuoja teismų praktika, pagal kurią, net ir nustačius formalius suėmimo taikymo pagrindus, yra privaloma svarstyti švelnesnių už suėmimą kardomųjų priemonių taikymo galimybes.

Štai kaltinamasis⁷²⁸ skundė teismo nutartį, kuria jam buvo paskirta kardomoji priemonė – suėmimo terminas pratęstas 3 (trims) mėnesiams BPK 122 straipsnio 1 dalies 1–3 punktuose numatytais pagrindais, motyvuojant tuo, kad nepratęsus suėmimo termino, kaltinamasis galimai bėgs (slėpsis) nuo teismo, trukdys procesui ar darys naujus BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytus nusikaltimus, todėl BPK 119 straipsnyje numatyti tikslai negali būti pasiekiami švelnesnėmis kardomosios priemonėmis. Aukštesnysis teismas konstatavo, kad *„kardomosios priemonės – suėmimo terminas gali būti pratęsimas, kai nustatoma, jog egzistuoja bent vienas iš BPK 122 straipsnio 1 dalyje nurodytų pagrindų. Taigi, teisėjų kolegijai darant išvadą, kad šiuo atveju suėmimo skyrimo pagrindai, jog R. R., būdamas nesuimtas, galimai bėgs (slėpsis) nuo teismo ar darys naujus BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytus nusikaltimus, nustatyti teisėtai ir pagrįstai, tai sudaro pakankamą pagrindą konstatuoti, jog švelnesnėmis už suėmimą kardomosios priemonėmis nebus galima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų visumos“*⁷²⁹. Iš esmės, teismas sprendė, kad kai nustatomas suėmimo pagrindas (-ai),

jai“, *supra note*, 118.

728 R. R. buvo kaltinamas padaręs nusikalstamas veikas, numatytas BK 25 straipsnio 3 dalyje ir 289 straipsnyje (12 veikų), 182 straipsnio 2 dalyje (11 veikų), 180 straipsnio 3 dalyje (3 veikos), 25 straipsnio 3 dalyje ir 214 straipsnio 1 dalyje, 25 straipsnio 3 dalyje ir 215 straipsnio 1 dalyje, 216 straipsnio 1 dalyje (7 veikos), 25 straipsnio 3 dalyje ir 198¹ straipsnio 1 dalyje, 222 straipsnio 1 dalyje ir 220 straipsnio 1 dalyje.

729 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugpjūčio 6 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-200-658/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., par. 18, <https://www.infoplex.lt/tp/2016072>.

tada galima teigti, kad švelnesnėmis už suėmimą kardomosiomis priemonėmis nebus galima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų visumos.

Kitoje byloje nuteistajam⁷³⁰ buvo skirta kardomoji priemonė suėmimas trims mėnesiams, po to kai nuteistasis paprašė teismo nutraukti savanorišką laisvės atėmimo bausmės atlikimą pagal neįsiteisėjusį teismo nuosprendį. Teismas tenkino nuteistojo prašymą, tačiau konstatavo kad „<...> nėra jokio pagrindo išvadai, kad po sutikimo dėl savanoriško laisvės atėmimo bausmės atlikimo atšaukimo nuteistasis turi būti automatiškai paleidžiamas į laisvę, nesvarstant klausimo dėl kardomųjų priemonių paskyrimo. Nuteistasis, atšaukęs savo sutikimą savanoriškai atlikti neįsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu paskirtą bausmę, turi būti grąžinamas į iki šio sutikimo pateikimo buvusią būseną (status quo) ir bylą nagrinėjančiam teismui kyla pareiga spręsti dėl tokiam nuteistajam taikytinų kardomųjų priemonių“⁷³¹. Spręsdamas dėl kardomųjų priemonių skyrimo teismas nustatė, kad prieš savanorišką bausmės pagal neįsiteisėjusį nuosprendį atlikimą, asmeniui buvo taikomas suėmimas, o nuosprendžio paskelbimo metu vis dar egzistavo BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytas suėmimo taikymo pagrindas: „Baudžiamosios bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu negauta jokių duomenų, iš kurių būtų galima spręsti, kad minėtas suėmimo taikymo pagrindas jau yra išnykęs“⁷³². Nuteistojo prašyme išdėstyti argumentai, kad yra pablogėjusi jo sveikata, todėl apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo jis nori laukti laisvėje, teismo požiūriu: „<...> negali būti vertinami kaip išimtinai prioritetiniai, nusveriantys viešąjį interesą ir sąlygojantys švelnesnį už suėmimą kardomųjų priemonių taikymą. Šie teiginiai taip pat nepaneigia BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyto griežčiausios kardamosios priemonės – suėmimo – taikymo pagrindo egzistavimo“⁷³³. Galiausiai teismas priėjo prie išvados, kad „<...> švelnesnės kardamosios priemonės gali būti nepakankamos užtikrinant BPK 119 straipsnyje numatytus tikslus – netrukdomą bylos nagrinėjimą, siekį užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms bei apkaltinamojo nuosprendžio įvykdymą, jei išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka jis liktų nepakeistas. Dėl to nuteistajam S. V. skiriama griežčiausia kardomoji priemonė – suėmimas“⁷³⁴.

Minėtieji teismų praktikos atvejai iliustruoja, kad teismas, spręsdamas dėl suėmimo ar kitos kardamosios priemonės skyrimo, koncentruojasi į tai, ar yra suėmimo pagrindas (-ai). Nustačius suėmimo pagrindą ir suėmimo taikymo sąlygą, numatytą BPK 122 straipsnio 8 dalyje, nebevertinama BPK 122 straipsnio 7 dalyje numatyta sąlyga ir formaliai konstatuojama, kad švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis negalima pasiekti BPK 119 straipsnyje nurodytų tikslų, realiai neanalizuojant švelnesnių

730 Nuteistas pagal BK 249 straipsnio 1 dalį, BK 260 straipsnio 3 dalį ir savanoriškai atliekantis neįsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu jam paskirtą bausmę.

731 „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-5-307/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., par. 9, <https://www.infolex.lt/tp/1537051>.

732 *Ibid.*, par. 13.

733 „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-5-307/2017“, *supra note*, 731.

734 *Ibid.*

kardomųjų priemonių skyrimo galimybės⁷³⁵. Suėmimas tokiu atveju tampa ne *ultima ratio*, o *prima ratio* priemonė, kadangi yra skiriamas praktiškai visada, kai nustatomi jo skyrimo pagrindai, bei tampa alternatyvų neturinčia kardomąja priemone.

Teismų praktikoje laikomasi ir kitokio požiūrio. Yra išaiškinta, kad nors: „<...> *nustatytas 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytas suėmimo termino pratęsimo pagrindas, tačiau skirti suėmimą ar pratęsti šios kardamosios priemonės terminą yra teismo teisė, bet ne pareiga. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos apeliacinis teismas bylose Nr. 1S-300-1076/2018, 1S-184-202/2018. Suėmimas yra griežčiausia kardomoji priemonė, kuri taikoma tik tais atvejais, ir kai esant pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, jog suimtas galėjo padaryti jam inkriminuojamas nusikalstamas veikas, kitomis kardamosiomis priemonėmis neįmanoma pasiekti BPK 119 straipsnyje nurodytų tikslų, t. y. užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms (BPK 122 straipsnio 7 dalis)*“⁷³⁶. Teismų praktikoje aiškinama, kad net ir esant suėmimo pagrindų požymiams, sprendžiant kardamosios priemonės parinkimo klausimą privaloma svarstyti galimybę užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytus kardomųjų priemonių tikslus taikant kitas – švelnesnes už suėmimą, kardomasias priemones. Konstatuojama, kad alternatyvių priemonių taikymo galimybės įvertinimas yra teismo pareiga, kuri kiekvienu atveju turi būti įvykdyta⁷³⁷. Pasisakant dėl galimybės BPK 119 straipsnyje numatytus tikslus pasiekti taikant švelnesnes už suėmimą kardomasias priemones, teismų praktikoje aiškinama, kad remiantis EŽTT praktika, sprendžiant, ar asmuo turėtų būti paleistas, ar ir toliau laikomas suimtas, privalu apsvarstyti alternatyvias priemones, užtikrinančias jo dalyvavimą teisiama jame posėdyje⁷³⁸.

Štai kitoje Kauno apygardos teismo nutartyje⁷³⁹ yra išaiškinta, kad „<...> *kuo ilgiau tęsiasi suėmimo terminas, tuo kruopščiau teismas turėtų svarstyti galimybę, net ir esant visiems formaliems suėmimo taikymo pagrindams, vietoj suėmimo taikyti kitą*

735 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-201/2014“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/829405>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-380/2014“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/875549>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 17 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-377/2014“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/874838>; „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-896-350/2014“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/895508>.

736 „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-890-348/2018“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/1664614>.

737 „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-465-493/2022“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/2105065>.

738 „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-388-919/2022“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infollex.lt/tp/2096506>.

739 Kaltinamasis buvo kaltinamas pagal BK 249 straipsnio 3 dalį.

kardomąją priemonę. Vienos efektyviausių kardomųjų priemonių, kurios galėtų užtikrinti BPK 119 straipsnyje keliamus kardomųjų priemonių tikslus, yra intensyvi priežiūra (BPK 131¹ straipsnis) ir užstatas (BPK 133 straipsnis). Teismas galėtų svarstyti pakankamo dydžio užstato komplekse su kitomis kardomosiomis priemonėmis skyrimą vietoj suėmimo, jei suėmimo terminas būtų tęsiamas nepagrįstai ilgai⁷⁴⁰.

Taigi, teismų praktikoje yra išaiškinta, kad net ir nustačius, teismo žodžiais tariant, formalius suėmimo pagrindus ar suėmimo pagrindų požymius, teismas gali, bet neprivalo taikyti suėmimo. Laikomasi pozicijos, kad suėmimas turėtų būti taikomas tik tais atvejais, kai švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis neįmanoma pasiekti BPK 119 straipsnyje nurodytų tikslų⁷⁴¹. Šioje teismų praktikos kryptyje suėmimas yra išimtinė kardomoji priemonė (*ultima ratio*), kurios išimtinumas pasireiškia tuo, kad pirmiausia byloje yra privalomai svarstomos kitų alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių taikymo galimybės. Vadovaujantis tokiu aiškinimu, yra tinkamai taikoma BPK 122 straipsnio 7 dalis, užtikrinant teisės būti laisvam įgyvendinimo galimybes bei vengiant perteklinės procesinės prievartos.

Toks požiūris yra suderinamas ir su EŽTT jurisprudencija. EŽTT laikosi pozicijos, kad elektroninis stebėjimas yra alternatyva suėmimui, o pats suėmimo pagrindų buvimas byloje savaime nepateisina suėmimo taikymo, prieš tai neįvertinus ir neapsvarsčius kitų kardomųjų priemonių taikymo pakankamumo. EŽTT taiko proporcingumo principą, kurio būtinumo elementas reikalauja, kad priemonės, kurių imamasi, laipsniškai pereitų nuo priemonių, kurios suteikia asmeniui didžiausią laisvę, iki priemonių, kurios tą laisvę labiausiai riboja⁷⁴².

Štai EŽTT byloje *Leonienė prieš Lietuvą* pripažino, kad konkrečiu atveju byloje buvo formalūs suėmimo taikymo pagrindai, bet teismai vis tiek turėjo spręsti klausimą, ar suėmimas buvo būtinas. EŽTT sprendė, kad nacionalinė teisė numatė ir kitas kardomasias priemones, tokias kaip elektroninis stebėjimas, namų areštas ir užstatas, taip pat galimybę vienu metu taikyti keletą jų. Kretingos rajono apylinkės teismo ir Klaipėdos apygardos teismo nutartyse nebuvo paminėtos jokios kitos priemonės ar paaiškinta, kodėl jų nepakaktų pareiškėjos dalyvavimui teismo procese užtikrinti⁷⁴³. Šioje byloje pareiškėjai buvo taikytas rašytinis pasižadėjimas neišvykti, o jam nebus efektyviam – suėmimas maksimaliam laikotarpiui – 3 mėn. Kitaip tariant, buvo

740 „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-242-307/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/1509552>.

741 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 12 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-84/2014“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/813637>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-287/2014“, *supra note*, 290.

742 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. vasario 22 d. sprendimas byloje Abdullahi Elmi ir Aweys Abubakar prieš Maltą (Nr. 25794/13 ir 28151/13)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%22%22CASE%20OF%20ABDULLAHI%20ELMI%20AND%20AWEYS%20ABUBAKAR%20V.%20MALTA%22%22%7D%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRAND-CHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22%3A%5B%22001-168780%22%7D%7B%7D>.

743 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Leonienė prieš Lietuvą (Nr. 61264/17)“, *supra note*, 231, par. 85.

taikytos dvi pačios kontrastingiausios kardamosios priemonės, t. y. po švelniausios kardamosios priemonės rašytinio pasižadėjimo neišvykti buvo pritaikyta griežčiausia, nesvarstant švelnesnių už suėmimą kardomųjų priemonių. Taigi, suėmimo taikymas šiuo atveju nebuvo pagrįstas proporcingumo principu.

Tai reiškia, kad net ir esant formaliam (-iems) suėmimo pagrindui (-ams), teismai turi vertinti švelnesnių suėmimui kardomųjų priemonių taikymo galimybę, t. y. privalo taikyti BPK 122 straipsnio 7 dalyje numatytą suėmimo taikymo sąlygą, taip pat laikytis proporcingumo, mažiausios intervencijos, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės principų.

Kitas iš probleminių kardomųjų priemonių skyrimo teismų praktikoje aspektų yra elektroninio stebėjimo supratimas ne kaip suėmimui alternatyvios kardamosios priemonės, bet tik kaip priemonės, skirtos sumažinti suėmimo trukmę. Šiame darbe laikomasi požiūrio, kad alternatyvių kardomųjų priemonių taikymas turėtų būti pradedamas kruopščiai svarstyti ne tada, kai suėmimas jau tęsiasi nepagrįstai ilgai. Manytina, jog tinkamas BPK 122 straipsnio 7 dalies nuostatos taikymas įpareigoja teisės taikytoją kiekvienu atveju, nepriklausomai nuo to, kiek laiko taikomas suėmimas, sprendžiant dėl jo termino pratęsimo atidžiai įvertinti švelnesnių kardomųjų priemonių taikymo galimybes. Teismų praktikos analizė leidžia išskirti poziciją, pagal kurią švelnesnių suėmimui kardomųjų priemonių (taip pat – ir elektroninio stebėjimo) taikymas svarstomas suėmimui besitęsiant nepagrįstai ilgai, bei požiūrį, pagal kurį suėmimui alternatyvios kardamosios priemonės (taip pat – ir elektroninis stebėjimas) taikomas nuo pradžių, to nesiejant su ilga suėmimo trukme.

Požiūrio, pagal kurį alternatyvos suėmimui naudojamos kaip priemonė išvengti nepagrįstai ilgo suėmimo termino taikymo, šalininkai motyvuoja, kad po tam tikro laiko, tęsiantis procesui, nustatytų suėmimo taikymo pagrindų procesinė reikšmė mažėja. Kuo ilgiau tęsiasi suėmimo terminas, tuo kruopščiau teismas turėtų svarstyti galimybę, net ir esant formaliam (-iems) suėmimo taikymo pagrindui (-ams), vietoj suėmimo taikyti kitą (-as) kardomąją (-ąsias) priemonę (-es), jei suėmimo terminas būtų tęsiamas nepagrįstai ilgai, iš kurių efektyviausiomis tokiu atveju laikomos intensyvi priežiūra ir užstatas arba kardomųjų priemonių kompleksas⁷⁴⁴. Tada, kai „<...> *tolesnis suėmimo termino pratęsimas galėtų pažeisti Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatas, numatančias teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką ar teisę būti paleistam proceso metu*“⁷⁴⁵, suėmimas keičiamas į švelnesnę kardomąją priemonę ar jų kompleksą, pavyzdžiui, intensyvią priežiūrą su dokumentų paėmimu⁷⁴⁶.

Kiti teismų praktikos pavyzdžiai atskleidžia, kad suėmimui alternatyvias priemonės gali būti taikomos nuo pat proceso pradžios, o ne kaip priemonė trumpinti ilgai besitęsiančio suėmimo terminą. Kai kuriose baudžiamosiose bylose už sunkių ir labai

744 „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis, priimta baudžiamajoje byloje Nr. 1S-242-307/2017“, Infoplex praktika, *supra note*, 740.

745 „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta baudžiamajoje byloje Nr. 1S-93-495/2019“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/1716776>.

746 *Ibid.*

sunkių nusikaltimų padarymą pirmoji baudžiamajame procese taikyta kardomoji priemonė buvo elektroninis stebėjimas. Pavyzdžiui, byloje kaltinamasis buvo kaltinamas dėl nužudymo pagal BK 129 straipsnio 1 dalį. Jis buvo laikinai sulaikytas 2017 m. rugpjūčio 22 d., o 2017 m. rugpjūčio 24 d. iš laikino sulaikymo paleistas, teismui paskyrus intensyvią priežiūrą, kurios taikymo terminas vėliau buvo pratęstas 2018 m. lapkričio 22 d. nutartimi. Vėliau 2018 m. vasario 26 d. nutartimi kaltinamajam taikyta kardomoji priemonė intensyvi priežiūra buvo pakeista į suėmimą, kadangi kaltinamajam neatvykus į teismo posėdį ir nepranešus apie neatvykimo priežastis, teismas sprendė, kad intensyvi priežiūra, neužtikrino BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų⁷⁴⁷. Kitoje byloje kaltinamasis buvo kaltinamas pagal BK 181 straipsnio 3 dalį ir BK 254 straipsnio 2 dalį tuo, kad veikdamas organizuotoje grupėje, neturėdamas teisėto pagrindo, grasindamas nukentėjusiųjų atžvilgiu panaudoti psichinę prievartą, fizinį smurtą ir jį panaudodamas, atvirai savo ir organizuotos grupės narių naudai vertė nukentėjusiųjų perduoti didelės vertės turtą bei pagrobė šaunamąjį ginklą ir šaudmenis. Jis buvo laikinai sulaikytas 2018 m. sausio 10 d., o Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. sausio 11 d. nutartimi jam buvo paskirta kardomoji priemonė – intensyvi priežiūra 3 mėnesiams, kurios taikymo terminas vėliau buvo tęsiamas⁷⁴⁸.

Viena vertus, alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių taikymas, trumpinant ilgai besitęsiančio suėmimo terminą, dar kartą patvirtina, kad net ir formaliai egzistuojant suėmimo pagrindui (-ams), turi būti vertinama, ar tikslinga toliau tęsti griežčiausios kardomosios priemonės taikymą bei ar BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų negalima pasiekti taikant švelnesnes kardomasias priemones. Kita vertus, alternatyvios suėmimui kardomosios priemonės neturėtų būti suprantamos tik kaip nepagrįstai ilgus suėmimo trukmės trumpinimo priemonė.

Dar vienas probleminis kardomųjų priemonių taikymo aspektas yra susijęs su elektroninio stebėjimo skyrimu, neatsižvelgiant į technines galimybes. BPK 121 straipsnio 4 dalis numato pareigą kardomąją priemonę skiriančiam subjektui, svarstant, ar skirti kardomąją priemonę ir kokios rūšies skirti, atsižvelgti į kaltininko galimai padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, jo asmenybę, į tai, ar jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą ir darbą ar kitokį legalų pragyvenimo šaltinį, į amžių, sveikatos būklę, šeiminių padėčių ir kitas aplinkybes, galinčias turėti reikšmės sprendžiant dėl kardomosios priemonės. Minėtoji nuostata nenumato baigtinio kardomųjų priemonių skyrimui reikšmingų aplinkybių sąrašo. Kitų aplinkybių, galinčių turėti reikšmės sprendžiant dėl kardomosios priemonės, turinys yra atskleidžiamas teismų praktikos išaiškinimuose. Šiame darbe laikomasi pozicijos, kad elektroninio stebėjimo skyrimas, neatsižvelgiant į techninius aspektus ir praktines taikymo galimybes, sukelia riziką neužtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų ir taip pakenkti sklandžiam baudžiamajam procesui.

Tokius atvejus galėtų iliustruoti teismų praktikos pavyzdys, kai skiriant

747 „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-78-396/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/1583777>.

748 „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-211-483/2018“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/1636504>.

elektroninį stebėjimą nėra atsižvelgiama į techninės įrangos trūkumą, dėl kurio kardomoji priemonė nevykdoma iki tol, kol negauti papildomai užsakyti Elektroninio stebėjimo informacinės sistemos įrenginių komplektai. Motyvuojama tuo, kad „<...> vien tai, jog šiuo metu susidarė elektroninio stebėjimo įrenginių trūkumas, nesudaro pagrindo taikyti kaltinamajam pačią griežčiausią kardomąją priemonę, kadangi toks kardamosios priemonės – suėmimo taikymo pagrindas BPK nėra numatytas. Be to, teismas, skirdamas kardomąją priemonę – intensyvią priežiūrą neprivalo įsitikinti, ar konkrečiam asmeniui skiriama kardomoji priemonė bus tinkamai įgyvendinama, tai privalo užtikrinti teritorinė policijos įstaiga. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog į teismo posėdį atvykęs kaltinamasis nurodė, jog šiuo metu intensyvi priežiūra jam jau pradėta taikyti, ir šią aplinkybę paneigiančių duomenų prokurorė nepateikė“⁷⁴⁹.

Šiame kontekste paminėtinas ir vienas iš bendrųjų teisės principų – *ad impossibilia nulla obligatio est*⁷⁵⁰, reiškiantis, kad teisė negali reikalauti neįmanomo, nėra pareigos daryti neįmanomus dalykus⁷⁵¹. Techninės įrangos trūkumas, dėl kurio elektroninis stebėjimas negali būti taikomas ir vykdomas, turėtų būti laikomas „kita aplinkybe“ pagal BPK 121 straipsnio 4 dalį, į kurią teismas, gavęs duomenis, turėtų atsižvelgti ir neskirti elektroninio stebėjimo. Įrangos trūkumas pagrįstai teismų praktikoje nevertinamas kaip suėmimo pagrindas, nes tokiame vertinime nėra teisinio pagrindo.

Pritartina teismų praktikos pozicijai nelaikyti reikšminga pagal BPK 121 straipsnio 4 dalį aplinkybės, kad teismas palankiai išsprendė baudžiamojoje byloje kai kuriems kitiems įtariamiesiems, kaltinamiesiems jiems taikytos kardamosios priemonės klausimą, paskiriant švelnesnes kardomasias priemones. Kardomųjų priemonių skyrimo ar termino pratęsimo klausimai sprendžiami vertinant konkrečiai su įtariamuoju, kaltinamuoju susijusias byloje nustatytas aplinkybes, todėl tai, kad toje byloje kitiems buvo paskirtos švelnesnės kardamosios priemonės, sušvelnintos jų sąlygos, nutrauktas kardomųjų priemonių taikymas ir pan., negali būti absoliučiu pagrindu priimti analogišką sprendimą ir kitam įtariamajam, kaltinamajam⁷⁵². Kiekviena situacija baudžiamojoje byloje vertinama individualiai⁷⁵³. Teismas nesaistomas kitų asmenų atžvilgiu

749 „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. rugpjūčio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-583-593/2020“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1910465>.

750 Jurgaitis, *supra note*, 220: 28.

751 Aaron X. Fellmeth ir Maurice Horwitz, *Guide to Latin in International Law* (USA: Oxford University Press, 2011), <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-880>.

752 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-36-658/2022“, *supra note*, 274.

753 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-370-870/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2131405>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-373-626/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2131406>.

priimtais sprendimais⁷⁵⁴.

Dar viena aplinkybė, į kurią atsižvelgia teismai ir kuriai esant neturėtų būti skiriamas, o paskyrus, turėtų būti keičiamas, naikinamas elektroninis stebėjimas, yra asmens sveikatos būklė. Štai gynėjas nurodė, kad elektroninio stebėjimo sistemoje (apykojė ir pultas) esantys trys skirtingi GPS dažniai neigiamai veikė asmens centrinę nervų sistemą bei vidaus organus, dėl to po paskirtos kardomosios priemonės intensyvios priežiūros asmuo nukrito ir patyrė kojos, ant kurios yra uždėta intensyvios priežiūros kontrolės priemonė – apykojė, čiurnos traumą. Teismas panaikino intensyvią priežiūrą, atsižvelgęs į bylos aplinkybių visumą, tarp kurių vertino ir tai, kad dėl patirtos kojos traumos asmeniui turi būti atlikti papildomi medicininiai tyrimai, kurių atlikimą riboja nešiojama apykojė⁷⁵⁵.

Apibendrinant daromos šios išvados:

1. Teismų praktikoje, skiriant kardomąsias priemones, ne visada tinkamai taikoma BPK 122 straipsnio 7 dalies nuostata, taip pat kyla keblumų, vertinant kitas aplinkybes, priskirtinas prie galinčių turėti reikšmės sprendžiant dėl kardomosios priemonės skyrimo pagal BPK 121 straipsnio 4 dalį.
2. Stebimas dvejopas BPK 122 straipsnio 7 dalyje numatytos vertinamosios suėmimo skyrimo sąlygos taikymas: susijęs su koncentravimusi į suėmimo pagrindo (-ų) nustatymą, o nustačius – šios sąlygos netaikymą, bei susijęs su šios sąlygos taikymu, nepriklausomai nuo suėmimo pagrindo (-ų) nustatymo. Pirmuoju atveju suėmimas tampa alternatyvių kardomųjų priemonių neturinčia priemone, neužtikrinant teisės būti laisvam įgyvendinimo. Antruoju atveju laikomasi *ultima ratio*, proporcingumo principų ir užtikrinamas teisės būti laisvam įgyvendinimas.
3. Savalaikis BPK 122 straipsnio 7 dalies netaikymas gali sąlygoti, kad suėmimui alternatyvios kardomosios priemonės tampa tik priemone trumpinti ilgai besitęsiančio suėmimo terminą.
4. Techninės įrangos trūkumo nepriskyrimas prie BPK 121 straipsnio 4 dalyje numatytų kitų aplinkybių, galinčių turėti reikšmės sprendžiant dėl kardomosios priemonės, kelia riziką sklandžiam baudžiamajam procesui ir tikslų, numatytų BPK 119 straipsnyje, įgyvendinimui.
5. Sprendžiant dėl kardomosios priemonės skyrimo ir jos rūšies tinkamo parinkimo, tikslinga sveikatos būklę priskirti prie aplinkybių, kurioms esant neskirtinas elektroninis stebėjimas, jei bylos duomenys pagrindžia, kad elektroninio stebėjimo technika neigiamai veikia (paveikė) asmens sveikatos būklę, elektroninio stebėjimo nešiojama įranga trukdo reikiamų medicininių tyrimų atlikimui ir pan. Taip pat kardomųjų priemonių skyrimo ir parinkimo klausimai turėtų būti sprendžiami individualiai ir neturėtų būti siejami su tuo, kaip šie klausimai išspręsti kitiems

754 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-347-843/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2128156>.

755 *Ibid.*

byloje dalyvaujantiems proceso dalyviams, kadangi teismas nesaistomas kitų asmenų atžvilgiu priimtais sprendimais.

3.5.2. Kardomųjų priemonių taikymo motyvavimas

Kardomosios priemonės gali būti taikomos ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi, prokuroro nutarimu, neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu, priklausomai nuo kardomosios priemonės rūšies. Šiame darbe koncentruojamasi į elektroninio stebėjimo kardomąją priemonę, kaip suėmimo alternatyvą, galinčią veiksmingai įgyvendinti teisę būti laisvam. Tiek elektroninis stebėjimas, tiek suėmimas yra skiriamas tik ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi, kuriai keliami tam tikri motyvavimo reikalavimai.

Teismų sprendimų motyvavimo reikalavimai kyla iš Konstitucijos, kurios 109 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią nuostatą bei teisingumo principo turinį, pabrėžė, kad „<...> konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet – svarbiausia – tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija“⁷⁵⁶. Konstitucinėje

756 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas dėl Lietuvos respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra* note, 113.

jurisprudencijoje iš minėtosios nuostatos teismams yra kildinama pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus, grindžiamus racionaliais teisiniais argumentais (motyvais), kurių turi pakankamai bei kurie negali būti nutylėti⁷⁵⁷. Su teismų sprendimų argumentavimu ir aiškumu byloje dalyvaujantiems asmenims yra susijęs ir pačios visuomenės pasitikėjimas teismais⁷⁵⁸. Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Tai reiškia, kad „<...> Teismas, priimdamas sprendimą byloje, visuomet turi vadovautis įstatymais <...> ir teise, inter alia iš Konstitucijos kylančiais teisingumo, protingumo, proporcingumo, sąžiningumo principais“⁷⁵⁹.

Teisė į pagrįstą sprendimą kildinama iš Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies. Konvencija įpareigoja teismus tinkamai pagrįsti ir motyvuoti priimamus sprendimus⁷⁶⁰. Teisinė valstybė ir savavališkos valdžios vengimas yra principai, kuriais grindžiama Konvencija. Teismų srityje šie principai veikia padėdami ugdyti visuomenės pasitikėjimą objektyvia ir skaidria teisingumo sistema⁷⁶¹. Savavališki ir teisingumo principą pažeidžiantys teismo sprendimai laikytini tokiais atvejais, kai juose nėra pateikta sprendimo motyvų arba sprendimo priėmimas grindžiamas teisės arba fakto klaida⁷⁶². Tais atvejais, kai teismo sprendimas yra susijęs su intervencija į asmens teises ir laisves,

757 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra note*, 756.

758 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta226/content>.

759 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 177 „Dėl skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) patvirtintų Skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) 34 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta490/content>.

760 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. liepos 24 d. sprendimas byloje Baydar prieš Nyderlandus (Nr. 55385/14)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., par. 39, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Baydar%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%222001-182454%22%7D>.

761 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d., sprendimas byloje Taxquet prieš Belgiją (Nr. 926/05)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., par. 90, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Taxquet%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%222001-101739%22%7D>.

762 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 d. liepos 11 d. sprendimas byloje Moreira Ferreira prieš Portugaliją (Nr. 19867/12)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., par. 72, 85, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22%22CASE%20OF%20MOREIRA%20FERREIRA%20v.%20PORTUGAL%20\(No.%202021\)%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%222001-175646%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22%22CASE%20OF%20MOREIRA%20FERREIRA%20v.%20PORTUGAL%20(No.%202021)%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%222001-175646%22%7D).

užtikrinamas Konvencijos, motyvai negali būti mechaniški ar šabloniniai⁷⁶³. Nors teismai neprivalo išsamiai atsakyti į kiekvieną iškeltą argumentą, teismo sprendimo argumentacija turi atspindėti, kad byloje kilę esminiai klausimai išnagrinėti ir pateikti aiškūs ir konkretūs motyvai į tuos iškeltus klausimus, kurie turi lemiamos įtakos bylos baigčiai⁷⁶⁴. Motyvuoti teismo sprendimai demonstruoja proceso dalyviams, kad jie buvo išklausti, taip pat prisideda prie teisės į gynybą apsaugos ir veiksmingos teisės į apskundimą įgyvendinimo⁷⁶⁵.

Konsultacinės Europos teisėjų tarybos (CCJE) (toliau – Konsultacinė taryba) 2008 m. gruodžio 18 d. nuomonėje Nr. 11 dėl teismų sprendimų kokybės yra pateikiamos rekomendacijos teisėjams. 31 punkte paaiškinama, kad siekiant kokybiško teismo sprendimo, jis turi būti tinkamo teisės normų taikymo bei faktinio įvertinimo, taip pat teisingo proceso ir veiksmingo vykdymo rezultatas. Tik tada proceso dalyviai ir visuomenė įsitikina, kad byla buvo tinkamai išnagrinėta ir teismo sprendimą suprantama kaip atkuriantį socialinę harmoniją. Teismų sprendimams yra keliamas aiškumo reikalavimas, kuris reiškia, kad jie turi būti suprantami, surašyti aiškia ir paprasčia kalba (32 punktas). Teismų sprendimai turi būti motyvuoti, tai įpareigoja teisėją atsakyti į proceso dalyvių argumentus ir pagrįsti priimamą sprendimą, taip užkertant kelią savivalei, bei leidžia visuomenei suprasti, kaip funkcionuoja teismų sistema (35 punktas). Argumentai turi būti nuoseklūs, aiškūs, nedviprasmiški, nepriešaringi,

763 *Ibid.*, par. 84.

764 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 d. liepos 11 d. sprendimas byloje *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 19867/12)“, supra note, 762; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *Van de Hurk prieš Nyderlandus* (Nr. 16034/90)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., par. 61, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Hurk%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-57878%22%5D%7D>]; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje *Boldea prieš Rumuniją* (Nr. 19997/02)“, par. 30, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-79496%22%5D%7D>]; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Lobzhanidze and Peradze prieš Gruziją* (Nr. 21447/11 ir 35839/11)“, par. 66, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22CASE%20OF%20LOBZHANIDZE%20AND%20PERADZE%20V.%20GEORGIA%22%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-201336%22%5D%7D>]; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 d. liepos 11 d. sprendimas byloje *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 19867/12)“, supra note, 762, par. 84; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *S.C. IMH Suceava S.R.L. prieš Rumuniją* (Nr. 24935/04)“, par. 40, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-127388%22%5D%7D>]; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Karimov ir kt. prieš Azerbaidžaną* (Nr. 24219/16)“, par. 29, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-211165%22%5D%7D>]; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. lapkričio 14 d. sprendimas byloje *Loizides prieš Kiprą* (Nr. 31029/15)“, par. 43, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-218118%22%5D%7D>].

765 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Hadjianastassiou prieš Graikiją* (Nr. 12945/87)“, Hudoc, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Hadjianastassiou%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-57779%22%5D%7D>].

leidžiantys

skaitytojui suprasti samprotavimo grandinę, kuri paskatino teisėją priimti sprendimą; jų išdėstymas turi atitikti proceso dalyvių argumentus (36, 38 punktai). Teisėjų motyvacija turi derėti su Konvencijos normomis ir principais, o tai atvejais, kai sprendimai susiję su asmens teisių ir laisvių ribojimu, pavyzdžiui, arešto orderis, motyvai turi būti tinkamai paaiškinami. Aiškindami teisę teismai taip pat turi skatinti teisinį tikrumą, kuris užtikrina teismų sprendimų turinio nuspėjamumą dėl teisės normų taikymo (47 punktas).

Lietuvoje Teisėjų taryba 2016 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 13P-65-(7.1.2) „Dėl rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų patvirtinimo“ yra patvirtinusi Rekomenduojamus teismų procesinių sprendimų kokybės standartus (toliau – Standartai). Standartų 2.2 papunktyje, skirtame teismo sprendimo įtikinamumo aspektui, nurodoma, jog motyvai neturi apsiriboti bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais, o tokiais laikytinos pernelyg bendro pobūdžio formuluotės, kurios vartojamos atsakant į konkrečius bylai reikšmingus argumentus ir galėtų būti įterpiamos į bet kokią sprendimą, nepateikiant jokių papildomų detalių ar būtent konkrečiam sprendimui būdingų motyvų. Teismo sprendimo motyvai turi būti glausti, aiškūs, logiški, nedviprasmiški, konkretūs, objektyvūs ir netendencingi (3.3 papunktis). Teismo sprendimo motyvų pakankumas reiškia, kad turi būti aiškiai atsakyta į esminius bylos klausimus (Standartų 4.4 papunktis). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo sprendimai pirmiausia turi būti aiškūs ir suprantami bylos šalims, todėl juos rengiant atsižvelgiama į tai, kas yra bylos šalys, į jų galimybes suprasti konkrečių teismo sprendimo motyvų turinį, ar joms teikiama profesionali teisinė pagalba ir pan. (7.1 papunktis).

BPK 121 straipsnio 1 dalis numato, kad suėmimas ir intensyvi priežiūra skiriama ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo nutartimi. BPK 31 straipsnyje yra numatyta, kad nutartis yra baudžiamojoje byloje priimtas teisėjo ar teismo sprendimas, išskyrus nuosprendį ir teismo baudžiamąjį įsakymą. BPK 125 straipsnis nustato nutarimo ar nutarties skirti kardomąją priemonę turinio reikalavimus. Šio straipsnio 1 dalis įpareigoja kardomąją priemonę skiriantį subjektą priimti motyvuotą nutarimą ar nutartį. BPK 125 straipsnio 2 dalis reglamentuoja reikalavimus nutarimo ar nutarties turiniui ir numato, kad jame turi būti nurodyta: 1) įtariamojo vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamoji vieta, darbo vieta; 2) nusikalstama veika, kurios padarymu asmuo įtariamas, šios veikos padarymo vieta, laikas, būdas ir kitos aplinkybės, atsakomybę už tą nusikalstamą veiką numatantis baudžiamasis įstatymas; 3) duomenys, leidžiantys manyti, kad įtariamasis padarė tą nusikalstamą veiką; 4) tikslas, kurio siekiama skiriant kardomąją priemonę, o kai priimama nutartis skirti suėmimą, – suėmimo skyrimo sąlygos, vienas ar keli BPK 122 straipsnyje nustatyti suėmimo skyrimo pagrindai ir motyvai, taip pat faktinės aplinkybės ir motyvai, kuriais remiantis nebuvo skirtos švelnesnės kardamosios priemonės siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų. Teismų praktikos analizė rodo, kad motyvavimo skiriant, tęsiant kardomasias priemones pagrindiniai trūkumai yra: 1) abstraktus motyvavimas bendro pobūdžio teiginiais; 2) neišsamus duomenų pakankamumo kriterijaus argumentavimas; 3) formalių argumentų

naudojimas.

EŽTT praktikoje laikomasi pozicijos, kad kardamosios priemonės skyrimo, tęsimo motyvai negali būti abstraktūs, bendro pobūdžio ar šabloniški⁷⁶⁶. Dominuojančioje Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra laikomasi panašaus požiūrio ir sprendžiant, ar asmuo turėtų būti suimtas, ar turi būti laisvas (paleistas), apsvarstomos alternatyvios suėmimui kardamosios priemonės, užtikrinančios jo dalyvavimą teisiamajame posėdyje. Teismai kruopščiai išnagrinėja kardomųjų priemonių skyrimui reikšmingų aplinkybių byloje buvimą ir taiko individualizuotą, konkrečiam bylos atvejui tinkančią motyvaciją, neapsiribodami formaliais, šabloniniais sakiniais⁷⁶⁷, o kai tai nedaroma, aukštesni teismai konstatuoja pažeidimą⁷⁶⁸.

Štai aukštesnieji teismai identifikuoja atvejus, kai sprendžiant dėl duomenų pakankamumo kriterijaus, tie duomenys nėra kruopščiai analizuojami, o motyvai (argumentai) nėra detalūs, išsamūs: „Šiuo atveju, skundžiamą nutartį priėmęs žemesnės instancijos teismas nenurodė detalių argumentų, kuriais remiantis galima būtų spręsti apie duomenų kardamosios priemonės termino pratęsimo klausimui spręsti pakankamumą, apsiribodamas teiginiu, kad baudžiamojoje byloje buvo surinkta *pakankamai duomenų, leidusių R. R. surašyti kaltinamąjį aktą ir jį su byla perduoti pirmosios instancijos teismui. Toks žemesnės instancijos teismo nutarties (ne)motyvavimas neatitinka procesiniams sprendimams keliamų reikalavimų išsamiai ir objektyviai pagrįsti daromas išvadas, juolab kad ir suėmimo termino pratęsimo klausimas išspręstas baudžiamosios bylos neperdavus nagrinėti teisiamajame posėdyje, taigi ir neįvertinus kliūčių jai nagrinėti teisme nebuvimo aplinkybės. Šias klaidas šalindama aukštesniojo teismo teisėjų kolegija pati išanalizavo bylos medžiagą, bei savo išvadas duomenų pakankamumo kriterijaus aspektu, išdėsto toliau nutartyje*“⁷⁶⁹.

Aukštesnieji teismai pripažįsta kai kuriuos žemesniųjų teismų motyvus dėl kardamosios priemonės skyrimo formaliais⁷⁷⁰. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas sprendė, kad apygardos teismas, pratęsdamas intensyvios priežiūros taikymą, tik formaliai nurodė, kad byloje tebėra būtina kaltinamojo elgesį kontroliuoti viena griežčiausių kardomųjų priemonių: „*Teismas įvertino kaltinamojo asmenybę*

766 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 18 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-302-658/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2039531>.

767 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-366-449/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2130261>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-275-307/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2035933>.

768 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-192-658/2021“, *supra note*, 140.

769 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugpjūčio 6 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-200-658/2021“, *supra note*, 721.

770 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-356-851/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2127762>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-326-487/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2047390>.

charakterizuojančiais duomenimis (neteistas, nedirba), glaudžius socialinius ryšius su gyvenamąja aplinka (vedęs, su žmona augina du mažamečius vaikus), atsižvelgė į inkriminuočių nusikaltimų pobūdį ir sunkumą bei gresiančių griežta laisvės atėmimo bausmę (už apysunkį nusikaltimą įstatymas numato laisvės atėmimo bausmę iki šešerių metų). Teismas, net ir įvertinęs pakankamai glaudžius kaltinamojo socialinius ryšius ir aplinkybę, kad praetyje E. T. neteistas, vis tiek konstatavo, kad tik toliau taikant intensyvią priežiūrą galima užtikrinti BPK 119 straipsnyje nurodytų tikslų įgyvendinimą. Iš bylos duomenų matyti, kad kaltinamasis dalyvauja procese, netrukdo bylos nagrinėjimui, teismo turimais duomenimis nėra įvykdęs naujų nusikaltimų. Taigi tolesnis E. T. teisių ir laisvių varžymas šioje proceso stadijoje taikant vieną griežčiausių kardomųjų priemonių, kurios taikymas iš esmės paremtas tik formaliais argumentais, nėra pagrįstas⁷⁷¹.

Formalių motyvų išdėstymas teismų procesiniuose sprendimuose neigiamai vertinamas ir gynybos, nurodant, kad nutartyse yra perrašomi (nukopijuojami) tie patys motyvai iš ankstesnių nutarčių, neįvertinus pasikeitusios procesinės situacijos⁷⁷². Teismų praktikoje išaiškinta, kad pasikartojantys argumentai ir motyvai iš ankstesnių teismo priimtų nutarčių nedaro neteisėta bei nepagrįsta skundžiamos nutarties, jei atskiri keliama klausimai ir argumentacija sutampa su jau nagrinėtais klausimais. Tokiu atveju teismo išvados gali būti grindžiamos panašiais argumentais, bet tai nereikia, kad reikšmingi duomenys nebuvo apsvarstyti ir įvertinti iš naujo⁷⁷³. Pasitaiko žemesniųjų teismų praktikos nutarčių, kuriose nedetalizuojami suėmimo pratęsimo pagrindai, naudojama glausta argumentacija, nevertinama BPK 122 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta sąlyga, tačiau aukštesnysis teismas nutarties nevertina kaip ydingos⁷⁷⁴. Manytina, kad parenkant ir taikant kardomąsias priemones, atitinkamai pratęsiant suėmimo terminus, be visa ko, turi būti nurodyti konkretūs duomenys, pagrįsti byloje surinkta medžiaga, kurie leistų teismui pagrįstai teigti, jog realiai egzistuoja bent vienas būtinas suėmimo taikymo pagrindas. BPK 125 straipsnio 1 dalis numato pareigą, skiriant kardomąją priemonę, priimti motyvuotą nutartį. Šio straipsnio 2 dalies 4 punkte numatyta, kad nutartyje skirti kardomąją priemonę turi būti nurodomas tikslas, kurio siekiama skiriant kardomąją priemonę, o kai priimama nutartis skirti suėmimą, – suėmimo skyrimo sąlygos, vienas ar keli šio Kodekso 122 straipsnyje nustatyti suėmimo skyrimo pagrindai ir motyvai, taip pat faktinės aplinkybės ir motyvai, kuriais remiantis nebuvo skirtos švelnesnės kardomosios priemonės siekiant šio Kodekso 119

771 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 6 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-10-654/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2050784>.

772 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-36-658/2022“, *supra note*, 274.

773 „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-86-487/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2070335>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-2-843/2023“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2134501>.

774 „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-355-365/2022“, Infoplex praktika, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.infolex.lt/tp/2126698>.

straipsnyje numatytų tikslų.

Apibendrinami priename prie išvados, kad dominuojančioje teismų praktikoje kardomosios priemonės yra taikomos tinkamai motyvuojant, tačiau aukštesnieji teismai konstatuoja pažeidimus, jei motyvuojama abstrakčiai, bendro pobūdžio teiginiais, neišsamiai pagrindžiant duomenų pakankamumo buvimą, formaliai naudojant argumentus. Motyvavimo trūkumai išplečia perteklinės procesinės prievartos naudojimą, kai duomenų pakankamumo kriterijus nėra išsamiai pagrindžiamas. Teismų praktikoje pasitaikančios ydos motyvuojant griežčiausių kardomųjų priemonių taikymą pažeidžia teisę būti laisvam, teisę į pagrįstą teismo sprendimą bei *ultima ratio*, proporcingumo principus.

IŠVADOS

1. Baudžiamajame procese prigimtinė teisė būti laisvam gina asmenį nuo savavališko, neteisėto, perteklinio laisvės atėmimo, skiriant kardomasias priemones. Tokia gintis veikia nuo faktinio įtariamojo (kaltinamojo) laisvės atėmimo momento (laikiniškai sulaikius, suėmus, taikant kitą laisvę atimančią kardomąją priemonę ir kt.) iki teismo tyrimo ir bylų proceso pirmosios instancijos teisme stadijose iki asmens paleidžiamas ar (ir) priimamas nuosprendis, nepaisant įsiteisėjimo, ir netaikoma po apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, skiriant kardomasias priemones, bei nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme. Teisė būti laisvam aiškinama materialiuoju teisiniu ir procesiniu teisiniu požiūriais. Materialiuoju teisiniu požiūriu – įtariamojo (kaltinamojo) teisė, sprendžiant kardomųjų priemonių skyrimo, pratęsimo, parinkimo ir kt. klausimus, siekti jų netaikymo arba kardomųjų priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu, skyrimo, taikant sąlygas, garantuojančias, kad jis netrukdydys sklandžiam baudžiamajam procesui. Procesiniu teisiniu požiūriu – įtariamojo (kaltinamojo) teisė kreiptis su prašymu, skundu apginti teisę būti laisvam, reikalaujant neskirti kardomosios priemonės, ją panaikinti, pakeisti švelnesne kardomąja priemone ar sušvelninti kardomosios priemonės taikymo sąlygas.
2. Kardomųjų priemonių instituto taikymo procese turi būti derinami šie dėmenys, t. y. įtariamojo (kaltinamojo) teisės ir laisvės (teisė į laisvę, judėjimo laisvė, teisė į privatų gyvenimą ir kt.) ir viešasis interesas kaip siekis apsaugoti visuomenę nuo pavojingo asmens ir atskleisti nusikalstamas veikas, kaltuosius asmenis patraukti baudžiamajon atsakomybėn, užtikrinti, sėkmingą baudžiamąjį persekiojimą. Asmens teisė į laisvę yra itin svarbi teisė, todėl sprendžiant dėl jos ribojimo, proporcingumo ir mažiausios intervencijos principai bei mažiau ribojančios alternatyvos kriterijus, apimantis poreikį taikyti asmeniui palankesnę alternatyvą, įgyja lemiamą svarį. Teisės būti laisvam pirmumą viešojo intereso atžvilgiu lemia ir teisės į laisvę baudžiamajame procese prezumpcija, grindžiama nekaltumo prezumpcijos, asmenų lygybės principais, kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimu, ypatingo stropumo kriterijumi. Ji preziumuoja faktą, kad kardomųjų priemonių skyrimo procese egzistuoja asmens laisvei palankios aplinkybės. Teisės saugos institucijų pareigūnams ginčijant teisės į laisvę prezumpciją, konstitucinės vertybės vertinamos, vadovaujantis proporcingumo, mažiausios intervencijos, *ultima ratio* principais, taip pat vertinant BPK 121 straipsnio 4 dalyje numatytas aplinkybes.
3. Elektroninis stebėjimas teisės aktuose įtvirtinamas kaip probacijos elementas, bausmė, baudžiamąjo poveikio priemonė, kardomoji priemonė ir apsaugos priemonė. Disertacinio tyrimo pagrindu siūloma tokia elektroninio stebėjimo kaip kardomosios priemonės baudžiamajame procese samprata – tai procesinė prievartų priemonė, galinti būti savarankiška ar atskiros kardomosios priemonės sudėtine dalimi, vykdymo būdu ar efektyvumą stiprinančiu elementu, turinti sąsają su asmens kūnu, pasižyminti skirtingo laipsnio ir intensyvumo asmens laisvę suvaržančiu poveikiu, techninėmis priemonėmis užtikrinanti asmens buvimo

vietos, judėjimo ir komunikavimo elektroninę kontrolę, galinti įgyvendinti teisę būti laisvam arba suteikti alternatyvą instituciniam įkalinimui, naudojama siekti netrukdomo baudžiamąjo proceso ir (ar) įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimo baudžiamajame procese, ir (ar) užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms, ir (ar) apsaugoti kitus proceso dalyvius.

4. BPK naudojamas terminas „intensyvi priežiūra“ neidentifikuoja šios kardomosios priemonės sąsajos su elektronika ir apibūdina ją kaip visais atvejais intensyvią priemonę. Jos intensyvumo laipsnis priklauso nuo ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo skirtų įpareigojimų, todėl terminas „intensyvi priežiūra“ keistinas į „elektroninis stebėjimas“, kuris tiksliau perteikia šios kardomosios priemonės esmę – asmens teisės ar laisvės suvaržymą, stebint elektroninėmis techninėmis priemonėmis.
5. Elektroninio stebėjimo sąlygos lemia asmens teisių ir laisvių (teisę būti laisvam, judėjimo laisvę, teisę į privatumą, asmens neliečiamybę ir orumą, bendravimo laisvę, teisę į darbą) suvaržymo mastą. Elektroninis stebėjimas sudaro prielaidas įgyvendinti įtariamojo, kaltinamojo teisę būti laisvam, kai šia kardomąja priemone sukeltas laisvės suvaržymo mastas yra laisvės ribojimas, o jos taikymas paremtas mažiausios intervencijos principu (alternatyvi suėmimui kardomoji priemonė siaurąja (lot. *sensu stricto*) prasme). Kai elektroninis stebėjimas sukelia ne laisvės ribojimą, bet jos atėmimą, ši kardomoji priemonė neįgyvendina teisės būti laisvam, tačiau yra institucinio įkalinimo alternatyva (alternatyvi suėmimui kardomoji priemonė plačiąja (lot. *sensu largo*) prasme). Laisvės suvaržymo mastas nustatomas pagal objektyvius laisvės suvaržymo laipsnio ir intensyvumo kriterijus, vertinant jos rūšį, trukmę, poveikį ir įgyvendinimo būdą. Laisvės suvaržymo masto nustatymui neturi įtakos įtariamojo (kaltinamojo) subjektyvus (dis)komforto vertinimas, savanoriškumas, laisvės atėmimo įstaigos sąlygos, režimai, aplinkybės, ar asmuo skundė paskirtą kardomąją priemonę.
6. Teisės būti laisvam ir paleistam skirtis yra laisvę atimančios kardomosios priemonės taikymo momentas – skyrimas ir (arba) jos tęsimas. Pagal įtvirtinimo teisės akte būdą teisė būti paleistam gali būti savarankiška teisė arba teisės būti laisvam dalis. Konstitucijos 20 straipsnio 1, 2 dalies nuostatos, saugančios asmenį nuo savavališko suėmimo, laikytinos apimančios asmens teisę būti laisvam baudžiamajame procese, sprendžiant kardomųjų priemonių klausimus. Teisė būti laisvam randama BPK nuostatose, paremtose proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* kardomosios priemonės, mažiausios intervencijos principais ir įtvirtinančiose suėmimui alternatyvias kardomasias priemones, ribojančiose maksimalią suėmimo trukmę, supaprastinančiose kardomųjų priemonių parinkimo, švelninimo, panaikinimo tvarką.
7. Elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas yra valstybių kompetencijos klausimas, tačiau tarptautinė teisė ir ES teisė nustato principus, kuriais jis turi būti grindžiamas: proporcingumo, teisėtumo, lygiateisiškumo, privataus gyvenimo neliečiamumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės ir kt. principais. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas turi spragų, galinčių lemti minėtų teisės principų ir teisės būti laisvam pažeidimus, susiklosčius tam tikroms situacijoms:

- 7.1. Teisėtumo, suėmimo kaip *ultima ratio* principų neatitinka ir teisę būti laisvam gali pažeisti žemiau nurodytų klausimų BPK nereguliuojantis, elektroninio stebėjimo vykdymą poįstatyminiame teisės akte įtvirtinantis elektroninio stebėjimo reglamentavimas. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas nereglamentuoja:
- 7.1.1. a) periodo tarp paleidimo iš suėmimo ir elektroninio stebėjimo įrangos montavimo. Paleisto iš suėmimo asmens sulaikymas iki policijos pareigūnų atvykimo elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu būtų neteisėtas, nereglamentuotas veiksmas, pažeidžiantis teisę būti paleistam, teisėtumo principą, Konstitucijos, tarptautinės ir ES teisės aktų nuostatas. Jei asmuo būtų nedelsiant paleistas iki įrangos sumontavimo, kyla rizika neužtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų; b) asmens pristatymo policijos automobiliu į jo gyvenamąją vietą montuoti elektroninio stebėjimo įrangą ir tokio pristatymo fiksavimo dokumentuose. EŽTT ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vežimas policijos automobiliu yra vertinamas kaip laisvę atimantis veiksmas, prilyginamas sulaikymui, todėl jis privalo būti numatytas BPK ir dokumentuojamas, kitaip įtariamajam (kaltinamajam) laisvė atimama ne įstatymo nustatyta tvarka; c) įrangos montavimo termino;
- 7.1.1.1. Elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas turėtų būti tobulintinas BPK 131¹ straipsnį papildant nauja nuostata, numatančia įpareigojimą vykti kartu su policijos pareigūnais į paskirtą vietą elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimo tikslu. Asmenį pristatant policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, turėtų būti nedelsiant surašomas elektroninio stebėjimo įrangos montavimo protokolas, kuriame turėtų būti fiksuojama: laisvės atėmimo data, laikas, vieta, asmens, kuris vežamas montuoti elektroninio stebėjimo įrangą vardas, pavardė, tikslas ir rezultatas, kada ir ar įranga buvo sumontuota. Šiuo aspektu BPK taip pat gali būti tobulintinas numatant, kad asmeniui suėmimas taikomas iki elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo momento. Turėtų būti numatytas elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo terminas ir įvardinta, kad už elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimą atsako policijos pareigūnas;
- 7.1.2. BPK nereglamentuoja to, kad pirmiausia teismui būtų pateikta informacija apie elektroninio stebėjimo taikymo technines galimybes konkrečioje vietoje, ir tik po to teismas spręstų klausimą, ar skirti elektroninį stebėjimą. Teismui paskyrus elektroninį stebėjimą, o paskui pareigūnams įsitikinus, kad šios kardomosios priemonės taikymui nėra techninių galimybių, susidaro neteisėtam asmens laisvės atėmimui palanki situacija. Paleidus asmenį, kyla rizika netrukdoma baudžiamajam procesui, o sulaikymas tokiu atveju yra nereglamentuotas, todėl būtų neteisėtas;
- 7.1.2.1. BPK turėtų būti įtvirtinta pareiga prokurorui kreipiantis dėl kardomosios priemonės skyrimo į teismą pateikti teismui informaciją, ar asmens gyvenamojoje vietoje yra sąlygos įrengti techninę įrangą ir taikyti elektroninį

stebėjimą. Tai padėtų išvengti elektroninio stebėjimo skyrimo, nesant techninių galimybių šios kardomosios priemonės taikymui;

7.2. Teisinio reguliavimo, nedetalizuojančio, kokioje vietoje gali būti stebimas asmuo, nebuvimas sudaro sąlygas, skiriant elektroninį stebėjimą, pažeisti lygia-teisiškumo, suėmimo kaip ultima ratio priemonės principus, teisę būti laisvam:

7.2.1. Asmens nuosavos gyvenamosios vietos neturėjimo aplinkybė įgyja specifinę reikšmę skiriant elektroninį stebėjimą, kadangi ji gali turėti lemiamą reikšmę dėl elektroninio stebėjimo skyrimo. Teismų praktikoje būna atvejų, kai įtariamasis (kaltinamasis) suimamas vien todėl, kad neturi gyvenamosios vietos. Nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas, gyvenamųjų vietų keitimas neturėtų būti aplinkybė, šalinanti elektroninio stebėjimo taikymo galimybes ar daranti neigiamą įtaką socialinės aplinkos vertinimui, šios aplinkybės neklaido taikyti elektroninį stebėjimą ne asmens namuose, o kitose vietose, kai svarstomas kitų kardomųjų priemonių skyrimo klausimas;

7.2.1.1. BPK turėtų būti reglamentuojama, kad asmuo, kuriam taikomas elektroninis stebėjimas, turi teisę kardomąją priemonę atlikti ne jam nuosavybės teise priklausančioje nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jei tokios neturi ar ji nėra techniniu aspektu tinkama elektroninio stebėjimo taikymui, o kitoje vietoje, jei pateikia teismui patalpų, kuriose ketina atlikti kardomąją priemonę, nuomos, panaudos ar kt. sutartį ir savininko, nuomininko ar kitais pagrindais valdančio tas patalpas asmens rašytinį sutikimą, arba rašytinį specializuotos įstaigos, kurioje asmuo laikinai apgyvendintas (pavyzdžiui, gydantis nuo narkomanijos, alkoholizmo ir kt.), rašytinį sutikimą. Manytina, jog elektroninis stebėjimas galėtų būti naudingas ir tais atvejais, kai asmeniui taikomas gydymas nuo priklausomybių ir kai asmuo dar nepasiruošęs išeiti į laisvę, tačiau pagrindo laikyti jį suimtą taip pat nėra;

7.3. Esamas nacionalinis teisinis reguliavimas tinkamai neįgyvendina Direktyvos 2011/99/ES, kai Lietuvai vykdamas Europos apsaugos orderį, aukai taikomos elektroninio stebėjimo priemonės:

7.3.1. Nukentėjusiojo stebėjimas elektroninėmis priemonėmis Lietuvoje šiuo metu nėra galimas. Jei Lietuva yra Europos apsaugos orderį vykdančioji šalis, kuri turi vykdyti aukos apsaugą panaudojant elektronines stebėjimo priemones, atsiranda iššūkių dėl nereglamentuotų klausimų;

7.3.1.1. Siekiant deramai įgyvendinti Direktyvą 2011/99/ES, garantuoti efektyvią nukentėjusio asmens apsaugą, siūlytina teisės aktuose sudaryti galimybes taikyti kuo panašesnes apsaugos priemones į paskirtas išduodančioje valstybėje. Įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje turi būti įtrauktas BPK 131¹ straipsnis. BPK 131¹ straipsnis galėtų būti papildytas nuostata, kad nukentėjusiajam sutinkant, jam kartu su kaltininku, kuriam paskirti įpareigojimai gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ar prie jo nesiartinti, neieškoti ryšių, gali būti taikomos elektroninio stebėjimo techninės priemonės. Taip būtų stiprinama nukentėjusių

asmenų apsauga nacionaliniame baudžiamajame procese ir vykdant Direktyvą 2011/99/ES;

7.3.1.2. BPK 119 straipsnis turėtų būti papildytas, įrašant dar vieną kardomųjų priemonių paskirtį – apsaugoti kitus proceso dalyvius.

8. Siekiant užtikrinti teisės būti laisvam sprendžiant kardomųjų priemonių parinkimo klausimus įgyvendinimą, proporcingumo, mažiausios intervencijos, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės principų laikymąsi, teiktini šie pasiūlymai Lietuvos teismų praktikos tobulinimui:

8.1. Siekiant įvykdyti pareigą prieš skiriant laisvę atimančią kardomąją priemonę svarstyti švelnesnes kardomąsias priemones:

8.1.1. Tikslinga BPK 122 straipsnio 7 dalį taikyti nepriklausomai nuo to, ar byloje yra nustatyti suėmimo pagrindai ar jų požymiai, ir motyvuotai svarstyti suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes. Tinkamas BPK 122 straipsnio 7 dalies nuostatos taikymas įpareigoja teisės taikytoją alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių netraukti kaip suėmimo termino trumpinimo priemonių;

8.1.2. Laikantis BPK 125 straipsnio 1, 2 dalies 4 reikalavimų, Konstitucinio Teismo, EŽTT jurisprudencinių išaiškinimų, nenaudoti abstrakčių, bendro pobūdžio, šabloniškų motyvų, skiriant, tęsiant, keičiant, naikinant kardomąsias priemones, ir nurodyti konkrečius duomenis, pagrįstus byloje surinkta medžiaga, kurie leistų teismui argumentuotai pagrįsti duomenų pakankamumo kriterijų bei kardomosios rūšies parinkimą;

8.2. Siekiant užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų įgyvendinimą ir tinkamos kardomosios priemonės rūšies parinkimą, tikslinga:

8.2.1. Kitoms aplinkybėms, galinčioms turėti reikšmės, sprendžiant dėl kardomosios priemonės, priskirti technines elektroninio stebėjimo taikymo galimybes;

8.2.2. Sveikatos būklę priskirti prie aplinkybių, kurioms esant neskirtinas elektroninis stebėjimas, jei bylos duomenys pagrindžia, kad elektroninio stebėjimo technika neigiamai veikia (paveikė) asmens sveikatos būklę, elektroninio stebėjimo nešiojama įranga trukdo reikiamų medicininių tyrimų atlikimui ir pan.

8.2.3. Kardomųjų priemonių skyrimo ir parinkimo klausimų nesieti su aplinkybe, kaip šie klausimai išspręsti kitiems byloje dalyvaujantiems proceso dalyviams, o vertinti konkrečiai su įtariamuoju, kaltinamuoju susijusias byloje nustatytas aplinkybes.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina BPK ir Lietuvos Respublikos įstatymą dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo patikslinti pagal disertacijoje suformuluotas išvadas.

2. BPK 119 straipsnį siūlytina papildyti ir išdėstyti jį taip:

119 straipsnis. Kardomųjų priemonių paskirtis

Kardomosios priemonės gali būti skiriamos siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, *apsaugoti kitus proceso dalyvius*.

3. BPK 123 straipsnio 2 dalį siūloma papildyti ir išdėstyti ją taip:

123 straipsnis. Suėmimo skyrimo tvarka

2. Prokuroras, manydamas, kad įtariamajam, kuris nėra sulaikytas, būtina skirti suėmimą, kreipiasi su pareiškimu į tyrimo atlikimo vietos apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, – teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėją. Prokuroro pareškime turi būti nurodyti šio Kodekso 125 straipsnio 2 dalyje nustatyti duomenys, *taip pat informacija, ar įtariamojo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, ar kitoje kardomosios priemonės vykdymo vietoje yra techninės galimybės taikyti elektroninį stebėjimą*. Teisėjas, nusprendęs patenkinti prokuroro pareiškimą, priima nutartį skirti suėmimą, nusprendęs atsisakyti pareiškimą patenkinti, – nutartį atsisakyti skirti suėmimą ar nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę.

4. Autorė BPK 131¹ straipsnį siūlo išdėstyti nauja redakcija:

131¹ straipsnis. Elektroninis stebėjimas

1. *Elektroninis stebėjimas – kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis.*

2. *Elektroninį stebėjimą ikiteisminio tyrimo metu prokuroru prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi. Prašyme skirti elektroninį stebėjimą pateikiama informacija, ar įtariamojo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, ar kitoje kardomosios priemonės atlikimo vietoje yra techninės galimybės taikyti elektroninį stebėjimą. Elektroninio stebėjimo paskyrimo klausimas sprendžiamas posėdyje, į kurį kviečiami prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas. Kai byla perduota į teismą, dėl elektroninio stebėjimo paskyrimo ar jo termino pratęsimo priimdamas nutartį nusprendžia teismas, kurio žinioje yra byla.*

3. *Skiriant elektroninį stebėjimą, nustatomos šios kardomosios priemonės sąlygos. Ikiteisminio tyrimo teisėjas, teismas gali uždrausti įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam artintis prie nukentėjusiojo ir kartu su juo gyvenančių asmenų bet kurioje vietoje, kur jis (jie) yra, taip pat prie namų, darbo vietos ar bet kurios kitos lankomos vietos, o šių įsipareigojimų laikymosi stebėjimui užtikrinti, nukentėjusiajam sutinkant, jam gali būti paskirti elektroninio stebėjimo prietaisai. Ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas turi teisę, prieš skirdamas elektroninį stebėjimą, įpareigoti prokurorą pateikti informaciją, ar asmens, kuriam svarstoma skirti elektroninį stebėjimą, gyvenamojoje vietoje ar kitoje kardomosios priemonės atlikimo vietoje yra sąlygos įrengti reikiamą techninę įrangą.*

Elektroninio stebėjimo vykdymo ir kontrolės taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija.

4. Elektroninio stebėjimo terminą nustato ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutartyje, tačiau iš karto elektroninis stebėjimas negali viršyti šešių mėnesių. Šis terminas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi gali būti pratęstas iki trijų mėnesių. Pratęsimų skaičius neribojamas.

5. Įtariamasis įspėjamas, kad už nustatytų elektroninio stebėjimo sąlygų pažeidimą ir už šio straipsnio 6 ir 7 dalyse nustatytų pareigų ir draudimų nesilaikymą jam gali būti paskirtas suėmimas, jei tam būtų pagrindas.

6. Įtariamasis, kuriam paskirtas elektroninis stebėjimas, privalo:

1) dėvėti elektroninį stebėjimo įtaisą;

2) laikytis nustatytos dienotvarkės.

7. Įtariamajam, kuriam paskirtas elektroninis stebėjimas, draudžiama nusiimti, gaudinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą.

8. Įtariamasis, kaltinamasis, nuteistasis turi teisę elektroninį stebėjimą atlikti ne savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jei tokios neturi ar ji nėra techniškai tinkama šios kardamosios priemonės taikymui, kai asmuo pateikia į bylą patalpų, kuriose ketina atlikti kardomąją priemonę, nuomos, panaudos ar kt. sutartį ar savininko, nuomininko, ar kitais pagrindais valdančio tas patalpas asmens rašytinį sutikimą, arba rašytinį specializuotos įstaigos, kurioje asmuo yra (bus) apgyvendintas, rašytinį sutikimą.

9. Tais atvejais, kai elektroninis stebėjimas nutartimi paskiriamas nesulaikytam ar nesuimtam įtariamajam ar nesuimtam kaltinamajam, jis turi pareigą vykti kartu su policijos pareigūnais į nutartyje paskirtą kardamosios priemonės atlikimo vietą elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu. Asmenį pristatant policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, rašomas elektroninio stebėjimo įrangos montavimo protokolas, kuriame fiksuojama: data, laikas, vieta, įtariamojo ar kaltinamojo vardas, pavardė, teisinis pagrindas, rezultatas, ar įranga buvo sumontuota, jei taip data, laikas.

10. Tais atvejais, kai priimamos nutartys atsisakyti skirti suėmimą ir skirti elektroninį stebėjimą ar pakeisti suėmimą elektroniniu stebėjimu, suėmimas taikomas iki kol bus sumontuota elektroninio stebėjimo įranga. Elektroninio stebėjimo įrangą policijos pareigūnai sumontuoja nedelsiant nuo nutarties gavimo policijos įstaigoje dienos, bet ne vėliau kaip per 3 dienas.

11. Ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo nutartys dėl elektroninio stebėjimo paskyrimo, jo termino pratęsimo ar atsisakymo paskirti elektroninį stebėjimą ar pratęsti terminą įsiteisėja nuo jų priėmimo dienos ir yra skundžiamos šio Kodekso X dalyje nustatyta tvarka.

5. Siekiant tinkamai įgyvendinti Direktyvą 2011/99/ES Lietuvai vykdančią Europos apsaugos orderį, siūlytini tokie Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo 45 straipsnio pakeitimai:

45 straipsnis. Europos apsaugos orderio pripažinimas Lietuvoje

1. Kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos baudžiamąjį

proceso metu priimtą ir Lietuvos Respublikai perduotą Europos apsaugos orderį Lietuvos Respublikoje nedelsdamas, per įmanomai trumpiausią laiką nuo Europos apsaugos orderio gavimo dienos, pripažįsta asmens, dėl kurio priimtas šis sprendimas, gyvenamosios (buvimo) vietos apylinkės teismas, kai byla nagrinėjama teisme (toliau VIII ir IX skyriuose – teismas), arba ikiteisminio tyrimo teisėjas, kai vyksta ikiteisminis tyrimas (toliau VIII ir IX skyriuose – ikiteisminio tyrimo teisėjas). Pripažindamas Europos apsaugos orderį, teismas arba ikiteisminio tyrimo teisėjas parenka ir paskiria vieną ar kelis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131¹, 132¹ straipsniuose, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72¹ straipsnyje nurodytus įpareigojimus ir (ar) draudimus, kurie labiausiai atitinka kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos išduotame Europos apsaugos orderyje nurodytus įpareigojimus ir (ar) draudimus, tačiau negali būti už juos griežtesni.

LITERATŪROS ŠARŠAS

TEISĖS AKTAI

TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI

1. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11, 14 ir 15, su Pirmuoju Protokolu ir papildomais protokolais Nr. 4, 6, 7, 12, 13 ir 16“. echr.coe. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf
2. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.w-e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.181EDAC3A371>
3. „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40>
4. „Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring“. coe.int. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4>.
5. „United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (The Tokyo Rules): resolution“. un.org. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. <https://digitallibrary.un.org/record/105347>;
6. Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment: resolution. un.org. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/531/52/IMG/NR053152.pdf?OpenElement>.
7. „Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning custody pending trial“. Barobirlik. 2023 m. vasario 24 d. [https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/recR\(80\)11e%20De%C4%9Fi%C5%9Ftirilm-i%C5%9F%20rec\(2006\)13.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanunteklifi/recR(80)11e%20De%C4%9Fi%C5%9Ftirilm-i%C5%9F%20rec(2006)13.pdf).
8. „Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse“. coe. 2023 m. kovo 7 d. <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282006%29+13+on+the+use+of+remand+in+custody%2C+the+conditions+in+which+it+takes+place+and+the+provision+of+safeguard+against+abuse.pdf/ccde55db-7aa4-4e11-90ba-38e4467efd7b>.
9. „Tarybos išvados dėl alternatyvių sulaikymui priemonių. Su laisvės atėmimu nesusijusių sankcijų ir priemonių taikymas baudžiamojoje justicijoje“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019X-G1216\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019X-G1216(02)&from=EN).
10. „Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija Nr. CM/Rec(2014)4 „Dėl elektroninio monitoringo“. coe.int. Žiūrėta 2022 m. liepos 25 d. <https://rm.coe.int/09000016800cc24b>.
11. „Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. gruodžio 13 d. direktyva 2011/99/ES „Dėl Europos apsaugos orderio“. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Žiūrėta 2022 m. liepos 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN>;
12. „2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos

- valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32009F0829>;
13. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>;
 14. „2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343>.
 15. „2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex%3A32002F0584>.
 16. „Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv%3A0J.C_.2007.306.01.0001.01.LIT&toc=O-I%3AC%3A2007%3A306%3AFULL.
 17. „American declaration of the rights and duties of man“. oas. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. [https://www.oas.org/dil/access to information human right American Declaration of the Rights and Duties of Man.pdf](https://www.oas.org/dil/access%20to%20information%20human%20right%20American%20Declaration%20of%20the%20Rights%20and%20Duties%20of%20Man.pdf).
 18. „American convention on human rights“. oas. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.
4. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
5. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A5B996E81B0>.
7. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“. TAR. Žiūrėta 2022 m. liepos 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/10fb2930715211e484b9c12b550436a3/asr>.
8. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131 ir 181 straipsnių pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7c86fc7026dc11e5bf92d6af3f6a2e8b>.
9. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131 ir 181 straipsnių pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7c86fc7026dc11e5bf92d6af3f6a2e8b>;
10. „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152,

154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.74A0670833B6>;

11. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a21409019efc11e9878fc525390407ce>.
12. „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/28d39920217e11e5b336e9064144f02a>.
13. „Dėl Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a8b4878086ba11e481c9c95e73113964/asr>.
14. „Dėl suimtųjų ir nuteistųjų pristatymo į konkrečias bausmės atlikimo vietas sąrašo bei arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų paskyrimo sąrašo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/65c37eb09c9e11ed8df094f359a60216/asr>.
15. „Dėl Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1ba3a090981d11e5a6f4e928c954d72b/asr>.
16. „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo Nr. XII-1322 1, 2 ir 40 straipsnių, priedo pakeitimo, VIII skyriaus pernumeravimo ir Įstatymo papildymo naujais VIII ir IX skyriais įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67 ir 72-1 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 120, 121, 126, 132-1 ir 139 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/de0411d0d9ee11e4b6acbc7f0d87c3ec?jfwid=5sjolfy1h>.

KITŲ VALSTYBIŲ TEISĖS AKTAI

1. „Arrêté royal portant exécution du Titre II de la loi du 27 décembre 2012 portant des dispositions diverses en matière de justice“. etaamb. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. https://etaamb.openjustice.be/fr/arrete-royal-du-26-decembre-2013_n2013009581.html.
2. „German Code of Criminal Procedure“. gesetze-im-internet. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p0328.
3. „Strafprozeßordnung“. „116 Aussetzung des Vollzugs des Haftbefehls“. gesetze-im-internet, Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_116.html.
4. „Code de procédure pénale“. Legifrance. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/.
5. „Código de processo penal“. pgdliisboa. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. http://www.pgdliisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?ficha=201&artigo_id=&nid=199&pagina=3&tabela=leis&nversao=&so_miolo=.
6. „Meios técnicos de controlo à distância (Vigilância Electrónica)“. pgdliisboa. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. https://www.pgdliisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1269&tabela=leis&ficha=1&pagina=1&so_miolo=.

7. „Bail Act 2000“. legislation. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2000/0038/latest/whole.html#DLM5598937>.
8. „Code of Criminal Procedure“. riigitėataja. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.riigitėataja.ee/en/eli/501042015002/consolide>.
9. „Código Procesal Penal“. boe.es. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. https://www.boe.es/biblioteca_juridica/codigos/codigo.php?id=334&modo=2¬a=0.
10. „Ley de Enjuiciamiento Criminal“. imolin. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. https://www.imolin.org/doc/amlid/Espana_Ley%20de%20Enjuiciamiento%20Criminal.pdf.
11. „Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género“. boe.es. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760>.
12. „Utilização de meios técnicos de controlo à distância (vigilância eletrónica)“. dre. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/lei/2010-34480475-50179275>.
13. „Regime jurídico aplicável à prevenção da violência doméstica, à protecção e à assistência das suas vítimas“. dre. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/lei/2009-70187221>.
14. „Domestic Abuse Act 2021“. legislation. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2021/17/introduction/enacted>.
15. „Swiss Criminal Procedure Code“. fedlex. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/267/en#a35>.

TEISMU PRAKTIKA

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO IR EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKA

1. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. liepos 5 d. sprendimas byloje Buzadij prieš Moldovos Respubliką (Nr. 23755/07)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%7B%22Buzadij%22%7D%7B%22itemid%22:%7B%22001-164928%22%7D%7D>.
2. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Boldea prieš Rumuniją (Nr. 19997/02)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-79496%22%7D%7D>.
3. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Moreira Ferreira prieš Portugaliją (Nr. 19867/12)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22%22CASE%20OF%20MOREIRA%20FERREIRA%20v.%20PORTUGAL%20\(No.%202\)%7D%7B%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%7D%7B%22CHAMBER%22%7D%7B%22itemid%22:%7B%22001-175646%22%7D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22%22CASE%20OF%20MOREIRA%20FERREIRA%20v.%20PORTUGAL%20(No.%202)%7D%7B%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%7D%7B%22CHAMBER%22%7D%7B%22itemid%22:%7B%22001-175646%22%7D%7D).
4. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. spalio 22 d. sprendimas byloje Karimov ir kt. prieš Azerbaidžaną (Nr. 24219/16)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-211165%22%7D%7D>.
5. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje D. R. prieš Lietuvą (Nr. 691/15)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22691/15%22%7D%7B%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%7D%7B%22CHAMBER%22%7D%7B%22itemid%22:%7B%22001-184425%22%7D%7D>.

6. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Hadji-anastassiou prieš Graikiją (Nr. 12945/87)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22Hadjianastassiou%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-57779%22%5D%7D>.
7. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. lapkričio 14 d. sprendimas byloje Loizides prieš Kiprą (Nr. 31029/15)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%222001-218118%22%5D%7D>.
8. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. spalio 29 d. sprendimas byloje S.C. IMH Suceava S.R.L. prieš Rumuniją (Nr. 24935/04)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%222001-127388%22%5D%7D>.
9. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. rugsėjo 10 d. sprendimas byloje Aleksandr Aleksandrov prieš Rusiją (Nr. 14431/06)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22Aleksandrov%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-181875%22%5D%7D>.
10. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Lobzhanidze and Peradze prieš Gruziją (Nr. 21447/11 ir 35839/11)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22%22CASE%20OF%20LOBZHANIDZE%20AND%20PERADZE%20v.%20GEORGIA%22%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-201336%22%5D%7D>.
11. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Sutuyagin prieš Rusiją (Nr. 30024/02)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22Sutyagin%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-104651%22%5D%7D>.
12. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. vasario 22 d. sprendimas byloje Abdullahi Elmi ir Aweys Abubakar prieš Maltą (Nr. 25794/13 ir 28151/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22%22CASE%20OF%20ABDULLAHI%20ELMI%20AND%20AWEYS%20ABUBAKAR%20v.%20MALTA%22%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-168780%22%5D%7D>.
13. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje Velečka ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 56998/16)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22VELE%20%26%20CKA%20v.%20LITHUANIA%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-191979%22%5D%7D>.
14. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. kovo 12 d. sprendimas byloje Guðmundur Andri Ástráðsson prieš Islandiją (Nr. 26374/18)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%222001-191701%22%5D%7D>.
15. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje Van de Hurk prieš Nyderlandus (Nr. 16034/90)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22Hurk%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%222001-57878%22%5D%7D>.
16. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. liepos 24 d. sprendimas byloje Baydar prieš Nyderlandus (Nr. 55385/14)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://hudoc.echr.coe.int/>

- [eng#%22fulltext%22:%22Baydar%22,%22documentcollectionid%22:%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-182454%22}}](#).
17. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. sausio 5 d. sprendimas byloje Sūveges prieš Venriją (Nr. 50255/12)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22S%C3%BCveges%22,%22documentcollectionid%22:%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-159764%22}}.18. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje M. prieš Vokietiją (Nr. 19359/04)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <a href=)
 19. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 16 d. sprendimas byloje Solmaz prieš Turkiją (Nr. 27561/02)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 11 d. [.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22Solmaz%22,%22documentcollectionid%22:%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-79053%22}}.20. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Mironovas ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 11 d. <a href=)
 21. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. rugsėjo 15 d. sprendimas byloje Vadym Melnik prieš Ukrainą (Nr. 62209/17 ir 50933/18)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%2250933/18%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-219199%22}}.22. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 25 d. sprendimas byloje Khodorkovskiy ir Lebedev prieš Rusiją (Nr. 11082/06 ir 13772/05)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <a href=)
 23. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Letellier prieš Prancūziją (Nr. 12369/86)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [.](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22LETELLIER%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-57678%22}}.24. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. birželio 23 d. sprendimas byloje Selahattin Demirtaş prieš Turkiją (Nr. 15028/09)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <a href=)
 25. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. spalio 3 d. sprendimas byloje McKay prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 543/03)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22McKay%22,%22documentcollectionid%22:%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-77177%22}}.26. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sausio 18 d. sprendimas byloje Estrikh prieš Latviją (Nr. 73819/01)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <a href=)

- [eng#%22fulltext%22:%22Estrikh%22,%22documentcollectionid%22:%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%222001-79160%22}}.](#)
27. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Taxquet prieš Belgiją (Nr. 926/05)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d.
 30. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Idalov prieš Rusiją (Nr. 5826/03)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d.
 32. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Bykov prieš Rusiją (Nr. 4378/02)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 11 d.
 34. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. sprendimas byloje Leonienė prieš Lietuvą (Nr. 61264/17)“. LRV. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEONIEN%C4%96_2020_sprendimas.pdf.
 35. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. kovo 18 d. sprendimas byloje Ladent prieš Lenkiją (Nr. 11036/03)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d.
 37. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Venskutė prieš Lietuvą (Nr. 10645/08). LRV. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/VENSKUTE_2012_sprendimas.pdf.
 38. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje Magnitskiy ir kiti prieš Rusiją (Nr. 32631/09 ir 53799/12)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [178](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22Magnitskiy%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%222001-195527%22}}.</div><div data-bbox=)

39. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Bylov prieš Rusiją (Nr. 4378/02)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22bylov%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-91704%22%7D>.
40. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 21 d. sprendimas byloje Michalko prieš Slovakiją (Nr. 35377/05)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Michalko%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-102473%22%7D>.
41. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 14 d. sprendimas byloje Khayredinov prieš Ukrainą (Nr. 38717/04)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Khayredinov%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-100958%22%7D>.
42. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Govorushko prieš Rusiją (Nr. 42940/06)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Govorushko%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-82995%22%7D>.
43. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Milanković ir Bošnjak prieš Kroatiją (Nr. 37762/12 ir 23530/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Milankovi%C4%87%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-162676%22%7D>.
44. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1968 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Wemhoff prieš Vokietiją (Nr. 2122/64)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Wemhoff%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-57595%22%7D>.
45. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje Anan'ev ir kiti prieš Rusiją (Nr. 42525/07 ir 60800/08)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Anan'ev%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-108465%22%7D>.
46. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas byloje Lisovskij prieš Lietuvą (Nr. 36249/14)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Lisovskij%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-173263%22%7D>.
47. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. spalio 22 d. sprendimas byloje S., V. ir A. prieš Daniją (Nr. 35553/12, 36678/12 ir 36711/12)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22itemid%22%3A%222001-187391%22%7D>.
48. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje Zherebin prieš Rusiją (Nr. 51445/09)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%22Zherebin%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-161542%22%7D>.
49. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Assenov ir kiti prieš Bulgariją (Nr. 90/1997/874/1086)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22fulltext%22%3A%22Assenov%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%222001-58261%22%7D>.

50. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Merabishvili prieš Gruziją (Nr. 72508/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Merabishvili%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-178753%22>].
51. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje Ovsjannikov prieš Estiją (Nr. 1346/12)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Ovsjannikov%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-140915%22>].
52. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje Labita prieš Italiją (Nr. 26772/95)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Labita%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58559%22>].
53. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas byloje A. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 3455/05)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%223455/05%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-91403%22>].
54. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje Mocanu ir kiti prieš Rumuniją (Nr. 10865/09, 45886/07 ir 32431/08)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Mocanu%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-146540%22>].
55. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje El-Masri prieš Buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją (Nr. 39630/09)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22El-Masri%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-115621%22>].
56. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. sprendimas byloje Z. A. ir kiti prieš Rusiją (Nr. 61411/15, 61420/15, 61427/15 ir 3028/16)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%2261411/15%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-198811%22>].
57. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. sausio 27 d. sprendimas byloje Neshkov ir kiti prieš Bulgariją (Nr. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 ir 9717/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Neshkov%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-150771%22>].
58. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Muršić prieš Kroatiją (Nr. 7334/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Mur%20C5%A1i%20C4%87%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-167483%22>].
59. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Kalashnikov prieš Rusiją (Nr. 47095/99)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22fulltext%22:%22Kalashnikov%22,%22document>

- collectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60606%22]}.
60. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje Mirnovas ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13 ir 70065/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2270065/13%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-159049%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2270065/13%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-159049%22]}).
 61. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 19 d. sprendimas byloje Tre-pashkin prieš Rusiją (Nr. 36898/03)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2236898/03%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-81801%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2236898/03%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-81801%22]}).
 62. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Sazonov prieš Rusiją (Nr. 30268/03)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2230268/03%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-109326%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2230268/03%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-109326%22]}).
 63. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. kovo 4 d. sprendimas byloje Nieciecki prieš Greece (Pareiškimą Nr. 11677/11)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-115018%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-115018%22]}).
 64. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Tishvili prieš Graikiją (Nr. 26452/11)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-145785%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-145785%22]}).
 65. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 25 d. sprendimas byloje Rezmiveš ir kiti prieš Rumuniją (Nr. 61467/12, 39516/13, 48231/13, 68191/13)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2268191/13%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-173351%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2268191/13%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-173351%22]}).
 66. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. liepos 31 d. sprendimas byloje Jėčius prieš Lietuvą (Nr. 34578/97)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22jecius%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-58781%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22jecius%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58781%22]}).
 67. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Grauslys prieš Lietuvą (Nr. 36743/97)“. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22%20CASE%20OF%20GRAUSLYS%20v.%20LITHUANIA%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-58853%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22%20CASE%20OF%20GRAUSLYS%20v.%20LITHUANIA%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58853%22]}).
 68. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje C-294/16 JZ prieš Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście“. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0294>.
 69. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje C-752/18 Deutsche Umwelthilfe eV prieš Freistaat Bayern. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0752>.
 70. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. spalio 6 d. sprendimas byloje C-241/21 I. L. v Politsei-ja Piirivalveamet. eur-lex. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0241>.
 71. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. sprendimas byloje C-467/18

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ PRAKTIKA

72. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta406/content>.
73. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2096/content>.
74. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content>.
75. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1721/content>.
76. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta226/content>.
77. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.
78. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos

- Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta218/content>.
79. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1–4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2159/content>.
80. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta280/content>.
81. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2065/content>.
82. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 177 „Dėl skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) patvirtintų Skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) 34 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta490/content>.
83. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 22 „Dėl pritarimo akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ valstybei nuosavybės teise priklausančių 34 procentų akcijų

pirkimo–pardavimo sutarties, šios sutarties priedų, taip pat akcininkų sutarties projektams“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 18 d. nutarimo Nr. 292 „Dėl ilgalaikės gamtinių dujų tiekimo sutarties tarp akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ ir atvirosios akcinės bendrovės „Gazprom“ papildymo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta167/content>.

84. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo 16 straipsnio 6 dalies 1 punkto, 7 dalies, 24 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1887/content>.
85. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. spalio 20 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (2018 m. birželio 29 d. redakcija) 9 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 9 straipsnio 2 dalies (2021 m. gruodžio 23 d. redakcija) 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2749/content>.
86. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. vasario 10 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (2016 m. birželio 2 d. redakcija) 158 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2613/content>.
87. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta437/content>.
88. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content>.
89. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1891 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1679/content>.
90. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatos, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1619/content>.
91. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta351/content>.

92. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. gegužės 24 d. sprendimas dėl prašymo Nr. 1a-14/2022 trūkumų šalinimo“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2083640>.
93. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta419/content>.
94. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta389/content>.
95. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta393/content>.
96. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta400/content>.
97. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta385/content>.
98. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content>.
99. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content>.
100. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 „Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta320/content>.
101. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. dėl Lietuvos

- Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta277/content>.
102. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 17 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta246/content>.
103. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.
104. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content>.
105. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta523/content>.
106. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta536/content>.
107. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo ir Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1927/content>.
108. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 13 d.

- nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-788/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2128204>.
109. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-273-611/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2035920>.
110. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-402/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/181726>.
111. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių nuosprendžių surašymą, apžvalga (BPK 302–305, 307 straipsniai) Nr. AB-53-1. Teismų praktika. 2020, 53, p. 692-745“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1975182>
112. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių įtariamą ir kaltinamą teisės, taikymo apžvalga (II) Nr. AB-46-1. Teismų praktika. 2017, 46, 503-550“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1522053>
113. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-298/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/877620>.
114. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285-976/2018. Teismų praktika. 2018, 50, p. 452-474“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1653995>.
115. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-3-1076/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2133231>.
116. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-194-626/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2092911>.
117. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-85-1076/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2070630>
118. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-10-1076/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2140445>.
119. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-14-626/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2140728>.
120. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 1 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-12-487/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2140162>.
121. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-287-579/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2111648>.
122. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-226-870/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2029095>.
123. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 18 d. nutartis, priimta baudžiamojoje

- byloje Nr. 1S-240-626/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2101446>.
124. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-23-1020/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1802268>.
125. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 20 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-207-449/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2096451>.
126. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-183-1020/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2091037>.
127. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-89-626/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2072254>.
128. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-86-487/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2070335>.
129. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-82-487/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2069581>.
130. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-73-626/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2067425>.
131. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-243/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/835903>.
132. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 20 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-28-478/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2144067>.
133. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-18-626/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2140729>.
134. „Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-2-843/2023“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2134501>.
135. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-372-1076/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2131922>.
136. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-262-1076/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2104669>.
137. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-374-843/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2132678>.
138. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-370-870/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2131405>.

139. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-373-626/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2131406>.
140. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-366-449/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2130261>.
141. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-356-851/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2127762>.
142. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-347-843/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2128156>.
143. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-340-843/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2124548>.
144. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-75-197/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1583995>.
145. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-329-627/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2120265>.
146. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-316-626/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2117863>.
147. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-274-318/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2103850>.
148. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 18 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-248-843/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2101660>.
149. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 11 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-247-478/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2100501>.
150. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-241-627/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2100066>.
151. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-214-1020/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2095721>.
152. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-395/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/895831>.
153. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-170/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/872484>.
154. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje

- byloje Nr. 1S-353/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/872493>.
155. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-400/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/895824>.
156. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-402/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/923611>.
157. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 8 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-242/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/834024>.
158. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-287/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/838540>.
159. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-201/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/829405>.
160. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-380/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/875549>.
161. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 17 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-377/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/874838>.
162. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 12 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-84/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/813637>.
163. „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 8 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1N-19/2010“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/153045>.
164. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-5-307/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1537051>.
165. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-242-307/2017“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1509552>.
166. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-78-396/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1583777>.
167. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-211-483/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1636504>.
168. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-40-483/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1571244>.
169. „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-63-318/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1712363>.
170. „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. liepos 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje

- Nr. 1S-192-487/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1749461>.
171. „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-86-387/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1716163>.
172. „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-93-495/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1716776>.
173. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 27 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-87-616/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1867580>.
174. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 25 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-80-449/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1864033>.
175. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-269-307/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2033557>.
176. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 30 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-192-658/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2014773>.
177. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-88-626/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1984780>.
178. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugpjūčio 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-189-658/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2015051>.
179. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-257-626/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2033241>.
180. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugpjūčio 6 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-200-658/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2016072>.
181. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-326-487/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2047390>.
182. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 18 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-302-658/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2039531>.
183. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 5 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-275-307/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2035933>.
184. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-104-307/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2073219>.
185. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-36-658/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2058767>.

186. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 6 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-10-654/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2050784>.
187. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 9 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-140-870/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2080183>.
188. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-196-806/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2090818>.
189. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-32-557/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2073999>.
190. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-20-354/2023“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2144221>.
191. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-19-817/2023“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2134909>.
192. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-357-1058/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2128681>.
193. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-355-365/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2126698>.
194. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-389-634/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2125708>.
195. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. rugpjūčio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-583-593/2020“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.infoplex.lt/tp/1910465>.
196. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-127-309/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2121168>.
197. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-134-354/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2117193>.
198. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-302-817/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2111035>.
199. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-465-493/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2105065>.
200. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-388-919/2022“. Infoplex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infoplex.lt/tp/2096506>.
201. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 12 d. nuosprendis

- baudžiamojoje byloje Nr. 1A-112-744/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1596724>.
202. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-896-350/2014“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/895508>.
203. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-890-348/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1664614>.
204. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-939-593/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1957065>.
205. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-289-530/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1995403>.
206. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-8-360/2018“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1568236>.
207. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-116-255/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1930889>.
208. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-87-417/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2027529>.
209. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-28-334/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1767960>.
210. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. liepos 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-139-366/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2014547>.
211. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-170-354/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1786748>.
212. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-46-300/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1929438>.
213. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. rugpjūčio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-89-354/2020“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/1911793>.
214. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-744/2021“. Infolex praktika. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.infolex.lt/tp/2043426>.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Ardley, Jenny. „The theory, development and application of electronic monitoring in Britain“. *Internet Journal of Criminology* (2005): 1–85. <https://www.semanticscholar>.

org/paper/THE-THEORY%2C-DEVELOPMENT-AND-APPLICATION-OF-IN-Ard-ley/4aae1218782836af8d2916143aa92df73b85fb60.

2. Ares, Charles, ir Herbert Sturz. „Bail and the Indigent Accused“. *Crime and Delinquency* 8, 1 (1962): 12–20. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001112876200800103>
3. Ancelis, Petras. *Baudžiamojų proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2007.
4. Ažubalytė, Rima. „Diskrecinio baudžiamojų persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nu-teisimo galimybė ir viešasis interesas (1)“. *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 20–29. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3463>.
5. Ažubalytė, Rima. „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne) kokybiško įstatymo problema“. *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 260–291. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5279>.
6. Ažubalytė, Rima ir Egidijus Losis. „The function of measures of coercion that are applied on the basis of breach of criminal procedure“. *Societal Studies* 2, 2 (2009): 207–223. <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1431>.
7. Ažubalytė, Rima. „Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos“. *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 5–15. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3837>.
8. Ažubalytė, Rima, ir Egidijus Losis. „Už procesinį pažeidimą taikytinos prievartos priemonės“. *Socialinių mokslų studijos* 2, 2 (2009): 207–223. <https://repository.mruni.eu/handle/007/11255>.
9. Alderson, John. *Human rights and criminal procedure: a police view. Human rights in criminal procedure / A Comparative Study*. Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1982.
10. Andriulys, Vytautas, Mindaugas Maksimaitis, Vytautas Pakalniškis, Justinas Sigitas Pečkai-tis, ir Antanas Šenavičius. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
11. Atkinson, Duncan, ir Tim Moloney QC. *Blackstone's Guide to the Criminal Procedure Rules / Second edition*. USA: Oxford university press, 2011.
12. Bagaric, Mirko, Dan Hunter, ir Gabrielle Wolf. „Technological Incarceration and the End of the Prison Crisis“. *Journal of Criminal Law and Criminology* 108, 1, (2018): 73–135. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7618&context=jclc>.
13. Bartlett, Ruth, Tula Brannelly, ir Päivi Topo. „Using GPS Technologies with People with Dementia A Synthesising Review and Recommendations for Future Practice“. *Tidsskrift for omsorgsforskning* 5, 3 (2019): 84–98. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2387-5984-2019-03-08>.
14. Baublys, Linas, Darijus Beinoravičius, Andrius Kaluina, Paresh Kathrani, Giedrė Lastauskienė, Kristina Miliauskaitė, Ernestas Spruogis, Vidas Stankevičius, ir Eglė Venckienė. *Teisės teorijos įvadas, 2 leidimas, Liber amicorum prof. dr. Egidijui Jarašiūnui – 60*. Vilnius: Leidykla MES, 2010.
15. Beliūnienė, Lina. „Konstitucinių vertybių pusiausvyra ir jos pagrindimas konstitucinėje jurisprudencijoje“. *Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis* 2, 10 (2008): 134–157. https://lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2008-210.pdf.
16. Beliūnienė, Lina. „Žmogaus teisių ir kitų konstitucinių vertybių darninimo ir „pirmenybinių laisvių“ konstitucinių doktrinų santykis“. *Teisės problemos* 4, 70, (2010): 5–56. <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2010-4-beliuniene.pdf>.
17. Beyens, Kristel, ir Marijke Roosen. „Electronic monitoring and reintegration in

- Belgium". *European Journal of Probation* 9, 1 (2017): 11–27. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2066220317704132>.
18. Beyens, Kristel, ir Marijke Roosen, „Suspects Being Watched in Real Time: Introducing GPS Tracking in Belgium“. *Journal of Technology in Human Services, GPS Tracking of Offenders* 34, 1, (2016): 102–116. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15228835.2016.1139417>.
 19. Beyens, Kristel, ir Marijke Roosen. „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. Belgien“. Iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, 153–176. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017. https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
 20. Bereikienė, Daiva, ir Žana Vašcova. „Proporcengumo principo reikšmė Europos arešto orderio taikymo kontekste“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 7, (2012): 79–92. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14874/Bereikien%4%973.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
 21. Bernardi, Alessandro, ir Adriano Martufi. *Prison overcrowding and alternatives to detention. European sources and national legal systems*. Napoli: Jovene Editore, 2016. [https://www.academia.edu/31446035/Prison overcrowding and alternatives to detention Spain](https://www.academia.edu/31446035/Prison_overcrowding_and_alternatives_to_detention_Spain).
 22. Bikelis, Skirmantas. „Trends in Pre-Trial Detention Practices in Lithuania: Perspectives of Legal Culture“. *Kriminologijos studijos* 60, (2018): 8–28, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12672>.
 23. Bikelis, Skirmantas. „Permąstant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporcingumo principas ir baumės už kontrabandą“. *Teisės problemos* 4/78 (2012): 5–24. https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Bikelis12_4.pdf.
 24. Bikelis, Skirmantas. „Nusikaltimo padarymo priemonės dalies konfiskavimas ar jos vertės dalies išieškojimas iš proporcingumo principo perspektyvos“. *Teisės problemos* 2, 96 (2018): 5–20. https://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Bikelis-2018_2-96.pdf.
 25. Bikelis, Skirmantas. „Suėmimo taikymo pokyčiai Lietuvoje: teisinės kultūros perspektyva“. *Kriminologijos studijos* 6, (2018): 8–28. <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/download/12672/11276/16314>.
 26. Birmontienė, Toma. „Konstitucinė teisė ir tarptautinė bei Europos sąjungos teisė: kas diktuoja teisės sistemų sąveikos ribas?“. Iš *XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei. Liber amicorum Sauliui Katuokai*, Mykolo Romerio universitetas, 73–101. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17502/Liber%20Amicorum_2020-74-102.pdf?sequence=1.
 27. Birmontienė, Toma. „Žmogaus teisių konstitucinės doktrinos plėtra: teisės į teismą metamorfozės“. Iš *Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui*, (red.) Agnė Tvaronavičienė ir kt., 109–137. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17912/Konstitucine-ir-teisine-sistema-109-137.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
 28. Boone, Miranda, Matthijs van der Kooij, ir Stephanie Rap. „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. Niederlande“. Iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, 205–222. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg,

2017. https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsharrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
29. Bučiūnas, Gediminas, Edita Gruodytė, ir Marijus Šalčius. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras, 2017. <https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Gediminas%20Bu%C4%8Di%C5%ABnas%2C%20Edita%20Gruodyt%C4%97%2C%20Marijus%20%C5%A0al%C4%8Di-us%20Ikiteisminis%20tyrimas%20procesiniai%2C%20kriminalistiniai%20ir%20praktiniai%20aspektai.pdf>.
 30. Bumblauskas, Alfredas. *Senosios Lietuvos istorija*. Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005.
 31. Bumblauskas, Alfredas, Alfonsas Eidintas, Antanas Kulakauskas, ir Mindaugas Tamošaitis. *Lietuvos istorija kiekvienam*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2018.
 32. Blaževičius, Jonas, Julius Dermontas, Pranas Stalioraitis, ir Dmitrij Usik. *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15450/Penitencine_teise.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
 33. Black, Matt, ir Russell Smith. „Electronic monitoring in the criminal justice system“. *Trends & issues in crime and criminal justice* 254 (2003): 1–6. <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi254>.
 34. Bungerfeldt, Jan. „Old and new uses of electronic monitoring in Sweden“. *Criminal Justice Matters* 95, 5 (2014): 4–5. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902193>.
 35. Caiado, Nuno Franco. „Pre-trial electronic monitoring in Portugal Nuno Caiado explores 24-hour confinement“. *Centre for Crime and Justice Studies, Electronic monitoring*, 95, (2014): 10–11. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902197>.
 36. Cerrato, Elisabet, Teresa Freixes, Mariam Lutfi, Víctor Merino, Neus, Oliveras, Laura Román, Bettina Steible, ir Núria Torres. *European Protection Order Directive 2011/99/EU. European Implementation Assessment*. Brussels: Ex-Post Evaluation Unit, 2017. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603272/EPRS_STU\(2017\)603272_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603272/EPRS_STU(2017)603272_EN.pdf).
 37. Corre, Neil, ir David Wolchover. *Bail in Criminal Proceedings. Third edition* (UK: Oxford University Press, 2004).
 38. Crijns, Jan H., Bas J. G. Leeuw, ir Hilde T. Wermink. *Pre-trial detention in the Netherlands: legal principles versus practical reality. Research report*. Hague: Eleven International Publishing, 2016). <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/instituut-voor-strafrecht-en-criminologie/pre-trial-detention-in-the-netherlands--legal-principles-versus-practical-reality-mei-2016.pdf>.
 39. Eilzer, Silke. „Data protection and electronic monitoring in Germany“. *Centre for Crime and Justice Studies. Electronic monitoring* 95 (2014): 8–9. <https://www.crimeandjustice.org.uk/publications/cjm/article/data-protection-and-electronic-monitoring-germany>.
 40. Caiado Nuno, Franco. „Principais Características da Monitoração Eletrônica em Portugal“. *Revista Brasileira de Execução Penal* 1, 1 (2020): 213–233. <https://rbepdepen.depen.gov.br/index.php/RBEP/article/view/165>.
 41. Cantemir-Stoica, Nadia. „Legal termination in preventive measures“. *LESIJ - Lex ET Scientia International Journal* 22, 2 (2015): 141–153, <https://www.ceel.com/search/article-detail?id=307978>.
 42. Cheng, Calvin K. Y., Benjamin J. Cowling, Eric H.Y. Lau, Lai Ming Ho, Gabriel M. Leung, ir Dennis K.M. Ip. „Electronic school absenteeism monitoring and influenza surveillance, Hong Kong“. *Emerging Infectious Diseases* 18, 5 (2012): 885–897. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3358086/>.

43. Daintith, Terence C., ir Aaron B. Wilkinson. „Bail and the Convention: British Reflections on the Wemhoff and Neumeister Cases“. *American Journal of Comparative Law* 18, 2 (1970): 326–342. <https://www.jstor.org/stable/839397>.
44. Danėlienė, Ingrida. „Proporcingumo principas administracinėje teisėje“. Doktoro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012. <https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Ingrida-Dan%C4%97lien%C4%97-Proporcingumo-principas-administracin%C4%97je-teis%C4%97je.pdf>.
45. Dambrauskienė, Aušra. „Ultima ratio principo įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“. Doktoro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:24866994/>.
46. Dănilă, Marin-Alin. „Preventive measures - exception to the principle of the right to liberty and security“. *Challenges of the Knowledge Society. Criminal law* 6 (2016): 39–43.
47. Deviatnikovaitė, Ieva. „Viešasis interesas, viešosios paslaugos ir sutartys kaip viešojo administravimo turinys“. *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 404–425. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5286>.
48. DeMichele, Matthew, ir Payne, Brian. „Electronic supervision and the importance of evidence-based practices“. *Federal Probation* 74, 2 (2010): 1–16, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/2010/09/electronic-supervision-and-importance-evidence-based-practices>.
49. Dešriūtė, Justina, ir Ernestas Rimšelis. „Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese“. *Teisės apžvalga* 2, 14, (2016): 411–435. <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/29956db7-e3f7-4b88-a789-d177f9904b47/content>.
50. Dhungana Sainju, Karla, Stephanie Fahy, Katherine Baggaley, Ashley Baker, Tamar Minasian, ir Vanessa Filippelli. „Electronic Monitoring for Pretrial Release: Assessing the Impact“. *Federal probation journal* 82, 3 (2018): 3–10. https://www.uscourts.gov/sites/default/files/82_3_1.pdf.
51. Dünkel, Frieder. „Electronic Monitoring in Europe – a Panacea for Reforming Criminal Sanctions Systems? A Critical Review“. *Kriminologijos studijos* 6, (2018): 58–77. <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12674/11279>.
52. Dünkel, Frieder, Christoph Thiele, ir Judith Treig. *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017. https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lis-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
53. Dünkel, Frieder, Christoph Thiele, ir Judith Treig. „You’ll never stand-alone: Electronic monitoring in Germany“. *European Journal of Probation* 9, 1 (2017): 28–45. <https://journals.sagepub.com/eprint/kpuVBex3FqFAuF2yZkSm/full>.
54. Dünkel, Frieder, Christoph Thiele, ir Judith Treig. „Elektronische Überwachung von Straffälligen und Beschuldigten in Europa – Zusammenfassender Vergleich und Perspektiven für die Kriminalpolitik“. Iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, 475–540. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017. https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lis-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
55. Erez, Edna, Peter R. Ibarra, ir Norman A. Lurie. „Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases—A Study of Two Bilateral Programs“. *Federal Probation Journal* 68, 1, (2004): 15–20, https://www.researchgate.net/publication/283476281_Electronic_monitoring_of_domestic_violence_cases_-_A_study_of_two_bilateral_programs.

56. Fedosiuk, Oleg „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“. *Jurisprudencija* 19, 2, (2012): 715–738. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>.
57. Fathonah, Rini, Sunarto Sunarto, ir Mashuril Anwar. „Non-Custodial Sanctions Policy in Renewing the Criminal System in Indonesia (Study of Non-Custodial Sanction Approaches in Draft Law of the Criminal Law)“. Iš *Proceedings of the 2nd International Conference on Fundamental Rights, I-COFFEES*, (2019): 1–12. <https://eudl.eu/doi/10.4108/eai.5-8-2019.2308635>.
58. Fellmeth, Aaron X., ir Maurice Horwitz. *Guide to Latin in International Law*. USA: Oxford University Press, 2011. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-880>.
59. Fionda, Julia. „New Managerialism, Credibility and the Sanitisation of Criminal Justice“. Iš *Criminal Policy in Transitional*, Penny Green, Andrew Rutherford, 109–130. Oxford: Hart Publishing, 2000.
60. Friedland, Martin Lawrence. „Arrest, Bail and Legal Aid“. *Canadian Journal of Corrections* 12, 3 (1970): 221–228. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cjccj12&div=32&id=&page=>.
61. Gainey, Randy. „Electronic Monitoring in Denmark and beyond“. *Criminology and Public Policy* 13, 3 (2014): 345–348. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1745-9133.12093>.
62. Goda, Gintaras. „Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 1995. <https://www.lituanistika.lt/content/11495>.
63. Goda, Gintaras. *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Vilnius: Registrų centras, 2014.
64. Goda, Gintaras. „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“. *Teisė* 35 (2000): 17–27. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185451774/J.04~2000~1367185451774.pdf>.
65. Goda, Gintaras. „Teisė kreiptis į teismą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo“. *Teisės problemos* 98, (2016): 27–40. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1495636865674/>.
66. Goda, Gintaras, Marcellis Kazlauskas, ir Petras Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
67. Gordon, Mordechai. „Toward A Pragmatic Discourse of Constructivism: Reflections on Lessons from Practice“. *Educational Studies* 45 (2009), 39–58. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131940802546894>.
68. Granja, Rafaela. „The Invisible Implications of Techno-Optimism of Electronic Monitoring in Portugal“. *Comunicação e sociedade* 40 (2021): 247–267. <https://journals.openedition.org/cs/6350?lang=en>.
69. Gudžinskas, Zigmantas, Vaidotas Morkūnas, Valdemaras Kvietkauskas, Bronislovas Kurkulis, Algimantas Kinderys, Feliksas Jukna, Gintautas Grigas, Toleina Daržinskaitė, Emilija Dagytė, Virginija Bogušienė, Aldona Bendorienė, Regina Mudėnienė, ir Petras Skirmantas. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma litera, 2008.
70. Guba, Egon G., ir Yvonna S. Lincoln. „Competing paradigms in qualitative research“. Iš *Handbook of qualitative research*, (Eds.) Norman K. Denzin ir Yvonna S. Lincoln, 105–117.

- London: SAGE publications, 1998. <https://studylib.net/doc/8400883/-1994--.-competing-paradigms-in-qualitative-research>.
71. Hammerschick, Walter, Christine Morgenstern, Skirmantas Bikelis, Miranda Boone, Ioan Durnescu, Alexia Jonckheere, Joep Lindeman, Eric Maes, ir Mary Rogan. DETOUR – Towards Pre-trial Detention as Ultima Ratio. Comparative Report. Vienna, 2017. https://www.researchgate.net/publication/330765062_DETOUR_-_Towards_Pre-trial_Detention_as_Ultima_Ratio_Comparative_Report.
 72. Haverkamp, Rita, Markus Mayer, ir Rene Levy. „Electronic Monitoring in Europe“. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 12, 1 (2004): 36–45, <https://brill.com/view/journals/eccl/12/1/eccl.12.issue-1.xml>.
 73. Henneguëlle, Anaïs, Benjamin Monnery, ir Annie Kensity. „Better at Home than in Prison? The Effects of Electronic Monitoring on Recidivism in France“. *The Journal of Law and Economics* 59, 3 (2016): 1–53. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2711649.
 74. von Hirsch, Andrew. „The Ethics of Community-Based Sanctions“. Iš *Community Corrections*, J. Petersilia (ed). Oxford: Oxford University Press, 1998.
 75. Hyndman, Patricia. „Constitutions, Constitutionalism and the Effective Implementation of the International Standards of Human Rights“. *Australian Year Book of International Law*, 21, 1 (2001): 95–112. <https://brill.com/view/journals/auso/21/1/article-p95.xml?language=en&ebody=abstract%2Fexcerpt>.
 76. Hucklesby, Anthea, ir Ella Holdsworth. „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. England und Wales“. Iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Düinkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, 177–204. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017. https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsh-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
 77. Hucklesby, Anthea ir Ella Holdsworth. *Electronic Monitoring in England and Wales*. Lidsas: University of Leeds, 2016. http://www.antonioacasella.eu/nume/Hucklesby_Holdsworth_2016.pdf.
 78. Hucklesby, Anthea. „The working life of electronic monitoring officers“. *Criminology & Criminal Justice* 11, 1 (2011): 59–76. https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1748895810392185?casa_token=NlQkVN5M84sAAAAA:Pk0ORMYpFuEe0e-ArIob4Hjk8lQBvwWyJlCxFwKvbq7VFjLzHLyGRmuubnjCjJ1NFNubsCzKeCM.
 79. Ibarra, Peter R., ir Edna Erez. „Victim-centric Diversion? The Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases“. *Behavioral Sciences and the Law* 23, 2 (2005): 259–276. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15818606/>.
 80. Ip, Dennis, Eric H.Y. Lau, Teresa So, Lai-ming Ho, Benjamin J. Cowling, ir Gabriel Leung. „Electronic School Absenteeism System for Multiple Disease Surveillance in Hong Kong“. *Online Journal of Public Health Informatics* 6, 1 (2014): e37. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4050793/>.
 81. Jarašiūnas, Egidijus. „Keletas konstitucinio teismo, vieno iš konstitucinės doktrinos kūrėjų, veiklos aspektų“. *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 47–57. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3841>.
 82. Jurka, Raimundas, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė, ir Artūras Panomariovas. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
 83. Jurka, Raimundas, ir Marina Gušauskienė. „Suėmimo atitikties ultimium remedium principui diskusiniai klausimai“. *Teisės problemos* 2, 64 (2009): 62–80. <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2009-2-jurka-gusauskiene.pdf>.

84. Jurka, Raimundas. „Žmogaus teisių gynimas Lietuvos baudžiamajame procese: antropocentrinio požiūrio link“. Iš *Regnum est : 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui - 20 : Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui*, Mykolo Romerio universitetas, 335–351. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16741/9789955192480.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
85. Jurka, Raimundas. „Diskusiniai liudytojo intereso egzistavimo baudžiamajame procese aspektai“. *Jurisprudencija* 1, 115, (2009): 359–376. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1678>.
86. Jurgaitis, Ramūnas. „Konstituciniai baudžiamojo proceso teisės pagrindai“. Iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, Petras Ancelis, Rima Ažubalytė, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Ramūnas Jurgaitis, Raimundas Jurka, Hendryk Malevski, Remigijus Merkevičius, Irma Randakevičienė, Jolanta Zajančkauskienė, 17–59. Vilnius: Industrias, 2009.
87. Jočienė, Danutė. „Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos“. *Teisė* 45 (2002): 54–78. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367185671947/J.04~2002~1367185671947.pdf>.
88. Jones, Richard. „The electronic monitoring of offenders: penal moderation or penal excess?“. *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 475–488. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9537-3>.
89. Kalašnykas, Remigijus, ir Ieva Deviatnikovaitė. „Kai kurių bendrųjų Europos Bendrijos teisės principų taikymo ypatumai administruojant viešąjį saugumą“. *Jurisprudencija* 4, 94 (2007): 44–53. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2737>.
90. Kanapekaitė, Jolanta. „Baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis įtariamai (kaltinami) asmenys su fiziniais ar psichiniais trūkumais (sutrikimais)“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18201/Disertacija_Kanapeckaitė.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
91. Kalmthout, Anton M., Maarten M. Knapen, ir Christine Morgenstern. *Pre-trial detention in the European Union*. The Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2009.
92. Kornhauser, Ryan, ir Kathy. Laster. „Punitiveness in Australia: electronic monitoring vs the prison“. *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 445–474. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9538-2#citeas>.
93. Kovalenko, Kseniya. „El concepto de medidas preventivas en Derecho“. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores* 7, 1 (2019): 1–8.
94. Keeffe, Arthur John. „Practicing Lawyers’ Guide to the Current Law Magazines“. *American Bar Association Journal* 52, 6 (1966). 590–592. https://books.google.to/books?id=vlth-SCCKILIC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
95. Laster, Kathy. „The birth of electronic monitoring: book review essay Electronically monitored punishment: international and critical perspectives“. *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 515–522. <https://www.semanticscholar.org/paper/The-birth-of-electronic-monitoring%3A-book-review-and-Laster/e7b0367edc9a3ce7940cc9e1b422b8747768eed1>.
96. Leigh, Leonard H. „The protection of the rights of the accused in pre-trial procedure: England and Wales“. Iš *Human rights in criminal procedure / a comparative study*, Williams, Sharon A., 31–62. Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1982.
97. Lilly, James Robert, ir A. Ball, Richard. „A Brief History of House Arrest and Electronic

- Monitoring“. *Northern Kentucky Law Review* 13, 3 (1987): 343–374. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/brief-history-house-arrest-and-electronic-monitoring>.
98. Leonaitė, Erika. „Proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013. <https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Erika-Leonait%C4%97-Proporcingumo-principas-Europos-%C5%BDmogaus-Teisi%C5%B3-Teismo-jurisprudencijoje.pdf>.
 99. Leonaitė, Erika. „Proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje: bendrieji sampratos ir taikymo bruožai / The principle of proportionality in the case law of the European Court of Human Rights: general features of its concept and application“. Iš *Lietuva Europos Taryboje: dvidešimt narystės metų = Lithuania in the Council of Europe: twenty years of membership: recenzuotų mokslinių straipsnių ir pranešimų rinkinys*, Jūras Banys, Toma Birmontienė, Tomas Davulis, Lawrence Early, Dalia Grybauskaitė, Indrė Isokaitė, Thorbjørn Jagland, Danutė Jočienė, Saulius Katuoka, Erika Leonaitė, Thomas Markert, Luca Mezzetti, Vygantė Milašiūtė, Kristina Pardalos, Gediminas Šerkšnys, Gintaras Švedas, Jevgenija Vienažindytė, Julius Zaleskis, Emanuelis Zingeris, Dainius Žalimas, Edita Žiobienė, 127–158. Vilnius: Spauda, 2014.
 100. Lilly, James Robert. „The 2014 Council of Europe recommendation on electronic monitoring: an American perspective“. *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 511–513. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9539-1#citeas>.
 101. Losis, Egidijus. „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010. <https://repository.mruni.eu/handle/007/15995?show=full>.
 102. Losis, Egidijus. „Įrodinėjimo dalykas taikant prievartos priemones“. Iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Egidijaus Palskio atminimui), mokslo studija*, Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, Artūras Panomariovas, Raimundas Jurka, Alvydas Barkauskas, Rima Ažubalytė, Petras Ancelis, Egidijus Losis, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Eglė Latauskienė, Jolanta Zajančauskienė, 271–324. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16779/9789955193227.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
 103. Losis, Egidijus. „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas, Oleg Fedosiuk, Aurelijus Gutauskas, Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Romualdas Drakšas, Edita Gruodytė, Pranas Kuconis, Remigijus Merkevičius, Gintautas Sakalauskas, Ilona Michailovič, Pavelas Kujalis, Jolanta Zajančauskienė, Eglė Latauskienė, Rita Aliukonienė, Andželika Vosyliūtė, Marina Gušauskienė, Ernestas Rimšelis, Artūras Panomariovas, Justas Namavičius, Tomas Girdenis, Aušra Kargaudienė, Silvija Gervienė, Mindaugas Bilius, Albertas Milinis, Egidijus Losis, Jurgita Spaičienė, Andriejus Stolarovas, Mindaugas Girdauskas, Marius Kuzminovas, Neringa Palionienė, Simona Žižienė, 413–428. Vilnius: Registrų centras, 2014.
 104. Maes, Eric, Benjamin Mine, Caroline De Man, ir Rosamunde Van Brakel. „Thinking about Electronic Monitoring in the Context of Pre-Trial Detention in Belgium: A Solution to Prison Overcrowding?“. *European Journal of Probation* 4, 2 (2012): 3–22, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/206622031200400202>.
 105. Mair, George. „Electronic monitoring in England and Wales: Evidence-based or not?“. *Criminal Justice* 5, 3 (2005): 257–277.
 106. Martinovic, Marietta. „New Zealand’s extensive electronic monitoring application: “Out on a limb” or “leading the world”?“. *Practice: The New Zealand Corrections Journal* 5, 1

(2017): https://www.corrections.govt.nz/resources/research/journal/volume_5_issue_1_july_2017/new_zealands_extensive_electronic_monitoring_application_out_on_a_limb_or_leading_the_world.

107. Martufi, Adriano, ir Christina Peristeridou. „Pre-trial Detention and EU Law: Collecting Fragments of Harmonisation Within the Existing Legal Framework“. *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1477–1492. <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/pretrial-detention-eu-law-collecting-fragments-harmonisation>.
108. Matuizienė, Eglė. „Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese“. *Socialinių mokslų studijos*, 4, 4 (2009): 295–316. <https://repository.mruni.eu/handle/007/11185?show=full>.
109. Merkevičius, Remigijus. „Nemo tenetur se ipsum accusare principio turinys reformuotame baudžiamajame procese“. *Teisė* 60 (2006): 50–67.
110. Mesonienė, Simona. „Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas“. *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 47–57. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3266>.
111. Mesonienė, Simona. „Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje“. *Jurisprudencija* 3, 117, (2009): 197–216. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1550>.
112. Montaldo, Stefano. „Special Focus on Pre-trial Detention and Its Alternatives Under EU Law: An Introduction“, *European Papers, A Journal on Law and Integration*, 5, 3 (2020): 1573–1576. <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/special-focus-pretrial-detention-alternatives-under-eu-law-introduction>.
113. Morrisson Jr., Clovis C. „The Rights of the Accused under the United States Constitution and the European Human Rights Convention“. *Wisconsin Law Review* 1 (1968). 192–209. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/wlr1968&div=4&id=&page=>.
114. Morgenstern, Christine. „Alternatives to Pre-trial Detention“. Iš *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Gerben Bruinsma, David Weisburd, 68–75. New York: Springer, 2014. https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4614-5690-2_563#citeas.
115. Mitchell, John N. „Wiretapping and Pretrial Detention - Balancing the Rights of the Individual with the Rights of Society“. *Judicature* 53, 5 (1969): 188–192. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/judica53&div=58&id=&page=>.
116. Nellis, Mike. „Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding the Experience of Electronically Monitored Curfews“. *European Journal of Probation* 1, 1 (2009): 41–65. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/206622030900100104>.
117. Nellis, Mike. „Implant Technology and the Electronic Monitoring of Offenders: old and new questions about compliance, control and legitimacy“. Iš *Legitimacy and Compliance in Criminal Justice*, Adam Crawford, Anthea Hucklesby, 159–180. London: Routledge, 2012. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203113998-9/8-implant-technology-electronic-monitoring-offenders-mike-nellis>.
118. Nellis, Mike. „The Electronic Monitoring of Offenders in England and Wales – Recent Developments and Future Prospects“. *British Journal of Criminology* 31, 2 (1991): 165–185. <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/31/2/165/444167>.
119. Nellis, Mike. „Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects“. *Crime, Law and Social Change* 62, (2014): 489–510. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9540-8>.
120. Nevera, Andrius. „Imposition and extension of detention: standards of the European

- Court of Human Rights and Lithuania's practice". *Administratīvā un Kriminālā Justīcija* 3, 64 (2013): 48–58.
121. Ostrovska, Julia. „Measures to ensure criminal proceedings“. Лінгвокультурні коди в економічно-правовому та соціальному дискурсах: матеріали Міжнар. наук.-практ. студ. конф., редкол. Л. К. Крайняк, С. М. Рибачок, Л. Ф. Морозовська, 306-310. Тернопіль: ТНЕУ, 2019.
 122. Odekunle, Femi. „Towards Compensation for Victims of Organised Crime in Developing African Countries“. Iš *United Nations Asia and Far East Institute, Resource Material Series* 38 (1990): 238–249. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/toward-compensation-victims-organized-crime-developing-african>.
 123. Panomariovas, Artūras. „Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese“. Doktoro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2001.
 124. Panomariovas, Artūras, ir Egidijus Losis. „Proportionality: from the Concept to the Procedure“. *Jurisprudencija* 2, 120, (2010): 257–272. <https://repository.mruni.eu/handle/007/11686>.
 125. Pană, Silviu Nicolae. „The Principle of Respecting the Rights of the Suspect/Accused, the Principle of Equality of Arms and the Principle of Immediacy - Basic Principles of the Criminal Trial“. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Political Sciences and European Studies* 7, 1 (2021): 80–89. <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/lumenpses/article/view/5608/3851>.
 126. Patton, M. *Qualitative evaluation and research methods*. Beverly Hills, CA: Sage 1990).
 127. Peirce, Jennifer. „Overuse of Pretrial Detention in tension with Judicial and Prison Reforms in the Dominican Republic“. *Latin American Law Review* 5 (2020): 45–69. <https://revistas.uniandes.edu.co/>.
 128. Petkuvienė, Rūta. „Žmogaus teisių įgyvendinimo galimybės ir ribos Lietuvoje“. Doktoro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2006.
 129. Pranka, Darius. „Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atbigo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje“. Doktoro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012. <https://repository.mruni.eu/handle/007/15968?show=full>.
 130. Raes, An, ir Sonja Snacken. „The Future of Remand Custody and its Alternatives in Belgium“. *The Howard Journal* 43, 5 (2004): 506–517. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/future-remand-custody-and-its-alternatives-belgium>.
 131. Renzema, Marc, ir Evan Mayo-Wilson. „Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders?“. *Journal of Experimental Criminology* 1, (2005): 215–237. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11292-005-1615-1>.
 132. Rimšelis, Ernestas. „Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomąsias priemones“. *Jurisprudencija* 75, 67 (2005): 69–75. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2980>.
 133. Russell, Kenneth. „Electronic Monitoring Equipment“. *International Review of Law, Computers & Technology*, 4 (1989): 139–142. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600869.1989.9966284>.
 134. Rush, George E. „Electronic surveillance: an alternative to incarceration. An Overview of the San Diego County Program“. *American Journal of Criminal Justice* 12, 2 (1988): 219–242. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02888936#citeas>.
 135. Sakalauskas, Gintautas. „Elektronische Überwachung in weiteren europäischen Ländern: Litauen“. Iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele, Judith Treig (Hrsg.),

- 389–400. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017. https://rsf.uni-greifswald.de/storage/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lr-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.
136. Samaha, Joel. Bonus Supplement for Samaha's. *Criminal Justice / Sixth edition*. Belmont: Thomson Wadsworth, 2003.
137. Schmalleger, Frank. *Criminal Justice Today. An introductory text for the 21st Century / Twelfth edition*. New Jersey: Pearson, 2013.
138. Spruogis, Ernestas. „Šiuolaikinės demokratinės valstybės socialinė paskirtis ir funkcijos“. Doktoro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002.
139. Schmidt, Annesley K. „Electronic monitoring: what does the literature tell us?“, *Federal Probation Journal* 62, 2 (1998): 10–19. <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/1998/12/electronic-monitoring-what-does-literature-tell-us>.
140. Siegel, Larry J., ir John L. Worrall. *Essentials of Criminal Justice. Tenth edition*. Boston: Cengage Learning, 2017.
141. Stavropoulos, Thanos G., Asterios Papastergiou, Lampros Mpaltadoros, Spiros Nikolopoulos, ir Ioannis Kompatsiaris. „IoT Wearable Sensors and Devices in Elderly Care: A Literature Review“. *Sensors* 20, 10 (2020): 1–22. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7288187/>.
142. Šindeikis, Algimantas. „Žodžio laisvė ir kitos konstitucinės vertybės: pusiausvyros nustatymo problemos“. Doktoro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011.
143. Stoiber, Carlton D. „The Right to Liberty: A Comparison of the European Convention on Human Rights with United States Practice“. *Human Rights* 5, 3 (1976): 333–363. <https://www.jstor.org/stable/27879034>.
144. Švedas, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
145. Švedas, Gintaras. „Europos Tarybos įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei/The impact of the Council of Europe on the criminal law of Lithuania“. Iš *Lietuva Europos Taryboje: dvidešimt narystės metų = Lithuania in the Council of Europe: twenty years of membership: recenzuotų mokslinių straipsnių ir pranešimų rinkinys*, Jūras Banys, Toma Birmontienė, Tomas Davulis, Lawrence Early, Dalia Grybauskaitė, Indrė Isokaitė, Thorbjørn Jagland, Danutė Jočienė, Saulius Katuoka, Erika Leonaitė, Thomas Markert, Luca Mezzetti, Vygantė Mišaiūtė, Kristina Pardalos, Gediminas Šerkšnys, Gintaras Švedas, Jevgenija Vienažindytė, Julius Zaleskis, Emanuelis Zingeris, Dainius Žalimas, Edita Žiobienė, 193–202. Vilnius: Spauda, 2014.
146. Švedas, Gintaras. „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“. *Teisė* 82, (2012): 12–25. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4563719/>.
147. Tonry, Michael, ir Richard S. Frase. *Sentencing and Sanctions in Western Countries*. New York: Oxford University press, 2001.
148. Toombs, Thomas G. „Monitoring and Controlling Criminal Offenders Using the Satellite Global Positioning System Coupled to Surgically Implanted Transponders: Is It a Viable Alternative to Prison?“. *Criminal Justice Policy Review* 7, 3–4, (1995): 341–346. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088740349500700309?journalCode=cjpa>.
149. Uscila, Rokas. „Elektroninio stebėjimo priemonių taikymas baudžiamajoje justicijoje“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Henryk Malewski, Magdalena Tomaszewska, 399–410. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2016. <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/09/270101-1.pdf>.

150. Uglow, Steve, Lisa Dickson, Deborah Cheney, ir Katherine Doolin. *Criminal Justice*. London: Sweet & Maxwell 2002.
151. Vabalaitė, Rūta Marija. „Blogis, gėris ir laisvė geriausiame iš galimų pasaulyje“. *Logos* 64 (2010): 114–122. http://www.litlogos.eu/L64/Logos_64_114_122_Vabalaite.pdf.
152. Vaitkevičiūtė, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas / Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Žodynas 2007.
153. Vansevičius, Stasys. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai*. Vilnius: Mintis, 1981.
154. Vingilė, Aušra. „Problematiniai kardomųjų priemonių taikymo aspektai“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 9 (2013): 309–325. <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5954>.
155. Voyatzis, Panayotis. „Alternative measures to detention in the European Court of Human Rights’ case law“. *European criminal law review* 4, 2 (2014): 169–178. <https://www.nomos-elibrary.de/10.5235/219174414813522088.pdf>.
156. Wald, Patricia ir Jenny Martinez. „Provisional Release at the ICTY: A Work in Progress“. Iš *Essays on ICTY Procedure and Evidence*, Editors: Richard May, David Tolbert, John Hocking, Ken Roberts, Bing Bing Jia, Daryl Mundis, ir Gabriël Oosthuizen, 231–246. E-Book (PDF), 2021. https://brill.com/edcollchap/book/9789004478268/B9789004478268_s025.xml.
157. Winter Romy, Ebba Herrlander Birgeron, Roberta Julian, Ron Frey, Peter Lucas, Kimberley Norris ir Mandy Matthewson. *Evaluation of Project Vigilance: Electronic Monitoring of Family Violence Offenders. Final Report*. Hobart: University of Tasmania, 2021. <https://www.police.tas.gov.au/uploads/Final-TILES-Report-V.2-Project-Vigilance.pdf>.
158. Wiseman, Samuel R. „Pretrial Detention and the Right to Be Monitored“. *Yale law journal* 123, 5 (2014): 1382–1396. <https://ssrn.com/abstract=2238639>.
159. White, Eleanor Bantry, ir Paul Montgomery. „Electronic tracking for people with dementia: An exploratory study of the ethical issues experienced by carers in making decisions about usage“. *Dementia* 13 2 (2014): 216–232. https://www.researchgate.net/publication/260559384_Electronic_tracking_for_people_with_dementia_An_exploratory_study_of_the_ethical_issues_experienced_by_carers_in_making_decisions_about_usage.
160. Zaksaitė, Salomėja. „Manipuliacijos sporto varžybose Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir ultima ratio principo“. *Teisės problemos* 81, 3 (2013): 56–75. <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-3-zaksaita.pdf>.
161. Zedner, Lucia. *Criminal justice*. New York: Oxford University Press, 2004.
162. Žibėnienė, Gintautė, ir Valdonė Indrašienė. *Šiuolaikinė didaktika*. Vilnius: Registrų centras, 2018. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16217/30_Siuolaikine%20didaktika.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
163. Žižienė, Simona. „Proporcingumo principas Europos arešto orderio išdavimo ir vykdymo procese“. *Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas*, 2022.
164. Žydzūnaitė, Vilma, ir Stanislav. *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius: VAGA, 2017.

KITI ŠALTINIAI

1. „Health Care. Technology prevented infant abduction, VeriChip says“. *The business journals*. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://www.bizjournals.com/southflorida/stories/2005/07/18/daily9.html>.

2. The European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission. Opinion on the ethical aspects of ICT implants in the human body. Opinion No 20, 2005.
3. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/92bdd8a2-77fe-486b-8b83-d3dc1e34d29f/language-en/format-PDF/source-77404434>.
4. Aebi, Marcelo F, ir Natalia Delgrande. *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2013, final report*. Council of Europe & University of Lausanne, 2015. <https://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>.
5. Aebi, Marcelo F., Melanie M. Tiago, ir Christine Burkhardt. *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2014, final report*. Council of Europe & University of Lausanne, 2015. https://wp.unil.ch/space/files/2019/02/SPACE-I-2014-Report_Updated_190129.2-1.pdf.
6. Aebi, Marcelo F., Melanie M. Tiago, ir Christine Burkhardt. *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2015, final report*. Council of Europe & University of Lausanne, 2016. https://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_FinalReport_161215_REV170425.pdf.
7. „What life is like for the women and children in Spain under police protection due to gender violence“. El país. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://english.elpais.com/society/2021-11-26/what-life-is-like-for-the-women-and-children-in-spain-under-police-protection-due-to-gender-violence.html>.
8. „Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-4759, XIP-4760 aiškinamasis raštas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.432319?jfwid=16j6tph46p>.
9. Montero Pérez de Tudela, Esther. „Alternative measures to pre-trial detention in Europe: what else is there?“. *Confederation of European Probation*. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d. <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/10/Alternative-measures-to-pre-trial-detention-in-Europe-what-else-is-there.pdf>.
10. Cedefop.europa. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://www.cedefop.europa.eu/da/content/school-absenteeism-electronic-monitoring-system-example-vet-school-portugal>.
11. Cedefop.europa. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://www.cedefop.europa.eu/sl/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/using-data-identify-risk-learners>.
12. Crétenot, Marie ir Antigone Edizioni. *Alternatives to prison in Europe. France*. Roma: European Prison Observatory, 2015. <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20FRANCE.pdf>.
13. „Domestic Abuse Bill: Proposed Amendment to Clause 32 on DAPOs, Public Bill Committee Briefing“. publications.parliament.uk. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmpublic/DomesticAbuse/memo/DAB58.pdf>.

14. Dovilė Murauskienė. „Kardomųjų priemonių paskirtis ir taikymo taisyklės“. Lietuvos teismai. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/dovile-murauskiene-kardomuju-priemoniu-paskirtis-ir-taikymo-taisykles/4705>.
15. Graham, Hannah, ir Gill McIvor. *Scottish and International Review of the Uses of Electronic Monitoring, report No. 8*. Glazgas: Scottish Centre for Crime & Justice Research, 2015. <https://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2015/08/Scottish-and-International-Review-of-the-Uses-of-Electronic-Monitoring-Graham-and-McIvor-2015.pdf>.
16. „Ethical aspects of ICT implants in the human body: opinion presented to the Commission by the European Group on Ethics“. ec.europa. Žiūrėta 2022 m. liepos 30 d. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_05_97.
17. Gross, Michael. *Electronic Monitoring Systems (EMS) in the Pre-Trial Environment: Constitutionality, Cost-Effectiveness and Other Factors*. Washington: the National Criminal Justice Reference Service, 1992. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/electronic-monitoring-systems-ems-pre-trial-environment>.
18. „France rolls out GPS trackers to curb domestic violence“. The local. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.thelocal.fr/20200924/france-rolls-out-gps-trackers-to-curb-domestic-violence/>.
19. Nellis, Mike, ir Dominik Lehner. „European Committee on Crime Problems. Council for Penological Cooperation. Scope and definitions electronic monitoring“. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. http://www.antoniocasella.eu/nume/COE_electronic_16oct12.pdf.
20. „Electronic Monitoring“. The Electronic Frontier Foundation. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www EFF.org/pages/electronic-monitoring>.
21. „Uni reikšmė“. LIETUVIUZODYNAS.LT. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Uni>.
22. „Unilateralinis reikšmė“. LIETUVIUZODYNAS.LT. Žiūrėta 2022 m. liepos 31 d. <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Unilateralinis>.
23. „Multi reikšmė“. LIETUVIUZODYNAS.LT. Žiūrėta 2022 m. liepos 31 d. <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Multi>.
24. „Pažyma dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92, ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362 ir 364 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo Nr. XI-1860 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo Nr. I-1175 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 36, 40 ir 43 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos pataisos pareigūnų veiklos įstatymo Nr. XIII-1387 4 ir 10 straipsnių pakeitimo ir 5 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymų projektų (TAP NR. TAP-18-2067) (TAIS Nr. 18-12589(2))“, LRS. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2f8b4104ff9711e89b04a534c5aaf5ce?jfwid=axkdmlnbv>.

25. Virani, Alicia. *Pretrial electronic monitoring in Los Angeles County*. California: School of law, Criminal justice program, 2015–2021. https://law.ucla.edu/sites/default/files/PDFs/Criminal_Justice_Program/Electronic_Monitoring_in_Los_Angeles_Report-FINAL.pdf.
26. „Staatsvertrag über die Einrichtung einer Gemeinsamen elektronischen Überwachungsstelle der Länder“. *gesetze-bayern*. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/StVGUeLStV/true>.
27. European Committee on Crime Problems, Council for Penological Cooperation. „Draft commentary to recommendation on electronic monitoring“. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://rm.coe.int/16806f97b1>.
28. „Ar vartotinas terminas „monitoringas“?“. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/1831-monitoringas-stebesena>.
29. „Corrective Services“. WA.gov.au. Žiūrėta 2023 m. kovo 12 d. <https://www.correctiveservices.wa.gov.au/files/probation-parole/iso-fact-sheet.pdf>.
30. „Priežiūra“. Žodynas.lt. Žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/P/prieziura>.
31. „Priežiūra“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Prieziura>.
32. „Priklausomybės ligų reabilitacijos bendruomenė“. Pilnų namų bendruomenė. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://pnb.lt/reabilitacija/>.
33. „Dienos stacionaras“. Respublikos priklausomybės ligų centras. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.rplc.lt/paslaugos/narkotiku-priklausomybes-gydymas/dienos-stacionaras/>.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Ieva Žentelytė

ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS (INTENSYVI
PRIEŽIŪRA) KAIP TEISĖS BŪTI LAISVAM
BAUDŽIAMAJAME PROCESSE PRIELAIDA

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2023

Daktaro disertacija rengta 2016–2023 metais Mykolo Romerio universitete, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Raimundas Jurka (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

Prof. dr. Rima Ažubalytė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

Doc. dr. Mindaugas Bilius (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

Prof. dr. Edita Gruodytė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

Prof. habil. dr. Arkadiusz Lach (Nikalojaus Koperniko universitetas, Lenkijos Respublika, teisė, S 001);

Prof. dr. Jolanta Zajančkauskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2023 m. rugsėjo 15 d. 13 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 aud.

Adresas: Ateities g. 20, Vilnius.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2023 m. rugpjūčio 15 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) bei Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS (INTENSYVI PRIEŽIŪRA) KAIP TEISĖS BŪTI LAISVAM BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ PRIELAIDA

SANTRAUKA

Temos aktualumas ir problematika. Elektroninis stebėjimas taikomas įvairiose gyvenimo srityse. Sveikatos priežiūros srityje elektroninis stebėjimas su globalaus pozicionavimo sistema (angl. *global positioning system*) (toliau – GPS) ir išmaniaisiais įrenginiais, pavyzdžiui, galvos juosta, išmaniaisiais laikrodžiais, jutikliais, įterptais į drabužius, išmaniąją juvelyrą, odos pleistrus, elektroninę tekstilę ar elektroninę tatuiruotę⁷⁷⁵, pasitelkiamas kontroliuoti demencija sergančių asmenų judėjimą, kad jie nepasiklystų⁷⁷⁶. Švietimo srityje jis naudojamas stebėti mokinių lankomumą ir perduoti informaciją pedagogų ir psichologų personalui bei tėvams ar globėjams⁷⁷⁷. Šiose srityse elektroninis stebėjimas padeda surinkti reikšmingus duomenis, skirtus prognozuoti ir nustatyti ankstyvo mokinių pasitraukimo iš mokyklos rizikas, siekiant juos įtraukti, paskatinti toliau tęsti mokslus⁷⁷⁸ ir kontroliuoti pandemijas. Pastaruoju atveju naudojamos tam tikros skaitmeninės mokyklų administravimo platformos ir taikomos elektroninės mokyklos nelankymo ir gripo stebėjimo sistemos⁷⁷⁹. Presbiteriono ligoninėje Šarlotėje, Jungtinėse Amerikos Valstijose (kurioje 2005 m. elektroninė stebėjimo sistema užkirto kelią pagrobti kūdikį iš ligoninės⁷⁸⁰), kūdikių grobimo prevencijos tikslais yra naudojama išorinio identifikavimo technologija „Applied Digital“.

775 Thanos G. Stavropoulos ir kt., „IoT Wearable Sensors and Devices in Elderly Care: A Literature Review“, *Sensors* 20, 10 (2020): 2, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7288187/>.

776 Ruth Bartlett, Tula Brannely, Päivi Topo, „Using GPS Technologies with People with Dementia A Synthesising Review and Recommendations for Future Practice“, *Tidsskrift for omsorgsforskning* 5, 3 (2019): 84, <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2387-5984-2019-03-08>; Eleanor Bantry White ir Paul Montgomery, „Electronic tracking for people with dementia: An exploratory study of the ethical issues experienced by carers in making decisions about usage“, *Dementia* 13, 2 (2014): 216, https://www.researchgate.net/publication/260559384_Electronic_tracking_for_people_with_dementia_An_exploratory_study_of_the_ethical_issues_experienced_by_carers_in_making_decisions_about_usage.

777 „Cedefop.europa“, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.cedefop.europa.eu/da/content/school-absenteeism-electronic-monitoring-system-example-vet-school-portugal>.

778 „Cedefop.europa“, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.cedefop.europa.eu/sl/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/using-data-identify-risk-learners>.

779 Dennis Ip ir kt., „Electronic School Absenteeism System for Multiple Disease Surveillance in Hong Kong“, *Online Journal of Public Health Informatics* 6,1 (2014): e37, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4050793/>; Calvin K.Y. Cheng ir kt., „Electronic school absenteeism monitoring and influenza surveillance, Hong Kong“, *Emerging Infectious Diseases* 18, 5 (2012): 885, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3358086/>.

780 „Health Care. Technology prevented infant abduction, VeriChip says“, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.bizjournals.com/southflorida/stories/2005/07/18/daily9.html>.

Kiekvienas kūdikis dėvi implantuojamą mikroschemą „VeriChip“⁷⁸¹ arba dėvi „Hugs“⁷⁸² įrenginį ant kulkšnies ar riešo, o ligoninėje prie išėjimų yra vykdomas elektroninis stebėjimas, siekiant nustatyti neteisėtus kūdikių išnešimo iš sveikatos priežiūros įstaigos be leidimo atvejus⁷⁸¹.

Elektroninio stebėjimo tema yra ne mažiau svarbi ir aktuali baudžiamosios justicijos cikle. Baudžiamajoje justicijoje pastebima elektroninio stebėjimo internacionalizacijos tendencija, Europos Tarybai priėmus rekomendacijas, skirtas elektroninio stebėjimo klausimams⁷⁸². Į Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacijos Nr. CM/Rec(2014)4 „Dėl elektroninio monitoringo“ (toliau – Rekomendacija) nuostatas buvo sudėta geriausia sukaupta valstybių patirtis, kad ja galėtų vadovautis valstybės narės, ir kuria galėtų būti užkirstas kelias įsivyravuti netinkamoms, ydingoms elektroninio stebėjimo reglamentavimo ir taikymo formoms⁷⁸³.

Lietuvoje iki intensyvios priežiūros įtvirtinimo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK) suimtųjų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, lyginant su Europos vidurkiu, buvo jį viršijantis arba artimas vidurkiui:

2013 m. – 37.1, kai vidurkis buvo 23.1⁷⁸⁴;

2014 m. – 32.0, kai vidurkis buvo 23.1⁷⁸⁵;

2015 m. – 22.8, kai vidurkis buvo 23.7⁷⁸⁶.

Suprasdamas griežčiausios kardomosios priemonės suėmimo perteklinio taikymo žalą asmens teisėms ir laisvėms, Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – Seimas) 2015 m. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427,

781 The European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission, *Opinion on the ethical aspects of ICT implants in the human body*. Opinion No 20, 2005, ec.europa., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/92bdd8a2-77fe-486b-8b83-d3dc1e34d29f/language-en/format-PDF/source-77404434>.

782 James Robert Lilly, „The 2014 Council of Europe recommendation on electronic monitoring: an American perspective“, *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 512, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9539-1#citeas>.

783 „Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring“, coe.int, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://pip-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4>.

784 Marcelo F. Aebi ir Natalia Delgrande, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2013, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2015), 99–100, <https://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>.

785 Marcelo F. Aebi, Melanie M. Tiago ir Christine Burkhardt, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2014, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2015), 79, https://wp.unil.ch/space/files/2019/02/SPACE-I-2014-Report_Updated_190129.2-1.pdf.

786 Marcelo F. Aebi, Melanie M. Tiago ir Christine Burkhardt, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I – Prison populations, survey 2015, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2016), 76, https://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_Final_Report_161215_REV170425.pdf.

428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymą (toliau – BPK pakeitimo įstatymas), kuris įsigaliojo 2016 m., ir BPK kardomųjų priemonių sąrašą papildė intensyvia priežiūra⁷⁸⁷. BPK pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte įstatymų leidėjas paaiškino, kad įtvirtino intensyvią priežiūrą, tikėdamasis, kad sumažės griežčiausios kardamosios priemonės – suėmimo – taikymo, o kartu sumažės laisvės atėmimo įstaigose laikomų asmenų skaičius ir bus sutaupytos lėšos⁷⁸⁸. Po intensyvios priežiūros įtvirtinimo suėmimo taikymo dažnumas iš tiesų pradėjo mažėti, tačiau tai – tik vienas iš veiksnių, darančių įtaką suėmimo taikymo mažėjimui. Įtakos turi ir kitos aplinkybės, pavyzdžiui, nusikalstamumo dinamika, nusikalstamų veikų (de)kriminalizavimas ir kt., tačiau šių reiškinų analizė nėra šios disertacijos uždavinys, todėl statistiniai duomenys neanalizuojami.

Ši kardomoji priemonė tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktuose bei teisės mokslo šaltiniuose vadinama elektroninio stebėjimo terminu. Šioje disertacijoje taip pat bus vartojamas elektroninio stebėjimo teisinis terminas, tačiau tiek, kiek bus susiję su BPK teisiniu reguliavimu ir praktiniu BPK 131¹ straipsnio taikymu teismų praktikoje, dėl objektyvių priežasčių bus vartojama intensyvios priežiūros sąvoka. Elektroninio stebėjimo termino vartojimo tinkamumas bus pagrįstas toliau disertacijoje.

Elektroninio stebėjimo įtvirtinimas BPK turėjo mažinti perteklinės procesinės prievartos taikymą baudžiamajame procese. Perteklinis ir gausus suėmimo taikymas sukelia nebūtinus asmens teisių ir laisvių suvaržymus, dėl to pažeidžia suėmimo kaip *ultima ratio*, proporcingumo principus, kardomųjų priemonių srityje taikytiną mažiausios intervencijos principą ir neužtikrina galimybės naudotis teise būti laisvam baudžiamojo proceso metu. Baudžiamasis procesas dažnai būna susijęs su asmens teisių ir laisvių ribojimais, tačiau BPK 11 straipsnio 1 dalies nuostatos įpareigoja bet kokią procesinę prievartą taikyti tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Nors skiriant kardomasias priemones viešasis interesas pasireiškia siekiu apsaugoti visuomenę nuo pavojingo asmens ir atskleisti nusikalstamas veikas, kaltuosius asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn, užtikrinti sėkmingą baudžiamąjį persekiojimą, tuo pačiu viešasis interesas pasireiškia ir kaip įtariamojo, kaltinamojo teisių bei laisvių apsauga⁷⁸⁹. Tai reiškia, kad procesinės prievartos taikymas negali pažeisti asmens teisių ir laisvių. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), siekdamas užtikrinti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau

787 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A5B996E81B0>.

788 „Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-4759, XIP-4760 aiškinamasis raštas“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.432319?jfwid=16j6tph46p>, 5 punktą, 7.

789 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1721/content>.

–Konvencija) garantuojamos vienos svarbiausių asmens teisių – teisės į laisvę – apsaugą, suformavo iš Konvencijos 5 straipsnio kildinamą teisės į laisvę prezumpciją, kuri gali būti grindžiama nekaltumo prezumpcija, asmenų lygybės principu, kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimu, ypatingo stropumo kriterijumi. Ji preziumuoja esant laisvei palankias aplinkybes, skiriant kardomąsias priemones ir nustato taisyklę, kad įtariamojo, kaltinamojo laisvė baudžiamajame procese yra norma, o suėmimas – normos išimtis. Nors kai kurie Lietuvos mokslininkai analizavo EŽTT jurisprudencijoje plėtojamas „svorio“ prezumpcijas, iki šiol nebuvo skirta dėmesio teisės į laisvę prezumpcijos paskirties analizei.

Iš to paties Konvencijos 5 straipsnio kyla ir teisė būti laisvam, kuri suprantama kaip įtariamojo, kaltinamojo galimybė dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje, pateikiant tam tikras garantijas, kad jis netrukdyt procesui. Be to, ji atsispindi ne viename tarptautinės ir ES teisės akte, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) ir BPK nuostatose, kurios bus analizuojamos šioje disertacijoje, bei bus pristatomi šios teisės materialieji ir procesiniai aspektai. Kardomųjų priemonių skyrimo ir parinkimo procese susidūrus viešajam interesui ir asmens teisei į laisvę, pirmumas teikiamas asmens teisei į laisvę. Šiuo klausimu pastebėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje ne visada laikomasi šios taisyklės, formuojant priešingą praktiką, kad pirmumas teikiamas viešajam interesui. Teisė būti laisvam iki šiol nebuvo analizuota Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. Užsienio mokslininkai šios teisės analizei skyrė daugiau dėmesio, nors ji taip pat nebuvo išsamiai analizuota. Šiame moksliniame tyrime yra pateikiamas naujas požiūris į teisę būti laisvam kaip apimančią teisę būti paleistam, skirtimi laikant laisvę atimančios kardomosios priemonės skyrimą arba tęsimą. Manytina, kad neatsakyti doktrininiai klausimai sudaro prielaidas netinkamai interpretuoti ir taikyti BPK nuostatas. Proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės, mažiausios intervencijos principai ir mažiausiai ribojančios priemonės kriterijus, taip pat teisės į laisvę prezumpcijos galiojimas ir teisės būti laisvam apsauga, skiriant kardomąsias priemones, lemia, kad suėmimas turi turėti alternatyvas. Nors, paminėtina, teisės moksle nėra vieningos nuomonės dėl suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių išskyrimo pagrįstumo. Pati moderniausia, viena naujausių ir mažiausiai tyrinėta kardomoji priemonė, įstatymo leidėjo įtvirtinta BPK, siekiant sumažinti suėmimo taikymą, yra intensyvi priežiūra.

Elektroninis stebėjimas taip pat yra mažai nagrinėtas Lietuvos mokslininkų. Lietuvoje nebuvo išsamiai teorinių studijų, skirtų elektroninio stebėjimo nagrinėjimui. Nors elektroninio stebėjimo moksliniams tyrinėjimams pamatai buvo padėti dar 2010 m. E. Losio disertacijoje „*Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*“, vėliau pasirodė tik pavienės publikacijos elektroninio stebėjimo tema. Kardomosios priemonės ir elektroninis stebėjimas Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje nebuvo analizuotas laisvės suvaržymo masto aspektu, kaip galinti laisvę riboti ar atimti kardomoji priemonė. Nors elektroninis stebėjimas nemažai tyrinėtus užsienyje, iki šiol

moksle nėra vieningos nuomonės dėl elektroninio stebėjimo esmės⁷⁹⁰. Egzistuoja ne viena elektroninio stebėjimo sąvoka⁷⁹¹, nėra vieningo požiūrio į šią kardomąją priemonę asmens orumo, privataus gyvenimo neliečiamumo aspektais, taip pat skiriasi požiūris į kardomųjų priemonių išskyrimą kaip alternatyvų suėmimui.

Elektroninis stebėjimas yra techninėmis priemonėmis atliekamas asmens buvimo vietos, judėjimo ir komunikavimo stebėjimas ir kontrolė. Būtent jis galėtų būti kardomoji priemonė, užtikrinanti teisės būti laisvam įgyvendinimą baudžiamajame procese. Ši kardomoji priemonė yra vienintelė, kurią taikant be suėmimo, teisėsaugos institucijoms yra žinoma, ar asmuo yra jam nustatytoje būti vietoje, arba tiksliai žinoma, kurioje jis yra vietoje. Tai reiškia, kad elektroninis stebėjimas yra tarsi tarpinė kardomoji priemonė tarp visiško laisvės atėmimo suėmus ir visiško paleidimo į laisvę. Elektroninio stebėjimo asmens teisių ir laisvių suvaržymų spektras (teisė į laisvę, judėjimo laisvę, teisė į privatumą ir kt.) priklauso nuo ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo skirtų sąlygų. Sąlygų įvairovė ir varžomos laisvės mastas gali sąlygoti šios kardomosios priemonės buvimą tiek laisvę atimančia, tiek ją tik ribojančia priemone. Nepaisant to, teisė būti laisvam yra neužtikrinama dėl perteklinio suėmimo taikymo, nors jis turėtų būti *ultima ratio*. Elektroninis stebėjimas galėtų būti tinkama, dažniau taikoma suėmimo alternatyva, teisės būti laisvam įgyvendinimo ir Konvencijos 5 straipsnio pažeidimų išvengimo įrankis, jeigu būtų užpildytos reglamentavimo spragos, išspręstos praktinės jo taikymo problemos. Mokslo doktrinoje pastebima, kad nors įstatymų leidėjas BPK yra įtvirtinęs bendrą nuostatą BPK 11 straipsnyje, apibrėžiančią proporcingumo principo sampratą, šis principas nėra tinkamai įgyvendinamas baudžiamajame procese, taikant procesines prievartos priemones, dėl nepakankamo jo turinio aiškumo. Mokslininkų manymu, tokia situacija sukuria prielaidas nepagrįstiems žmogaus teisių suvaržymams ir piktnaudžiavimui jomis⁷⁹². Toks mokslininkų požiūris taip pat pagrindžia tolesnius mokslinius ieškojimus, siekiant rasti būdų sustiprinti asmens teisių ir laisvių apsaugą, taikant kardomasias priemones, ir užtikrinti jų skyrimo procese proporcingumo principo veikimą. Dėl to disertacijoje ir buvo pasirinkta ši tema, tikintis, kad tyrimas leis išspręsti teisinio reguliavimo netikslumus, praktines problemas, padės stiprinti asmens teisių ir laisvių apsaugą, užtikrinti teisės būti laisvam įgyvendinimą baudžiamajame procese, stiprins proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės principų veikimą. Nors elektroninio stebėjimo teisinio reguliavimo ir taikymo klausimai, susiję su jo vykdymo ar kontrolės perdavimu užsienio valstybei, nėra mokslininkų analizuoti, šioje disertacijoje minėtieji klausimai nebus nagrinėjami ir galės būti tolesnių mokslinių tyrimų objektu.

790 Mike Nellis, „Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects”, *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 493, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9540-8>.

791 Simona Mesonienė, „Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas“, *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 47–57, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3266>.

792 Artūras Panomariovas ir Egidijus Losis, „Proportionality: from the Concept to the Procedure“, *Jurisprudencija* 2, 120, (2010): 258, <https://repository.mruni.eu/handle/007/11686>.

Atsižvelgiant į išdėstytas temos aktualumą patvirtinančias aplinkybes, disertacijos **mokslinė problema** formuluojama keliant tokius klausimus: kokiais atvejais stebėjimas gali įgyvendinti teisę būti laisvam, skiriant kardomasias priemones? Kaip reglamentuoti ir taikyti elektroninį stebėjimą praktikoje, kad būtų užtikrinama teisė būti paleistam?

Tyrimo naujumas ir jo reikšmė. Pirmą kartą Lietuvos moksle analizuojama teisė būti laisvam ir elektroninis stebėjimas tuo aspektu kaip šią teisę įgyvendinanti kardomoji priemonė, išskiriami jos materialinis ir procesinis aspektai. Vartojant terminą „teisė būti laisvam“ bus turima omenyje asmens galimybė dalyvauti baudžiamajame procese laisvėje Konvencijos 5 straipsnio 1 ir 3 dalies pagrindu. Jei bus analizuojama siauresnė asmens teisė būti laisvam dėl besitęsiančio suėmimo Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pagrindu, tokiu atveju bus vartojamas terminas „teisė būti paleistam“. Taip pat pirmą kartą Lietuvos moksle analizuojama teisės į laisvę prezumpcijos paskirtis ir reikšmė, taikant kardomasias priemones. Minėtoji teisė ir teisės į laisvę prezumpcija kyla iš Konvencijos 5 straipsnio. Disertacijoje siūlomas naujas nagrinėjamos kardomosios priemonės terminas – elektroninis stebėjimas. Pirmą kartą Lietuvos teisės moksle elektroninis stebėjimas analizuojamas kaip kardomoji priemonė, pagal laisvės suvaržymo mastą galinti laisvę riboti arba ją atimti, ir išsamiai nagrinėjamos jo rūšys. Taip pat elektroninis stebėjimas pirmą kartą nagrinėjamas kaip priemonė, galinti prisidėti prie kitų proceso dalyvių apsaugos, todėl moksliniame tyrime siūloma įtraukti naują kardomųjų priemonių tikslą – siekį apsaugoti kitus proceso dalyvius. Mokslininkų nuomonės dėl suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių išskyrimo (skyrimo) pagrįstumo skiriasi, todėl disertacijoje šis aspektas nagrinėjamas ir pateikiamas naujas požiūris dėl alternatyvių priemonių, jas suprantant plačiau ir siaurąja prasmėmis.

Šis mokslinis tyrimas bus reikšmingas teoriniu lygmeniu, nes juo užpildytos akademinės jurisprudencijos spragos. Taip pat jis bus reikšmingas ir praktiniu lygmeniu, nes bus naudingas įstatymų leidėjui teisės aktų tobulinimui ir teisės taikytojui. Mokslinis tyrimas gali tapti pagrindu tolesnėms mokslinėms studijoms.

Tyrimo tikslas. Išanalizavus elektroninį stebėjimą, atskleisti šios kardomosios priemonės galimybes įgyvendinti teisę būti laisvam, siekiant pasiūlyti reglamentavimo ir taikymo teismų praktikoje tobulinimo būdų.

Tyrimo uždaviniai.

1. Suformuluoti teisės būti laisvam ir teisės į laisvę prezumpcijos apibrėžimą, išryškinti šios teisės turinį, apimtį;
2. Apibrėžti elektroninio stebėjimo sampratą, aptarti pagrindines rūšis, teisių ir laisvių suvaržymo galimybes;
3. Identifikuoti elektroninio stebėjimo teisinio reglamentavimo spragas ir trūkumus, pateikti siūlymų, kaip būtų galima tobulinti baudžiamojo proceso ir kitus susijusius teisės aktus;

4. Išanalizuoti Lietuvos teismų praktiką aptariamojoje srityje ir pateikti siūlymus teisės taikytojams.

Ginamieji teiginiai.

1. Netikslu elektroninį stebėjimą savaime vadinti švelnesne už suėmimą kardomąja priemone, nes tik elektroninio stebėjimo sąlygos, nustatančios įpareigojimus ir draudimus, lemia šia priemone sukeliama asmens laisvės suvaržymo mastą, galintį varijuoti nuo laisvės ribojimo iki jos atėmimo.
2. Lygiai taip pat netikslu šią kardomąją priemonę įvardinti intensyvia priežiūra, nes jos esmę išreiškia asmens teisės ar laisvės suvaržymas, stebint ir kontroliuojant elektroninėmis techninėmis priemonėmis. Asmens teisių ir laisvių suvaržymo intensyvumas kiekvienu atveju yra skirtingas ir priklauso nuo elektroninio stebėjimo sąlygų.
3. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas ir kardomųjų priemonių taikymo praktika neatitinka proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* principų, neužtikrina teisės būti laisvam baudžiamajame procese įgyvendinimo.

Mokslinio tyrimo metodologija. „Teisė yra visuomeninis, t. y. socialinės tikrovės, reiškiny“⁷⁹³. Kadangi teisė kaip mokslas, tiriantis socialinę tikrovę, pasižymi tuo, kad ji yra tokia, kaip mes ją suvokiame, moksliniame tyrime remiamasi konstruktyvizmo filosofine teorija. Konstruktyvizmo požiūriu, žinios nėra galutinės, nekintamos, veikiau žinojimas iš dalies yra asmeniškąs, konstruojant reikšmę, remiantis patirtimi⁷⁹⁴. Remiantis konstruktyvizmu, pasaulis suvokiamas kaip mąstančių individų, realybę konstruojančių sąmonės srautų sąveika⁷⁹⁵. Žinojimą kuria, konstruoja žmonės sąveikoje su pasauliu⁷⁹⁶. Taip pat ir mokslininkas gautą informaciją interpretuoja pagal savo patirtį ir žinias. Konstruktyvizmo teorija akcentuoja pažinimą, o ir šiame darbe yra siekiama išsamesnių žinių apie elektroninį stebėjimą, teisę būti laisvam, kurios analizuojamos ir vertinamos, siekiant užsibrėžtų tikslų. Disertacijoje yra laikomasi žmogaus teisių apsaugos paradigmos.

Disertacijos tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti naudojami skirtingi mokslinio tyrimo metodai. Duomenys disertacijai renkami, taikant dokumentų atranką ir naudojant dokumentų analizės metodą. Duomenys buvo apdorojami taikant turinio

793 Linas Baublys ir kt., *Teisės teorijos įvadas, 2 leidimas, Liber amicorum prof. dr. Egidijui Jarašiūnui* – 60 (Vilnius, MES, 2010), 42.

794 Gintautė Žibėnienė ir Valdonė Indrašienė, *Šiuolaikinė didaktika* (Vilnius: Registrų centras, 2018), 46, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16217/30_Siuolaikine%20didaktika.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

795 Egon G. Guba ir Yvonna S. Lincoln, „Competing paradigms in qualitative research“, iš *Handbook of qualitative research*, (Eds.) Norman K. Denzin ir Yvonna S. Lincoln (London: SAGE publications, 1998), 110–111, <https://studylib.net/doc/8400883/-1994--competing-paradigms-in-qualitative-research>.

796 Mordechai Gordon, „Toward A Pragmatic Discourse of Constructivism: Reflections on Lessons from Practice“, *Educational Studies* 45 (2009), 39, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/001319408.02546894>.

analizės, lyginamąjį, sisteminės analizės, indukcijos ir lingvistinį metodus.

Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant surinkti mokslinei problemai nagrinėti reikšmingą informaciją mokslinėse publikacijose, teisės aktuose, teismų procesiniuose sprendimuose⁷⁹⁷. Gilinamasi į užsienio ir Lietuvos mokslininkų požiūrį bei jų atliktų mokslinių tyrimų rezultatus elektroninio stebėjimo, teisės būti laisvam klausimais. Analizuojamos tarptautinės ir ES teisės aktų, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktų nuostatos. Užsienio teisės aktų analizei elektroninio stebėjimo (ne)įtvirtinimo ir reglamentavimo klausimu buvo atrinktos Prancūzijos, Šveicarijos, Suomijos, Švedijos, Anglijos ir Velso, Belgijos, Portugalijos, Estijos, Vokietijos, Ispanijos, Naujosios Zelandijos valstybės, taikant patogiosios imties atranką ir kalbinį kriterijų – teisės aktų skelbimą anglų kalba⁷⁹⁸. Teismų procesinių sprendimų imtis yra tikslinė, kriterinė. Tikslinės atrankos būdu pagal juose nagrinėjamų klausimų pobūdį atrinkta 100 teismo procesinių sprendimų baudžiamosiose bylose nuo 2017 iki 2023 metų, kuriuose spręsti kardamosios priemonės intensyvios priežiūros skyrimo, tęsimo, panaikinimo, pakeitimo klausimai. Taip pat analizuota šiuo klausimu aktuali Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas), EŽTT, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudencija.

Kokybinės turinio analizės metodas buvo naudojamas analizuojant, interpretuojant, sisteminant apibendrinant rašytinę informaciją ir siekiant gauti naujų žinių⁷⁹⁹, vadovaujantis informacijos prisotinimo principu, kol buvo nuspręsta, kad surinktos informacijos pakanka apibendrinimams ir išvadoms daryti. Turinio analizės metodas padėjo atskleisti išsiskiriančias mokslininkų nuomones dėl elektroninio stebėjimo kardamosios priemonės galėjimo užtikrinti netrukdomą baudžiamąjį procesą, elektroninės stebėjimo kardamosios priemonės suderinamumo su privataus gyvenimo gerbimo ir pagarbos žmogaus orumui principais, alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių išskyrimo pagrįstumo. Minėtu metodu tirti šaltiniai suteikė pagrindą tyrimo samprotavimams. Pasitelkus šį metodą buvo nagrinėjamas elektroninio stebėjimo reglamentavimas Lietuvoje ir atrinktoje užsienio valstybėse bei taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Lietuvos teismų praktikos analizė buvo naudinga dėl BPK nuostatų praktinio taikymo, skiriant kardomasias priemones, klausimų išaiškinimo. Buvo atliekama Konstitucijos nuostatų ir Konstitucinio Teismo nutarimų analizė, nes Konstitucija yra aukščiausiaji juridinė galią turintis teisės aktas, grindžiantis šalies teisės sistemą. Tarptautinių ir ES teisės aktų nuostatos turi pirmumą nacionalinės teisės aktų atžvilgiu, išskyrus Konstituciją⁸⁰⁰. Dėl to siekiant pateikti elektroninio stebėjimo

797 Vilma Žydžiūnaitė ir Stanislav Sabaliauskas. *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai* (Vilnius: VAGA, 2017), 65.

798 M. Patton, *Qualitative evaluation and research methods* (Beverly Hills, CA: Sage 1990), 180–181; Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, *ibid.*: 63.

799 Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, *supra note*, 23: 57.

800 Toma Birmontienė, „Konstitucinė teisė ir tarptautinė bei Europos sąjungos teisė: kas diktuoja teisės sistemų sąveikos ribas?“, iš *XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei. Liber amicorum Sauliui Katuokai*, Mykolo Romerio universitetas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 76, 92, <https://reposito->

teisinio reguliavimo tobulinimo pasiūlymus, svarbus jų suderinamumas su Konstitucija ir konstitucine jurisprudencija. EŽTT ir ESTT jurisprudencija teisės būti laisvam ir elektroninio stebėjimo klausimais analizė buvo svarbi dėl Konvencijoje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (toliau – Chartija) įtvirtintos teisės būti laisvam turinio ir taikymo apimties aiškinimo.

Indukcijos metodas buvo pasirinktas dėl to, kad moksliniame tyrime buvo analizuojami nauji ar fragmentiškai tyrinėti klausimai (teisės į laisvę prezumpcija, teisė būti laisvam, elektroninis stebėjimas ir alternatyvos suėmimui plačiaja ir siaurąja prasmėmis)⁸⁰¹. Šis metodas taikytas, darant apibendrinančias išvadas apie elektroninio stebėjimo paskirtį, galimybes įgyvendinti teisę būti laisvam, šios teisės materialiuosius ir procesinius teisinius aspektus, galimą suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių supratimą plačiaja ir siaurąja prasmėmis. Taikant indukcijos metodą, buvo formuluojamos disertacijos išvados, teikiami pasiūlymai dėl elektroninio stebėjimo reglamentavimo ir praktinio taikymo tobulinimo.

Lyginamoju metodu buvo siekiama atskleisti elektroninio stebėjimo reglamentavimo būdus, užtikrinimo, įrangos sumontavimo ir išmontavimo, terminų, aplinkybių, reikšmingų elektroninio stebėjimo skyrimui, atlikimo vietos, Europos apsaugos orderyje įgyvendinimo, taikant elektroninį stebėjimą, teisinį reguliavimą. Šis metodas buvo naudojamas teikiant pasiūlymus dėl elektroninio stebėjimo reglamentavimo Lietuvoje tobulinimo.

Sisteminės analizės metodas skatina sisteminį požiūrį į tyrimo objektą bei padeda jį matyti platesnėje egzistuojančių sąveikų plotmėje, todėl jis naudotas sistemiskai aiškinant BPK nuostatas. Konkrečios BPK ir kitų įstatymų normos buvo tiriamos atsižvelgiant į jų ryšius su kitomis to paties teisės akto ir kitų teisės aktų nuostatomis. Sisteminės analizės metodas padėjo atskleisti teisės į laisvę raišką baudžiamajame procese, skiriant kardomasias priemones. Leido išskirti teisės į laisvę prezumpcijos įtaką teisės būti laisvam užtikrinimui, išryškinti šios teisės įtvirtinimo būdus teisės aktuose, kaip įtvirtintos tiesiogiai teisės akto tekste ar išvedamos iš tam tikrų teisės nuostatų visumos, elektroninio stebėjimo rūšis ir principus, kurių laikymasis padeda įgyvendinti teisę būti laisvam. Taikant šį metodą nacionalinės teisės nuostatos ir teismų praktika

[ry.mruni.eu/bitstream/handle/007/17502/Liber%20Amicorum_2020-74-102.pdf?sequence=1](https://www.mruni.eu/bitstream/handle/007/17502/Liber%20Amicorum_2020-74-102.pdf?sequence=1); „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatoms, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatoms“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content>.

801 Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, *supra note*, 23: 69.

vertinama tarptautinės ir ES teisės bei EŽTT ir ESTT jurisprudencijos kontekste.

Remiantis *lingvistiniu metodu*, BPK ir kitų teisės nuostatų prasmė buvo aiškina- ma, analizuojant jų tekste vartojamų žodžių prasmę. Vadovaujantis šiuo metodu, buvo analizuojamos elektroninio stebėjimo samprata, terminų „elektroninis stebėjimas“ ir „intensyvi priežiūra“ reikšmės.

Tyrimų apžvalga. Įtariamojo, kaltinamojo teisė būti paleistam ir ją apimanti teisė būti laisvam, skiriant kardomasias priemones, teisės į laisvę prezumpcija, elektroninio stebėjimo analizė kardomosios priemonės, užtikrinančios teisę būti laisvam, aspektu, jo rūšių įvairovė (vienašalis, dvišalis, daugiašalis elektroninis stebėjimas, elektroninis stebėjimas implantuojant stebėjimo įrangą po oda ir kt.), nebuvo analizuota Lietuvos mokslininkų darbuose, tačiau tam tikri su tuo susiję klausimai teisės mokslininkų jau yra nagrinėti.

Viešasis interesas baudžiamajame procese buvo nagrinėtas R. Ažubalytės⁸⁰², A. Panomariovo⁸⁰³, E. Losio⁸⁰⁴. Apie būtinybę, skiriant asmeniui suėmimą, kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti, ar egzistuojantis viešasis interesas nusveria asmens teisę į laisvę, buvo užsiminta D. Jočienės mokslinėje publikacijoje⁸⁰⁵. Minėtoji teisė būti laisvam ir teisės į laisvę prezumpcija kyla iš Konvencijos 5 straipsnio, kuris jau buvo analizuotas J. Kanapeckaitės (Zajančkauskienės) disertacijoje „Baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis įtariami (kaltinami) asmenys su fiziniais ar psichiniais trūkumais (sutrikimais)“, tačiau nusikaltusių asmenų su psichikos sutrikimais teisėtų interesų pažeidimo aspektu⁸⁰⁶. G. Goda disertacijoje „Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)“, analizuodamas suėmimą, skyrė dėmesio žmogaus teisės į asmens laisvę vystymosi raidai⁸⁰⁷. Kai kurie teisės būti laisvam aspektai buvo aptarti R. Jurkos ir M. Gušauskienės, kurie nagrinėjo suėmimo atitiktį *ultimum remedium* (liet. paskutines išėties) principui. Autoriai *ultimum remedium* principo atitikmenimis laiko proporcingumo (BPK 11 str.), subsidiarumo, *ultima ratio*

802 Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamajo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1)“, *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 23, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3463>.

803 Artūras Panomariovas, „Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2001).

804 Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15995?show=full>.

805 Danutė Jočienė, „Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos“, *Teisė* 45 (2002): 59, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367185671947/J.04~2002~1367185671947.pdf>.

806 Jolanta Kanapeckaitė, „Baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis įtariami (kaltinami) asmenys su fiziniais ar psichiniais trūkumais (sutrikimais)“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004), 135, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18201/Disertacija_Kanapeckaitė.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

807 Gintaras Goda, „Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 1995).

principus, kurių esmė yra vienoda – tai paskutinės išeities reikalavimas⁸⁰⁸. Taip pat suėmimo kaip *ultima ratio* principą nagrinėjo S. Bikelis⁸⁰⁹. Proporcingumo principas yra išsamiai analizuotas R. Ažubalytės⁸¹⁰, A. Panomariovo⁸¹¹, E. Losio⁸¹², S. Žižienės⁸¹³, G. Godos⁸¹⁴, J. Dešriūtės ir E. Rimšelio⁸¹⁵, A. Šindeikio⁸¹⁶, L. Beliūnienės⁸¹⁷, S. Bikelio⁸¹⁸, D. Bereikienės ir Ž. Vašcovos⁸¹⁹, I. Danėlienės⁸²⁰, E. Leonaitės⁸²¹ ir kt. teisės mokslinin-

808 Raimundas Jurka ir Marina Gušauskienė, „Suėmimo atitikties *ultimum remedium* principui diskusiniai klausimai“, *Teisės problemos* 2, 64 (2009): 62–80, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2009-2-jurka-gusauskiene.pdf>.

809 Walter Hammerschick ir kt., *DETOUR – Towards Pre-trial Detention as Ultima Ratio. Comparative Report* (Vienna, 2017), https://www.researchgate.net/publication/330765062_DETOUR_-_Towards_Pre-trial_Detention_as_Ultima_Ratio_Comparative_Report.

810 Rima Ažubalytė, „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 260–291, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5279>; Raimundas Jurka ir kt., *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009), 152–172.

811 Panomariovas ir Losis, *supra note*, 18: 264.

812 Losis, *supra note*, 30; Egidijus Losis, „Įrodinėjimo dalykas taikant prievartos priemones“, iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo* (prof. dr. Egidijaus Palskio atminimui), *moklo studija*, Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, Artūras Panomariovas, Raimundas Jurka, Alvydas Barkauskas, Rima Ažubalytė, Petras Ancelis, Egidijus Losis, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Eglė Latauskienė, Jolanta Zajackauskienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 271–324, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16779/9789955193227.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

813 Simona Žižienė, „Proporcingumo principas Europos arešto orderio išdavimo ir vykdymo procese“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2022).

814 Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*, (Vilnius: Registrų centras, 2014), 39–84.

815 Justina Dešriūtė ir Ernestas Rimšelis, „Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese“, *Teisės apžvalga* 2, 14, (2016): 411–435, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/29956db7-e3f7-4b88-a789-d177f9904b47/content>.

816 Algimantas Šindeikis, „Žodžio laisvė ir kitos konstitucinės vertybės: pusiausvyros nustatymo problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011).

817 Lina Beliūnienė, „Konstitucinių vertybių pusiausvyra ir jos pagrindimas konstitucinėje jurisprudencijoje“, *Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis* 2, 10 (2008): 138–139, https://lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2008-210.pdf.

818 Skirmantas Bikelis, „Permąstant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporcingumo principas ir baumės už kontrabandą“, *Teisės problemos* 4, 78 (2012), https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Bikelis12_4.pdf; „Nusikaltimo padarymo priemonės dalies konfiskavimas ar jos vertės dalies išieškojimas iš proporcingumo principo perspektyvos“, *Teisės problemos* 2, 96 (2018), https://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Bikelis-2018_2-96.pdf.

819 Daiva Bereikienė ir Žana Vašcova, „Proporcingumo principo reikšmė Europos arešto orderio taikymo kontekste“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 7, (2012), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14874/Bereikien%C4%973.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

820 Ingrida Danėlienė, „Proporcingumo principas administracinėje teisėje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Ingrida-Dan%C4%97lien%C4%97_Proporcingumo-principas-administracin%C4%97je-teis%C4%97je.pdf.

821 Erika Leonaitė, „Proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013), 362, <https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/>

kų. O. Fedosiuk⁸²², D. Pranka⁸²³, G. Švedas⁸²⁴, A. Dambrauskienė⁸²⁵, S. Zaksaitė⁸²⁶ ir kt. nagrinėjo *ultima ratio* principą baudžiamajoje teisėje.

Daugiausia dėmesio elektroninio stebėjimo kaip kardomosios priemonės nagrinėjimui skyrė E. Losis. Disertacijoje „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“ mokslininkas padėjo pamatus elektroninio stebėjimo moksliniams tyrinėjimams, analizuodamas šią kardomąją priemonę 2010 m., kai ji dar nebuvo įtvirtinta BPK kaip kardomoji priemonė. Disertacijos 3.3 skyrelyje „Elektroninė stebėsena kaip procesinė prievartos priemonė“ analizuojama elektroninio stebėjimo samprata, veikimo principai ir rūšys, panaudojimo galimybės baudžiamajame procese⁸²⁷. Įstatymų leidėjui įtvirtinus BPK intensyvią priežiūrą, mokslininkas publikacijoje skyrė dėmesio intensyvios priežiūros sampratai, rūšims. Pagal asmens kontrolės intensyvumą jis išskyrė aktyvią, naudojant specialų įtaisą – apyrankę, pasyvią, apimančią balso kontrolę telefonu, ir mišrią elektroninio stebėjimo formą, apimančią aktyvų ir pasyvų asmens stebėjimą. Pagal įrangos kriterijų išskyrė elektroninį stebėjimą per radijo ryšį bei fiksuotą telefono liniją, taip pat GPS ir mišrų. Moksliniuose darbuose E. Losis atskleidė teigiamą elektroninio stebėjimo poveikį Lietuvos baudžiamajam procesui: žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimą, laisvės atėmimo įstaigų perpildymo bei didelių suimtųjų išlaikymo kaštų problematikos sprendimą⁸²⁸.

Mažiau pozityviai elektroninį stebėjimą vertina kitas Lietuvos mokslininkas

[Erika-Leonaitė%20Proporcijumo-principas-Europos-%20BDmogaus-Teisi%C5%B3-Teismo-jurisprudencijoje.pdf](#)

822 Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija* 19, 2, (2012): 715-738, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>.

823 Darius Pranka, „Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamajoje teisėje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15968?show=full>.

824 Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė*, 82, (2012): 12–25, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4563719/>.

825 Aušra Dambrauskienė, „Ultima ratio principo įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), <https://epublications.vu.lt/object/elaba:24866994/>.

826 Salomėja Zaksaitė, „Manipuliacijos sporto varžybose Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir ultima ratio principo“, *Teisės problemos* 81, 3 (2013): 56–75, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-3-zaksaitė.pdf>.

827 Losis, *supra note*, 30.

828 Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“, iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas, Oleg Fedosiuk, Aurelijus Gutauskas, Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Romualdas Drakšas, Edita Gruodytė, Pranas Kuonis, Remigijus Merkevičius, Gintautas Sakalauskas, Ilona Michailovič, Pavelas Kujalis, Jolanta Zajančauskienė, Eglė Latauskienė, Rita Aliukonienė, Andželika Vosyliūtė, Marina Gušauskienė, Ernestas Rimšelis, Artūras Panomariovas, Justas Namavičius, Tomas Girdenis, Aušra Kargaudienė, Silvija Gervienė, Mindaugas Bilius, Albertas Milinis, Egidijus Losis, Jurgita Spaičienė, Andriejus Stolarovas, Mindaugas Girdauskas, Marius Kuzminovas, Neringa Palionienė, Simona Žižienė (Vilnius: Registrų centras, 2014), 413-428

G. Sakalauskas, taip pat tyrinėjęs elektroninį stebėjimą kaip kardomąją priemonę. G. Sakalausko vertinimu, įstatymų leidėjas įtvirtino elektroninį stebėjimą, nepaisydamas Lietuvos teisės instituto mokslininkų kritiškos pozicijos. Mokslininkas svarsto, kad už to gali slypėti privačių paslaugų teikėjų komerciniai interesai, atkreipia dėmesį, kad elektroninio stebėjimo vystymasis Lietuvoje tebėra pradinėje stadijoje, neaiškūs elektroninio stebėjimo teisiniai pagrindai, trūksta mokslinių diskusijų apie elektroninio stebėjimo atitiktį proporcingumo principui, poveikį konstitucinėms asmens teisėms, galimą neigiamą poveikį asmeniui⁸²⁹. S. Bikelis mokslinėje publikacijoje yra užsiminęs, kad intensyvios priežiūros taikymo galimybė nelabai mažina asmenų, kuriems paskiriamas suėmimas, skaičius, greičiau tarnauja tam, kad asmenys būtų anksčiau paleidžiami iš suėmimo⁸³⁰. Kardomųjų priemonių institutas yra išsamiai nagrinėtas mokslininkų R. Ažubalytės, E. Losio⁸³¹, R. Jurkos⁸³², E. Rimšelio⁸³³, G. Godos⁸³⁴, A. Vingilės⁸³⁵ mokslinėse publikacijose, tačiau elektroniniam stebėjimui dėmesio nebuvo skirta. S. Mesonienė⁸³⁶ daugiausia dėmesio skyrė intensyviai priežiūrai lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų kontekste. R. Uscila⁸³⁷ intensyvią priežiūrą nagrinėjo bausmių

829 Gintautas Sakalauskas, „Elektronische Überwachung in weiteren europäischen Ländern: Litauen“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich - Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele, Judith Treig (Hrsg.) (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 395, 399, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lh-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

830 Skirmantas Bikelis, „Suėmimo taikymo pokyčiai Lietuvoje: teisinės kultūros perspektyva“, *Kriminologijos studijos*, 6, (2018): 8–28, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/download/12672/11276/16314>.

831 Rima Ažubalytė ir Egidijus Losis, „The function of measures of coercion that are applied on the basis of breach of criminal procedure“, *Societal Studies* 2, 2 (2009): 207–223, <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1431>.

832 Raimundas Jurka, „Žmogaus teisių gynimas Lietuvos baudžiamajame procese: antropocentrinio požiūrio link“, iš *Regnum est : 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui - 20 : Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui*, Mykolo Romerio universitetas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 335–351, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16741/9789955192480.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

833 Ernestas Rimšelis, „Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomąsias priemones“, *Jurisprudencija* 75, 67 (2005): 69–75, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/2980>.

834 Gintaras Goda, „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“, *Teisė* 35, (2000): 17–27, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185451774/J.04~2000~1367185451774.pdf>; „Teisė kreiptis į teismą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo“, *Teisės problemos* 98, (2016): 27–40, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1495636865674/>.

835 Aušra Vingilė, „Problematiniai kardomųjų priemonių taikymo aspektai“, *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka* 9 (2013): 309–325, <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5954>.

836 Simona Mesonienė, „Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje“, *Jurisprudencija* 3, 117, (2009): 207, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/1550>; Mesonienė, *supra note*, 22: 50.

837 Rokas Uscila, „Elektroninio stebėjimo priemonių taikymas baudžiamojoje justicijoje“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Henryk Malewski,

vykdymo teisės klausimais.

Šiame darbe daugiausiai remiamasi užsienio valstybių, kuriose teisės būti laisvam ir teisės būti paleistam, elektroninio stebėjimo klausimai yra nagrinėjami jau seniai, autorių atliktais tyrimais.

Mokslo šaltiniuose sutinkama, kad elektroninio stebėjimo tyrinėjimai teoriniais ir praktiniais aspektais užsienyje pradėti nagrinėti nuo 1964 m. mokslininkų R. K. Schwitzbello, R. L. Pahnke's, T. Armstrongo, G. Reinerio, J. L. Philipso, A. H. Cowe'o, M. Renzemos moksliniuose darbuose⁸³⁸ ir jie tęsiami iki šiol tų pačių ir kitų mokslininkų. Plačiai elektroninį stebėjimą analizavo M. Nellis, atskleisdamas elektroninio stebėjimo sampratą, kilmę, priemonės vykdymą galinčius kontroliuoti privačius arba valstybinius subjektus⁸³⁹, rūšis ir jų įtaką elektroninio stebėjimo represyvumui⁸⁴⁰, techninius aspektus⁸⁴¹. F. Dünkel nagrinėjo elektroninio stebėjimo įtaką kalėjimų populiacijos dydžiui ir sumažėjusiam pakartotinių nusikaltimų skaičiui, su besiplečiančio stebėsenos tinklo pasekmėmis ir kaštais⁸⁴², reglamentavimo ir taikymo klausimus⁸⁴³. Elektroninio stebėjimo kaip baudmės teisinius aspektus nagrinėjo G. E. Rush⁸⁴⁴, R. Kornhauser, K.

Magdalena Tomaszewska (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2016), 399–410, <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/09/270101-1.pdf>.

838 Losis, *supra note*, 54: 420; Mesonienė, *supra note*, 17: 47–57.

839 Mike Nellis, „The Electronic Monitoring of Offenders in England and Wales – Recent Developments and Future Prospects”, *British Journal of Criminology* 31, 2 (1991): 165–185, <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/31/2/165/444167>.

840 Nellis, *supra note*, 16: 489–510.

841 Mike Nellis, „Implant Technology and the Electronic Monitoring of Offenders: old and new questions about compliance, control and legitimacy“, iš *Legitimacy and Compliance in Criminal Justice*, Adam Crawford, Anthea Hucklesby, London: Routledge, 2012, 159–180, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203113998-9/8-implant-technology-electronic-monitoring-offenders-mike-nellis>.

842 Frieder Dünkel, „Electronic Monitoring in Europe – a Panacea for Reforming Criminal Sanctions Systems? A Critical Review“, *Kriminologijos studijos* 6, (2018): 58–77, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12674/11279>.

843 Frieder Dünkel ir kt. „You'll never stand-alone": Electronic monitoring in Germany“, *European Journal of Probation* 9, 1 (2017): 29, <https://journals.sagepub.com/eprint/kpuVBex3FqFAuF2yZkSm/full>.

844 George E. Rush. „Electronic surveillance: an alternative to incarceration. An Overview of the San Diego County Program“, *American Journal of Criminal Justice* 12, 2 (1988): 219–242, <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02888936#citeas>.

Laster⁸⁴⁵, R. Jones⁸⁴⁶, M. Nellis⁸⁴⁷, J. Bungerfeldt⁸⁴⁸, K. Beyens, M. Roosen⁸⁴⁹, poveikį recidyvui tyrė M. Renzema, E. Mayo-Wilson⁸⁵⁰, A. Henneguelle, B. Monnery, A. Kenney⁸⁵¹, rizikos, kriminogeninio pobūdžio veiksmius, taikant elektroninį stebėjimą anali- zavo M. DeMichele, B. Payne⁸⁵². Elektroninio stebėjimo techninius aspektus nagrinėjo M. Toombs⁸⁵³, Kenneth Russell⁸⁵⁴, M. Bagaric, D. Hunter, G. Wolf⁸⁵⁵, A. K. Schmidt⁸⁵⁶. Elektroninio stebėjimo technologi- nį poveikį nagrinėjo R. Granja⁸⁵⁷. Elektroninio ste-

845 Ryan Kornhauser ir Kathy Laster, „Punitiveness in Australia: electronic monitoring vs the prison“, *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 445–474, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9538-2#citeas>.

846 Richard Jones, „The electronic monitoring of offenders: penal moderation or penal excess?“, *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 475–488, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9537-3>.

847 Mike Nellis, „Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding The Experience of Electronically Monitored Curfews“, *European Journal of Probation University of Bucharest* 1, 1 (2009): 41–65, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/206622030900100104>.

848 Jan Bungerfeldt, „Old and new uses of electronic monitoring in Sweden“, *Criminal Justice Matters* 95, 5 (2014): 4–5, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902193>.

849 Kristel Beyens ir Marijke Roosen. „Electronic monitoring and reintegration in Belgium“, *European Journal of Probation* 9, 1, (2017): 11–27, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2066220317704132>.

850 Marc Renzema ir Evan Mayo-Wilson, „Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders?“, *Journal of Experimental Criminology* 1 (2005): 215–237, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11292-005-1615-1>.

851 Anaïs Henneguelle ir kt. „Better at Home than in Prison? The Effects of Electronic Monitoring on Recidivism in France“, *The Journal of Law and Economics* 59, 3 (2016): 1–53, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2711649.

852 Matthew DeMichele ir Brian Payne, „Electronic supervision and the importance of evidence-based practices“, *Federal probation*, 74, 2 (2010): 1-16, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/2010/09/electronic-supervision-and-importance-evidence-based-practices>.

853 Thomas G. Toombs, „Monitoring and Controlling Criminal Offenders Using the Satellite Global Positioning System Coupled to Surgically Implanted Transponders: Is it viable Alternative to Prison?“, *Criminal Justice Policy Review* 7, 3–4 (1995): 341-346, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088740349500700309?journalCode=cjpa>.

854 Kenneth Russell, „Electronic Monitoring Equipment“, *International Review of Law, Computers & Technology* 4 (1989): 139-142, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600869.1989.9966284>.

855 Mirko Bagaric, Dan Hunter ir Gabrielle Wolf. „Technological Incarceration and the End of the Prison Crisis“, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 108, 1, (2018): 98, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7618&context=jclc>.

856 Annesley K. Schmidt, „Electronic monitoring: what does the literature tell us?“, *Federal Probation Journal* 62, 2 (1998): 10, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/1998/12/electronic-monitoring-what-does-literature-tell-us>.

857 Rafaela Granja, „The Invisible Implications of Techno-Optimism of Electronic Monitoring in Portugal“, *Comunicação e sociedade*, 40 (2021): 251, <https://journals.openedition.org/cs/6350?lang=en>.

bėjimo raidą analizavo J. R. Lilly, R. A. Bal⁸⁵⁸, Martinovic⁸⁵⁹. Elektroninio stebėjimo paskirtį, plėtros tikslus analizavo R. H., Markus Mayer, R. Levy⁸⁶⁰. Vienašalio ir dvišalio elektroninio stebėjimo skirtumus ir galimybę užtikrinti proceso dalyvių apsaugą analizavo E. Erez ir P. R. Ibarra⁸⁶¹. N. F. Caiado analizavo elektroninio stebėjimo taikymo principus ir šios kardamosios priemonės galimybes spręsti suimtųjų mažėjimą⁸⁶², pažeidimų ir reakcijų į juos, elektroninio stebėjimo ir suėmimo išlaidų lyginimo klausimus, elektroninio stebėjimo ateities perspektyvas⁸⁶³. Elektroninis stebėjimo kaip kardamosios priemonės galimybes baudžiamajame procese nagrinėjo E. Maes, B. Mine, R. Van Brakel⁸⁶⁴, K. Beyens, M. Roosen⁸⁶⁵. Elektroninio stebėjimo atitiktį konstituciniams principams analizavo L. Zedner⁸⁶⁶, J. R. Lilly⁸⁶⁷.

Kaip vieną iš reikšmingiausių mokslinių darbų galima paminėti antologiją „*Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*“ (liet k. „*Elektroninio pažeidėjų stebėjimo Europoje lyginamoji analizė – aprašymas ir perspektyvos*“)⁸⁶⁸, kurioje pateikti skirtingose valstybėse vyk-

858 James Robert Lilly ir Richard A. Ball, „A Brief History of House Arrest and Electronic Monitoring“, *Northern Kentucky Law Review* 13, 3 (1987): 343–374, <https://www.ojp.gov/njcrs/virtual-library/abstracts/brief-history-house-arrest-and-electronic-monitoring>.

859 Marietta Martinovic, „New Zealand’s extensive electronic monitoring application: “Out on a limb” or “leading the world”?“ *Practice: The New Zealand Corrections Journal* 5, 1 (2017): https://www.corrections.govt.nz/resources/research/journal/volume_5_issue_1_july_2017/new_zealands_extensive_electronic_monitoring_application_out_on_a_limb_or_leading_the_world.

860 Rita Haverkamp, Markus Mayer ir Rene Levy, „Electronic Monitoring in Europe“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 12, 1 (2004): 36–45, <https://brill.com/view/journals/eccl/12/1/eccl.12.issue-1.xml>.

861 Edna Erez, Peter R. Ibarra ir Norman A. Lurie, „Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases—A Study of Two Bilateral Programs“, *Federal Probation Journal* 68, 1 (2004): 15–16, https://www.researchgate.net/publication/283476281_Electronic_monitoring_of_domestic_violence_cases_-_A_study_of_two_bilateral_programs.

862 Nuno Franco Caiado, „Pre-trial electronic monitoring in Portugal Nuno Caiado explores 24-hour confinement“, *Centre for Crime and Justice Studies, Electronic monitoring* 95, (2014): 11, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902197>.

863 Nuno Franco Caiado, „Principais Características da Monitoração Eletrônica em Portugal“, *Revista Brasileira de Execução Penal* 1, 1 (2020): 213–233, <https://rbepdepen.depen.gov.br/index.php/RBEP/article/view/165>.

864 Eric Maes ir kt., „Thinking about Electronic Monitoring in the Context of Pre-Trial Detention in Belgium: A Solution to Prison Overcrowding?“, *European Journal of Probation University of Bucharest* 4, 2 (2012): 3–22, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurj4&div=16&id=&page=>.

865 Kristel Beyens ir Marijke Roosen, „Suspects Being Watched in Real Time: Introducing GPS Tracking in Belgium“, *Journal of Technology in Human Services, GPS Tracking of Offenders* 34, 1 (2016): <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15228835.2016.1139417>, 102.

866 Lucia Zedner, *Criminal justice* (New York: Oxford University Press, 2004), 220–222.

867 Lilly, *supra note*, 8: 511.

868 Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven* (Mönchengladbach: Forum Verlag Godes-

dytų ir elektroninį stebėjimą tyrusių įvairių mokslinių projektų rezultatai. Šioje antologijoje mokslo tyrėjai apibūdino elektroninio stebėjimo padėtį jų šalyje ir baudžiamosios politikos diskusijas šia tema bei vertino tolesnes elektroninio stebėjimo plėtros perspektyvas. Elektroninio stebėjimo tema galima rasti ir pavienių ar kelių valstybių patirtį pristatančių tyrimų, pavyzdžiui Hannah G. ir G. McIvor apie elektroninį monitoringą Škotijoje⁸⁶⁹, A. Hucklesby ir E. Holdsworth apie elektroninį monitoringą Anglijoje ir Velse⁸⁷⁰, A. Hucklesby, K. Beyens, M. Boone, F. Dünkel, G. McIvor, H. Graham apie elektroninį monitoringą Belgijoje, Anglijoje ir Velse, Vokietijoje, Nyderlanduose ir Škotijoje, Alicia Virani apie elektroninį stebėjimą Los Andžele⁸⁷¹ ir kt. Alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių išskyrimo klausimu naudingi buvo A. Martufi, Ch. Peristeridou, S. Montaldo. M. Anwar, E. Montero Pérez de Tudela ir kt. moksliniai tyrimai⁸⁷².

Teisės į laisvę interpretavimas JAV teisėje ir Europoje pagal Konvenciją buvo

berg, 2017), https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsharrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

869 Hannah Graham ir Gill McIvor, *Scottish and International Review of the Uses of Electronic Monitoring*, report No. 8 (Glazgas: Scottish Centre for Crime & Justice Research, 2015), <https://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2015/08/Scottish-and-International-Review-of-the-Uses-of-Electronic-Monitoring-Graham-and-McIvor-2015.pdf>.

870 Anthea Hucklesby ir Ella Holdsworth, „Elektronische Überwachung in den EU – Projektpartnerländern. England und Wales“, iš *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 177–204, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsharrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

871 Alicia Virani, *Pretrial electronic monitoring in Los Angeles County* (California: School of law, Criminal justice program. 2015–2021), https://law.ucla.edu/sites/default/files/PDFs/Criminal_Justice_Program/Electronic_Monitoring_in_Los_Angeles_Report-FINAL.pdf.

872 Adriano Martufi ir Christina Peristeridou, „Pre-trial Detention and EU Law: Collecting Fragments of Harmonisation

Within the Existing Legal Framework“, *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1481, <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/pretrial-detention-eu-law-collecting-fragments-harmonisation>; Rini Fathonah, Sunarto Sunarto ir Mashuril Anwar, „Non-Custodial Sanctions Policy in Renewing the Criminal System in Indonesia (Study of Non-Custodial Sanction Approaches in Draft Law of the Criminal Law)“, iš *Proceedings of the 2nd International Conference on Fundamental Rights, I-COFFEES*, (2019): 8, <https://eudl.eu/doi/10.4108/eai.5-8-2019.2308635>; Femi Odekunle, „Towards Compensation for Victims of Organised Crime in Developing African Countries“, iš *United Nations Asia and Far East Institute, Resource Material Series* 38 (1990): 250, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/toward-compensation-victims-organized-crime-developing-african>; Stefano Montaldo, „Special Focus on Pre-trial Detention and Its Alternatives Under EU Law: An Introduction“, *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1573, <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/special-focus-pretrial-detention-alternatives-under-eu-law-introduction>; Esther Montero Pérez de Tudela, „Alternative measures to pre-trial detention in Europe: what else is there?“, *Confederation of European Probation*, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/10/Alternative-measures-to-pre-trial-detention-in-Europe-what-else-is-there.pdf>.

nagrinėjamas Carlton R. Stoiber⁸⁷³. Teisė būti paleistam paskirtis buvo nagrinėjama A. John Keffe⁸⁷⁴, P. Wald, J. Martinez⁸⁷⁵, John N. Mitchell⁸⁷⁶, Clovis C. Morrisson⁸⁷⁷, Charles Ares ir Herbert Sturz⁸⁷⁸, M. L. Friedland⁸⁷⁹, T. C. Daintith ir A. B. Wilkinson⁸⁸⁰ publikacijose analizavo teisės būti paleistam, taikant užstatą, galimybes. Teisės būti paleistam įgyvendinimo galimybės, taikant elektroninį stebėjimą kaip priemonę mažinti užstato taikymą, buvo analizuota Samuel R. Wiseman⁸⁸¹, Michael Gross⁸⁸², S. Fahy, K. Baggaley, A. Baker, T. Minassian, V. Filippelli⁸⁸³.

873 Carlton D. Stoiber, „The Right to Liberty: A Comparison of the European Convention on Human Rights with United States Practice“, *Human Rights* 5, 3 (1976): 333–364, <https://www.jstor.org/stable/27879034>.

874 Arthur John Keffe, „Practicing Lawyers’ Guide to the Current Law Magazines“, *American Bar Association Journal* 52, 6 (1966): 590–592, https://books.google.to/books?id=vlthSCckILIC&printsec=front-cover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

875 Patricia Wald ir Jenny Martinez, „Provisional Release at the ICTY: A Work in Progress“, iš *Essays on ICTY Procedure and Evidence*, Editors: Richard May, David Tolbert, John Hocking, Ken Roberts, Bing Bing Jia, Daryl Mundis, ir Gabriël Oosthuizen, (E-Book (PDF), 2021), 231, https://brill.com/edcoll-chap/book/9789004478268/B9789004478268_s025.xml.

876 John N. Mitchell, „Wiretapping and Pretrial Detention - Balancing the Rights of the Individual with the Rights of Society“, *Judicature* 53, 5 (1969): 188–192, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/judica53&div=58&id=&page=>.

877 Clovis C. Morrisson Jr., „The Rights of the Accused under the United States Constitution and the European Human Rights Convention“, *Wisconsin Law Review* 1 (1968): 192–209, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/wlr1968&div=4&id=&page=>.

878 Charles Ares ir Herbert Sturz, „Bail and the Indigent Accused“, *Crime and Delinquency* 8, 1 (1962): 12–20, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001112876200800103>.

879 Martin Lawrence Friedland, „Arrest, Bail and Legal Aid“, *Canadian Journal of Corrections* 12, 3 (1970): 221–228, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cjc-cj12&div=32&id=&page=>.

880 Terence C. Daintith ir Aaron B. Wilkinson, „Bail and the Convention: British Reflections on the Wemhoff and Neumeister Cases“, *American Journal of Comparative Law* 18, 2 (1970): 326–342, <https://www.jstor.org/stable/839397>.

881 Samuel R. Wiseman, „Pretrial Detention and the Right to Be Monitored“, *Yale law journal* 123, 5 (2014): 1382–1396, <https://ssrn.com/abstract=2238639>.

882 Michael Gross, *Electronic Monitoring Systems (EMS) in the Pre-Trial Environment: Constitutionality, Cost-Effectiveness and Other Factors* (Washington: the National Criminal Justice Reference Service, 1992), <https://www.ojp.gov/njrs/virtual-library/abstracts/electronic-monitoring-systems-ems-pre-trial-environment>.

883 Karla Dhungana Sainju ir kt. „Electronic Monitoring for Pretrial Release: Assessing the Impact“, *Federal probation journal* 82, 3 (2018): 3–10, https://www.uscourts.gov/sites/default/files/82_3_1.pdf.

IŠVADOS:

1. Baudžiamajame procese prigimtinė teisė būti laisvam gina asmenį nuo savavališko, neteisėto, perteklinio laisvės atėmimo skiriant kardomąsias priemones. Tokia gintis veikia nuo faktinio įtariamojo (kaltinamojo) laisvės atėmimo momento (laikiniškai sulaikius, suėmus, taikant kitą laisvę atimančią kardomąją priemonę ir kt.) iki teismo tyrimo ir bylų proceso pirmosios instancijos teisme stadijose iki asmuo paleidžiamas ar (ir) priimamas nuosprendis, nepaisant įsiteisėjimo, ir netaikoma po apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, skiriant kardomąsias priemones, bei nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme. Teisė būti laisvam aiškinama materialiuoju teisiniu ir procesiniu teisiniu požiūriais. Materialiuoju teisiniu požiūriu – įtariamojo (kaltinamojo) teisė, sprendžiant kardomųjų priemonių skyrimo, pratęsimo, parinkimo ir kt. klausimus, siekti jų netaikymo arba kardomųjų priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu, skyrimo, taikant sąlygas, garantuojančias, kad jis netrukdytų sklandžiam baudžiamajam procesui. Procesiniu teisiniu požiūriu – įtariamojo (kaltinamojo) teisė kreiptis su prašymu, skundu apginti teisę būti laisvam, reikalaujant neskirti kardomosios priemonės, ją panaikinti, pakeisti švelnesne kardomąja priemone ar sušvelninti kardomosios priemonės taikymo sąlygas.
2. Kardomųjų priemonių instituto taikymo procese turi būti derinami šie dėmenys, t. y. įtariamojo (kaltinamojo) teisės ir laisvės (teisė į laisvę, judėjimo laisvė, teisė į privatų gyvenimą ir kt.) ir viešasis interesas kaip siekis apsaugoti visuomenę nuo pavojingo asmens ir atskleisti nusikalstamas veikas, kaltuosius asmenis patraukti baudžiamajon atsakomybėn, užtikrinti, sėkmingą baudžiamąjį persekiojimą. Asmens teisė į laisvę yra itin svarbi teisė, todėl sprendžiant dėl jos ribojimo, proporcingumo ir mažiausios intervencijos principai bei mažiau ribojančios alternatyvos kriterijus, apimantis poreikį taikyti asmeniui palankesnę alternatyvą, įgyja lemiamą svorį. Teisė būti laisvam pirmumą viešojo intereso atžvilgiu lemia ir teisė į laisvę baudžiamajame procese prezumpcija, grindžiama nekaltumo prezumpcijos, asmenų lygybės principais, kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimu, ypatingo stropumo kriterijumi. Ji preziumuoja faktą, kad kardomųjų priemonių skyrimo procese egzistuoja asmens laisvei palankios aplinkybės. Teisėsaugos institucijų pareigūnams ginčijant teisės į laisvę prezumpciją, konstitucinės vertybės vertinamos, vadovaujantis proporcingumo, mažiausios intervencijos, ultima ratio principais, taip pat vertinant BPK 121 straipsnio 4 dalyje numatytas aplinkybes.
3. Elektroninis stebėjimas teisės aktuose gali būti įtvirtinamas kaip probacijos elementas, bausmė, baudžiamąjo poveikio priemonė, kardomoji priemonė, apsaugos priemonė. Disertacinio tyrimo pagrindu siūloma tokia elektroninio stebėjimo kaip kardomosios priemonės baudžiamajame procese samprata – tai procesinė prievartos priemonė, galinti būti savarankiška ar atskiros kardomosios priemonės sudėtine dalimi, vykdymo būdu ar efektyvumą stiprinančiu elementu, turinti sąsają su asmens kūnu, pasižyminti skirtingo laipsnio ir intensyvumo asmens laisvę suvaržančiu poveikiu, techninėmis priemonėmis užtikrinanti asmens buvimo

vietos, judėjimo ir komunikavimo elektroninę kontrolę, galinti įgyvendinti teisę būti laisvam arba suteikti alternatyvą instituciniam įkalinimui, naudojama siekti netrukdomo baudžiamojo proceso ir (ar) įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimo baudžiamajame procese, ir (ar) užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms, ir (ar) apsaugoti nukentėjusįjį ar kt. asmenį baudžiamajame procese.

4. BPK naudojamas terminas „intensyvi priežiūra“ neidentifikuoja šios kardomosios priemonės sąsajos su elektronika ir apibūdina ją kaip visais atvejais intensyvią priemonę. Jos intensyvumo laipsnis priklauso nuo ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo skirtų įpareigojimų, todėl terminas „intensyvi priežiūra“ keistinas į „elektroninis stebėjimas“, kuris tiksliau perteikia šios kardomosios priemonės esmę – asmens teisės ar laisvės suvaržymą, stebint elektroninėmis techninėmis priemonėmis.
5. Elektroninio stebėjimo sąlygos lemia asmens teisių ir laisvių (teisę būti laisvam, judėjimo laisvę, teisę į privatumą, asmens neliečiamybę ir orumą, bendravimo laisvę, teisę į darbą) suvaržymo mastą. Elektroninis stebėjimas sudaro prielaidas įgyvendinti įtariamojo, kaltinamojo teisę būti laisvam, kai šia kardomąja priemone sukliamas laisvės suvaržymo mastas yra laisvės ribojimas, o jos taikymas paremtas mažiausios intervencijos principu (alternatyvi suėmimui kardomoji priemonė siaurąja (lot. *sensu stricto*) prasme). Kai elektroninis stebėjimas sukelia ne laisvės ribojimą, bet jos atėmimą, ši kardomoji priemonė neįgyvendina teisės būti laisvam, tačiau yra institucinio įkalinimo alternatyva (alternatyvi suėmimui kardomoji priemonė plačiąja (lot. *sensu largo*) prasme). Laisvės suvaržymo mastas nustatomas pagal objektyvius laisvės suvaržymo laipsnio ir intensyvumo kriterijus, vertinant jos rūšį, trukmę, poveikį ir įgyvendinimo būdą. Laisvės suvaržymo masto nustatymui neturi įtakos įtariamojo (kaltinamojo) subjektyvus (dis)komforto vertinimas, savanoriškumas, laisvės atėmimo įstaigos sąlygos, režimai, aplinkybės, ar asmuo skundė paskirtą kardomąją priemonę.
6. Teisės būti laisvam ir paleistam skirtis yra laisvę atimančios kardomosios priemonės taikymo momentas – skyrimas ir (arba) jos tęsimas. Pagal įtvirtinimo teisės akte būdą teisė būti paleistam gali būti savarankiška teisė arba teisės būti laisvam dalis. Konstitucijos 20 straipsnio 1, 2 dalies nuostatos, saugančios asmenį nuo savavališko suėmimo, laikytinos apimančios asmens teisę būti laisvam baudžiamajame procese, sprendžiant kardomųjų priemonių klausimus. Teisė būti laisvam randama BPK nuostatose, paremtose proporcingumo, suėmimo kaip *ultima ratio* kardomosios priemonės, mažiausios intervencijos principais ir įtvirtinančiose suėmimui alternatyvias kardomasias priemones, ribojančiose maksimalią suėmimo trukmę, supaprastinančiose kardomųjų priemonių parinkimo, švelninimo, panaikinimo tvarką.
7. Elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas yra valstybių kompetencijos klausimas, tačiau tarptautinė teisė ir ES teisė nustato principus, kuriais jis turi būti grindžiamas: proporcingumo, teisėtumo, lygiateisiškumo, privataus gyvenimo neliečiamumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės ir kt. principais. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas turi spragų, galinčių lemti minėtų teisės principų ir teisės būti laisvam pažeidimus, susiklosčius tam tikroms situacijoms:

- 7.1. Teisėtumo, suėmimo kaip *ultima ratio* principų neatitinka ir teisė būti laisvam gali pažeisti žemiau nurodytų klausimų BPK nereguliuojantis, elektroninio stebėjimo vykdymą poįstatyminiame teisės akte įtvirtinantis elektroninio stebėjimo reglamentavimas. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas nereglamentuoja:
- 7.1.1. a) periodo tarp paleidimo iš suėmimo ir elektroninio stebėjimo įrangos montavimo. Paleisto iš suėmimo asmens sulaikymas iki policijos pareigūnų atvykimo elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu būtų neteisėtas, nereglamentuotas veiksmas, pažeidžiantis teisę būti paleistam, teisėtumo principą, Konstitucijos, tarptautinės ir ES teisės aktų nuostatas. Jei asmuo būtų nedelsiant paleistas iki įrangos sumontavimo, kyla rizika neužtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų; b) asmens pristatymo policijos automobiliu į jo gyvenamąją vietą montuoti elektroninio stebėjimo įrangą ir tokio pristatymo fiksavimo dokumentuose. EŽTT ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vežimas policijos automobiliu yra vertinamas kaip laisvę atimantis veiksmas, prilyginamas sulaikymui, todėl jis privalo būti numatytas BPK ir dokumentuojamas, kitaip įtariamajam (kaltinamajam) laisvė atimama ne įstatymo nustatyta tvarka; c) įrangos montavimo termino;
- 7.1.1.1. Elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas turėtų būti tobulintinas BPK 131¹ straipsnį papildant nauja nuostata, numatančia išipareigojimą vykti kartu su policijos pareigūnais į paskirtą vietą elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimo tikslu. Asmenį pristatant policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, turėtų būti nedelsiant surašomas elektroninio stebėjimo įrangos montavimo protokolas, kuriame turėtų būti fiksuojama: laisvės atėmimo data, laikas, vieta, asmens, kuris vežamas montuoti elektroninio stebėjimo įrangą vardas, pavardė, tikslas ir rezultatas, kada ir ar įranga buvo sumontuota. Šiuo aspektu BPK taip pat gali būti tobulintinas numatant, kad asmeniui suėmimas taikomas iki elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo momento. Turėtų būti numatytas elektroninio stebėjimo įrangos sumontavimo terminas ir įvardinta, kad už elektroninio stebėjimo techninės įrangos montavimą atsako policijos pareigūnas;
- 7.1.2. BPK nereglamentuoja to, kad pirmiausia teismui būtų pateikta informacija apie elektroninio stebėjimo taikymo technines galimybes konkrečioje vietoje, ir tik po to teismas spręstų klausimą, ar skirti elektroninį stebėjimą. Teismui paskyrus elektroninį stebėjimą, o paskui pareigūnams įsitikinus, kad šios kardamosios priemonės taikymui nėra techninių galimybių, susidaro neteisėtam asmens laisvės suvaržymui palanki situacija. Paleidus asmenį, kyla rizika netrukdoma baudžiamajam procesui, o sulaikymas tokiu atveju yra nereglamentuotas, todėl būtų neteisėtas;
- 7.1.2.1. BPK turėtų būti įtvirtinta pareiga prokurorui kreipiantis dėl kardamosios priemonės skyrimo į teismą pateikti teismui informaciją, ar asmens gyvenamojoje vietoje yra sąlygos įrengti techninę įrangą ir taikyti elektroninį stebėjimą. Tai padėtų išvengti elektroninio stebėjimo skyrimo, nesant techninių

galimybių šios kardomosios priemonės taikymui;

7.2. Teisinio reguliavimo, nedetalizuojančio, kokioje vietoje gali būti stebimas asmuo, nebuvimas sudaro sąlygas, skiriant elektroninį stebėjimą, pažeisti lygia-teisiškumo, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės principus, teisę būti laisvam:

7.2.1. Asmens nuosavos gyvenamosios vietos neturėjimo aplinkybė įgyja specifinę reikšmę skiriant elektroninį stebėjimą, kadangi ji gali turėti lemiamą reikšmę dėl elektroninio stebėjimo skyrimo. Teismų praktikoje būna atvejų, kai įtariamasis (kaltinamasis) suimamas vien todėl, kad neturi gyvenamosios vietos. Nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas, gyvenamųjų vietų keitimas neturėtų būti aplinkybė, šalinanti elektroninio stebėjimo taikymo galimybes ar daranti neigiamą įtaką socialinės aplinkos vertinimui, šios aplinkybės nekliudo taikyti elektroninį stebėjimą ne asmens namuose, o kitose vietose, kai svarstomas kitų kardomųjų priemonių skyrimo klausimas;

7.2.1.1. BPK turėtų būti reglamentuojama, kad asmuo, kuriam taikomas elektroninis stebėjimas, turi teisę kardomąją priemonę atlikti ne jam nuosavybės teise priklausančioje nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jei tokios neturi ar ji nėra techniniu aspektu tinkama elektroninio stebėjimo taikymui, o kitoje vietoje, jei pateikia teismui patalpų, kuriose ketina atlikti kardomąją priemonę, nuomos, panaudos ar kt. sutartį ir savininko, nuomininko ar kitais pagrindais valdančio tas patalpas asmens rašytinį sutikimą, arba rašytinį specializuotos įstaigos, kurioje asmuo laikinai apgyvendintas (pavyzdžiui, gydantis nuo narkomanijos, alkoholizmo ir kt.), rašytinį sutikimą. Manytina, jog elektroninis stebėjimas galėtų būti naudingas ir tais atvejais, kai asmeniui taikomas gydymas nuo priklausomybių ir kai asmuo dar nepasiruošęs išeiti į laisvę, tačiau pagrindo laikyti jį suimtą taip pat nėra;

7.3. Esamas nacionalinis teisinis reguliavimas tinkamai neįgyvendina Direktyvos 2011/99/ES, kai Lietuvai vykdant Europos apsaugos orderį, aukai taikomos elektroninio stebėjimo priemonės:

7.3.1. Nukentėjusiojo stebėjimas elektroninėmis priemonėmis Lietuvoje šiuo metu nėra galimas. Jei Lietuva yra apsaugos orderį vykdančioji šalis, kuri turi vykdyti aukos apsaugą panaudojant elektronines stebėjimo priemones, atsiranda iššūkių dėl neregamentuotų klausimų;

7.3.1.1. Siekiant deramai įgyvendinti Direktyvą 2011/99/ES, garantuoti efektyvią nukentėjusio asmens apsaugą, siūlytina teisės aktuose sudaryti galimybes taikyti kuo panašesnes apsaugos priemones į paskirtas išduodančioje valstybėje. Įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje turi būti įtrauktas BPK 131¹ straipsnis. BPK 131¹ straipsnis galėtų būti papildytas nuostata, kad nukentėjusiajam sutinkant, jam kartu su kaltininku, kuriam paskirti įpareigojimai gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ar prie jo nesiartinti, neieškoti ryšių, gali būti taikomos elektroninio stebėjimo techninės priemonės. Taip būtų stiprinama nukentėjusių asmenų apsauga nacionaliniame baudžiamajame procese ir vykdant Direktyvą 2011/99/ES;

- 7.3.1.2. BPK 119 straipsnis turėtų būti papildytas, įrašant dar vieną kardomųjų priemonių paskirtį – apsaugoti kitus proceso dalyvius.
8. Siekiant užtikrinti teisės būti laisvam, sprendžiant kardomųjų priemonių parinkimo klausimus, įgyvendinimą, proporcingumo, mažiausios intervencijos, suėmimo kaip *ultima ratio* priemonės principų laikymąsi, teiktini šie pasiūlymai Lietuvos teismų praktikos tobulinimui:
- 8.1. Siekiant įvykdyti pareigą prieš skiriant laisvę atimančią kardomąją priemonę svarstyti švelnesnes kardomasias priemones:
- 8.1.1. Tikslinga BPK 122 straipsnio 7 dalį taikyti nepriklausomai nuo to, ar byloje yra nustatyti suėmimo pagrindai ar jų požymiai, ir realiai bei motyvuotai svarstyti suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybes. Tinkamas BPK 122 straipsnio 7 dalies nuostatos taikymas įpareigoja teisės taikytoją alternatyvių suėmimui kardomųjų priemonių netrauktioti kaip suėmimo termino trumpinimo priemonių;
- 8.1.2. Laikantis BPK 125 straipsnio 1, 2 dalies 4 reikalavimų, Konstitucinio Teismo, EŽTT jurisprudencinių išaiškinimų, nenaudoti abstrakčių, bendro pobūdžio, šabloniškų motyvų, skiriant, tęsiant, keičiant, naikinant kardomasias priemones, ir nurodyti konkrečius duomenis, pagrįstus byloje surinkta medžiaga, kurie leistų teismui argumentuotai pagrįsti duomenų pakankamumo kriterijų bei kardomosios rūšies parinkimą;
- 8.2. Siekiant užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų įgyvendinimą ir tinkamos kardomosios priemonės rūšies parinkimą, tikslinga:
- 8.2.1. Kitoms aplinkybėms, galinčioms turėti reikšmės, sprendžiant dėl kardomosios priemonės, priskirti technines elektroninio stebėjimo taikymo galimybes;
- 8.2.2. Sveikatos būklę priskirti prie aplinkybių, kurioms esant neskirtinas elektroninis stebėjimas, jei bylos duomenys pagrindžia, kad elektroninio stebėjimo technika neigiamai veikia (paveikė) asmens sveikatos būklę, elektroninio stebėjimo nešiojama įranga trukdo reikiamų medicininių tyrimų atlikimui ir pan.
- 8.2.3. Kardomųjų priemonių skyrimo ir parinkimo klausimų nesieti su aplinkybe, kaip šie klausimai išspręsti kitiems byloje dalyvaujantiems proceso dalyviams, o vertinti konkrečiai su įtariamuoju, kaltinamuoju susijusias byloje nustatytas aplinkybes.

PASIŪLYMAI:

1. Siūlytina BPK ir Lietuvos Respublikos įstatymą dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo patikslinti pagal disertacijoje suformuluotas išvadas.

2. BPK 119 straipsnį siūlytinas papildyti ir išdėstyti jį taip:

119 straipsnis. Kardomųjų priemonių paskirtis

Kardomosios priemonės gali būti skiriamos siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, *apsaugoti kitus proceso dalyvius*.

3. BPK 123 straipsnio 2 dalį siūloma papildyti ir išdėstyti ją taip:

123 straipsnis. Suėmimo skyrimo tvarka

2. Prokuroras, manydamas, kad įtariamajam, kuris nėra sulaikytas, būtina skirti suėmimą, kreipiasi su pareiškimu į tyrimo atlikimo vietos apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, – teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėją. Prokuroro pareškime turi būti nurodyti šio Kodekso 125 straipsnio 2 dalyje nustatyti duomenys, *taip pat informacija, ar įtariamojo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, ar kitoje kardomosios priemonės vykdymo vietoje yra techninės galimybės taikyti elektroninį stebėjimą*. Teisėjas, nusprendęs patenkinti prokuroro pareiškimą, priima nutartį skirti suėmimą, nusprendęs atsisakyti pareiškimą patenkinti, – nutartį atsisakyti skirti suėmimą ar nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę.

4. Autorė BPK 131¹ straipsnį siūlo išdėstyti nauja redakcija:

131¹ straipsnis. Elektroninis stebėjimas

1. Elektroninis stebėjimas – kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis.

2. *Elektroninį stebėjimą ikiteisminio tyrimo metu prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi. Prašyme skirti elektroninį stebėjimą pateikiama informacija, ar įtariamojo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, ar kitoje kardomosios priemonės atlikimo vietoje yra techninės galimybės taikyti elektroninį stebėjimą. Elektroninio stebėjimo paskyrimo klausimas sprendžiamas posėdyje, į kurį kviečiami prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas. Kai byla perduota į teismą, dėl elektroninio stebėjimo paskyrimo ar jo termino pratęsimo priimdamas nutartį nusprendžia teismas, kurio žinioje yra byla.*

3. *Skiriant elektroninį stebėjimą, nustatomos šios kardomosios priemonės sąlygos. Ikteisminio tyrimo teisėjas, teismas gali uždrausti įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam artintis prie nukentėjusiojo ir kartu su juo gyvenančių asmenų bet kurioje vietoje, kur jis (jie) yra, taip pat prie namų, darbo vietos ar bet kurios kitos lankomos vietos, o šių įsipareigojimų laikymosi stebėjimui užtikrinti, nukentėjusiajam sutinkant, jam gali būti paskirti elektroninio stebėjimo prietaisai. Ikteisminio tyrimo teisėjas ar teismas turi teisę, prieš skirdamas elektroninį stebėjimą, įpareigoti prokurorą pateikti informaciją, ar asmens, kuriam svarstoma skirti elektroninį stebėjimą, gyvenamojoje vietoje ar kitoje kardomosios priemonės atlikimo vietoje yra sąlygos įrengti reikiamą techninę įrangą.*

Elektroninio stebėjimo vykdymo ir kontrolės taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija.

4. Elektroninio stebėjimo terminą nustato ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutartyje, tačiau iš karto elektroninis stebėjimas negali viršyti šešių mėnesių. Šis terminas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi gali būti pratęstas iki trijų mėnesių. Pratęsimų skaičius neribojamas.

5. Įtariamasis įspėjamas, kad už nustatytų elektroninio stebėjimo sąlygų pažeidimą ir už šio straipsnio 6 ir 7 dalyse nustatytų pareigų ir draudimų nesilaikymą jam gali būti paskirtas suėmimas, jei tam būtų pagrindas.

6. Įtariamasis, kuriam paskirtas elektroninis stebėjimas, privalo:

1) dėvėti elektroninį stebėjimo įtaisą;

2) laikytis nustatytos dienotvarkės.

7. Įtariamajam, kuriam paskirtas elektroninis stebėjimas, draudžiama nusiimti, gaudinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą.

8. Įtariamasis, kaltinamasis, nuteistasis turi teisę elektroninį stebėjimą atlikti ne savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jei tokios neturi ar ji nėra techniškai tinkama šios kardamosios priemonės taikymui, kai asmuo pateikia į bylą patalpų, kuriose ketina atlikti kardomąją priemonę, nuomos, panaudos ar kt. sutartį ar savininko, nuomininko, ar kitais pagrindais valdančio tas patalpas asmens rašytinį sutikimą, arba rašytinį specializuotos įstaigos, kurioje asmuo yra (bus) laikinai apgyvendintas, rašytinį sutikimą.

9. Tais atvejais, kai elektroninis stebėjimas nutartimi paskiriamas nesulaikytam ar nesuimtam įtariamajam ar nesuimtam kaltinamajam, jis turi pareigą vykti kartu su policijos pareigūnais į nutartyje paskirtą kardamosios priemonės atlikimo vietą elektroninio stebėjimo įrangos montavimo tikslu. Asmenį pristatant policijos automobiliu montuoti elektroninio stebėjimo įrangą, rašomas elektroninio stebėjimo įrangos montavimo protokolas, kuriame fiksuojama: sulaikymo data, laikas, vieta, įtariamąjo ar kaltinamojo vardas, pavardė, teisinis pagrindas, rezultatas, ar įranga buvo sumontuota, jei taip data, laikas.

10. Tais atvejais, kai priimamos nutartys atsisakyti skirti suėmimą ir skirti elektroninį stebėjimą ar pakeisti suėmimą elektroniniu stebėjimu, suėmimas taikomas iki kol bus sumontuota elektroninio stebėjimo įranga. Elektroninio stebėjimo įrangą policijos pareigūnai sumontuoja nedelsiant nuo nutarties gavimo policijos įstaigoje dienos, bet ne vėliau kaip per 3 dienas.

11. Ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo nutartys dėl elektroninio stebėjimo paskyrimo, jo termino pratęsimo ar atsisakymo paskirti elektroninį stebėjimą ar pratęsti terminą įsiteisėja nuo jų priėmimo dienos ir yra skundžiamos šio Kodekso X dalyje nustatyta tvarka.

5. Siekiant tinkamai įgyvendinti Direktyvą 2011/99/ES Lietuvai vykdant Europos apsaugos orderį, siūlytini tokie Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo 45 straipsnio pakeitimai:

45 straipsnis. Europos apsaugos orderio pripažinimas Lietuvos Respublikoje

1. Kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos baudžiamojo proceso metu priimtą ir Lietuvos Respublikai perduotą Europos apsaugos orderį Lietuvos Respublikoje nedelsdamas, per įmanomai trumpiausią laiką nuo Europos apsaugos orderio gavimo dienos, pripažįsta asmens, dėl kurio priimtas šis sprendimas, gyvenamosios (buvimo) vietos apylinkės teismas, kai byla nagrinėjama teisme (toliau VIII ir IX skyriuose – teismas), arba ikiteisminio tyrimo teisėjas, kai vyksta ikiteisminis tyrimas (toliau VIII ir IX skyriuose – ikiteisminio tyrimo teisėjas). Pripažindamas Europos apsaugos orderį, teismas arba ikiteisminio tyrimo teisėjas parenka ir paskiria vieną ar kelis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131¹, 132¹ straipsniuose, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72¹ straipsnyje nurodytus įpareigojimus ir (ar) draudimus, kurie labiausiai atitinka kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos išduotame Europos apsaugos orderyje nurodytus įpareigojimus ir (ar) draudimus, tačiau negali būti už juos griežtesni.

Publikacijos disertacijos tema

1. Jurka, Raimundas, ir Ieva Žentelytė. „European Supervision Order – is it the Ballast for Law Enforcement or the Way out of the Deadlock?“. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 1 (2017): 31-45.
2. Jurka, Raimundas, ir Ieva Žentelytė. „Intensive supervision and protection of human rights: symptoms of the panopticon“. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2 (2018): 101-115.
3. Jurka, Raimundas, ir Ieva Žentelytė. „Intensyvi priežiūra: procesinės prievartos veiksmingumo ir intervencijos į privatų gyvenimą disonanso problema“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika / Criminalistics and forensic expertology: science, studies, practice / Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика, XV, I tomas – Book I – I Том*, Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 476-490. Kaunas: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, 2019.

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Ieva Žentelytė

**ELECTRONIC MONITORING (INTENSIVE
SUPERVISION) AS A PREREQUISITE FOR
THE RIGHT TO BE AT LIBERTY IN CRIMINAL
PROCEDURE**

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2023

The doctoral dissertation has been prepared in 2016-2023, defended at Mykolas Romeris University according to the right to perform PhD studies given to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by Order No. V-160 of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania, dated 22nd February 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Raimundas Jurka (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral dissertation is going to be defended before the Defence Board in the Field of the Science of Law of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairperson:

Prof. Dr. Rima Ažubalytė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Doc. dr. Mindaugas Bilius (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Edita Gruodytė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Habil. Dr. Arkadiusz Lach (Nicolaus Copernicus University, Poland, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Jolanta Zajančauskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Defence Board in the Field of the Science of Law in Room I-414 at Mykolas Romeris University on September 15th, 2023, 1:00 PM.

Address: 20 Ateities str., Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on August 15th, 2023.

The doctoral dissertation can be accessed in Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino pr. 51, Vilnius), in the library of Mykolas Romeris University (Ateities g. 20, Vilnius) and in the library of Vytautas Magnus University (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

ELECTRONIC MONITORING (INTENSIVE SUPERVISION) AS A PREREQUISITE FOR THE RIGHT TO BE AT LIBERTY IN CRIMINAL PROCEDURE

SUMMARY

Relevance of the topic and the problem of the research. Electronic monitoring is used in many areas of life. In healthcare, electronic monitoring with *global positioning* system (hereinafter – GPS) and smart devices such as headbands, smart watches, sensors embedded in clothing, smart jewellery, skin patches, electronic textiles or electronic tattoos⁸⁸⁴ is used to monitor the movements of people with dementia to prevent them from getting lost⁸⁸⁵. In education, it is used to monitor pupils' attendance and to transmit information to teaching and psychological staff and to parents or guardians⁸⁸⁶. In these areas, electronic monitoring helps to collect meaningful data to predict and identify the risks of students dropping out of school prematurely, to engage them, to encourage them to continue their education⁸⁸⁷, and to control pandemics. In the latter case, a number of digital school management platforms and electronic school absence and influenza surveillance systems are used⁸⁸⁸. At Presbyterian Hospital in Charlotte, United States of America (where in 2005 an electronic monitoring system prevented the abduction of a baby from the hospital⁸⁸⁹), Applied Digital's external identification technology is used for the prevention of baby abduction. Each baby wears a VeriChip™

884 Thanos G. Stavropoulos ir kt., "IoT Wearable Sensors and Devices in Elderly Care: A Literature Review", *Sensors* 20, 10 (2020): 2, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7288187/>.

885 Ruth Bartlett, Tula Brannelly, Päivi Topo, "Using GPS Technologies with People with Dementia A Synthesising Review and Recommendations for Future Practice", *Tidsskrift for omsorgsforskning* 5, 3 (2019): 84, <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2387-5984-2019-03-08>; Eleanor Bantry White and Paul Montgomery, "Electronic tracking for people with dementia: an exploratory study of the ethical issues experienced by carers in making decisions about usage", *Dementia* 13, 2 (2014): 216, https://www.researchgate.net/publication/260559384_Electronic_tracking_for_people_with_dementia_An_exploratory_study_of_the_ethical_issues_experienced_by_carers_in_making_decisions_about_usage.

886 "Cedefop.europa, accessed 9 March 2023, <https://www.cedefop.europa.eu/da/content/school-absenteeism-electronic-monitoring-system-example-vet-school-portugal>.

887 "Cedefop.europa, accessed 9 March 2023, <https://www.cedefop.europa.eu/sl/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/using-data-identify-risk-learners>.

888 Dennis Ip ir kt., "Electronic School Absenteeism System for Multiple Disease Surveillance in Hong Kong," *Online Journal of Public Health Informatics* 6,1 (2014): e37, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4050793/>; Calvin K.Y. Cheng ir kt., "Electronic school absenteeism monitoring and influenza surveillance, Hong Kong," *Emerging Infectious Diseases* 18, 5 (2012): 885, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3358086/>.

889 "Health Care. Technology prevented infant abduction, VeriChip says", accessed 9 March 2023, <https://www.bizjournals.com/southflorida/stories/2005/07/18/daily9.html>.

implantable chip or wears a Hugs™ device on the ankle or wrist, and electronic monitoring is carried out at hospital exits to detect unauthorised removal of babies from the healthcare facility⁸⁹⁰.

890 The European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission, *Opinion on the ethical aspects of ICT implants in the human body*. Opinion No 20, 2005, ec.europa., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/92bdd8a2-77fe-486b-8b83-d3dc1e34d29f/language-en/format-PDF/source-77404434>.

The topic of electronic monitoring is equally important and relevant in the criminal justice cycle. The internationalisation of electronic monitoring in criminal justice is a trend, with the adoption of the Council of Europe Recommendations on electronic monitoring⁸⁹¹. Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 19 February 2014 on electronic monitoring (hereinafter – the Recommendation) brought together the best practices of the Member States in order to provide guidance to Member States and to prevent inappropriate and flawed forms of regulation and application of electronic monitoring⁸⁹².

In Lithuania, before the introduction of intensive supervision in the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania (hereinafter – CPC), the number of detainees per 100 000 inhabitants was above or close to the European average when compared to the European average:

37.1 in 2013, compared to an average of 23.1⁸⁹³;

32.0 in 2014, compared to an average of 23.1⁸⁹⁴;

22.8 in 2015, compared to an average of 23.7⁸⁹⁵.

The Seimas of the Republic of Lithuania (hereinafter – the Seimas) in 2015, understanding that the excessive use of the most severe the detention coercive measure, detention, is detrimental to individual rights and freedoms. The Law on Amendments and Supplements to Articles 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania, and the addition to the Code of the Republic of Lithuania by Articles 131-1, 430-1 (hereinafter – the Law on Amendments to the Criminal Procedure Code), which came into force in 2016 and added intensive supervision to the list of the detention coercive measures in the CPC⁸⁹⁶. In the explanatory

891 J. Robert Lilly, “The 2014 Council of Europe recommendation on electronic monitoring: an American perspective”, *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 512, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9539-1#citeas>.

892 “Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring”, [coe.int](https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4), viewed 7 March 2023, <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282014%29+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4>.

893 Marcelo F. Aebi ir Natalia Delgrande, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I - Prison populations, survey 2013, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2015), 99-100, <https://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>.

894 Marcelo F. Aebi, Melanie M. Tiago and Christine Burkhardt, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I - Prison populations, survey 2014, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2015), 79, https://wp.unil.ch/space/files/2019/02/SPACE-I-2014-Report_Updated_190129.2-1.pdf.

895 Marcelo F. Aebi, Melanie M. Tiago and Christine Burkhardt, *Council of Europe annual penal statistics SPACE I - Prison populations, survey 2015, final report* (Council of Europe & University of Lausanne, 2016), 76, https://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_Final_Report_161215_REV170425.pdf.

896 „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo

memorandum to the Law amending the CPC, the legislator explained that it introduced intensive supervision in the hope of reducing the use of the most severe a detention coercive measure, i.e. detention, and thus reducing the number of pre-trial detainees, and saving funds⁸⁹⁷. After the consolidation of intensive supervision, the frequency of pretrial detention actually began to decrease, but this is only one of the factors influencing the decrease in pretrial detention. Other circumstances also have an influence, such as criminality dynamics, (de)criminalization of criminal acts, etc., but the analysis of these phenomena is not the task of this thesis, so statistical data are not analyzed.

This the detention coercive measure is referred to as electronic monitoring in international and European Union (hereinafter – EU) law and legal scholarship. This thesis will also use the legal term of electronic monitoring, but as far as the legal regulation of the CPC and the practical application of Article 131¹ of the CPC in judicial practice are concerned, the term intensive supervision will be used for objective reasons. The appropriateness of the use of the term electronic monitoring will be substantiated later in the thesis.

The introduction of electronic monitoring in the CPC was intended to reduce the use of excessive procedural coercion in criminal proceedings. Excessive and extensive use of detention leads to unnecessary restrictions on the rights and freedoms of the individual, and therefore violates the principles of detention as *ultima ratio*, proportionality, the principle of minimum intervention in the field of the detention coercive measures, and does not guarantee the exercise of the right to be at liberty in criminal procedure. Criminal procedure often involve restrictions on the rights and freedoms of the individual, but the provisions of Article 11(1) of the CPC oblige the use of any procedural coercion only where the necessary procedural objectives can not be achieved without them. While the public interest in imposing detention coercive measures is manifested in the aim of protecting the public from a dangerous person and detecting criminal offences, bringing the guilty to justice and ensuring successful prosecution, the public interest is also manifested in the protection of the rights and freedoms of the suspect or accused⁸⁹⁸. This means that the application of procedural coercion cannot infringe the rights and freedoms of the individual. In order to ensure the protection of one of the most important personal rights guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter – Convention), the right to liberty, the European Court of Human Rights (hereinafter – ECtHR) has

ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A5B996E81B0>.

897 „Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-4759, XIP-4760 aiškinamasis raštas“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.432319?fwid=16j6tph46p>, point 5, 7.

898 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 320 straipsnio 4 dalies, 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1721/content>.

developed the presumption in favour of release derived from Article 5 of the Convention, which may be based on the presumption of innocence, the principle of equality, the prohibition of torture, inhuman or degrading treatment or punishment, and the standard of special diligence. It presupposes the existence of circumstances favourable to liberty when imposing detention coercive measures and establishes the rule that the liberty of the suspect or accused is the norm in criminal procedure and that detention is an exception to the norm. Although some Lithuanian scholars have analysed the presumptions of “weight” developed in the ECtHR jurisprudence, no attention has been paid to the analysis of the purpose of the presumption in favour of release so far.

The same Article 5 of the Convention also implies the right to be at liberty, which is understood as the possibility for a suspect or accused person to participate in criminal procedure in freedom, subject to certain guarantees that he or she will not obstruct the criminal procedure. It is also reflected in a number of international and EU legal acts, as well as in the provisions of the Constitution of the Republic of Lithuania (hereinafter – the Constitution) and the CPC, which will be analysed in this dissertation and the substantive and procedural aspects of this right will be presented. In the process of imposing and selecting detention coercive measures, when the public interest and the individual’s right to liberty collide, the individual’s right to liberty takes precedence. In this respect, it should be noted that the Lithuanian case-law does not always follow this rule, forming a contrary practice of giving priority to the public interest. The right to be at liberty has not yet been analysed in Lithuanian criminal procedure law. Foreign scholars have paid more attention to the analysis of this right, although it has not been analysed in detail either. This study presents a new approach to the right to be at liberty as including the right to be released, with the distinction between the imposition or continuation of a the detention coercive measures deprived liberty order. It is argued that unanswered doctrinal questions give rise to misinterpretation and misapplication of the provisions of the CPC. The principles of proportionality, detention as an *ultima ratio* measure, the principle of minimum intervention and the criterion of least restrictive measure, as well as the validity of the presumption in favour of release and the protection of the right to be at liberty in the context of detention coercive measures, mean that there must be alternatives to detention. Although, it should be noted, there is no unanimity in legal scholarship as to the validity of distinguishing between alternatives to detention. The most modern, one of the newest and least studied of detention coercive measures introduced by the legislator in the CPC in order to reduce the use of detention is intensive supervision.

Electronic monitoring has also been little studied by Lithuanian scientists. There have been no comprehensive theoretical studies on electronic monitoring in Lithuania. Although the foundations for research on electronic monitoring were laid as early as 2010 in E. Losis’ dissertation “Measures of coercion in criminal procedure”, only sporadic publications on electronic monitoring have appeared since then. Detention coercive measures and electronic monitoring have not been analysed in Lithuanian criminal procedure law in terms of the extent of restraint of liberty, as a detention coercive measure capable of restricting or depriving liberty. Although electronic

monitoring has been extensively studied abroad, there is still no unanimous scientific opinion on the essence of electronic monitoring⁸⁹⁹. There are several definitions of electronic monitoring⁹⁰⁰, there is no uniform approach to this detention coercive measure from the point of view of the dignity of the individual, the inviolability of private life, and there are different views on the distinction between detention coercive measures as an alternative to detention.

Electronic monitoring is the surveillance and control of a person's location, movements and communications by technical means. It could be a detention coercive measure to ensure the exercise of the right to be at liberty in criminal procedure. It is the only detention coercive measure, apart from detention, where the law enforcement authorities know whether the person is present in the place where he or she is supposed to be, or where he or she is exactly. This means that electronic monitoring is a kind of intermediate detention coercive measure between total deprivation of liberty upon detention and total release. The range of restrictions on the rights and freedoms of a person subject to electronic monitoring (right to liberty, freedom of movement, right to privacy, etc.) depends on the conditions imposed by the pre-trial judge or court. The variety of conditions and the extent of the freedom restricted may lead to this detention coercive measure being both a deprivation of liberty and a mere restriction of liberty. Nevertheless, the right to be at liberty is not guaranteed by the excessive use of detention when it should be the *ultima ratio*. Electronic monitoring could be a suitable, more frequently used alternative to detention, a tool for the implementation of the right to be at liberty and the prevention of infringements of Article 5 of the Convention, provided that the gaps in the legislation and the practical problems of its application are filled. It is noted in academic doctrine that, although the legislator has laid down a general provision in Article 11 of the CPC defining the concept of the principle of proportionality, this principle is not properly implemented in criminal procedure in the application of measures of coercion due to the lack of clarity of its content. According to scholars, this situation creates preconditions for unjustified restrictions and abuse of human rights⁹⁰¹. This view also justifies further research to find ways to strengthen the protection of individual rights and freedoms in the context of detention coercive measure and to ensure that the principle of proportionality is at work in the process of imposing them. For this reason, this topic was chosen for the dissertation, in the hope that the research will help to resolve the inaccuracies of the legal regulation and practical problems, will help to strengthen the protection of the rights and freedoms of the individual, to ensure the implementation of the right

899 Mike Nellis, "Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects", *Crime Law Soc Change* 62 (2014): 493, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9540-8>.

900 Simona Mesonienė, „Elektroninis monitoringas baudmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas“, *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 47–57, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3266>.

901 Artūras Panomariovas ir Egidijus Losis, "Proportionality: from the Concept to the Procedure", *Jurisprudencija* 2, 120, (2010): 258, <https://repository.mruni.eu/handle/007/11686>.

to be at liberty in the criminal procedure, and will strengthen the functioning of the principle of proportionality and the principle of detention as an *ultima ratio* measure. Although the issues of legal regulation and application of electronic monitoring which are related to the transfer of its execution or control to a foreign state have not been analysed by scholars, these issues will not be dealt with in this dissertation and may be the subject of further scientific research.

In the light of the above-mentioned considerations confirming the relevance of the topic, the problem of the research is formulated by posing the following questions: in which cases can electronic monitoring fulfil the right to be at liberty in the context of the imposition of detention coercive measures? How can electronic monitoring be regulated and applied in practice to ensure the right to be released?

The novelty and significance of the research. For the first time in Lithuanian science, the right to be at liberty and electronic monitoring are analysed from the point of view of a detention coercive measure implementing this right, distinguishing its material and procedural aspects. When using the term “right to be at liberty”, it will be meant that a person can participate in criminal procedure in freedom on the basis of Article 5(1) and (3) of the Convention. If the narrower right of a person to be at liberty on account of continued detention on the basis of Article 5(3) of the Convention is to be analysed, the term “right to be released” will be used. It is also the first time in Lithuanian scholarship that the purpose and meaning of the presumption in favour of release in the application of detention measures is analysed. This right and the presumption in favour of release derive from Article 5 of the Convention. The dissertation proposes a new term for the detention coercive measure in question - electronic monitoring. For the first time in Lithuanian legal science, electronic monitoring is analysed as a detention coercive measure that can restrict or deprive liberty according to the extent of the restriction of liberty, and the types of detention coercive measures are examined in detail. It is also the first time that electronic monitoring has been analysed as a tool that can contribute to the protection of other participants in the proceedings, which is why the study proposes to include a new purpose for detention coercive measures – the protection of other participants in the criminal procedure. Scholars differ in their views on the validity of the distinction between (the imposition of) alternative measures to detention, and the thesis examines this aspect and presents a new approach to alternative measures in both the broad and narrow senses of the term.

This research will be significant at a theoretical level, as it fills a gap in academic jurisprudence. It will also be significant at a practical level, as it will be useful to the legislator for the improvement of legislation and to the practitioner of law. The research can serve as a basis for further academic studies.

The purpose of the research. To analyse electronic monitoring and to highlight the possibilities of this detention coercive measure to implement the right to be at liberty, with a view to suggesting ways of improving its regulation and application in case law.

The objectives of the research:

1. Formulate a definition of the right to be at liberty and the presumption in favour of release, highlighting the content and scope of this right;
2. Define the concept of electronic monitoring, discuss the main types and the possibilities of restricting rights and freedoms;
3. Identify gaps and shortcomings in the legal framework for electronic monitoring, and make suggestions on how criminal procedure and other related legislation could be improved;
4. To analyse the Lithuanian case law in this area and to make suggestions to the legal practitioners.

The defended statements of the research.

1. It is inappropriate to describe electronic monitoring as a less severe detention coercive measure than detention, since it is only the conditions of electronic monitoring, which impose obligations and prohibitions, that determine the extent of the restriction of a person's liberty that it imposes, which can be equated with detention.
2. Similarly, it is inappropriate to describe this detention coercive measure as intensive supervision, since its essence consists in the restriction of a person's right or liberty by means of monitoring and control by electronic technical means. The intensity of the restriction of the rights and freedoms of the individual varies from case to case and depends on the conditions of electronic monitoring.
3. The existing legal framework for electronic monitoring and the practice of applying detention coercive measure do not comply with the principles of proportionality, detention as *ultima ratio*, and do not guarantee the right to be at liberty in criminal procedure.

The methodology of the research. “Law is a social phenomenon, i.e. a social reality”⁹⁰². Since law, as a science that investigates social reality, is characterised by the fact that it is as we perceive it, the research is based on the philosophical theory of constructivism. From a constructivist point of view, knowledge is not definitive and immutable, but rather knowledge is partly personal, constructing meaning based on experience⁹⁰³. According to constructivism, the world is seen as an interaction of thinking individuals, streams of consciousness that construct reality⁹⁰⁴. Knowledge

902 Linas Baublys ir kt., *Teisės teorijos įvadas, 2 leidimas, Liber amicorum prof. dr. Egidijui Jarašiūnui* – 60 (Vilnius, MES, 2010), 42.

903 Gintautė Žibėnienė ir Valdonė Indrašienė, *Šiuolaikinė didaktika* (Vilnius: Registrų centras, 2018), 46, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16217/30_Siuolaikine%20didaktika.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

904 Egon G. Guba and Yvonne S. Lincoln, “Competing paradigms in qualitative research”, in *Handbook of qualitative research*, (Eds.) Norman K. Denzin and Yvonne S. Lincoln (London: SAGE publications, 1998), 110-111, <https://studylib.net/doc/8400883/-1994--competing-paradigms-in-qualitative-research>.

is created, constructed by people in their interaction with the world⁹⁰⁵. In the same way, a scientist interprets the information he receives according to his experience and knowledge. Constructivist theory emphasises cognition, and this work also seeks to develop a deeper knowledge of electronic monitoring, the right to be at liberty, which is analysed and evaluated in order to achieve the set objectives. The thesis also follows the paradigm of human rights protection.

Different research methods are used to achieve the aim and objectives of the dissertation. The data for the dissertation is collected through document sampling and document analysis. The data were processed using content analysis, comparative, systematic analysis, induction and linguistic methods.

The document analysis method was used to gather information relevant to the scientific problem in scientific publications, legislation, court decisions⁹⁰⁶. The approach of foreign and Lithuanian scholars and the results of their research on the issues of electronic monitoring and the right to be at liberty were examined in depth. The provisions of international and EU legal acts, Lithuanian and foreign legal acts are analysed. For the analysis of the legislation on the issue of (non)establishment and regulation of electronic monitoring, the countries of France, Switzerland, Finland, Sweden, England and Wales, Belgium, Portugal, Estonia, Germany, Spain, New Zealand were selected for the analysis of border legislation, using convenience sampling and the linguistic criterion of the publication of the legislation in the English language⁹⁰⁷. The sample of procedural judgments is purposive, criterion-based. The purposive sampling method was used to select, according to the nature of the issues they dealt with, a sample of 100 judgments in criminal proceedings from 2017 to 2023, which dealt with the imposition, continuation, revocation or modification of the intensive supervision measure. The analysis also covered the relevant jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania (hereinafter – the Constitutional Court), the ECtHR, and the Court of Justice of the European Union (hereinafter – CJEU).

A qualitative content analysis approach was used to analyse, interpret, organise and summarise the written information and to generate new knowledge⁹⁰⁸, following the principle of saturation of information, until it was considered that the information gathered was sufficient to draw generalisations and conclusions. The content analysis method has helped to reveal the divergent views of scholars on the ability of electronic monitoring as detention coercive measure to ensure the smooth functioning of criminal procedure, the compatibility of electronic monitoring with the principles of respect

905 Mordechai Gordon, "Toward A Pragmatic Discourse of Constructivism: Reflections on Lessons from Practice", *Educational Studies* 45 (2009), 39, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131940802546894>.

906 Vilma Žydžiūnaitė ir Stanislav Sabaliauskas. *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai* (Vilnius: VAGA, 2017), 65.

907 M. Patton, *Qualitative evaluation and research methods* (Beverly Hills, CA: Sage 1990), 180-181; Žydžiūnaitė and Sabaliauskas, *ibid*: 63.

908 Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, *supra* note 23: 57.

for privacy and human dignity, and the validity of the distinction between alternatives to detention. The sources examined using the above method provided the basis for the study's reasoning. This method was used to analyse the regulation of electronic monitoring in Lithuania and in selected foreign countries, as well as its application in Lithuanian court practice. The analysis of Lithuanian case law was useful in clarifying the practical application of the provisions of the CPC in the context of the imposition of detention coercive measures. An analysis of the provisions of the Constitution and the rulings of the Constitutional Court was carried out, as the Constitution is the supreme legal act that underpins the country's legal system. The provisions of international and EU legal acts take precedence over national legislation, with the exception of the Constitution⁹⁰⁹. Therefore, in order to make proposals for the improvement of the legal regulation of electronic monitoring, it is important that they are compatible with the Constitution and constitutional jurisprudence. The analysis of the jurisprudence of the ECtHR and the CJEU on the right to be at liberty and on electronic monitoring has been important for the interpretation of the content and scope of the right to be at liberty enshrined in the Convention and the Charter of Fundamental Rights of the European Union (hereinafter – Charter).

The induction method was chosen because the research explored new or fragmented issues (presumption in favour of release, the right to be at liberty, electronic monitoring and alternatives to detention in the broad and narrow sense)⁹¹⁰. This approach has been used to draw generalised conclusions on the purpose of electronic monitoring, the possibilities of exercising the right to be at liberty, the substantive and procedural legal aspects of this right, and the possible understanding of alternatives to detention in the broad and narrow sense. The induction method was used to formulate the conclusions of the dissertation and to make proposals for the improvement of the regulation and practical application of electronic monitoring.

The comparative approach aimed at revealing the legal framework for the regulation

909 Toma Birmontienė, „Konstitucinė teisė ir tarptautinė bei Europos sąjungos teisė: kas diktuoja teisės sistemų sąveikos ribas?“, iš *XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei. Liber amicorum Sauliui Katuokai*, Mykolo Romerio universitetas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 76, 92, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17502/Liber%20Amicorum_2020-74-102.pdf?sequence=1; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų išsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos, sąlygų ir aprašymų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatoms, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatoms“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content>.

910 Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, *supra* note 23: 69.

of electronic monitoring, the methods of securing it, the installation and dismantling of the equipment, the time limits, the circumstances relevant for the imposition of electronic monitoring, the place of execution, and the implementation of the European Protection Order by means of electronic monitoring. This approach has been used to make proposals for improving the regulation of electronic monitoring in Lithuania.

The use of the *systemic analysis method* is due to the systemic nature of the law and of the CPC as a systemic piece of legislation. Specific provisions of the CPC and other laws were analysed in terms of their relationship with other provisions of the same law and other laws. The method of systemic analysis helped to reveal the expression of the right to liberty in criminal proceedings in the context of the imposition of detention coercive measures. It allowed us to identify the impact of the presumption in favour of release on the right to be at liberty, the ways in which this right is enshrined in legislation, whether directly in the text of the legislation or derived from the totality of certain provisions of the law, the types of electronic monitoring and the principles whose observance contributes to the exercise of the right to be at liberty. This approach assesses national legislation and case law in the context of international and EU law, as well as the jurisprudence of the ECtHR and the CJEU.

The *linguistic method* was used to interpret the meaning of the CPC and other legal provisions by analysing the meaning of the words used in their text. This method was used to analyse the concept of electronic monitoring and the meaning of the terms “electronic monitoring” and “intensive supervision”.

Survey of the research. The right of the suspect and the accused to be at liberty, which includes the right to be released, in the context of the imposition of detention coercive measure, the presumption in favour of release, the analysis of electronic monitoring in the context of the detention coercive measure guaranteeing the right to be at liberty, the variety of its types (unilateral, bilateral, multilateral electronic monitoring, electronic monitoring by implanting monitoring equipment under the skin, etc.), has not been analyzed by the Lithuanian scientists, but some related issues have been already studied by the legal scholars.

The public interest in criminal procedure has been analyzed by R. Ažubalytė⁹¹¹, A. Panomariovas⁹¹², E. Losis⁹¹³. The necessity of assessing in each individual case whether the public interest outweighs the right to liberty when remanding a person in custody has been mentioned in a scientific publication by D. Jočienė⁹¹⁴. The right to

911 Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1)“, *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 23, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3463>.

912 Artūras Panomariovas, „Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2001).

913 Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15995?show=full>.

914 Danutė Jočienė, „Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos“, *Teisė* 45 (2002): 59, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367185671947/J.04~2002~1367185671947.pdf>.

be at liberty and the presumption in favour of release referred to above derive from Article 5 of the Convention, which has already been analysed in J. Kanapeckaitė's (Zajančauskienė's) dissertation entitled "Criminal procedure in respect of offences involving suspected (accused) persons with physical or mental defects (disorders)", but in the aspect of the violation of the legitimate interests of the persons who have committed the offence, who are mentally disabled"⁹¹⁵. G. Goda, in his thesis "Detention and the Protection of Human Rights (Comparative Legal Analysis)", in his analysis of detention, focused on the development of the human right to liberty of the person⁹¹⁶. Some aspects of the right to be at liberty have been discussed by R. Jurka and M. Gušauskienė, who examined the compatibility of detention with the principle of *ultimum remedium* (last resort). The authors consider the principles of proportionality (Article 11 of the CPC), subsidiarity, and *ultima ratio* to be the equivalents of the *ultimum remedium* principle, the essence of which is the same - the requirement of last resort⁹¹⁷. The principle of detention as an *ultima ratio* has also been examined by S. Bikelis⁹¹⁸. The principle of proportionality has been analysed in detail by R. Ažubalytė⁹¹⁹, A. Panomariovas⁹²⁰, E. Losis⁹²¹, S. Žičienė⁹²², G. Goda⁹²³, J. Dešriūtė and E. Rimšelis⁹²⁴, A.

915 Jolanta Kanapeckaitė, „Baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis įtariami (kaltinami) asmenys su fiziniais ar psichiniais trūkumais (sutrikimais)“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004), 135, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18201/Disertacija_Kanapeckaitė.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

916 Gintaras Goda, „Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 1995).

917 Raimundas Jurka ir Marina Gušauskienė, „Suėmimo atitikties *ultimum remedium* principui diskusiniai klausimai“, *Teisės problemos* 2, 64 (2009): 62–80, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2009-2-jurka-gusauskiene.pdf>.

918 Walter Hammerschick et al, *DETOUR - Towards Pre-trial Detention as Ultima Ratio. Comparative Report* (Vienna, 2017), https://www.researchgate.net/publication/330765062_DETOUR_-_Towards_Pre-trial_Detention_as_Ultima_Ratio_Comparative_Report.

919 Rima Ažubalytė, „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 260–291, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudencija/article/view/5279>; Raimundas Jurka ir kt., *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009), 152–172.

920 Panomariovas ir Losis, *supra* note 18: 264.

921 Losis, *supra* note, 30; Egidijus Losis, „Įrodinėjimo dalykas taikant prievartos priemones“, iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo* (prof. dr. Egidijaus Palskio atminimui), mokslo studija, Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, Artūras Panomariovas, Raimundas Jurka, Alvydas Barkauskas, Rima Ažubalytė, Petras Ancelis, Egidijus Losis, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Eglė Latauskienė, Jolanta Zajančauskienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 271–324, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16779/9789955193227.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

922 Simona Žičienė, „Proporcingumo principas Europos arešto orderio išdavimo ir vykdymo procese“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2022).

923 Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*, (Vilnius: Registrų centras, 2014), 39–84.

924 Justina Dešriūtė ir Ernestas Rimšelis, „Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese“, *Teisės apžvalga* 2, 14, (2016): 411–435, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/29956db7-e3f7-4b88-a789-d177f9904b47/content>.

Šindeikis⁹²⁵, L. Beliūnienė⁹²⁶, S. Bikelis⁹²⁷, D. Bereikienė and Ž. Vaščova⁹²⁸, I. Danėlienė⁹²⁹, E. Leonaitė⁹³⁰ and other legal scholars. O. Fedosiuk⁹³¹, D. Pranka⁹³², G. Švedas⁹³³, A. Dambrauskienė⁹³⁴, S. Zaksaitė⁹³⁵ and others have studied the *ultima ratio* principle in criminal law.

The focus on electronic monitoring as a detention coercive measure was given by E. Losis. In his dissertation “Measures of coercion in criminal procedure”, the researcher laid the foundations for the scientific research on electronic monitoring by analysing it in 2010, when it had not yet been introduced as a detention coercive measure in the CPC. Chapter 3.3 of the dissertation, “Electronic monitoring as a measure of coercion” analyses the concept, principles and types of electronic monitoring, as well as the possibilities of its use in criminal procedure⁹³⁶. After the legislator introduced

925 Algimantas Šindeikis, „Žodžio laisvė ir kitos konstitucinės vertybės: pusiausvyros nustatymo problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011).

926 Lina Beliūnienė, „Konstitucinių vertybių pusiausvyra ir jos pagrindimas konstitucinėje jurisprudencijoje“, *Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis* 2, 10 (2008): 138–139, https://lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2008-210.pdf.

927 Skirmantas Bikelis, „Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I).Proporcingumo principas ir bausmės už kontrabandą“, *Teisės problemos* 4, 78 (2012), https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Bikelis12_4.pdf; „Nusikaltimo padarymo priemonės dalies nefiskavimas ar jos vertės dalies išieškojimas iš proporcingumo principo perspektyvos“, *Teisės problemos* 2, 96 (2018), https://teise.org/wp-content/uploads/2018/08/Bikelis-2018_2-96.pdf.

928 Daiva Bereikienė ir Žana Vaščova, „Proporcingumo principo reikšmė Europos arešto orderio taikymo kontekste“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 7, (2012), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14874/Bereikien%C4%973.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

929 Ingrida Danėlienė, „Proporcingumo principas administracinėje teisėje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Ingrida-Dan%C4%97lien%C4%97_Proporcingumo-principas-administracin%C4%97je-teis%C4%97je.pdf.

930 Erika Leonaitė, „Proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013), 362, https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Erika-Leonait%C4%97_Proporcingumo-principas-Europos-%C5%BDmogaus-Teisi%C5%B3-Teismo-jurisprudencijoje.pdf.

931 Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija* 19, 2, (2012): 715–738, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>.

932 Darius Pranka, „Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamajoje teisėje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15968?show=full>.

933 Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė*, 82, (2012): 12–25, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:4563719/>.

934 Aušra Dambrauskienė, „Ultima ratio principo įgyvendinimas kriminalizuojant veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), <https://epublications.vu.lt/object/elaba:24866994/>.

935 Salomėja Zaksaitė, „Manipuliacijos sporto varžybomis Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir ultima ratio principo“, *Teisės problemos* 81, 3 (2013): 56–75, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-3-zaksaitė.pdf>.

936 Losis, *supra note* 30.

intensive supervision in the CPC, the researcher focused in the publication on the concept and types of intensive supervision. In terms of the intensity of control over a person, he distinguished between active, using a special device such as a bracelet, passive, involving voice control over the telephone, and a mixed form of electronic monitoring, involving active and passive forms, and in terms of equipment, he distinguished between electronic monitoring via radio and fixed telephone lines, as well as GPS and mixed. In his scientific works, E. Losis has revealed the positive effects of electronic monitoring on the Lithuanian criminal procedure: ensuring human rights and freedoms, solving the problem of overcrowding in detention facilities and the high cost of maintaining detainees⁹³⁷.

Another Lithuanian researcher, G. Sakalauskas, who has also studied electronic monitoring as a detention coercive measure, is less positive about electronic monitoring. According to Sakalauskas, the legislator introduced electronic monitoring in spite of the critical stance of the Lithuanian Law Institute scholars. The scholar considers that commercial interests of private service providers may be behind it, points out that the development of electronic monitoring in Lithuania is still at an early stage, the legal basis of electronic monitoring is unclear, there is a lack of scholarly discussion on the compliance of electronic monitoring with the proportionality principle, the impact on the constitutional rights of the individual, and the possible negative impact on the person⁹³⁸. S. Bikelis has suggested in a scientific publication that the use of intensive supervision does not significantly reduce the number of persons in custody, but rather serves to release persons earlier from custody⁹³⁹. The institution of detention coercive measure has been extensively analysed in scientific publications by R. Ažubalytė, E.

937 Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“, iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas, Oleg Fedosiuk, Aurelijus Gutauskas, Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Romualdas Drakšas, Edita Gruodytė, Pranas Kuonis, Remigijus Merkevičius, Gintautas Sakalauskas, Ilona Michailovič, Pavelas Kujalis, Jolanta Zajanchauskienė, Eglė Latauskienė, Rita Aliukonienė, Andželika Vosyliūtė, Marina Gušauskienė, Ernestas Rimšelis, Artūras Panomariovas, Justas Namavičius, Tomas Girdenis, Aušra Kargaudienė, Silvija Gervienė, Mindaugas Bilius, Albertas Milinis, Egidijus Losis, Jurgita Spaičienė, Andriejus Stolarovas, Mindaugas Girdauskas, Marius Kuzminovas, Neringa Palionienė, Simona Žizienė (Vilnius: Registrų centras, 2014), 413-428.

938 Gintautas Sakalauskas, “Elektronische Überwachung in weiteren europäischen Ländern: Litauen”, in *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich - Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele, Judith Treig (Hrsg.) (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 395, 399, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/lsharrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

939 Skirmantas Bikelis, „Suėmimo taikymo pokyčiai Lietuvoje: teisinės kultūros perspektyva“, *Kriminologijos studijos*, 6, (2018): 8–28, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/download/12672/11276/16314>.

Losis⁹⁴⁰, R. Jurka⁹⁴¹, E. Rimšelis⁹⁴², G. Goda⁹⁴³, A. Vingilė⁹⁴⁴, but no attention has been paid to electronic monitoring. S. Mesonienė⁹⁴⁵ has focused on intensive supervision in the context of parole from correctional institutions. R. Uscila⁹⁴⁶ dealt with intensive supervision in the context of penitentiary law.

This paper draws mainly on research carried out by authors in foreign countries where the right to be at liberty and the right to be released have long been the subject of electronic monitoring.

It is agreed in the scientific literature that research on the theoretical and practical aspects of electronic monitoring abroad has been carried out since 1964 in the research papers of R. K. Schwitzbel, R. L. Pahnke, T. Armstrong, G. Reiner, J. L. Philips, A. H. Cowe, M. Renzema⁹⁴⁷, and has been continued by the same and other researchers. Electronic monitoring has been extensively analysed by M. Nellis, who has highlighted the concept of electronic monitoring, its origins, the types of private or public entities that can control the execution of the measure⁹⁴⁸, the types of electronic monitoring and their impact on the repressiveness of electronic monitoring⁹⁴⁹, and the technical

940 Rima Ažubalytė ir Egidijus Losis, "The function of measures of coercion that are applied on the basis of breach of criminal procedure", *Societal Studies* 2, 2 (2009): 207–223, <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1431>.

941 Raimundas Jurka, „Žmogaus teisių gynimas Lietuvos baudžiamajame procese: antropocentrinio požiūrio link“, iš *Regnum est : 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui - 20 : Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui*, Mykolo Romerio universitetas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 335–351, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16741/9789955192480.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

942 Ernestas Rimšelis, „Ikiteisinio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomasias priemones“, *Jurisprudencija* 75, 67 (2005): 69–75, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2980>.

943 Gintaras Goda, „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“, *Teisė* 35, (2000): 17–27, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185451774/J.04~2000~1367185451774.pdf>; „Teisė kreiptis į teismą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo“, *Teisės problemos* 98, (2016): 27–40, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1495636865674/>.

944 Aušra Vingilė, „Problematiniai kardomųjų priemonių taikymo aspektai“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 9 (2013): 309–325, <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5954>.

945 Simona Mesonienė, „Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje“, *Jurisprudencija* 3, 117, (2009): 207, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1550>; Mesonienė, *supra note*, 22: 50.

946 Rokas Uscila, „Elektroninio stebėjimo priemonių taikymas baudžiamajame justicijoje“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Henryk Malewski, Magdalena Tomaszewska (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2016), 399–410, <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/09/270101-1.pdf>.

947 Losis, *supra note*, 54: 420; Mesonienė, *supra note*, 17: 47–57.

948 Mike Nellis, "The Electronic Monitoring of Offenders in England and Wales - Recent Developments and Future Prospects", *British Journal of Criminology* 31, 2 (1991): 165–185, <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/31/2/165/444167>.

949 Nellis, *supra note* 16: 489–510.

aspects⁹⁵⁰. F. Dünkel looked at the impact of electronic monitoring on the size of the prison population and the reduction in re-offending, with net-widening effects and costs⁹⁵¹, the regulatory and application issues⁹⁵². The legal aspects of electronic monitoring as punishment have been analyzed by G. E. Rush⁹⁵³, R. Kornhauser, K. Laster⁹⁵⁴, R. Jones⁹⁵⁵, M. Nellis⁹⁵⁶, J. Bungerfeldt⁹⁵⁷, K. Beyens, M. Roosen⁹⁵⁸, the impact on recidivism has been studied by M. Renzema, E. Mayo-Wilson⁹⁵⁹, A. Henneguelle, B. Monnery, A. Kensey⁹⁶⁰, risk, criminogenic factors have been analysed by M. DeMichele, B. Payne⁹⁶¹ using electronic monitoring. The technical aspects of electronic monitoring

-
- 950 Mike Nellis, "Implant Technology and the Electronic Monitoring of Offenders: old and new questions about compliance, control and legitimacy", in *Legitimacy and Compliance in Criminal Justice*, Adam Crawford, Anthea Hucklesby, London: Routledge, 2012, 159-180, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203113998-9/8-implant-technology-electronic-monitoring-offenders-mike-nellis>.
- 951 Frieder Dünkel. "Electronic Monitoring in Europe - a Panacea for Reforming Criminal Sanctions Systems? A Critical Review", *Criminology Studies* 6, (2018): 58-77, <https://www.journals.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/12674/11279>.
- 952 Frieder Dünkel ir kt. "You'll never stand-alone': Electronic monitoring in Germany", *European Journal of Probation* 9, 1 (2017): 29, <https://journals.sagepub.com/eprint/kpuVBex3FqFAuF2yZkSm/full>.
- 953 George E. Rush. "Electronic surveillance: an alternative to incarceration. An Overview of the San Diego County Program," *American Journal of Criminal Justice* 12, 2 (1988): 219-242, <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02888936#citeas>.
- 954 Ryan Kornhauser ir Kathy Laster, "Punitiveness in Australia: electronic monitoring vs the prison", *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 445-474, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9538-2#citeas>.
- 955 Richard Jones, "The electronic monitoring of offenders: penal moderation or penal excess?", *Crime Law Soc Change* 62, (2014): 475-488, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-014-9537-3>.
- 956 Mike Nellis, "Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding The Experience of Electronically Monitored Curfews", *European Journal of Probation University of Bucharest* 1, 1 (2009): 41-65, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/206622030900100104>.
- 957 Jan Bungerfeldt, "Old and new uses of electronic monitoring in Sweden", *Criminal Justice Matters* 95, 5 (2014): 4-5, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902193>.
- 958 Kristel Beyens ir Marijke Roosen. "Electronic monitoring and reintegration in Belgium", *European Journal of Probation* 9, 1, (2017): 11-27, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2066220317704132>.
- 959 Marc Renzema ir Evan Mayo-Wilson, "Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders?", *Journal of Experimental Criminology* 1 (2005): 215-237, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11292-005-1615-1>.
- 960 Anaïs Henneguelle et al. "Better at Home than in Prison? The Effects of Electronic Monitoring on Recidivism in France", *The Journal of Law and Economics* 59, 3 (2016): 1-53, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2711649.
- 961 Matthew DeMichele ir Brian Payne, "Electronic supervision and the importance of evidence-based practices," *Federal Probation*, 74, 2 (2010): 1-16, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/2010/09/electronic-supervision-and-importance-evidence-based-practices>.

ring have been analysed by M. Toombs⁹⁶², Kenneth Russell⁹⁶³, M. Bagaric, D. Hunter, G. Wolf⁹⁶⁴, A. K. Schmidt⁹⁶⁵. The technological impact of electronic monitoring has been addressed by R. Granja⁹⁶⁶. The evolution of electronic monitoring has been analysed by J. R. Lilly, R. A. Bal⁹⁶⁷, M. Martinovic⁹⁶⁸. The purpose of electronic monitoring and the objectives of its development have been analysed by Rita Haverkamp, Markus Mayer, Rene Levy⁹⁶⁹. The differences between unilateral and bilateral electronic monitoring and the possibility of ensuring the protection of the participants in the proceedings have been analysed by E. Erez and P. R. Ibarra⁹⁷⁰. N. F. Caiado analysed the principles of electronic monitoring and its potential to address the decline in the number of detainees⁹⁷¹, the issues of violations and reactions to them, the comparison between electronic monitoring and the cost of detention, and the future prospects of electronic monitoring⁹⁷². The potential of electronic monitoring as a detention coercive measure

962 Thomas G. Toombs, "Monitoring and Controlling Criminal Offenders Using the Satellite Global Positioning System Coupled to Surgically Implanted Transponders: Is It Viable Alternative to Prison?," *Criminal Justice Policy Review* 7, 3-4 (1995): 341-346, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088740349500700309?journalCode=cjpa>.

963 Kenneth Russell, "Electronic Monitoring Equipment," *International Review of Law, Computers & Technology* 4 (1989): 139-142, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13660869.1989.9966284>.

964 Mirko Bagaric, Dan Hunter ir Gabrielle Wolf. "Technological Incarceration and the End of the Prison Crisis," *Journal of Criminal Law and Criminology*, 108, 1, (2018): 98, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7618&context=jclc>.

965 Annesley K. Schmidt, "Electronic monitoring: what does the literature tell us?," *Federal Probation Journal* 62, 2 (1998): 10, <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal/1998/12/electronic-monitoring-what-does-literature-tell-us>.

966 Rafaela Granja, "The Invisible Implications of Techno-Optimism of Electronic Monitoring in Portugal", *Comunicação e sociedade*, 40 (2021): 251, <https://journals.openedition.org/cs/6350?lang=en>.

967 James Robert Lilly ir Richard A. Ball, "A Brief History of House Arrest and Electronic Monitoring," *Northern Kentucky Law Review* 13, 3 (1987): 343-374, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/brief-history-house-arrest-and-electronic-monitoring>.

968 Marietta Martinovic, "New Zealand's extensive electronic monitoring application: "Out on a limb" or "leading the world"?", *Practice: The New Zealand Corrections Journal* 5, 1 (2017): https://www.corrections.govt.nz/resources/research/journal/volume_5_issue_1_july_2017/new_zealands_extensive_electronic_monitoring_application_out_on_a_limb_or_leading_the_world.

969 Rita Haverkamp, Markus Mayer ir Rene Levy, "Electronic Monitoring in Europe", *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 12, 1 (2004): 36-45, <https://brill.com/view/journals/eccl/12/1/eccl.12.issue-1.xml>.

970 Edna Erez, Peter R. Ibarra, and Norman A. Lurie, "Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases-A Study of Two Bilateral Programs," *Federal Probation Journal* 68, 1 (2004): 15-16, https://www.researchgate.net/publication/283476281_Electronic_monitoring_of_domestic_violence_cases_-_A_study_of_two_bilateral_programs.

971 Nuno Franco Caiado, "Pre-trial electronic monitoring in Portugal Nuno Caiado explores 24-hour confinement", *Centre for Crime and Justice Studies, Electronic monitoring* 95, (2014): 11, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627251.2014.902197>.

972 Nuno Franco Caiado, "Principais Características da Monitoração Eletrônica em Portugal", *Revista Brasileira de Execução Penal* 1, 1 (2020): 213-233, <https://rbepdepen.depen.gov.br/index.php/RBEP/arti>

in criminal proceedings has been explored by E. Maes, B. Mine, R. Van Brakel⁹⁷³, K. Beyens, M. Roosen⁹⁷⁴. The compatibility of electronic monitoring with constitutional principles has been analysed by L. Zedner⁹⁷⁵, J. R. Lilly⁹⁷⁶.

One of the most important scientific works is the anthology “*Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich – Bestandsaufnahme und Perspektiven*”⁹⁷⁷, which presents the results of various scientific projects carried out in different countries and which have investigated electronic monitoring. In this anthology, renowned researchers have described the state of electronic monitoring in their country and the criminal policy debate on the subject, and have assessed the prospects for further development of electronic monitoring. Studies on electronic monitoring can also be found in individual or multi-country experiences, for example Hannah G. and G. McIvor on electronic monitoring in Scotland⁹⁷⁸, A. Hucklesby and E. Holdsworth on electronic monitoring in England and Wales⁹⁷⁹, A. Hucklesby, K. Beyens, M. Boone, F. Dünkel, G. McIvor, H. Graham on electronic monitoring in Belgium, England and Wales, Germany, the Netherlands and Scotland, Alicia Virani on electronic monitoring in Los Angeles⁹⁸⁰ and others. On the issue of distinguishing between alternatives to detention were valuable research by A. Martufi, Ch. Peristeridou, S.

[cle/view/165](#).

973 Eric Maes ir kt., “Thinking about Electronic Monitoring in the Context of Pre-Trial Detention in Belgium: A Solution to Prison Overcrowding?”, *European Journal of Probation University of Bucharest* 4, 2 (2012): 3-22, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurjp4&div=16&id=&page=>.

974 Kristel Beyens and Marijke Roosen, “Suspects Being Watched in Real Time: Introducing GPS Tracking in Belgium”, *Journal of Technology in Human Services, GPS Tracking of Offenders* 34, 1 (2016): <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15228835.2016.1139417>, 102.

975 Lucia Zedner, *Criminal justice* (New York: Oxford University Press, 2004), 220-222.

976 Lilly, *supra note* 8: 511.

977 Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig, *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich - Bestandsaufnahme und Perspektiven* (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

978 Hannah Graham ir Gill McIvor, *Scottish and International Review of the Uses of Electronic Monitoring*, report No. 8 (Glasgow: Scottish Centre for Crime & Justice Research, 2015), <https://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2015/08/Scottish-and-International-Review-of-the-Uses-of-Electronic-Monitoring-Graham-and-McIvor-2015.pdf>.

979 Anthea Hucklesby ir Ella Holdsworth, „Elektronische Überwachung in den EU - Projektpartnerländern. England und Wales“, in *Elektronische Überwachung von Straffälligen im europäischen Vergleich - Bestandsaufnahme und Perspektiven*, Frieder Dünkel, Christoph Thiele ir Judith Treig (Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2017), 177-204, https://rsf.uni-greifswald.de/storages/uni-greifswald/fakultaet/rsf/lehrstuehle/ls-harrendorf/Bd63_9783942865784.pdf.

980 Alicia Virani, *Pretrial electronic monitoring in Los Angeles County* (California: School of law, Criminal justice program. 2015-2021), https://law.ucla.edu/sites/default/files/PDFs/Criminal_Justice_Program/Electronic_Monitoring_in_Los_Angeles_Report-FINAL.pdf.

Montaldo. M. Anwar, E. Montero Pérez de Tudela and others⁹⁸¹.

The interpretation of the right to be at liberty in the USA law and in Europe under the Convention has been examined by Carlton R. Stoiber⁹⁸². The purpose of the right to be released has been examined by A. John Keffe⁹⁸³, P. Wald, J. Martinez⁹⁸⁴. John N. Mitchell⁹⁸⁵, Clovis C. Morrisson⁹⁸⁶, Charles Ares and Herbert Sturz⁹⁸⁷, M. L. Friedland⁹⁸⁸, T. C. Daintith and A. B. Wilkinson⁹⁸⁹ have analysed the possibilities of the right to bail in publications. The feasibility of implementing the right to be released

981 Adriano Martufi ir Christina Peristeridou, “Pre-trial Detention and EU Law: Collecting Fragments of Harmonisation

Within the Existing Legal Framework”, *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1481, <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/pretrial-detention-eu-law-collecting-fragments-harmonisation>; Rini Fathonah, Sunarto Sunarto ir Mashuril Anwar, “Non-Custodial Sanctions Policy in Renewing the Criminal System in Indonesia (Study of Non-Custodial Sanction Approaches in Draft Law of the Criminal Law)”, from *Proceedings of the 2nd International Conference on Fundamental Rights, I-COFFEES* (2019): 8, <https://eudl.eu/doi/10.4108/eai.5-8-2019.2308635>; Femi Odekunle, “Towards Compensation for Victims of Organised Crime in Developing African Countries”, from *United Nations Asia and Far East Institute, Resource Material Series* 38 (1990): 250, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/toward-compensation-victims-organized-crime-developing-african>; Stefano Montaldo, “Special Focus on Pre-trial Detention and Its Alternatives Under EU Law: An Introduction”, *European Papers, A Journal on Law and Integration* 5, 3 (2020): 1573, <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/special-focus-pretrial-detention-alternatives-under-eu-law-introduction>; Esther Montero Pérez de Tudela, “Alternative measures to pre-trial detention in Europe: what else is there?”, *Confederation of European Probation*, accessed 10 March 2023, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/10/Alternative-measures-to-pre-trial-detention-in-Europe-what-else-is-there.pdf>.

982 Carlton D. Stoiber, “The Right to Liberty: A Comparison of the European Convention on Human Rights with United States Practice”, *Human Rights* 5, 3 (1976): 333-364, <https://www.jstor.org/stable/27879034>.

983 Arthur John Keffe, “Practicing Lawyers’ Guide to the Current Law Magazines”, *American Bar Association Journal* 52, 6 (1966): 590-592, https://books.google.to/books?id=vlthSCCKILIC&printsec=front-cover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

984 Patricia Wald ir Jenny Martinez, “Provisional Release at the ICTY: A Work in Progress”, in *Essays on ICTY Procedure and Evidence*, eds. Richard May, David Tolbert, John Hocking, Ken Roberts, Bing Bing Jia, Daryl Mundis, and Gabriël Oosthuizen, (E-Book (PDF), 2021), 231, https://brill.com/edcollchap/book/9789004478268/B9789004478268_s025.xml.

985 John N. Mitchell, “Wiretapping and Pretrial Detention - Balancing the Rights of the Individual with the Rights of Society”, *Judicature* 53, 5 (1969): 188-192, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/judica53&div=58&id=&page=>.

986 Clovis C. Morrisson Jr., “The Rights of the Accused under the United States Constitution and the European Human Rights Convention”, *Wisconsin Law Review* 1 (1968): 192-209, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/wlr1968&div=4&id=&page=>.

987 Charles Ares ir Herbert Sturz, “Bail and the Indigent Accused”, *Crime and Delinquency* 8, 1 (1962): 12-20, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001112876200800103>.

988 Martin Lawrence Friedland, “Arrest, Bail and Legal Aid”, *Canadian Journal of Corrections* 12, 3 (1970): 221-228, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cjccj12&div=32&id=&page=>.

989 Terence C. Daintith ir Aaron B. Wilkinson, “Bail and the Convention: British Reflections on the Wemhoff and Neumeister Cases”, *American Journal of Comparative Law* 18, 2 (1970): 326-342, <https://www.jstor.org/stable/839397>.

through electronic monitoring as a means of reducing the use of bail was analysed by Samuel R. Wiseman⁹⁹⁰, Michael Gross⁹⁹¹, S. Fahy, K. Baggaley, A. Baker, T. Minassian, V. Filippelli⁹⁹².

990 Samuel R. Wiseman, "Pretrial Detention and the Right to Be Monitored," *Yale law journal* 123, 5 (2014): 1382-1396, <https://ssrn.com/abstract=2238639>.

991 Michael Gross, *Electronic Monitoring Systems (EMS) in the Pre-Trial Environment: Constitutionality, Cost-Effectiveness and Other Factors* (Washington: the National Criminal Justice Reference Service, 1992), <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/electronic-monitoring-systems-ems-pre-trial-environment>.

992 Karla Dhungana Sainju ir kt. "Electronic Monitoring for Pretrial Release: Assessing the Impact," *Federal probation journal* 82, 3 (2018): 3-10, https://www.uscourts.gov/sites/default/files/82_3_1.pdf.

CONCLUSIONS

1. In criminal procedure, the inherent right to be at liberty takes on the form of protecting the individual against arbitrary, unlawful and excessive deprivation of liberty by means of detention coercive measures. It applies from the moment of the actual deprivation of liberty of the suspected (accused) person (temporary detention, custody, detention, other measures deprived liberty, etc.) during the pre-trial investigation and the proceedings before the court of first instance, until the person is released and/or the charge is determined, even if only by a court of first instance irrespective when the judgement becomes final, and it does not apply after conviction in the case of the imposition of detention, and in the appeal process. The right to be at liberty in its legal aspect is: in material law, the right of a suspect (accused), in matters of the imposition, extension, selection, etc. of pre-trial detention, to seek exemption from such measures, or to be subjected to detention coercive measure which do not involve deprivation of liberty, subject to the application of conditions which guarantee that he or she will not impede the smooth functioning of the criminal proceedings; from a process legal point of view - the right of a suspect (accused) to submit a request or complaint to protect his/her right to be at liberty, requesting that a detention coercive measure not be imposed, that it be revoked, that it be replaced by a less severe measure or that the conditions of application of the detention coercive measure be modified.
2. The process of applying detention coercive measure involves the intersection of the constitutional values of the rights and freedoms of the suspect (accused) (right to liberty, freedom of movement, right to private life, etc.) and the public interest, which reveals itself as the desire to protect the public from a dangerous person and to detect criminal acts, to prosecute the person who has committed the criminal act, and to ensure the success of the criminal procedure. The right to be at liberty is a right of great importance, and the principles of proportionality and the principle of minimum intervention, as well as the criterion of the least restrictive alternative, including the need for a more favourable alternative for the person concerned, carry decisive weight when deciding whether to restrict it. The presumption in favour of release, based on the presumption of innocence, the principle of equality, the prohibition of torture, inhuman or degrading treatment or punishment and the standard of special diligence, also determines the primacy of the right to liberty in the public interest. It presupposes the existence of circumstances favourable to the liberty of the individual in the process of imposing detention coercive measures. When the presumption in favour of release is disputed by law enforcement institutions, the constitutional values are assessed in accordance with the principles of proportionality, least interference, *ultima ratio*, as well as in the light of the considerations provided for in Article 121(4) of the CPC.
3. Electronic monitoring could be enshrined in legislation as an element of probation, a penalty, a penal sanction, a detention coercive measure, and a protective measure. The following conception of the electronic monitoring is suggested on the

grounds of the dissertation research: it is a detention coercive measure that can be an independent or a component of a separate detention coercive measure, a mode of execution of detention coercive measure or an element enhancing its effectiveness, having links to the person's body, and characterised by the effect of restricting the person's liberty to varying degrees of degree and intensity, electronic control of the person's location, movements and communications by technical means, capable of exercising the right to be at liberty or of providing an alternative to institutional pretrial detention, used for the purpose of achieving the unhindered criminal procedure and (or) the participation of the suspected, accused or convicted person in criminal procedure and (or) the prevention of new criminal acts and (or) the protection of the victim or other person in criminal procedure.

4. The analysis of academic sources, international and EU legislation and foreign legislation shows that the term "intensive supervision" used in the CPC does not identify the link between this detention coercive measure and electronics and describes it as an intensive measure in all cases. The degree of its intensity depends on the obligations imposed by the investigative judge judge or the court, therefore the term "intensive supervision" should be changed to "electronic monitoring", which more accurately captures the essence of this detention coercive measure – the restriction of a person's right or freedom by electronic means.
5. The conditions for electronic monitoring determine the extent to which a person's rights and freedoms (right to liberty, freedom of movement, right to privacy, right to personal integrity and dignity, freedom of communication, right to work) are restricted. Electronic monitoring is a prerequisite for the realisation of the right to be at liberty of the suspect (accused), where the extent of the restriction of liberty caused by this detention coercive measure is a restriction of liberty and its application is based on the principle principle of minimum intervention (an alternative to pretrial detention in the strict sense of the term *senso stricto*). Where electronic monitoring does not result in a restriction of liberty but in a deprivation of liberty, it does not give effect to the right to be at liberty, but is an alternative to institutional pretrial detention (an alternative to pretrial detention in the broad sense of the term *senso largo*). The extent of the deprivation of liberty shall be determined on the basis of objective criteria relating to the degree and intensity of the deprivation of liberty, taking into account its type, duration, effects and method of implementation. The subjective (dis)comfort of the suspected/accused person, his/her voluntariness, the conditions and regimes of the custodial institution, whether the person has appealed against the detention coercive measure imposed, shall have no bearing on the determination of the extent of the deprivation of liberty.
6. The difference between the right to be at liberty and the right to be released is the moment when the a coercive measure deprived liberty is imposed and (or) continued. The right to be released may be an independent right or a part of the right to be at liberty, depending on the way it is enshrined in a legal act. The provisions of Article 20(1) and (2) of the Constitution, which protect a person against arbitrary detention, are to be regarded as encompassing the right to be at liberty in

criminal procedure in relation to detention coercive measure. The right to be at liberty is found in the provisions of the CPC, which are based on the principles of proportionality, pretrial detention as the *ultima ratio*, and the principle of minimum intervention, and which provide for alternatives to pretrial detention, limit the maximum duration of pretrial detention, and simplify the procedure for the selection, modification, and withdrawal of detention coercive measure.

7. The legal regulation of electronic monitoring is a matter of national competence, but international law and EU law lay down the principles on which it must be based: proportionality, legality, equality, inviolability of private life, pretrial detention as an *ultima ratio* measure, etc. The current legal framework for electronic monitoring has gaps that could lead to violations of these legal principles and the right to be at liberty in certain situations:

- 7.1. The principles of legality and the principle of pretrial detention as the *ultima ratio* are not complied with, and the right to be at liberty may be infringed, by the regulation of electronic monitoring, which is not regulated by the CPC, and which regulates electronic monitoring in a subordinate legislative act, in respect of the following matters. The existing legal framework does not regulate electronic monitoring:

- 7.1.1. a) the period between release from pretrial detention and the installation of electronic monitoring equipment. Pretrial detention of a person released from custody until the arrival of police officers for the purpose of installing electronic monitoring equipment would be an unlawful, unregulated act, violating the right to be released, the principle of legality, the provisions of the Constitution, international and EU law. If a person is released, there is a risk of not securing the objectives established in Article 119 of the CPC; (b) the delivery of a person in a police car to his/her place of residence for the installation of electronic monitoring equipment and the documentation of such delivery. In the case law of the ECtHR and the Supreme Court of Lithuania, the transportation in a police car is considered as an act depriving liberty, which is equivalent to temporary detention, and must therefore be provided for in the CPC and documented, otherwise the suspect (accused) is not deprived of his (her) liberty in accordance with the procedure laid down by the law; (c) the period of time for the installation of equipment;

- 7.1.1.1. The legal regulation of electronic monitoring should be improved by adding a new provision to Article 131¹ of the CPC, providing for an obligation to accompany police officers to a designated place for the purpose of installing electronic monitoring equipment. When a person is brought in a police car for the installation of electronic monitoring equipment, a protocol on the installation of electronic monitoring equipment should be drawn up without delay, which should record: the date, time, place of deprivation of liberty, the name of the person who is being taken for the installation of the electronic monitoring equipment, the purpose and the result, when and whether the equipment was installed. In this respect, the CPC could also be improved by

providing that pretrial detention is imposing until the moment of installation of the electronic monitoring equipment. The time limit for the installation of the electronic monitoring equipment should be specified and it should be stated that the police officer is responsible for the installation of the electronic monitoring equipment;

7.1.2. the CPC does not provide that the court should first be provided with information on the technical possibilities of applying electronic monitoring at a particular location, and only then should the court decide whether or not to impose electronic monitoring. If the court orders electronic monitoring and then the officials are satisfied that there is no technical possibility to apply this detention coercive measure, this creates a situation conducive to the unlawful deprivation of liberty. Releasing a person risks interfering with the criminal procedure, while pretrial detention in such a case is unregulated and would therefore be unlawful;

7.1.2.1. the CPC should establish an obligation for the prosecutor, when applying to the court for the imposition of a detention coercive measure, to provide the court with information as to whether there are the conditions for the installation of technical equipment and electronic monitoring in the person's place of residence. This would avoid the imposition of electronic monitoring in the absence of technical possibilities for the application of this detention coercive measure;

7.2 The absence of a legal regulation which does not specify where a person may be monitored creates the conditions for the imposition of electronic monitoring to violate the principles of equality, the principle of pretrial detention as an *ultima ratio*, and the right to be at liberty:

7.2.1 The circumstance of not having a place of residence of one's own acquires a specific significance for the imposition of electronic monitoring, as it can be decisive for the imposition of electronic monitoring. In court practice, there are cases where a suspect (accused) is detained solely because he (she) has no place of residence. The absence of a permanent place of residence, the change of residence should not be a circumstance which eliminates the possibility of applying electronic monitoring or adversely affects the assessment of the social environment, and these circumstances do not preclude the application of electronic monitoring in places other than the person's home, when considering the imposition of other detention coercive measure;

7.2.1.1. the CPC should regulate that a person subject to electronic monitoring has the right to carry out the detention coercive measure not in his or her permanent place of residence, if he or she does not have such a place of residence, or if it is not technically suitable for electronic monitoring, but in another place, provided that he or she submits a contract of lease, a contract of loan and etc., or owner's (possessor's) of the premises where he or she is going to carry out detention coercive measure written consent or a specialized institution's written consent where the person is (could be) temporarily accommodated (for

example, treatment for drug addiction, alcoholism, etc.).

Electronic monitoring could also be useful in cases where the person is undergoing treatment for addictions and is not yet ready for release, but there is also no reason to keep him or her in pretrial detention;

7.3 The current national legal framework does not adequately implement Directive 2011/99/EU when Lithuania applies European Protection Order and electronic monitoring should be applied for the victim protection:

7.3.1. Electronic monitoring of the victim is currently not possible in Lithuania. If Lithuania is the executing European Protection Order and has to protect the victim by electronic monitoring, there are challenges due to unregulated issues;

7.3.1.1. In order to properly implement Directive 2011/99/EU and to guarantee effective protection of the victim, it is proposed that the legislation should allow for the application of protection measures as similar as possible to those in the issuing state. Article 131¹ of the CPC should be included in Article 45(1) of the Law of the Republic of Lithuania on Mutual Recognition of Judgments of the European Union Member States in Criminal Matters. Article 131¹ of the CPC could be supplemented by the provision that, with the consent of the victim, he or she may be subjected to technical measures of electronic monitoring together with the suspect (accused) who has been ordered to stay away from the victim or to keep away from him or her and to keep away from communication. This would strengthen the protection of victims in national criminal proceedings and in the implementation of Directive 2011/99/EU;

7.3.1.2. Article 119 of the CPC should be supplemented by adding another purpose of detention coercive measures: to protect the safety of other participants in the criminal procedure.

8. In order to ensure the implementation of the right to be at liberty in the choice of detention coercive measures, the principle proportionality, the principle of minimum intervention and the principle of pretrial detention as an *ultima ratio*, the following recommendations should be made to further improve the Lithuanian case law:

8.1. To comply with the obligation to consider less restrictive detention coercive measure before imposing a coercive measure deprived liberty:

8.1.1. It is appropriate to apply Article 122(7) of the CPC irrespective of whether the grounds for pretrial detention or the elements thereof have been established in the case, and to give realistic and reasoned consideration to the possibility of applying pretrial detention alternatives. An appropriate application of Article 122(7) of the CPC obliges not to treat pretrial detention alternatives as a means of shortening the period of pretrial detention;

8.1.2. in accordance with the requirements of Article 125(1), (2)(4) of the CPC, the jurisprudential interpretations of the Constitutional Court, the ECtHR, not to use abstract, general, clichéd reasons when imposing, continuing, modifying, or abolishing detention coercive measure, and to provide concrete data based

on the material collected in the case, which would allow the court to reasonably justify the criteria of the sufficiency of the data and the choice of the type of detention coercive measure;

- 8.2. In order to ensure that the objectives of Article 119 of the CPC are met and that the appropriate type of detention coercive measure is selected, it is appropriate to:
 - 8.2.1. to include the technical feasibility of electronic monitoring as other circumstances that may be relevant for the decision on the detention coercive measure;
 - 8.2.2. to include the health situation among the circumstances under which electronic monitoring is not to be used, if the data in the case substantiate that the electronic monitoring technique adversely affects the state of health of the person, that the portable electronic monitoring equipment interferes with the performance of the necessary medical examinations, etc.;
 - 8.2.3. the issues of the imposition and selection of detention coercive measure shall not be linked to the manner in which these issues have been resolved for the other participants in the proceedings, but shall be assessed on the basis of the circumstances established in the case, specifically related to the suspect or the accused person.

SUGGESTIONS

1. It is suggested to adjust the CPC and the Law of the Republic of Lithuania on Mutual Recognition and Enforcement of Judgments in Criminal Matters between the Member States of the European Union in accordance with the conclusions formulated in the thesis.

2. Article 119 of the CPC should be amended to read as follows:

Article 119. Purpose of the detention coercive measure

Detention coercive measures may be imposed to ensure the participation of the suspect, accused or convicted person in the criminal procedure, to ensure the smooth conduct of pre-trial investigations, trials and the execution of sentences, to prevent new criminal acts and to *protect other participants in the criminal procedure*.

3. Article 123(2) of the CPC is proposed to be supplemented to read as follows:

Article 123. Procedure for pretrial detention

2. The public prosecutor, if he (she) considers it necessary to detain a suspect who is not in custody, shall submit an application to the district court of the place of the investigation, or, in the case of a court composed of chambers of a court, to the judge of the chamber of the court where the investigation is to be conducted. The prosecutor's application shall contain the information set out in Article 125(2) of this Code, as well as *information as to whether the suspect's place of residence or other place of execution of the detention measure is technically capable of being monitored electronically*. The judge shall issue a decision to impose pretrial detention if he or she decides to grant the prosecutor's application, or a decision to refuse to impose pretrial detention if he or she decides to refuse to grant the application or to refuse to impose pretrial detention and to impose other detention coercive measure.

4. The author proposes that Article 131¹ of the CPC be reworded:

131¹ article. Electronic monitoring

1. *Electronic monitoring - control by electronic monitoring means.*

2. *Electronic monitoring during pre-trial investigation shall be ordered by the investigating judge at the request of the prosecutor. The request for electronic monitoring shall include information on whether the suspect's permanent place of residence or other place of detention coercive measure is technically accessible for electronic monitoring. The question of the imposition of electronic monitoring shall be decided at a hearing to which the public prosecutor, the suspected person and his (her) defence counsel shall be invited. When the case is brought before a court, the court seised of the case shall decide by order whether or not to impose electronic monitoring or to extend its duration.*

3. *When electronic monitoring is imposed, the following conditions shall be imposed. The investigating judge, the court may prohibit the suspect, the accused or the convicted person from approaching the victim and the persons living with him (her) in any place where he (she) (they) are present, as well as in his (her) (their) home, place of work, or in any other place he (she) (they) may visit, and to ensure compliance with these obligations,*

the victim may, at the consent of the person concerned, be provided with electronic monitoring devices. The investigating judge or the court shall have the right, before imposing electronic monitoring, to order the public prosecutor to provide information as to whether the residence or other place of detention coercive measure of the person who is being considered for electronic monitoring has the conditions for the installation of the necessary technical equipment. The rules for the execution and control of electronic monitoring shall be approved by an authority authorised by the Government of the Republic of Lithuania.

4. The period of electronic monitoring shall be set by the investigating judge or court in a ruling, but shall not exceed six months at a time. This period may be extended to three months by ruling of the investigating judge. The number of extensions is unlimited.

5. The suspect shall be warned that, if there are grounds for doing so, he may be detained for violating the conditions laid down for electronic monitoring and for failing to comply with the obligations and prohibitions laid down in paragraphs 6 and 7 of this Article.

6. A suspect subject to electronic monitoring must:

- 1) wear an electronic monitoring device;*
- 2) adhere to the set agenda.*

7. A suspect subject to electronic monitoring shall not be allowed to remove, damage or destroy the electronic monitoring device.

8. A suspect, accused or convicted person shall have the right to carry out electronic monitoring outside his (her) permanent place of residence, if he (she) does not have such a place of residence or if it is not technically suitable for the application of this detention coercive measure, where the person submits to the case a contract of lease, a contract of loan and etc., or owner's (possessor's) of the premises where he or she is going to carry out detention coercive measure written consent or a specialized institution's written consent where the person is (could be) temporarily accommodated.

9. In cases where electronic monitoring is ordered to be carried out on a suspect or accused person who is not detained, he (she) shall be obliged to accompany the police officers to the place of detention coercive measure ordered by the order for the purpose of installing the electronic monitoring equipment. When a person is brought in a police car for the installation of electronic monitoring equipment, a protocol of the installation of the electronic monitoring equipment shall be written, including: the date, time, place of detention coercive measure, the suspect's or accused person's name, the legal basis, the result, whether the equipment has been installed and, if so, the date and time.

10. In cases where decisions are taken to refuse pretrial detention and to impose electronic monitoring, or to replace pretrial detention with electronic monitoring, pretrial detention shall continue until the electronic monitoring equipment is installed. The electronic monitoring equipment shall be installed by police officers immediately after the date of receipt of the order at the police office, but not later than within 3 days.

11. Decisions of the investigating judge and the court on the imposition of electronic monitoring, on the extension of its term or on the refusal to impose electronic monitoring or to extend its term shall enter into force from the date of their adoption and shall be subject to appeal in accordance with the procedure laid down in Part X of this CPC.

5. In order to properly implement Directive 2011/99/EU in Lithuania when executing the European Protection Order, the following amendments to Article 45 of the Law of the Republic of Lithuania on Mutual Recognition and Enforcement of Judgments in Criminal Matters between the Member States of the European Union should be supplemented:

Article 45. Recognition of the European protection order in the Republic of Lithuania

1. A European protection order issued by a competent authority of another Member State of the European Union in the course of criminal proceedings and transmitted to the Republic of Lithuania shall be recognised in the Republic of Lithuania by the district court of the place of residence of the person subject to this decision, where the case is being tried in court (hereinafter referred to as the “court” in Chapters VIII and IX) or by the judge of the pre-trial investigation, where a pre-trial investigation is in progress (hereinafter referred to as the “judge of the pre-trial investigation” in Chapters VIII and IX), as soon as possible and as soon as possible from the day on which the European protection order was received. When recognising the European protection order, the court or the pre-trial judge shall select and impose one or more obligations and/or prohibitions referred to in *Articles 131¹, 132¹* of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania, Article 72¹ of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, which are the most appropriate to the obligations and/or prohibitions referred to in the European protection order issued by a competent authority in another Member State of the European Union, and which may not be stricter than them.

Publications on the topic of the dissertation

1. Jurka, Raimundas, and Ieva Žentelytė. “European Supervision Order - is it the Ballast for Law Enforcement or the Way out of the Deadlock?”. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 1 (2017): 31-45.
2. Jurka, Raimundas, and Ieva Žentelytė. “Intensive supervision and protection of human rights: symptoms of the panopticon”. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2 (2018): 101-115.
3. Jurka, Raimundas, and Ieva Žentelytė. “Intensive supervision: the dissonance between the effectiveness of procedural coercion and intervention in private life”. In *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika / Criminalistics and forensic expertology: science, studies, practice / Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика, XV, Volume I - Book I - Volume I*, Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolas Romeris University, 476-490. Kaunas: Lithuanian Forensic Expertise Centre, Lithuanian Criminalist Society, 2019.

Žentelytė, Ieva

ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS (INTENSYVI PRIEŽIŪRA) KAIP TEISĖS BŪTI LAISVAM BAUDŽIAMAJAME PROCESU PRIELAIDA: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023. P. 255.

Bibliogr. 163-195 p.

Šio disertacinio tyrimo pagrindinis tikslas – išanalizavus elektroninį stebėjimą, atskleisti šios kardamosios priemonės galimybes įgyvendinti teisę būti laisvam, siekiant pasiūlyti reglamentavimo ir taikymo teismų praktikoje tobulinimo būdų. Disertacijoje yra analizuojama teisė būti laisvam ir teisės į laisvę prezumpcija, elektroninio stebėjimo samprata bei elektroninio stebėjimo teisinio reguliavimo spragos ir praktinio taikymo trūkumai. Disertacijoje atskleista, kad elektroninis stebėjimas sudaro prielaidas įgyvendinto įtariamąjį, kaltinamąjį teisę būti laisvam, kai šia kardomąja priemone sukeliama laisvės suvaržymo mastas yra laisvės ribojimas, o jos taikymas paremtas mažiausios intervencijos principu. Esamas elektroninio stebėjimo teisinis reguliavimas turi spragų, galinčių lemti proporcingumo, teisėtumo, lygiateisiškumo, suėmimo kaip ultima ratio priemonės ir teisės būti laisvam pažeidimus.

The main purpose of this thesis is to analyse the possibilities of electronic monitoring for the exercise of the right to be at liberty, with a view to proposing ways of improving its regulation and application in case law. The dissertation analyses the right to be at liberty and the presumption in favour of release, the concept of electronic monitoring and the gaps in the legal regulation and practical application of electronic monitoring. The dissertation reveals that electronic monitoring is a prerequisite for the realisation of the right to be at liberty of a suspect or accused person, when the extent of the restriction of liberty caused by this detention coercive measure is a restriction of liberty, and the application of this measure is based on principle of minimum intervention. The existing legal framework for electronic monitoring has legal gaps which may cause to violations of proportionality, legality, equality, pretrial detention as an ultima ratio and the right to be at liberty.

Ieva Žentelytė

**ELEKTRONINIS STEBĖJIMAS (INTENSYVI PRIEŽIŪRA) KAIP TEISĖS BŪTI
LAISVAM BAUDŽIAMAJAME PROCESSE PRIELAIDA**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 33 egz.

Parengė spaudai Martynas Švarcas

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai
El. paštas info@dailu.lt
<https://siauliuspaustuve.lt>

